

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

SCIENTIA

18

JUNE, 2021

VALENCIA, KINGDOM OF SPAIN

SCIENTIFIC FORUM: THEORY AND PRACTICE OF RESEARCH

I INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND THEORETICAL CONFERENCE

VOLUME 2

**EUROPEAN
SCIENTIFIC
PLATFORM**

18 June, 2021

Valencia, Kingdom of Spain

**SCIENTIFIC FORUM: THEORY
AND PRACTICE OF RESEARCH**

I International Scientific and Theoretical Conference

VOLUME 2

Valencia, 2021

Chairman of the Organizing Committee: Holdenblat M.

Responsible for the layout: Bilous T.

Responsible designer: Bondarenko I.

T 40 **Scientific forum: theory and practice of research:** collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 2), June 18, 2021. Valencia, Kingdom of Spain: European Scientific Platform.

ISBN 978-1-63848-585-8

DOI 10.36074/scientia-18.06.2021

Papers of participants of the I International Multidisciplinary Scientific and Theoretical Conference «Scientific forum: theory and practice of research», held on June 18, 2021 in Valencia are presented in the collection of scientific papers.

The conference is included in the Academic Research Index ReserchBib International catalog of scientific conferences and registered for holding on the territory of Ukraine in UKRISTEI (Certificate № 228 dated 25 February 2021).

Conference proceedings are publicly available under terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

UDC 001 (08)

© Participants of the conference, 2021

© Collection of scientific papers «SCIENTIA», 2021

© European Scientific Platform, 2021

ISBN 978-1-63848-585-8

CONTENT

SECTION 21.

PHILOLOGY AND JOURNALISM

BADIY ADABIYOT VA YOSHLAR KAMOLATI

Bayeshanov A.M. 9

DEVELOPING “CREATIVE THINKING” SKILLS BY TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Ganieva Sh.A.12

IJTIMOIIY HAYOTGA BO’LGAN QARASHLAR

Matkarimova Feruzabonu Alijon qizi 15

PHONETIC CHANGES IN THE ENGLISH LANGUAGE IN THE AGE OF WILLIAM SHAKESPEARE

Potapenko N. 17

TRANSLATION AS A MEANS OF ENRICHING TERMINOLOGY

Roman V.V. 19

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЗУАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Яненко Я.В. 22

ОБРАЗ ЖІНКИ В РОМАНІ АЙН РЕНД «АТЛАНТ РОЗПРАВИВ ПЛЕЧІ»

Халявка Л.В. 24

SECTION 22.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

EPISTEMOLOGICAL PROBLEMS OF EMPIRIOCITICISM IN THE PHILOSOPHY OF RICHARD AVENARIUS

Tyukmaeva A.M. 26

МЕТМОРФОЗИ САКРАЛЬНОЇ ТРАДИЦІЇ В ПОСТМОДЕРНІ

Полякова О.О. 31

ПРОБЛЕМАТИКА КОНСТРУЮВАННЯ ТА ІНТЕГРАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Баранівська М.М. 36

УГАСАНИЕ «ОДНОРАЗОВОЙ» ЦИВИЛИЗАЦИИ

Шедяков В.Е. 42

SECTION 23.

PEDAGOGY AND EDUCATION

APPLICATION OF DIFFERENT APPROACHES TO THE STUDY OF ENGLISH GRAMMAR Slodynytska Yu.R., Hudyma H.B.	47
DEVELOPING INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE TOURISM SPECIALISTS Rembach O.O.	50
LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ Ніколенко Д.Ю.	54
SOME ASPECTS OF ELT SELF-EVALUATION Novorun A.	56
YOSHLARNI KASB TANLASHGA UNDOVCHI TA'SIRLAR Hojkarimova G.T., Merganova U.M.	58
ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ ПРИ НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ Парфьонова О.В.	61
ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ Денисенко В.В.	63
ИССЛЕДОВАНИЕ СУЩЕСТВУЮЩИХ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИХ И ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОРГАНИЗАЦИИ АДАПТИВНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ПОДГОТОВКИ В ВУЗАХ Бакунов А.М., Бакунова О.М.	65
КАТЕХИЗАЦІЯ І ВИХОВАННЯ ХРИСТІЯНИНА В УМОВАХ САКРАЛЬНИХ СПОРУД Ніколенко Л.І.	68
КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ШКОЛІ Мергель Т.В., Юсипчук У.В.	71
МОНІТОРИНГ НАВЧАННЯ УЧНІВ З НИЗЬКОЮ УСПІШНІСТЮ Хлебнікова Т.М., Калашнікова М.І.	73
ОСОБЕННОСТИ МОТИВАЦИИ К ОБУЧЕНИЮ И ОТРАБОТОК АКАДЕМИЧЕСКИХ ЗАДОЛЖЕННОСТЕЙ СТУДЕНТАМИ МЕЖДУНАРОДНОГО ФАКУЛЬТЕТА С УЧЁТОМ ИХ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ К НЕКОТОРЫМ ТИПОЛОГИЯМ Ткаченко Е.В., Дрисс Белаяш	76

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ НАВИЧКАМ ГОВОРІННЯ ТА АУДІЮВАННЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ Сокирська О.С., Буга С.Ю.	81
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АДАПТИВНОЮ ШКОЛОЮ ПОВНОГО ДНЯ Хлєбнікова Т.М., Кошман А.С.	83
ОТ ЗАУЧИВАНИЯ К ОСМЫСЛЕНИЮ ИЛИ КАК ВОСПИТАТЬ СТУДЕНТА-ПОНИМАТЕЛЯ Конопля Л.А., Феськов В.М.	87
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ У ФОРМУВАННІ ТА РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО Драчук М.І., Федорович З.Я.	89
ПРОБЛЕМА ТАТАРСЬКИХ НАБІГІВ НА УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ. У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ Денисюк В.І.	91
ПРОФЕСІЙНИЙ ПІДКОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ГОТОВКИ У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ШКОЛІ Мергель Т.В., Юсипчук У.В.	95
ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ ЧИТАННЯ ТА ПИСЬМА Дрозд Л.В.	97
РОЗВИТОК ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ДО ІНОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Галайко Ю.А.	100
РОЗВИТОК МАТЕМАТИКИ З ДРЕВНІХ ЧАСІВ ДО XIX СТОЛІТТЯ Матвійчук Р.Д.	103
СТАЛЕ ХАРЧУВАННЯ ЯК ОБ’ЄКТ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЕКТУ В ПІДГОТОВЦІ УЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ Лихолат О.В.	107
СТАНОВЛЕННЯ ХОРЕОПЛАСТИКИ СУЧАСНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ У ВИКОНАВСЬКІЙ І ВИКЛАДАЦЬКІЙ ПРАКТИЦІ ХОРЕОГРАФІВ-НОВАТОРІВ Степанова Л.В., Шумко Д.С.	110
СУЧАСНА ТЕОРІЯ САМООСВІТИ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ Нестеров О.К.	116
ТВОРЧЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ Бурак В.Г.	119

SECTION 24.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

ДІАГНОСТИКА МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ, ЩО НАДАЮТЬ ПСИХОЛОГІЧНУ ДОПОМОГУ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ
Царенко Л.Г.122

СУЇЦИДАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПОВЕДІНЦІ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З КОМПЛЕКСНИМИ ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ
Шевчук В.В.125

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА МОТИВАЦІЮ ЛІДЕРСТВА ОСОБИСТОСТІ
П'янківська Л.В.128

SECTION 25.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

APPLICATION OF BILE DRAINING MINI-INVASIVE INTERVENTIONS IN CASE OF BLASTOMATOUS MECHANICAL JAUNDICE
Kosulin S.131

МІКРОБІОТА СЛИЗОВОЇ ОБОЛОНКИ ПІДНЕБІННИХ МИГДАЛИКІВ У ДІТЕЙ, ХВОРИХ НА ХРОНІЧНИЙ ТОНЗИЛІТ
Науково-дослідна група:
Сидорчук Л.І., Джуряк В.С., Сидорчук Л.П., Міхєєв А.О., Бліндер О.О., Сидорчук І.Й., Яковичук Н.Д.133

ОНТОЛОГІЧНА МЕДИЦИНА: ПОШУК КОДУ
В'язовський Ю.І.137

ПРОБЛЕМА ІСНУВАННЯ ЛГБТ-СПІЛЬНОТ В УКРАЇНІ ОЧИМА СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ.
Науково-дослідна група:
Тереник С.А., Луц А.А., Соломко А.Р., Ібрагімова Р.Е. кизи140

РОЛЬ ПЕНИЦИЛЛИНОГО РЯДА В ЛЕЧЕННІ ТОНЗИЛЛЯРНОЇ ПАТОЛОГІЇ
Муродова М.М.145

ТАЖРИБАДА ГЕН-МОДИФИКАЦИЯЛАНГАН СОЯ ИСТЕЪМОЛ ҚИЛГАН ЛАБОРОТОРИЯ ҲАЙВОНЛАРИДА ОЛИБ БОРИЛГАН ЦИТОГЕНЕТИК ТАДҚИҚОТЛАР НАТИЖАЛАРИ
Нуралиев Н.А., Алланазаров А.Х.149

ХАРАКТЕРИСТИКА МІКРОБІОМУ СЛИЗОВОЇ ОБОЛОНКИ ПІДНЕБІННИХ МИГДАЛИКІВ ЗА ХРОНІЧНОГО ТОНЗИЛІТУ
Науково-дослідна група:
Сидорчук Л.І., Міхєєв А.О., Бліндер О.О., Сидорчук І.Й., Сидорчук Р.І.151

SECTION 26.

PHYSICAL CULTURE, SPORTS AND PHYSICAL THERAPY

ВАЖЛИВІСТЬ СИЛОВОЇ ПІДГОТОВКИ ДЛЯ ЗАНЯТЬ РУКОПАШНИМ БОЄМ
Логвиненко М.Л. 155

МОРФО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ КАРАТИСТОК З ВАДАМИ СЛУХУ
Янчук К.О. 157

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ 10-11 РОКІВ З ПОСЛАБЛЕНИМ ЗОРОМ
Бойко М.О., Юрчук Д.А. 159

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І СІМ'Ї
Науково-дослідна група:
Кошель В.М., Козлова В.Д., Пась К.В., Сківка А.В., Ушкалов Л.О. 161

SECTION 27.

PHARMACY AND PHARMACOTHERAPY

STUDYING OF STABILITY OF POTASSIUM PEROXOSULFATE SOLUTION
Serdiukova Yu.Yu., Tomarovska T.O. 167

SECTION 28.

ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION

PROBLEMS ESTIMATION OF THE MARKET VALUE OF OBJECTS CULTURAL HERITAGE USING A COST APPROACH
Diyarova M.I., Sherzodova Diyora Sherzod kizi 169

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТУВАННЯ КІННО-СПОРТИВНОГО КОМПЛЕКСУ У МІСТІ УЖГОРОДІ
Вантюх Д.Е. 173

РОБОТИ ЗА ПРОГРАМОЮ «ЗБЕРІГАЮЧОГО ОНОВЛЕННЯ» ЦЕНТРІВ ІСТОРИЧНИХ МІСТ В ІТАЛІЇ НАПРИКІНЦІ ХХ - НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ
Бевз М.В., Бевз Н.О. 175

SECTION 29.

CULTURE AND ART

A BRIEF ANALYSIS OF THE FORMATION OF CONCEPTS IN EASEL REALISTIC PAINTING
Liu Haotian 180

СИНТЕЗ СТИЛІВ І ЖАНРІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЕСТРАДНІЙ ПІСНІ
Овсяннікова Н.Ю.182

СИСТЕМА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ М. ЛЬВІВ У 2000-2010 РР.
Топольницький О.Ю.184

SECTION 30.

GEOGRAPHY AND GEOLOGY

LEVEL AND STRUCTURE OF CORRECTIONAL RELATIONSHIPS WITH OTHER
SYMPTOMS OF LEAF SURFACE LEVEL
Yunusov O.X.188

SECTION 21. PHILOLOGY AND JOURNALISM

Bayeshanov Abdulla Mustafayevich
Guliston davlat universiteti o`qituvchisi, O`zbekiston Respublikasi

BADIIY ADABIYOT VA YOSHLAR KAMOLOTI

Annotatsiya. Ushbu maqolada badiiy adabiyot va uning yoshlar kamolotidagi o`rni haqida bo`lib, komil insonni tarbiyalashda, mexr-shafqat, adolat, vatanparvarlik, insoniylik, sadoqat, vafo, or-nomus, vijdonlilik kabi sifatlarni shakllantirishdagi o`rni masalasi yritilgan.

Jonajon vatanimiz mustaqillikka erishgach, jamiyatimizning barcha joylarida tub islohatlar, burilishlar va yuksalishlar ro`y bermoqda. Mamlakatimizda turli sohalarda rivojlangan demokratik davlatlar darajasidagi yuksak manan va ruhan yetuk insonni kamol toptirishga qaratilgan o`zgarishlar amalga oshirildi. Ijtimoiy hayotdagi o`zgarishlarda haqiqiy insonparvarlik, marifatparvarlik mujassamlanganligi, ma`naviy- ma`rifiy sohalarda ham tub o`zgarishlar ro`yobga chiqqanligi bundan dalolat beradi.

Ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning asosida inson kamoloti yotadi. Inson kamolotining asosiy omili va vositasi ta`lim-tarbiyadir. Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov ta`kidlaganidek: "Yurtiga, vataniga muxabbat, insonlarning tuyg`ulari xalqimizning qon-qoniga singib ketgan azaliy xususiyatdir. Shunday noyob insoniy fazilatlarni asrab-avaylash va yanada takomillashtirish farzandlarimizni ozod va obod O`zbekistonning munosib o`g`il-qizlari qilib tarbiyalash masalasi manaviyat sohasidagi ishlarimizning asosiy yo`nalishini tashkil etmog`i kerak. [1]

Mustaqillik bizga o`tmishdagi boy ma`naviy merosimiz durdonasi haqiqiy, ilmiy ma`noda o`rganish baxtiga musharraf etdi. Badiiy adabiyot insondagi xush xulq-atvor pokiza, adolatli sa`y-xarakterlardan ajralmasdan, avval o`zida paydo qilish orqali komillik darajasiga yetishiga so`ngra esa boshqalarni ham halollik, mexr-muruvvat, ezigulik, adolatga chaqirishga da`vat etadi.

Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov ma`naviyat sohasidagi fundamental asarlari bo`lmish "Yuksak ma`naviyat-yengilmas kuch" asarida badiiy adabiyot mavzusiga to`xtalib: "Insonni, uning ma`naviy olamini kashf etadigan qudratli vosita borki, u ham bo`lsa, so`z san`ati, badiiy adabiyotdir. Mustaqillik yillarida yurtimizda ma`naviyatimizning g`oyat muhim va unga bo`lgan adabiyotni rivojlantirish, shoir va yozuvchilarimizning ezgu mexnatini qadrlash va munosib rag`batlantirish bo`yicha amalga oshirilayotgan ishlari o`z xosilini berayotgani, badiiy adabiyotimiz mavzular ko`lami jixatidan ham, nuqtai nazaridan ham rang-barang bo`lib borayotgani, adabiyot maydonida yangidan yangi nomlar paydo bo`layotgani kitobxon xalqimizni albatta quvontiradi" deb yozadilar. [2]

Inson ma`naviy olamini xis-tuyg`ulari, aql idroki va iroda yordamida o`zlashtirib boradi. Shaxs xis-tuyg`ularini shakllantirish tarbiyalash, go`zallikka nisbatan mexr uyg`otish bugungi kunning dolzarb muammosiga aylangan [3]

Shunga ko`ra, badiiy adabiyotning yoshlar kamolotidagi o`rnini tahlil qilish va tegishli xulosalar qilishning dolzarbligini quyidagi jixatlar bilan izohlash mumkin:

Birinchidan, badiiy adabiyot milliy g`oyaning ma`naviy ildizidir. Badiiy adabiyot mustaqil O`zbekistonda Vatan ravnaqi, yurt tinchligi, xalq farovonligi, o`zaro hamkorlik va yosh avlodni tarbiyalashda muhim vositalardan biri bo`lib xizmat qila oladi.

Ikkinchidan, badiiy adabiyotdagi go‘zallikni bilish, idrok etish badiiy estetik tafakkurini o‘stiradi. Badiiy adabiyot namoyondalarining qirralarini o‘rganish, baholash, ibratli tomonlarini ko‘rsatish hozirgi yosh shaxsini komil inson qilib shakllantirishda alohida o‘rin egallaydi.

Uchinchidan, milliy g‘oya va mafkuraviy jarayonlarning ma‘naviy sohasidagi vazifalaridan biri ajdodlarimizning ilg‘or qirralarini, insoniylik faoliyatini keng jamoatchilikka tushuntirish borasidagi ishlarni davom ettirish, toki bu qirralar xalqimizning ming yillik tarixi, bugungi ma‘naviy ilmining ham asosi ekanligi yosh avlod ongiga singib borsin. Shu ma‘noda adabiyot biz uchun muhim xayotiy tamoyil bo‘lib qolaveradi.

To‘rtinchidan, badiiy adabiyot bizni xalqdan ajralmasdan, insonning nafaqat jismoniy va ichki ruhiy, ma‘naviy dunyosini mukammal tarbiyasini ajralmasligi bilan ham yuqori kamolot darajasiga – ya‘ni komil inson darajasiga erishishi uchun xizmat qiladi: o‘zining moxiyati bilan bunyodkorlikka mexr-shafqat, odamiylik, vatanparvarlik, ezgulik ruhi bilan to‘yingan badiiy adabiyot, hozirgi zamon kishisida ham shunday go‘zal xulqlarni ko‘rinishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Vatanimiz va xalqimiz tarixini, ma‘naviy merosini, umuman milliy taraqqiyotni Navoiy davrisiz va Navoiy ta‘limotisiz tasavvur etib bo‘lmaydi.

Navoiy va milliy taraqqiyot haqida fikr yuritilganda, mutafakkirlar asarlarida ko‘tarilgan dolzarb vazifalarining xilma-xilligiga alohida e‘tibor qaratish zarur. Xususan, «Saddi Iskandariy»da amalparastning, to‘rachilikni, xudbinlikni inkor etuvchi, inson shaxsi va erkini himoya qiluvchi, qonun va adolat oldida hukmdor shoh ham, fuqaro ham teng ekanligini yoqlovchi qarashlar bugun ham muhim ahamiyatga ega.

Bugun biz mustaqil O‘zbekistonning yoshari har qanday boqimandalikni o‘ziga or deb biladigan, bilimli, eng zamonaviy kasb-korlarni egallagan, ayni paytda vatanparvar, fidoyi, ma‘naviy yetuk bo‘lib kamol topishi to‘g‘risida muloxaza yuritar ekanmiz, albatta, Navoiyning obrazlariga va ideallariga ham tayanamiz.

Komil inson muammosi kishilik dunyosining azaliy ezgu niyati bo‘lib tarixiy taraqqiyot davrining barcha bosqichlarida o‘zining birlamchiligi dolzarbligi bilan alohida jismoniy-ma‘naviy, iqtisodiy, siyosiy, huquqiy ahamiyat kasb etib kelgan. Shuning uchun "Avesto" dan boshlab komillik mavqei tadqiqot predmetiga aylangan. Tabiat bilan jamiyat o‘rtasida hukm suruvchi turli xil aloqa va munosabatlarni amalga oshiruvchi, uning ne‘matlarini tartibga keltirishda faol ishtirok etuvchi ongli mag‘rur zot hamda olam mo‘jizalarini yaratishga intiluvchi komil inson masalasi har bir davr uchun o‘ta ahamiyatli hisoblanadi. Chunoschi:

✓ barkamol inson tarbiyasi axloqiy-estetik tarbiya uyg‘unligida amalga oshirilishi lozim. Agarda insonning ma‘naviy qiyofasi estetik tarbiyaning insonparvarlik asoslari bilan uygunlashsa, bunda uning ma‘naviy-ijtimoiy kamoloti ta‘minlanadi hamda u komillik darajasiga ko‘tariladi.

✓ badiiy adabiyotning axloqiy-estetik mazmunida insonlarni muxabbat yo‘lida birlashtirish, insondagi odamiylikni kamol toptirishga ishora bor. Bu chinakam insonparvarlik g‘oyasi bo‘lib, tariqatda ilgari surilgan bu xikmatlar asrlar davomila yashab kelmoqda.

✓ badiiy adabiyotning asosini insonning ham ruhan, ham jisman shakllanishi tashkil etib bu jarayon hozirgi davrda ham o‘z ahamiyatini yoqatmagan. Bugungi kunda yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashda uning axloqiy tizimi yo‘llari va usullari qo‘l keladi. Zero, aqliy, axloqiy, jismoniy rivoj topgan shaxsni shakllantirishning xam ruhiy, xam ma‘naviy tarbiyalash xosilasi buning yaqqol dalilidir.

Insoniyat tarixiy taraqqiyoti shuni ko‘rsatmoqdaki, aniq maqsadni qo‘ygan g‘oya bilan qurollangan jamiyat o‘z maqsadiga yeta oladi, o‘zini buyuklik sifatida namoyon qila oladi. Insonning kuch-qudrati uning bilimi, aql- tafakkur darajasi bilan belgilangani kabi, har bir xalqning kuch - qudrati ma‘naviy salohiyati, milliy mafkurasi va olg‘a yetaklaydigan g‘oyalar zamirida namoyon bo‘ladi. Bugungi kunda Vatanimiz ma‘naviy hayotida milliy g‘oya juda katta o‘rin tutmoqda.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda quyidagi xulosalarga kelish mumkin: Milliy g'oyaning ma'naviy ildizlarini tadqiq etish ma'naviyat g'oyasidagi mushtarak maqsad va ma'noni, vorisilikni teran anglash imkonini beradi. Bu jabhada badiiy adabiyotning o'rni beqiyos ahamiyat kasb etadi. Qolaversa, yoshlar kamolotini badiiy adabiyotsiz tasavvur etib bo'lmaydi, ular badiiy asarlar qahramonlaridan "O'rnak olib" shakllanadilar. Kelajak barkamol inson qilib tarbiyalash bugungi kunning dolzarb masalalaridan sanaladi. Badiiy adabiyotning axloqiy-estetik g'oyalari mohiyatan inson g'oyasiga qaratilgan. Shu ma'noda, tarbiya jarayonlari bilan shug'ullanadigan muassasalari uchun badiiy adabiyotdan yanada kengroq foydalanishi tavsiya etish mumkin. Badiiy adabiyotning ilm, ma'rifat, tarbiya bilan bog'lik g'oyalarini ommaviy axborot vositalari orqali targ'ib qilish va bu orada turkum ma'lumotlarni berib boruvchi ko'rsatuv, eshittirishlarni yo'lga qo'yish kerak deb hisoblaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov. I. A. Istiqlol va madaniyat. – T: O'zbekiston, 1994.-B.160.
2. Karimov. I. A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – T: Ma'naviyat, 2008.-B.136-137.
3. Xusanov. B. E. Shaxs va jamiyat munosabatlarida go'zallikni namoyon bo'lish xususiyatlari. Falsafa fanlari nomzodi. Diss. Avtoreferati – Toshkent, 2002, - B: 4
4. Erkayev A. Milliy g'oya va ma'naviyat. – T: Ma'naviyat. 2002. – B. 163.
5. Komilov I. Tasavvuf. – T.: Movarounnaxr – O'zbekiston . 2009. – B. 394.

Ganieva Shakhlo Abduqahhorovna

The chief of department International Cooperation

Shakhrisabz branch of Tashkent State Pedagogical University, Republic of Uzbekistan

DEVELOPING «CREATIVE THINKING» SKILLS BY TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO PRIMARY SCHOOL STUDENTS

***Abstract.** The article discusses several ways to develop creative thinking skills by teaching them foreign languages in the primary grades, as well as giving them freedom of imagination and creativity. Each child has their own world and they have different approaches to the same problem. It depends on their imagination. Developing this ability will lead to the development of mature, creative professionals in the future.*

In today's modern world, the importance of knowing English is very high. It is almost impossible to imagine the life of a modern person who does not know a foreign language, because most modern means of communication are aimed at people who know this or that language. A few years ago, English was only accepted as one of the foreign languages. In a rapidly evolving society, English has become even more important. English is recognized as an official language in more than fifty countries around the world. Learning a foreign language has gradually become a requirement of the times, not just a necessity. Globalization in the modern world requires keeping pace with the times in every field. Knowledge of foreign languages is a prerequisite for the rapid development of any country in the economic, political and other spheres, as well as for international relations, tourism and other economic and political activities [1].

It is also necessary to know foreign languages in order to use modern literature, to acquire new knowledge on the world stage, to share the achievements with the world community.

An employee who is a good specialist in his field can benefit only in a narrow range, but a specialist who is fluent in foreign languages along with his profession can not only apply foreign experience, but also introduce his country to the world. Therefore, every country that wants to gain a place and respect in the world community pays great attention to the teaching of foreign languages in their country.

The earlier you learn a foreign language, the more effective and easier it will be to learn it. Therefore, it is advisable to continue teaching foreign languages first in preschools and then in schools.

When society needed more educated engineers and doctors, there appeared pedagogy of learning (schools, colleges, universities). When in the last century it was found that the existing methods of teaching and problem solving are not sufficient to meet the needs of society, there were schools for creative thinking, creative school education, and creative approach to problem solving [2].

Nowadays, when education is changing due to changes in the demands of society, the learning process in higher education focuses mainly on the development of the kind of thinking that develops skills of analysis, i.e. — teaching students how to understand the requirements, follow or create a logical argument, to find out answer, eliminate incorrect paths and focus on the right. Thus, to develop critical thinking. However, to meet the needs of the community in the creative specialists began to develop different kind of thinking, aimed at the study of ideas, opportunities, looking for many right answers, not just one — creative thinking. Both of these types of thinking are essential to successful study and work, but the latter is not very well developed, studied, and therefore, in most cases, ignored in higher education [3].

There are so many ways to develop creative thinking today. Applying such effective methods in foreign language lessons, not only develops the ability to learn foreign languages in children, but also their ability to think, create, find several solutions to the problem in this foreign language.

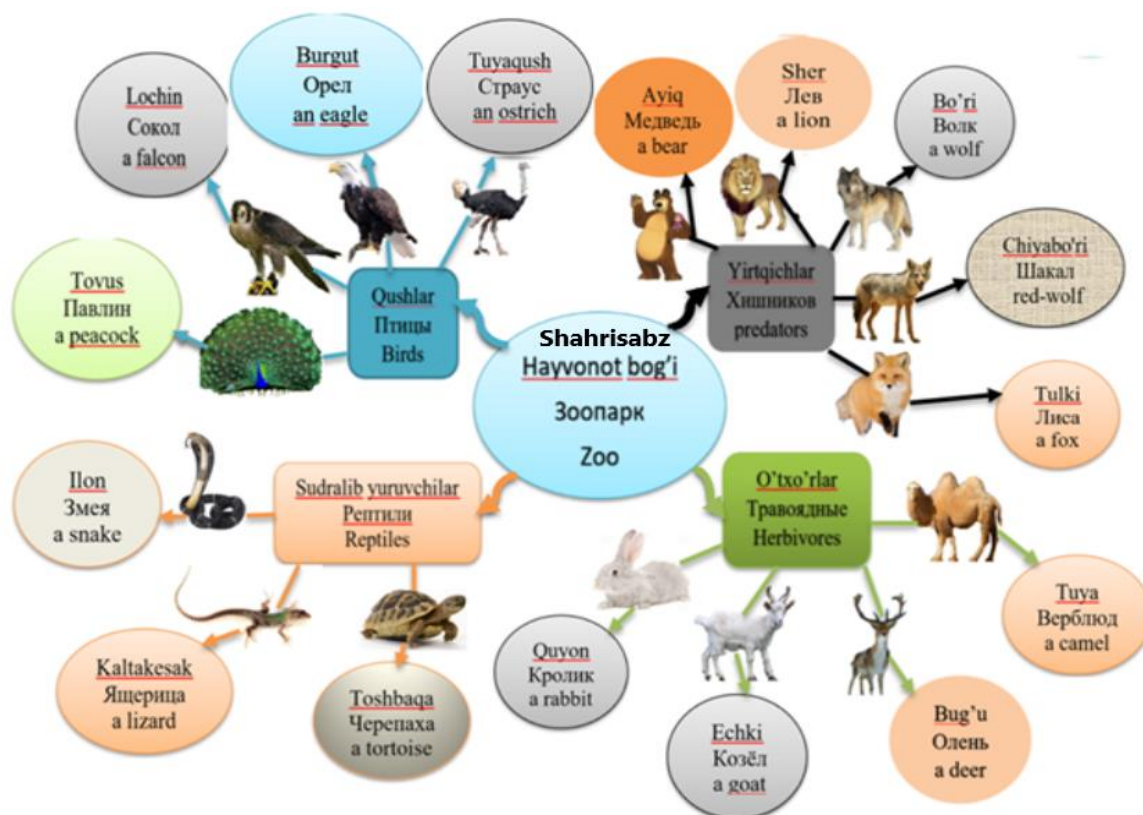
During the lesson students' creative thinking skills can be developed in a variety of ways. Several methods are given below:

- **Brainstorming** – Make students find several solutions to the problem. Students can work alone or in groups. When such exercises are done, a stream of different solutions begins to come to students' mind and they try to find the best one among them. This, helps to develop creative thinking, also their ability to choose the best of many ideas [4].

- **Envisaging something new endings** - Give the task of completing an unfinished sentence or story. In doing this exercise, each child uses their imagination and each creates a unique story or sentence. This method also encourages children to imagine and develops creative thinking skills.

- **Mind mapping** - Mind mapping is the process of connecting the dots. While brainstorming involves putting all the ideas down as they come to your mind, mind mapping is about arranging your thoughts, thinking logically, using associations, recognizing patterns and creating an order. All that cluster of ideas from brainstorming should come together in mind mapping [5]. This exercise engages both left and right hemisphere of the brain; it encourages you to think about the relationship among aspects and come up with something new. It also has a positive influence on organizational skill.

Such maps visualize the data and force the imagination, and the information obtained is stored in memory for a lifetime. Below is an intelligence map called “Animals”.

1-figure “Animals”

Especially if all such methods are used during foreign language learning, it becomes more effective and increases children's interest in language learning [6].

To sum up, creativity helps teachers stay fresh. Creativity helps motivate students and keep them on their toes - they won't know what's coming next. Creativity could be the difference between a student engaging in a lesson or becoming (staying?) Disengaged through boredom.

There are many other important dimensions to effective teaching. But adding the concept of creative teaching to our understanding of what it means to be an effective language teacher has benefits for teachers, for learners, as well as for schools [7]. For learners, creative teaching helps learners develop their capacities for original ideas and for creative thinking. It also improves the quality of the experiences, learners receive and can help learners develop increased levels of motivation and even self-esteem. For the teacher it provides a source of ongoing professional renewal and satisfaction – since when learners are engaged, motivated, and successful, teaching it motivating for the teacher [8]. For the institution it can lead to increased levels of satisfaction for both teachers and students as well as contribute to the quality, effectiveness, and reputation of the school. To summarize, creative learners need creative teachers and teachers need to work in schools where creativity is valued and shared.

References:

1. G. Ganiev, ""THE DEVELOPMENT OF THE DOCTRINE OF LIGHT.“WAVE THEORY OF LIGHT” MIND MAP.”, in *ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ.*, Пенза, 2021..
2. U. E.A. and P. T.A., "Creative thinking in teaching foreign languages," *BULLETIN OF THE KARAGANDA UNIVERSITY*, 2012.
3. T. G. Sh. and S. Nematjonov, "Teaching modern foreign languages in primary classrooms in Uzbekistan: an overview.," *International Journal on Integrated Education.*, pp. 224-229, 2019.
4. G. A.G., "Methods of developing "Creative Thinking" skills in teaching physics," *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, pp. 2249-7137, 2021.
5. A.G.Ganiev, Sh.A.Ganieva and Z.Sh.Abdunazarova, " "Formation of Creative Thinking Skills in 5-6-year-old Children with the Help of Mind Maps."," *JournalNX*, pp. 84-86, 2020.
6. Ganiev, A.G.; Tashev S. N., "The Role of “Imagination” in the Process of “Creative Thinking” Developing Students”“Imagination” and “Creative Thinking” Skills in Teaching Physics," *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, pp. 633-642, 2021.
7. A.G.Ganiev, Sh.A.Ganieva and B. G.B., "The Importance Of Applying “Multi-Intelligence Theory” To The Educational Process," *The American Journal of Applied sciences*, pp. 93-103, 2021.
8. G. A.G, "Developing students' "Imagination" and "Creative Thinking" skills using the "MIND Map" to explain "The Nature of Light", " *ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH*, pp. 2278-4853, 2021.

Matkarimova Feruzabonu Alijon qizi
O'sh Davlat Milliy Universiteti talabasi, Qirg'iziston Respublikasi

IJTIMOIY HAYOTGA BO'LGAN QARASHLAR

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarga munosabat, takliflar, muommalar va ularning yechimi haqida so'z boradi. . Rivojlanishni xohlamayotganlarni majburlab bo'lmaydi. Rivojlanish haqida tasavvurlarimiz g'aribmikan... hech narsa qilmay yoootsak, birdan rivojlanib qolamiz deb o'ylasak, kerak-da... vaholanki, dono xalqimiz "Toqqa chiqmasang, do'lana qayda" deb asrlar oldin aytib o'tishgan.

Jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan O'zbekiston bugungi kunda har tomonlama, barcha sohalarda ilg'or, yetakchi davlatlar qatoridan yanada munosib o'rin olmoqda. Bugungi kunimizni mobil telefon, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy axborot vositalarisiz tasavvur qilish qiyin. Ijtimoiy tarmoqlarning barchasi foydali, agar yomon maqsadda foydalanilmasa, albatta. **Facebook, Instagram, Telegram** bu ro'yxatni yana davom ettirish mumkin. Rivojlanishni xohlamayotganlarni majburlab bo'lmaydi. Rivojlanish haqida tasavvurlarimiz g'aribmikan... hech narsa qilmay yoootsak, birdan rivojlanib qolamiz deb o'ylasak, kerak-da... vaholanki, dono xalqimiz "Toqqa chiqmasang, do'lana qayda" deb asrlar oldin aytib o'tishgan. Asosiy muomma ijtimoiy tarmoqlarda, birgina **YOU TUBE** ijtimoiy tarmog'ida foydali kanallar ko'p bo'lishi mumkin, uni ham izlagan odam foydali va samara beradigan tomoniga yondashadi. Diniy-aqidaparastlikka yetaklovchi, "Qanday serdaromad pul topish mumkin?" mazmunda kanallar juda ko'plab topiladi. Bunday kanallardan bir nechta shaxsan o'zim guvoh bo'lganman, haqiqatdan sizga pul tushadi, raqaminggizni qoldiring yoki shaxsiy ma'lumotlarni so'raydi, plastic raqam. Shunday firibgarlik yo'llari bilan pul topoyotganlar ham yo'q emas. Shunday ijtimoiy tarmoqlar bilan shug'ullanuvchi mutasaddi tashkilotlari tonobini tortib qo'ysa, hamma xushyor yurardi. Deylik, firibgarlikni o'ziga kasb qilib olgan ayrim kimsalar uchun deyarli barcha ijtimoiy tarmoqlarga o'z reklamalarini joylashtirmoqchi bo'lsa, o'sha tarmoqqa mos murakkab parol tizimi joriy qilish kerak, deb o'ylayman. Agar qayta-qayta tizimga kirishga urinsa, u a'zo bo'lgan Uyali Aloqa Kompaniyalari ogohlantirish xabarini jo'natadi, foydalanuvchi xushyor tortadi yoki jarimaga tortamiz, degan mazmundagi maktub pochta aloqa xizmati ogohlantirish xati jo'natish kerak. **Facebook, Instagram, Telegram** bu ijtimoiy tarmoqlarda ham kamchiliklar talaygina, asosan yosh avlod vakillari, bugungi zamon tili bilan aytganda, **Tik-tok**, kimlarnidur kuni shu bilan o'tadi. Video joylash, unga ketgan vaqt, bir vaqtlar selfining orqasidan juda ko'p baxtsiz hodisalar bo'lib o'tgan edi. Deylik; shunday tarmoqlardagi, qo'shtirnoq ichidagi "malakali tadbirkorlarni" faoliyatini cheklash maqsadida, bolalar va kattalar uchun mo'ljallangan o'quv dasturi ishlab chiqish, uni hayotga tatbiq etish, ya'niki, Oliy va o'rta maxsus ta'limi vazirligi, Maktabgacha ta'lim vazirligi, Yoshlar Ittifoqi orqali ajratilgan kredit asosida, shu o'quv dasturini qo'llash, bu nimalardan iborat avvalo, maktab, bog'cha yoshidagi o'quvchi va bolalarni qiynayotgan muommalar nimada, qanday ta'lim, olishni istashadi, ijtimoiy tarmoqlarda, shu vazirlik mutasaddilari bilan "Hayratli bolalar" o'quv dasturini ishlab chiqish;

- agar bu dastur bog'cha yoshidan boshlab qo'llansa, har qanday bola haqiqiy vunderkengda aylanishi mumkin,

- qaysidir bola matematikaga qiziqmasa, undagi formulalar, m;Alfa, Betta, Gamma, Sinus, Kosinus, Tangenes, Katangeneni o'rniga adabiyotga qiziqqan bola uchun yozuvchi va shoirlari ismlari, yozgan badiiy asarlari qo'llansa; o'rganishga va yodlashga oson bo'ladi, bu fan qiyin emaskan, degan fikr ongi ostidan yo'qoladi,

- yana shu tarmoq bilan bog'liq, bir gap tez-tez quloqqa chalinadi, qandaydir baxtsiz hodisa ro'y bersa, prosmotr yig'ishga ham insonlarda vahima uyg'otish uchun sarlavha anchagina ommada e'tiroz uyg'otmoqda,

- shuni o'rniga kitob taqdimotlari, tanlovlar, yosh o'sib kelayotgan avlodning qiziqishidan kelib chiqib, ta'lim tizimi, Yoshlar ishlar agentligi, Yoshlar Ittifoqi hamkorlikda respublika, viloyat, tuman va hatto chekka qishloqlardagi kutubxonalar faoliyatini yo'lga qo'yish, bir-birilari bilan fikr almashish imkoniyatini yaratish,

- tarbiyaviy ahamiyatga ega ko'rsatuvlar, milliy va zamonaviy ertaklar asosida sahna namoyishlari,

- birgina savol, nega kimdir vafot qilsa, hayoti fojea bilan tugasa, prosmotr ko'p, yoshlarga oid muhim qarorlar, tadbirlar, uchrashuvlar bo'lsa ularda prosmotr kam, bo'lar-bo'lmas filmlarga vaqt ajratishadi. (Lekin bu shaxsiy kuzatishlarim, rostdan shunday),

To'rtinchi hokimiyat hisoblangan Ommaviy axborot vositalari, Televideniya, Radio insonlar uzoqlashgandek, bu hayotdan, so'nggi paytlarda deyarli hech kim gazeta, jurnal o'qimay qo'ydi, radio eshitmay qo'yishmoqda, oylab-yillab matbuot do'konlarida gazetalar, jurnallar sarg'ayib yotadi. Balki, shahar markazlarida faoliyat ko'satayot matbuot xizmatidan foydalanishmaydi. Poytaxtning ayrim shunday do'konlarini kuzatdim. "Hurriyat", "Oltin qalam", "O'zbekiston ovozi", "Yangi O'zbekiston", "Xalq so'zi", "Правда Востока", "Oila va jamiyat" kabi kun eng muhim yangiliklari, xabarlari yoritilayotgan gazetalar, to'g'risi, taxlam-taxlam turibdi. O'zim istiqomat qilayotgan tumanda esa obuna bo'lish mumkin, xolos. Chunki, shunday holida hech kim sotib ham olmaydi, o'qimayapti ham. Matbuot markazlariga e'tibor qaratish, rag'batlantirish, ularga yanada yaxshiroq xizmat ko'rsatish kerak, deb o'ylayman. Zangori ekran orqali telekanallarda namoyish etilayotgan xorij seriallarini xatto eng kichik yoshdagi bolalar ham yodlab olgan. Bunday paytlarda ota-onalar farzandini cheklashi kerak. 7 yoshdan 70 yoshgacha bo'lgan tomoshabin televizorga mixlanib olgan. Faqat shu serial fikri xayoli band bo'layotgan yoshlarning ba'zilari xayotga yengil qarash paydo bo'ladi, uning nazarida hamma narsa osonday tuyuladi. Namoyish etilayotgan seriallarni biroz cheklash kerak. Balki, bu ham ijtimoiy tarmoqlarni rivojlangani bo'lsa kerak. Juda ko'pchilik televizor ko'rmay qo'ydi. Madaniy xordiq, ruhni tozartirish, yosh avlod vakillarini zamon va o'tmish bilan xamnafas qilish uchun vatanimiz yo'lida qurbon bo'lgan jadid bobolarimiz qalamiga mansub o'sha davrning murakkab muommalari ko'tarilgan; "Zaharli hayot yoxud ishq qurbonlari", "Padarkush yoxud o'qumagan bolaning xoli", "Ikki emas, to'rt til lozim", "Teyotur nadur", "Advokatlik osonmi", "Adabiyot yoxud milliy she'rlar" kabi asarlarda ilgari surilgan badiiy g'oyalar bugungi zamonning rivojlanishiga yo'l ko'rsatsa ajabmas! Shu asarlar asosida sahna ko'rinishlari televizor orqali namoyish etilsa, gastrollar tashkil etib, yoshlarning jadid bobolarimizning asarlariga qiziqtirib spektakllar qo'yilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi. Radio... ko'pchilik, balki, ayrimlar, radio eshitsa (oldin hammani uyida eski radio bo'lardi), ustidan kulishadi, bunday holat bugun ham yo'q emas. Chunki, bugun hammaning mobil telefonida, mashinasida radio mavjud. (Eski radiolar boshqacha edi, bu meni fikrim) Radio sohasida ham salmoqli ishlar amalga oshirish mumkin, yozuvchi va shoirlarning asari asosida audio kitoblar eshittirishi tashkil etilsa. Umuman boshqacha adabiyotlar; Sadridin Ayniy "Estaliklar", Odil Yoqubov "Mirzo Ulug'bek", Pirmqul Qodirov "Yulduzli Tunlar" kabi milliy, zamonaviy va jahon adabiyoti namunalaridan berib borilsa, bu orqali barchada adabiyotga muhabbat shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Islom Karimov, "Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch", Toshkent-2008 yil,
2. Amir Temur, "Kuch-adolatda", Toshkent, G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa uyi, 1998-yil,
3. muharir.uz
4. Erkin Vohidov, "Iztirob san'ati", Toshkent, 1996-yil.

Potapenko Nataliia

Lecturer at the Department of English Philology
Izmail State University of Humanities, Ukraine

PHONETIC CHANGES IN THE ENGLISH LANGUAGE IN THE AGE OF WILLIAM SHAKESPEARE

William Shakespeare is considered a famous writer, poet, outstanding playwright in the world and one of the most unexplored personalities in literature. W. Shakespeare's greatest contribution to the English language was the introduction of a new vocabulary and phrases that enriched the language, making it more vivid and expressive. W. Shakespeare's language refers to the New English period, covering the second half of the XV century and the first half of the XVIII century. It was characterized by the formation and further development of the norms of the national English language. At that time, the phonetic system of the English language have undergone the most serious changes. The most significant event in the phonetic system of the Early New English language was the Great Vowel Shift, which changed the quality of all long vowels. The essence of this phenomenon comes down to the fact that all long vowels narrowed, and narrow vowels [i:] and [u:] were diphthongized: [i:> ai], [u:> au] [1].

The main result of the Great Vowel Shift is the acquisition of new sound meanings by traditional Latin alphabetic symbols, the development of heterography (the same phoneme had different meanings in writing) and polyphony (different sounds were denoted by the same grapheme).

It is obvious that the phonetic and orthographic features of Shakespeare's idiolect cannot be reliably described, but only approximately reconstructed for two reasons: there is no information about the type (accent) of Shakespeare's pronunciation, and there are not enough sources, which can be certainly recognized as written by the author.

Some terminological confusion exists both in old print sources and in numerous online materials. Shakespearean Pronunciation or Shakespeare's Pronunciation is usually understood as "pronunciation in the age of W. Shakespeare", although attempts have been recently made to restore the pronunciation characteristic to the playwright with the help of information technologies, or to reconstruct from theoretical sources the Elizabethan pronunciation and reproduce it in speech [3].

Meanwhile, there are fundamental works about the history of English pronunciation, which include, the works of H. Sweet, V. Fietor, E. J. Dobson, describing the pronunciation of the Early New English period and the dynamics of English in synchrony and diachrony. In addition to them, the work of the famous British phonetician and critic Charles Barber should be mentioned, which is considered one of the attempts to systematize and characterize the phonetics and phonology of the Elizabethan era on the basis of its reconstruction from the poems and plays of the great playwright. He considered the connection between the variant pronunciation of the word and its variant spelling. This work contains several valuable appendices, including a list of words used by W. Shakespeare with elision (sound loss), with a special (variant) stress, as well as a list of words that rhyme (room – Rome, fat – fate, fast – haste, etc.) [5]. British phonetician Charles Barber, continuing E. Dobson's research on the history of English pronunciation, including Elizabethan times, also illustrated the dynamics and variance of pronunciation in the early New English period on the example of Shakespeare's plays, making up a list of words with variant pronunciation, normative pronunciation of proper names [2].

A representative of the same linguistic school, E. Dobson's colleague at Oxford University, the Italian F. Cercignani, based on the works of his predecessors, analyzed the words with a special

pronunciation in the works of the playwright and tried to describe the phonology of the famous author. Consequently, he concluded that W. Shakespeare was the owner of the South English pronunciation. This version of W. Shakespeare's pronunciation is not supported by some researchers. Thus, A. Gurr (historian of English theater) claimed that W. Shakespeare's origin pronunciation could have London pronunciation [3].

However, it should be noted that the phonetic component was very important in Shakespeare's poetry, and he creatively used phonetic means, firstly, for the prosodic design of his works, and secondly, for the linguistic characteristics of the characters, for example, conveying to the reader through the pronunciation of a character, information about his social affiliation. One of the methods – the characteristics of the language of the jester in “Hamlet” through the usage of pronoun “a” (which was natural for the folk) instead of the pronoun “his” (“A’ was the first; a’ was mad”) [3].

The philological works of B. Bryson and J. Hope demonstrate the phonetic features of Shakespeare's texts and the usage of phonetic means of written speech: emphasis, rhythm, elision. It is established that 5% of Shakespeare's texts are rhyming, 25% is prose and 70% is blank verse. The dominant rhythmic form in the playwright's works is blank verse, a poetry written with a precise meter – almost always iambic pentameter that does not rhyme. Nevertheless, the blank verse in his early and late works is different: in the early ones, as experts have established, it sounds beautiful, but monotonous. In subsequent works, having mastered the rhythm of blank verse, the poet began to vary the length of lines, interrupt the sentence at the end of the line, which began to give his works (such as the tragedies “Hamlet”, “Julius Caesar”) power, rhythm and flexibility [3].

The famous British linguist D. Crystal has made great efforts since 2004 to “restore the phonetics of W. Shakespeare”. Reading Shakespeare's plays in original pronunciation (even the term – Original Pronunciation appeared), D. Crystal shows how the correct rhyme is restored, lost through modern pronunciation, even the meaning of certain words and jokes becomes clear. Shakespeare's original pronunciation was restored by him on the basis of rhymes, which over the years were lost to the modern native English speaker [5].

Thus, it should be noted that the outstanding playwright wrote his plays for the stage, so that they were heard and understood not only through the semantics of words, but also through the tone of voice, timbre, intonation and gestures. This “eliminated” difficulties in understanding new, unusual words, which, however, in print, without voice and gesture, require comment, especially considering the fact that many of them have changed their semantics over the past hundreds of years.

References:

1. Arakin V. D. *Istoriya anglijskogoazyka: ucheb. posobie 2-e izd.* M.: FIZMATLIT, 2003. 272 s.
2. Brajson B. *Shekspir. Ves' mir – teatr.* M.: Centr knigi Rudomino, 2014. 318 s.
3. Ivanova N. K., Kuz'mina R. V., Smirnov-Ryzhalov V. A., Shishkina S. G. *Uil'yam Shekspir – lichnost' i tvorchestvo: sovremennoe prochtenie: monografiya.* Ivanovo: Ivan. gos. him.-tehnolog. un-t, 2015. 248 s.
4. Shkilev R.E., Kamaletdinova E.R. *Vliyanie tvorchestva Uil'yama Shekspira na sovremenny`j anglijskijazyk.* Nauchny`j forum: Filologiya, iskusstvedenie i kul`turologiya: sb. st. po mater. IV mezhdunar. nauch.-prakt. konf. № 2(4). M.: Izd. «MCZNO», 2017. S. 27-33.
5. Crystal D. *Words in Time and Place: Exploring Language Through the Historical Thesaurus of the Oxford English Dictionary, 1st edition.* Oxford: Oxford University Press, 2014. 304 p.

Roman Viktoriia Volodymyrivna

Candidate of Science (Linguistics), Associate Professor

Department of Germanic and Slavonic Linguistics

Donbas State Pedagogical University, Ukraine

TRANSLATION AS A MEANS OF ENRICHING TERMINOLOGY

Translation is considered one of the most common resources of replenishing terminological vocabulary [6]. It is the translation that contributes to the appearance and spread of equivalents of lexical units 'which can be either simultaneously borrowed by several languages from a single source or they undergo several intermediate stages of consecutive process of borrowing within a chain of languages [1, p. 111]. The problems of terminology are the focus of attention in the circle of the most current issues of Translation Studies and Linguistics. However terminological units belong to the layer of the vocabulary which, on the one hand, playing a significant role in the national dictionary of any language, is developing steadily and in high demand among specialists in any field of social life and therefore attracts attention of a great number of linguists and, on the other hand, this layer of the lexical stock can create certain difficulties for the translator not only while rendering scientific and technical literature, but also science fiction, journalistic papers and even fiction into the target language [2, p. 5].

The relevance of the research is specified to the rapid development of science in recent decades which has led to a great number of new terms in different languages mostly in English and German and in its turn the fact of spreading scientific terminology has necessitated adequate translation of terms. In particular it should be mentioned that the translation of professionally-oriented terminology requires a special approach given the presence of certain factors. Any new terminological unit penetrates into the language together with the new invention and adapts to the structure of the language and therefore must be also adequately rendered into another language. When translating the texts of scientific and technical content the translator should have knowledge of both the features of science and technology on the topic of the text, and knowledge of the language forms reflecting the content of scientific and technical texts and the ways to express the connection between scientific concepts.

Consequently the translation also plays not the least role in the development of the languages. It is not only an attempt to convey certain information by means of another language but also to consider the possibilities of the language in the translation and its ability to convey an opinion expressed in another language. And if the language of the translation has no certain lexical units, it is the translators who first to create a corresponding lexical equivalent in the language of translation when they come across the lexical lacuna. Such situations often arise at technical translation. There are cases when a term widely used in one language is not registered in another one. The gap will be filled sooner or later, but the question always arises as to how it should be filled and what equivalent is better to be used. Now scientific and technical terminology is created, as a rule, in an organized manner, with the participation of terminological committees and other institutions assigned such responsibilities. However, some translators also have a significant influence on the creation of new terms. New terms in translation can either be simply borrowed or conveyed by native language. But it is not difficult to translate unregistered terms, this translation is done in order to obtain their formal equivalents. Moreover, such an equivalent can even be considered as a subjective phrase, for example, *competitive products* [5].

The translator sometimes has to create equivalent terms in the native language, and the main problem that has to be solved by the translator of scientific and technical literature is the translation

of terms, which leads to appearing of neologisms, which make up a large percentage of all the vocabulary in translation [5]. The fact is that translators are forced to invent means of conveying the missing term or equivalent for its further standardization and consolidation in the appropriate terminological dictionaries. Moreover based on the fact that any dictionary claims to be the ultimate truth, the translator's task is to take into account not only the experience of the most developed languages in the world, but also local conditions and traditions related to the vocabulary of the language. The phonetic and grammatical structure of the language also plays a significant role.

The translator usually has no difficulty if the term in the original language (source language) has an appropriate equivalent in the target language. Therefore a scientist for whom a scientific literature is being translated will not be satisfied with a descriptive translation of a term such as: '*a tree with white fragrant flowers and black berries*'; he does not need a definition or interpretation, but an exact translation, and even it is better to give a Latin equivalent. If there is no proper equivalent, the translator of the scientific and technical text either borrows it from the original language by means of transcription, or creates his own term, but it can be considered as a calque, a neologism, a complex term, etc., or the translator gives the common language unit the status of a term. So another problem can appear: it is necessary for a translator to combine national traditions with positive world experience as successfully as possible. It is typical of the languages in which national terminology is in the process of formation, where translation of scientific literature from other languages is one of the main ways to replenish professional terminology and their standardization. Now and then it is the translators who pay attention to the fact that one or another term of the native language does not meet the basic requirements of the term formation as translators, like no other professional, have the opportunity to compare the terminological equivalents of the original language and the translated language. The inconsistency of a term can be defined by its excessive cumbersomeness, inability to form derivatives, and so on. Sometimes translators simply replace an inappropriate term with its foreign language equivalent. Another problem faced by a translator is the problem of belonging of a term to a certain field. In the process of scientific and technical translation, certain difficulties arise in connection with the division of vocabulary into commonly used, general scientific and narrowly specialized [3, p. 143].

Thus when translating terms it is necessary to take into consideration the following rules of translating terms: the term should be rendered by the term, deviation from the main principle of translation is allowed primarily in cases, firstly, where there is no equivalent in the language of translation as well as when the term in a particular text has no significant semantic capacity and if it has lost the connection with the relevant terminology (used in non-terminological sense); secondly, the equivalent is provided when there is no equivalent term in the target language in a scientific text, the equivalent term is borrowed or a new term is created.

Concerning the literary texts quite another ways and methods are defined trying not to violate the *terminology* of the text, namely: the term is replaced by another approximate equivalent (usually close in meaning and sometimes far from its equivalent), the translators compensate the types of concepts by generic or synonymous word with varying degrees of closeness, or an approximate equivalent (ordinary word), or even they use zero translation. The internal form of the term, which is not taken into account in the translation of scientific literature, can have a definite meaning in a literary translation, but only in cases where it plays a similar role in the source text. Transparent internal form can, on the other hand, become a source of translation errors due to misinterpretation and confusion of the term or inability to combine terminological meaning with figurative implication when translating [4, p. 85–86].

As a result the translator is faced with the task of determining whether a particular term is used as general scientific or it can be used only in the relevant field and with appropriate meaning.

References:

1. Beloded, I. K. (1980). Internatsionalnye elementy v leksike i terminologii. [*International elements in vocabulary and terminology*]. Kharkov : Vyshcha shkola [in Russian].
2. Bilozerska, L. P. (2010). Terminologiya ta perelkad [*Terminology and translation*]. Vinnytsia : Nova Knyha [in Ukrainian].
3. Kyiak, T. P. (1992). Naukovo-tekhichni pereklad (teoretychni ta praktychni aspekty) [Scientific and technical translation (theoretical and practical aspects)]. *Inozemna filolohiia – Foreign philology*, 104, 141 – 150 [in Ukrainian].
4. Kyiak, T. P. (1988). Motivirovannost leksicheskikh edinits [*Motivation of lexical units*]. Lvov : Vyshcha shkola [in Russian].
5. Galinski Ch., Budin G. New Trends in Translation-Oriented Terminology Management. Scientific and Technical Translation. Amsterdam. Philadelphia: John Benjamins Publishing Co., 1993. P. 209 – 215.

Яненко Ярослав Васильович

канд. соц. наук, доцент кафедри журналістики та філології
Сумський державний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЗУАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Час спливає, і вже більше року минуло від того, коли ВООЗ оголосила COVID-19 пандемією. Втім, людство вже дещо призвичаїлося до карантинних обмежень, носіння медичних масок та правил соціального дистанціювання, і важливу роль у цьому відіграють сучасні медіа, комунікаційні технології, соціальна реклама тощо. У період пандемії COVID-19 особливої актуальності набуває поширення науково обґрунтованих рекомендацій у сфері охорони здоров'я, але для цього недостатньо лише текстового формату, адже сучасна аудиторія віддає перевагу візуальним медіа-повідомленням.

Відповідно, метою нашої роботи є визначення особливостей застосування візуальних комунікацій у період пандемії COVID-19. Основним методом наших досліджень є контент-аналіз візуальних медіа-повідомлень, спрямованих на медичне інформування цільової аудиторії про пандемію COVID-19.

Візуальні комунікації у соціальній рекламі є важливими під час пандемії COVID-19, адже візуальні форми соціальної реклами дозволяють швидше та ефективніше доносити до цільової аудиторії необхідні меседжі. Зокрема це стосується формування соціально схвалюваних звичок і моделей поведінки під час пандемії COVID-19, як-то носити маску у громадських місцях, ретельно мити руки, дезінфікувати особисті речі та поверхні, до яких часто торкаються, уникати натовпів, зберігати безпечну дистанцію, уникати рукоштовань, термічно обробляти продукти харчування, уникати контакту з хворими людьми, залишатися вдома за наявності ознак хвороби тощо.

Візуальні комунікації можуть бути покликані вирішити проблему прискорення процесу вакцинації у деяких країнах. Цікавим у цьому контексті є приклад Румунії, де у травні 2021 року відкрили пункт вакцинації від коронавірусу в замку Бран у Трансильванії, який відомий серед туристів як «замок Дракули». Мета цієї ініціативи – збільшення кількості проведених щеплень, адже у вихідні дні травня кожен охочий міг з'явитися без попереднього запису, щоб отримати щеплення саме у замку Бран, до того ж отримати безкоштовний вхід на виставку середньовічних знарядь тортур. При цьому візуальні комунікації заходу відповідали вже відомому іміджу «замку Дракули»: «у замку використовувався брендинг на вампірську тематику, щоб спонукати людей пройти вакцинацію, що є частиною кампанії уряду, спрямованої на те, щоб заохотити більшу кількість румунів зробити щеплення» [1]. Такий стиль візуальних комунікацій, зокрема спеціальних вказівників, розташованих на території замка Бран, базується на використанні чорного фону, графічних чорно-білих зображень (наприклад, рука зі шприцом, що виконує роль стрілки-вказівника руху до місця проведення вакцинації тощо), білих та червоних літер. У схожому стилі виконано і «Сертифікат вакцинованого у замку Бран», де фоном є похмуре зображення «замку Дракули», а домінує на сертифікаті графічне зображення медичної сестри із піднятим угору шприцом (для відповідності «вампірській» тематиці цьому персонажу додали ікла та пофарбували очі у червоний колір). Кольори тексту заголовку на сертифікаті – білі та червоні, інформація про проходження вакцинації – чорний текст на білому фоні. Також на сертифікаті розміщено логотип замку Бран як додаткове підтвердження того, що вакцинація відбулася саме тут. Як бачимо, усі візуальні елементи медичного інформування виконані у «вампірському» стилі, що впливає на певний сегмент цільової аудиторії та виконує мету збільшити залучення до вакцинації.

Однією із популярних форм візуальних комунікацій у період пандемії COVID-19 є інфографіка, яка дозволяє читачам легше зрозуміти складну інформацію, яка в інфографіці подається у структурованому та візуалізованому вигляді. Як вважають С. Бін, Д. Келлінг і Д. Томпсон, «історично інфографіка та візуальна комунікація грали життєво важливу роль під час епідемій і пандемій» [2], а Р. Якоб слушно відзначає, що «під час глобальної пандемії візуальне повідомлення, як правило, має більший вплив, ніж текст» [3], адже за допомогою зрозумілих зображень при мінімумі текстової складової можна швидко донести до аудиторії інформацію, яка може допомогти респондентам зберегти власне здоров'я, і це може бути значно ефективніше розміщення довгого тексту аналогічного спрямування.

Висновки. В результаті нашої роботи визначено особливості застосування візуальних комунікацій у період пандемії COVID-19 та можливості їх використання у медичному інформуванні цільової аудиторії. Зокрема, такими особливостями є застосування візуальних комунікацій у інформаційній підтримці медичних заходів, ефективне інформування цільової аудиторії через візуальні форми соціальної реклами, подання медичної інформації у форматі інфографіки.

Новизна та практичне значення результатів роботи є важливими для виявлення чинників впливу пандемії на стан сучасного інформаційного простору. Цікавість для науки і практики отриманих нами даних полягає у можливості їх використання у подальших соціально-комунікаційних дослідженнях та у практичній діяльності медіа-фахівців.

Роботу виконано у межах гранту НФДУ «Спеціалізована система медичного інформування та безпека особистості в умовах пандемій, криз, інших суспільних потрясінь: формування ефективної соціокомунікаційної моделі».

Список використаних джерел:

1. Укол замість ікла: в Румунії щеплення від коронавірусу пропонують в замку Дракули (2021) *Європейська правда*, 10.05.2021. Вилучено з: <https://www.euointegration.com.ua/news/2021/05/10/7122968/>.
2. Beene S., Koelling G. & Thompson D. (2020) Recommendations for Creating Inclusive Visual Communication During a Pandemic. *Visual Resources Association Bulletin*, 47 (2), 3–15.
3. Jacob R. (2020) Visualising Global Pandemic: A Content Analysis of Infographics on Covid–19. *Journal of Content, Community & Communication*, 11 (6), 116–123.

Халявка Л.В.

викладач кафедри загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Україна

ОБРАЗ ЖІНКИ В РОМАНІ АЙН РЕНД «АТЛАНТ РОЗПРАВИВ ПЛЕЧІ»

Айн Ренд – американська письменниця радянського походження, філософ, якого сповідують, але водночас цураються, безсмертний автор трилогії «Атлант розправив плечі». Роман приніс Алісі Розенбаум (справжнє ім'я) світову славу, стала бестселером та найвпливовішим твором художньої літератури ХХ століття.

У наш час «потрібне усвідомлення усіма людьми необхідності нового підходу до цінності людини і людства, включення їх у нову «шкалу цінностей», гуманістично субординовану, засновану на науковому розумінні смислу людського існування» [2, с. 138]. Це дозволить глибше дослідити життєві, художні позиції мисткині, її погляди на жінку як самостійну людську особистість, дозволить осмислити художню концепцію героїні у системі духовних цінностей сучасного суспільства.

В самому творі ми зустрічаємо лише кілька жіночих образів: жінка-керівник, жінка-дружина та жінка-матір. Оскільки Ренд зображає світ де відповідальність, принципи та розум є пріоритетними, то ми розглядатимемо героїнь саме в цьому розрізі.

Першою кого ми зустрічаємо в романі – це Дагні Таггарт, віцепрезидент компанії Таггарт Трансконтинентал. Вона уособлює вольових жінок керівників, готових брати на себе відповідальність за свої вчинки, рішучих та розумних. Дагні не відступає перед складними ситуаціями, а впевнено та наполегливо шукає вихід зі складних ситуацій. Зокрема у вирішенні питання будівництва залізничної колії «Джон Голт». Суспільство, науковий інститут були проти будівництва полотна із нового матеріалу. Вважаючи його німецьким та небезпечним, однак героїня всупереч переконань свого брата ризикнула усим: посадою, становищем у суспільстві, родинними зв'язками та здобула перемогу у цій зграї вовків.

Наступний образ роману це матір Генка Ріардена. Він репрезентований жінкою, яка звикла безбідно жити в домі свого старшого сина. Безперечно це можна вважати нормальним коли дорослі діти доглядають своїх батьків. Однак це ненормально, коли матір нівелює досягнення своєї дитини щоб нічого звеличувати сина нікчему. Тобто образ жінки-матері з одного боку зображується як людини, що змогла виховати цілеспрямованого сина, але водночас і як паразита, який тягне соки з цього ж сина, але не для себе, а для іншого паразита.

Образ жінки-дружини представлений другою половинкою Генка Ріардена. Ліліан дуже швидко зорієнтувалася, що Генк успішний чоловік, якому подобаються гарненькі дівчата і змогла вміло його на собі одружити. Будучи освіченою людиною, Ліліан була абсолютно непрактичною, свою роль вбачала у підтриманні краси в домі та власної. Тобто була ще одним паразитом, який не просто витягував статки чоловіка, а й була завжди незадоволена своїм шлюбом і мізерністю свого значення, що вміло ховала за лицемірством.

Отже, незважаючи на незначну кількість героїнь роману, авторка змогла вміло відобразити в їхніх вчинках та думках свої власні переконання та прагнення, а також показала як прекрасні так і ниці порухи людських душ.

Список використаних джерел:

1. Інтерв'ю журналу «Playboy» з філософом Айн Ренд : інтерв'ю . URL: <http://libertynews./node/1144> (дата звернення 12.06.2021).
2. Герасименко Ю. Знай високе місце своє: літературно-критичні нариси : книга. Київ : Радянський письменник, 1979. 212 с.
3. Коробко М. І. Явні та неявні джерела філософії об'єктивізму Айн Ренд. *Гуманітарний часопис* : Харків, 2015. №1. С.38–44
4. Романчук Я. Айн Рэнд Социология : *Энциклопедия* / ред. А. А. Грицанов Минск, 2003. URL: [http://sociology_encyclopedia.academic./919/РЭНД_\(RAND\)_Айн](http://sociology_encyclopedia.academic./919/РЭНД_(RAND)_Айн)(дата звернення 15.05.2021).
5. Badhwar N. Ayn Rand : Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <http://plato.stanford.edu/entries/ayn-rand> (дата звернення 15.05.2021). 16 арк.

SECTION 22. PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

Tyukmaeva A.M.

Postgraduate Researcher (MA) of the Specialty of «Philosophy. The Sphere of Implementation»
of the Faculty of Social Sciences

National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, Uzbekistan

EPISTEMOLOGICAL PROBLEMS OF EMPIRIOCITICISM IN THE PHILOSOPHY OF RICHARD AVENARIUS

***Abstract.** This article examines one of the unresolved epistemological difficulties of modern science - the problem of verifying the empirical base of scientific knowledge and the search for authentic indicators that indicate the "purity" of experimental data. The crisis of the natural-scientific picture of the world at the turn of the 19th century, accompanied by the discovery of subatomic particles, contributed to the emergence of a completely new philosophical trend that questioned the methodological basis of scientific and cognitive activity. Having become convinced of the inconsistency of Comte positivism, Richard Avenarius and Ernst Mach developed general provisions regarding the criticism of "pure experience" as a source of knowledge.*

The variety of different philosophical directions, as a strengthening of the fundamental principles of the proposed provisions, is forced to find a fulcrum in the system of a certain scientific methodology that meets the requirements of reliability. Credibility, in turn, is expressed in some rationally grounded and logically determined conviction of the truth of "knowledge" as a special genuine epistemological unit of philosophy and science. To fully identify the proposed foundations of reliability and the search for the fundamental principles that establish it, it is necessary to determine in what relation the concepts of "reliability" and "truth" are in the traditional understanding of the tools of scientific methodology.

Turning to the definition of data, at first glance, identical concepts, it is necessary to pay attention to the interpretation of these terms through the prism of large encyclopedic explanatory dictionaries: "reliability is a form of existence of truth, substantiated in some way, for example, by experiment." Based on the definition of this term, the concept of "reliability" directly refers the researcher to only a certain "appendage" of truth, sealed by "faith", "conviction" that this position is certainly "true". Of course, the concept of "faith" and "conviction" in the context of scientific evidence has a completely different meaning from the traditional understanding.

It is impossible to draw parallels between the "scientific" and "unscientific" forms of "faith" and "conviction", equating them in that categorical content, represented by two diametrically opposed types of cognitive activity. The importance of the existence of this "belief" lies in the empirical basis, which allows experimentally to prove or disprove this or that pre-experimental assumption. The distinction between the definitions of "truth" and "reliability" is based on the nature of the different semantic content, which is clearly traced in the analysis of encyclopedic sources. "Truth", according to the definition of Ozhegov's dictionary: "an adequate reflection in the consciousness of the perceiver of what exists objectively."

In the Soviet encyclopedic dictionary, the concept of "truth" is directly related to the concept of "identity" and "identity, which, in turn, are found to be the closest to idealistic systems that bring" truth "into the framework of some independent" givenness "independent of the subject. Thus, the ratio of "reliability" and "truth" is in accordance with the ratio of "ideal" and "material" or the ratio of "abstract" and "concrete". The complex of basic ideas about the content aspect of "truth" states not only the nature of the direct correspondence between knowledge and objective reality, but also its definition as a relative basic philosophical category.

The Swiss philosopher, Richard Avenarius, trying to rid philosophy of abstract metaphysical concepts and raise it to a logical-empirical level, discovered the inconsistency of scientific methods of cognition, which consists in the problem of finding the initial beginning - a certain ultimate starting point. Reproducing experience, the researcher must start from a certain primary idea - the thesis, the previous content of which, in turn, is found in the system of primitive theological and mythological substantiation. Thus, the establishment of "pure" experience is impossible, since the previous idea, which has turned into a certain axiom, is captured at the abstract-metaphysical level of mythology as an initially unified form of cognition.

Generating some favorable conditions for the experiment, the scientist is forced to start from some primary concepts - axioms, the repeated extraction of which is completely inaccessible to him. Consequently, a quite obvious question inevitably arises regarding the search for a reliable point of reference, which would allow researchers to rely on it in building the foundation and subsequent application of scientific methodology. To solve this epistemological problem, empirio-critics resort to establishing as the initial principle of reality a certain set of indifferent principles, namely a complex of sensations.

A significant difference from the traditional initial positions, which are usually the person himself, his psyche and thinking, indifferent complexes of sensations are more homogeneous and equivalent, while not taking any place in the system of ontological principles (idealism, materialism). A relevant example is an event in which a person claims to see a tree. From the point of view of empirio-criticism, the starting point of reference will not be a person as a subject, and not a tree as an object, but a certain set of sensations, consisting of designations of color, smell, property (green, fragrant, rough), as well as a set of psychological characteristics (beautiful, beautiful, pleasant). Within the framework of this philosophical trend, which meets with a flurry of criticism, there is an absolute and radical exclusion of any kind of distinction between the ideal and the material, abstract and concrete, physical and mental. There are only a certain kind of sensation, which are in some consistent relationship with the occurring phenomena.

Of fundamental importance in assessing the epistemological problem of empirio-criticism is the unusual position of erecting as the initial beginning of knowledge not an object or a subject, but some intermediate link between them. Richard Avenarius, being the author of the concept of "principled coordination" based on the strict inseparability of "I" from "not I", that is, "environment," states the primitiveness and some naivety of the human belief that reality exists outside human consciousness and perception. It should be noted that the absolute interdependence of the subject and the object does not imply the presence of "causal interdependence" between them, i.e. causality., but rather characterized by the property of belonging to each other.

The Swiss philosopher explains the demarcation boundaries reproduced in the philosophical categories of "spirit" and "matter" through the prism of introjection, which is an epistemological concept of investing one's own immanent ideas into the process of cognition of the surrounding reality. The negative assessment of this philosophical trend is largely due to the undermining of other alternative approaches, since at the center of this epistemological paradigm is a total and crushing criticism of all scientific and non-scientific truths.

One of the philosophical and methodological concepts that outlined a certain problematic nature of the methods of extracting scientific knowledge is epistemological anarchism, the founder of which is the Austrian-American scientist Paul Feyerabend. The main point in this concept is

the rejection of any traditional methodological imperatives, i.e. conventionally established "laws" and "rules" for the search for scientific and philosophical knowledge. Until the 20th century, the recognition of the atom as indivisible was scientifically indisputable, but in 1897 Joseph John Thomson, conducting experimental research with a Crookes tube, proved that the atom is a complex divisible particle consisting of a positively charged nucleus.

The studies of the British physicist Ernest Rutherford, who made successful attempts to determine the structure of the atom, served as a serious basis and reinforcement for admitting the absolute falsity of the ancient atomism prevailing until the 20th century. Thus, any scientific knowledge throughout the entire historical and philosophical retrospective has experienced a huge number of refutations and corrections, turning the previous results of scientific research into prototypes of cosmogonic myths and legends. Hence, there is a quite obvious doubt about the effectiveness of the traditional scientific methodology, which was so absolutized that any attempt at verification would cause a lot of objection and indignation from the world scientific community.

Such a difficulty and fundamental avoidance of establishing this issue as an object of scientific research is completely uncharacteristic for special sciences, since their existence needs a strict categorical and methodological foundation, as well as a system of strong axioms. To avoid their own self-exploding, most scientists avoid researching such acute-angled problems without bringing them to the surface.

The Copernican revolution, which began by the Polish astronomer and mathematician Nicolaus Copernicus, and ended with the English physicist Isaac Newton, crushed the geocentric doctrine of Ptolemy, which until the 16th century was completely obvious and indisputable, having a certain scientific argumentation. Also, the discovery of the theory of the electromagnetic field by the British physicist James Maxwell destroyed the notion of the absence of a relationship between magnetic and electrical phenomena, which prevailed until the 19th century, showing that the latter are inextricably linked with each other. All epistemological and paradigmatic shifts in the history of science are of an increasing character, i.e. turn every new scientific knowledge learned into another delusion that does not pass the test of time. Any indisputable scientific fact is replaced by a new one, which, due to its remoteness from the old, explicates a different system of argumentation.

The process of permanent change of scientific paradigm attitudes, affecting the nature of fundamental processes, does not at all bring the researcher closer to the truth, since the applied scientific methodology remains completely unchanged.

Under such circumstances, Paul Feyerabend's "anarchist theory of knowledge", which calls for absolute epistemological permissiveness, the principle of theoretical and methodological pluralism, becomes an imperative condition for the effective implementation of scientific and cognitive activity. Returning to the main earlier stated provisions of the epistemological problems of empirio-criticism, one should dwell on the prevalence in science of exclusively a posteriori (empirical) methods of cognition, as opposed to a priori (speculative). Consequently, a rationalistic approach to justification, based on the consistent consistency of various inferences, is recognized as less evidence-based and in need of empirical confirmation. Dwelling on the "experiment", the purpose of which is a purposeful study of the content of real-objective reality by reproducing the necessary conditions, one should take into account a number of incredible factors that distort the final results. The observance of ideal "maximum specified" conditions for conducting an experiment in natural-scientific fields of knowledge turns out to be an absolutely impossible requirement, since it is absolutely impossible to stop the flow of internal and external permanently changing processes.

The Heisenberg Uncertainty Principle demonstrates in detail the problematic nature of particle measurement, pointing to a certain limit of accuracy that cannot be overcome in modern science. That is why the reproduction of "ideal" conditions of the experiment implies the closest to the predetermined value of the provisions of the real-subject area. It is the existence of

alternating variables that turns into the cornerstone of the observance of the so-called "purity" of the results of experimental procedures. However, these conclusions are completely inapplicable to "thought experiments" containing some preliminary speculative replay in the imagination of a real experiment. The advantage of speculative experimental procedures lies not only in the possibility of observing "ideal" conditions, but also in the enormous endless complexity and variability of generating any kind of situations. However, if any results are obtained, this form of argumentation will not fit into the formal system of scientific evidence based solely on empiricism.

Trying to free science from the metaphysical influence deeply rooted at the structural and phenomenological level, Richard Avenarius attempted to implement a total epistemological criticism of scientific, theoretical and practical conclusions, aimed at finding authentic indicators indicating the "purity" of experimental data. The search algorithm consisted in a detailed and consistent tracking of the entire chain of the cognitive process, excluding any a priori values as a connecting link. Returning to the origins of scientific knowledge directly referred the scientist to the ultimate units of the history of science, which gave the baton in the transformation of new knowledge, which became the foundation and epistemological unit for subsequent inferences.

In this approach, Avenarius is close to Heidegger, who attempted to overcome Western European metaphysics and strive to return to the origin of the original philosophical concepts and categories. That is why Heidegger urges philosophers to return to the methodology of the pre-Socratics, in whom the formulation of philosophical questions began precisely with the epistemological efforts of the search for the so-called "ultimate foundations of all things."

The absence of a solid and reliable epistemological unit leads to various kinds of gaps and inconsistencies, leading to cognitive "gaps" and the absence of a linear sequence of scientific knowledge. The desire to achieve initial integrity and ultimateness was based on the recognition of the prevailing role of sensory and rational knowledge, the instrumental reliability of which was not questioned at all. This methodological omission is the epistemological problem of empirio-criticism in the philosophy of Richard Avenarius. In an effort to eliminate scientific experience from any metaphysical premises and trace a reverse leap in search of ultimate foundations - epistemological units, the Swiss philosopher completely disregarded the study of the level structure of scientific knowledge, including sensory and rational methods. Thus, the methods of scientific research themselves turned out to be a blind metaphysical link in the criticism of "pure experience".

The undeserved universalization of the two traditional levels of knowledge, which have turned almost into constant epistemological values inviolable for criticism, is the most avoided research field for philosophers and scientists. Such rational operations as analysis, synthesis, generalization, abstraction, inference, etc. are so firmly and firmly rooted in modern science that any attempt to search for other methodologically operational alternatives is assessed as the highest manifestation of scientific madness. However, there is a huge amount of research that crushingly discredits the effectiveness of the above methodological operations. For example, the property of the so-called "emergence" in systems theory, characterized by the emergence of a system of properties that are not inherent in its elements separately.

The ineffectiveness of "analysis" as a method of scientific research and a logical device, which consists in the dismemberment and consideration of the properties of individual parts of the whole object, is especially expressively revealed, for example, when trying to determine the properties of the whole by separate parts. The discovery of individual parts of a device, such as a bicycle, by a researcher who did not previously have any idea about the latter, will lead to the fact that by applying "analysis", i.e. Having studied its individual parts: a steering wheel, a wheel, a saddle, a transmission chain, etc., the researcher will not be able to determine the final and integral purpose, character and property that form a device from its individual parts.

Another example, crushingly undermining the methodological method of "analysis", is revealed when considering the process of "homeostasis" in complex self-regulating systems.

French physician Claude Berner, investigating the state of the internal environment of living organisms, in his book "Introduction to Experimental Medicine", outlined such amazing properties of biosystems as "constancy" and "stability", which directly referred to the state of internal dynamic equilibrium - homeostasis, ensuring the preservation of certain vital conditions. When studying the properties of biological components of a biosystem separately, it is impossible to find those biological mechanisms that are triggered exclusively by the work of a single and whole organism. This amazing property is found not only in biological systems, but also in social, psychological, technical and cybernetic ones.

Turning to the methodological base of modern science as a single instrumental unit of cognition is possible only if all existing problems are eliminated, indicating the inconsistency and partial nature of the applied scientific research procedures. Thus, reproducing scientific experience, it is necessary to start not only from the "reliability" and maximum "convincingness" of the existing epistemological unit, but also from the system of methodological paradigms previously applied and subsequently applied. Within the framework of empirio-criticism, the problem of the reliability of methods and the search for corresponding indicators of "truth" did not become the object of more detailed research and criticism. This omission, which is on the surface, is the main mistake of the positions of empirio-criticism, which has set itself the task of searching for "pure experience."

List of used literature:

1. Э. Мах – «Познание и заблуждение. Очерки по психологии исследования». Москва, БИНОМ, 2003.
2. Р. Авенариус – «Человеческое понятие о мире», Москва, ЛКИ, 2008.
3. Ленин, В. И. Материализм и эмпириокритицизм. Критические заметки об одной реакционной философии, Москва, 1969.
4. Викторов Д. В. Эмпириокритицизм, или Философия чистого опыта. Москва, М, 1909.
5. Лесевич В. В. Эмпириокритицизм (Рихард Авенариус, Эрнст Мах. Критика Вундта. Соч. Ж.Э. Кодис) // Русская мысль. 1901.
6. Лесевич В. В. Эмпириокритицизм и импрессионизм // Русская мысль. 1905.
7. Полуян Н.Н. Э. Мах: основные положения теории познания/ Н. Полуян // Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. Научный журнал. - № 4 (4). - Киров: ВятГГУ, 2008
8. Поппер К. Логика и рост научного знания. Избранные работы. — М., 1983.
9. Аксельрод, А. И. (Ортодокс). Философские очерки. Ответ философским критикам исторического материализма., СПб., 1906. С. 233.
10. Мах, Э. Анализ ощущений и отношение физического к психическому., М., 2005.
11. Юшкевич, П. Столпы философской ортодоксии, СПб., 1910.
12. Лосев, А. Ф. Дерзание духа. - М., 1988.
13. Прохоров, М. М. К вопросу о современном понимании противоречия // Сборник научных трудов ВГИПА. - Вып. 5. - Ч. 1. - Н. Новгород, 2002.
14. Можейко, М. А. Симулякр // Постмодернизм. Энциклопедия / сост. и науч. ред. А. А. Гришанов, М. А. Можейко. - Минск, 2001.
15. Виктор Александрович Штофф и современная философия науки / сост., отв. ред. Ю. М. Шилков. - СПб., 2006.
16. Kelly A. Empiriocriticism: A Bolshevik Philosophy? // Cahiers du Monde russe et soviétique. Vol. 22. 1981.

Полякова Оксана Олександрівна

канд. філос.наук, доцент,

викладач кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін

Національний університет цивільного захисту України, Україна

МЕТМОРФОЗИ САКРАЛЬНОЇ ТРАДИЦІЇ В ПОСТМОДЕРНІ

Характерною рисою сучасного світосприйняття є зображення всіх сфер життя у формі гри. За своєю сутністю, постають трансформацією первісних лудологічних ідей. Гра не просто актуалізується як вимір культурного смислу, але заміщає трансцендентальний процес і перетворює предметності. Це перетворення надає підставу для виокремлення візії самодостатньої гри.

Розуміння культури постмодерну як метаморфози сакральної традиції асоціюється з феноменом іронії; і цей погляд зумовлений саморефлексією постмодерну, від «Заміток на полях «Імені рози»» У.Еко до репліки Ж.Батая: «Віддаючись бажанню бажати, ми насміхаємось над світом». Специфіка еволюції іронії в постмодерні полягає в особливій значимості гри.

Ігрове начало, на нашу думку, виражає захисну реакцію постмодерну, його дистантність щодо технократизму і масовізації в якості антропоморфного «модусу» культурного буття. Така якість гри не зводиться до «винаходів», до специфічної форми критики реалій, котрі постмодерна рефлексія виявляє і цим покладає свою їм нетотожність, – але виступає онтологічним модусом. Тобто, сама суть гри, як вторинного, визначає проблемність відриву від площини сурогатного буття в «гіперреальності». Гра і відокремлює витончену рефлексію від масовидного, і зв'язує з ним. Онтологічна значимість гри у даному випадку виражається, однак, не тільки у співвідношенні з видимим. Головне полягає у перетворенні сакрального, потреба в якому є непозбутньою і яке буттєвим статусом гри водночас дезавуєване. Загроза «смерті автора», виражена в такому перетворенні, несе трагедію, яка буває над бруталністю текстів; дає привід для закликів «переходити кордони, засипати рви» між елітарною і масовою культурою. Отже гра концентрує культурну мутацію сакрального.

Іронія, за її специфікою, реалізує момент трансгресії, закладений актом виокремлення цілого, і маркує інобуття – символу, сакральної фігури, суб'єкта; традиції, за якою стоїть «абсолютна суб'єктивність» (Е.Гуссерль). За логікою іронії, ціле, суб'єкт, «уходить до основи», але ще не анігілюється. Спостерігач цивілізаційних змін, він не стільки ховається за відстороненням, скільки опиняється перед двозначністю щодо власної суб'єктності. Стало вже загальним місцем положення, що якісна єдність суб'єкта, зрощена класичною раціональністю і у грандіозному пориві піднесена модерном, перетворюється на суперечність векторних устремлень культури і цивілізації. Суб'єкт – центр за своєю природою – є осердям, у якому ця суперечність концентрується і веде до емоційно-душевного вигорання суб'єктивності, а іронія – це є спосіб надіти маску стороннього, компенсаторна реакція на розпадання цілого. На стадії, яку, у смислі «шизоаналізу» Ж.Дельоза і Ф.Гваттарі, можливо назвати невротичною, і яка передуює шизофренічній (котрій відповідає онтологічний статус гри) суб'єкт як суверенність постає для-себе неможливістю і водночас потребою; що корелює з релігійною потребою, з релігійністю як властивістю психічного. Сучасна цивілізація загострює відчуття цієї неможливості цілого, що є передумовою для сплеску нової релігійності. Потреба у нумінозному – «жага цілого» – є і необхідність символічного безсмертя, спонтанності і поза-розумної якості буття. Ауто-проекцією суб'єкта, в аспекті цілого, виступає сакральний образ.

Іронія, осторонення образу, є способом помислити й естетизувати ціле. В ідеології постмодерну іронія і виступає «терапевтичним» засобом, і викривається водночас; адже в ній і полягає момент неминучого, і наростаючого в цивілізаційному процесі, подвоєння; «форма символічного».

Метаморфоза сакрального – це механізм іронії; позаяк ціле є насущним і водночас мислимим лише ззовні, не зсередини (екстазу). В іронії цілісність і втрачається і конститується, і в цьому смислі вона вивільняє ірраціональне. Можна сказати, іронія цементує катаклізм абсолютної суб'єктивності. Іронія романтиків є наступницею гротеску бароко, як сумісності несумісного, що не руйнує, а відпускає-і-тримає цілісність Еґо. Величні проекти модерну дають можливість бачити, що нуміозна потреба не витісняється, а задовольняється актом іронії, що реалізується у мистецтві. Та осторонення, іронічна позиція, і девальвує сакральне. Секуляризація не є зовнішнім фактором, так би мовити, буття-в-іронії. Вони взаємно представлені у суб'єкті, як озвненному цілому. Оскільки іронія – даність абсолюту як конструкції, її кульмінацією є художня аналітика авангарду, – кубізм і футуризм. Іронія симетрична філософському подиву і ще не є насмішкою. А «сміх» Батая вже є явищем гри, і при цьому сакральної гри. Сміхом, знаковою формою «знятого» в рефлексії екстазу, – сакральне заміщується, – тоді як в акті іронії воно ще актуально присутнє. В іронії ще не виникає компенсаторного поривання до переходу архетипової межі відкритого, межі свідомості; руйнації всіх і всіляких форм. У грі сам її момент визначається безплідністю цієї руйнації, адже єдиним її наслідком є не відкрите, а його імітація. Якщо в іронії трансцендентальний досвід зазнає інтерпретації і ще діє інґресія, а не лише трансґресія; то гра виникає як її ступінь: іронія обертається на себе в абсолютній трансґресії (коли філософія, в особі Ніцше, обирає не індивідуацію, а екстаз). Звідси форманта «транс-» у дефініціях, передусім у «Прозорості зла» Ж.Бодрійяра. Отже, очевидність розпорошення традиції дає, на наш погляд, більше підстав для прийняття спорідненості модерну й постмодерну, ніж їх протиставлення.

Разом із цим, як виявляється, недостатньо звести диспозицію «ситуації постмодерну» і сакрального – до іронії. Іронія корелює з нігілізмом і Ніщо, з актуалізацією Angst (жаху) у М.Гайдеггера. Вона сягає «дна» рефлексії, і не виключено, що саме вона уможливило вихід зі стану «зьяння» свідомості в акті атрибуції парадоксу. Діонізізм Ніцше ще проникнутий непідробністю сакрального, що й реалізується в ідеї Надлюдина. А у грі, яка подвоює, або – «повертає», інобуття суб'єкта переходить у небуття. «Нам залишається лише зображати оргію і звільнення, удавати, ніби, прискоривши крок, ми йдемо в тому ж напрямі. Насправді ж ми спішимо в порожнечу, тому що всі кінцеві цілі звільнення лишилися позаду, нас невідступно переслідує й катує передбачення всіх результатів, апріорне знання всіх знаків, форм і бажань... Ми знаходимось у стані лицедійства і не здатні ні до чого, крім як заново розіграти спектакль... парадокс полягає в тому, що ми маємо продовжувати жити так, буцім нічого цього не було... Все, що нам залишається – марні удавані спроби породити якесь життя поза тим, яке вже існує... Все, що звільняється, неминуче піддається заміщенням... Ніщо більш не відбивається у своєму істинному вигляді ні в дзеркалі, ні в прірві, яка являє собою не що інше, як роздвоєння свідомості до безкінечності» [1]. У цьому описі стану «після оргії» семантичний ряд гри говорить сам за себе. Це неприйняття символічного безсмертя, як пагубної ілюзії, – але ж, відтак, неминучість переводу «ніщо» у величину актуального досвіду. Звідси, потреба в ануляції смерті, не знайшовши задоволення в релігійній ідеології, скеровується до феномена гри. У грі само життя може виступати ставкою; у ній виявляється дія «іншої логіки, штучної й посвятої, в якій скасовуються природні визначення життя й смерті» [2]. Суттєво, що, за Бодрійяром, ритуал гри не є чимось нарочитим, таким, що несе забуття смерті. Самість залучається у гру спокусою, яка притаманна природі людського. «Спокуса підстьобує випадок зруйнувати божественний стрій, хай навіть і трансформований у стрій

виробництва і бажання» [2]. Тим самим підтверджується онтологічна значимість гри. Але це є й свідчення органічної приналежності гри добі тотального відчуження. Гра – відповідник відчуження, яке обертається дробленням і дифузією реалій. Симптоматичним є поновлення, Ж.Батаєм та Ж.Дельозом, і концептуальний статус, у Ж.Бодрійяра, поняття симулякру. Симулякри – це образи, «далекі від подоби речей ..., фантазми, ...фантоми, ..галюцинації, репрезентації снів, страхів, марення... Платон у «Софісті» ...говорить про два види імітації: таку, яка творить образи, і таку, що створює привиди – «фантастичні» образи, які лише видаються схожими на предмети («Софіст», 236b, 264 cd). Нова трактовка образів-симулякрів дана античним атомізмом... Демокрит пояснює зорове сприйняття витіканням зовнішньої форми з тіл через повітря у якості ідолів-образів, які на вигляд є схожими на тіла, з котрих вони виходять. Парменід пов'язував сприйняття з променями, що йдуть з ока, Епікур – з витіканням від тіл, подібних до них, але «за тонкістю далеких від предметів, доступних чуттєвому сприйманню». Образи-ідоли можуть бути збагнені лише думкою на відміну від видимих явищ. Тіла випромінюють невлімові тонкі елементи, які виходять або з глибини тіл, або від поверхні речей. Їх Епікур називає ідолами, а Лукрецій – симулякрами. Третій вид симулякрів – фантазми, котрі не витікають від речей, а створюються видіннями, уві сні, в маренні. Юлій Цезар, оповідаючи про звичай галлів і германців, називав симулякрами їхніх богів-ідолів» [3].

Дельоз відправляє від учення Епікура в міркуваннях про природу міфів; але розуміє симулякри не як атомні з'єднання, а як якості, пізнавані на дистанції від предмета. Третій вид симулякрів Дельоз називає фантазмами і виділяє з-поміж них теологічні, онейроїдні й еротичні. Образ Бога, отже, є фантазмом, утворюваним з симулякрів, які спонтанно перетинаються.

У постмодерній рефлексії симулякр є псевдо-річчю. За Ж.Бодрійяром, симулякр породжується симуляцією, а вона – гіперреальним. Ніби варіюючи думку Епікура, що лож і помилка виникають там, де є домисли до образів, що проникають в органи чуттів і через пори тіла, Бодрійяр вважає підставою для виникнення симулякрів неминучу «заміну реального знаками реального». Симуляція – це удаване життя, де не розрізняються реальність і симулякри, і гра сприймається в якості реалії.

Гра – відповідник відчуження, яке обертається дробленням і дифузією реалій. Симптоматичним є поновлення, Ж.Батаєм та Ж.Дельозом, і концептуальний статус, у Ж.Бодрійяра, поняття симулякру.

Симуляція – це удаване життя, де не розрізняються реальність і симулякри, і гра сприймається в якості реалії. Так, якщо сакральному відповідає «пустота», то гри з сакральним – відповідає порожнеча. Таким чином, аналіз симуляції є свого роду ауто-діагностикою постмодерну.

Масова свідомість «нової генерації» демонструє ілюзію «обізнаності» у несвідомому і в нумінозному досвіді; але це не тільки не зараджує неорелігійній залежності, але провокує її. Крім того, за посередництвом «форми символічного» й несвідоме психічне постає «операціональним симулякром» та «симулятивною моделлю... З несвідомим відбувається те саме, що з валютами й теоріями. Цінність здійснює своє панування через невлімово тонкий порядок порідних моделей, через нескінченний ряд симуляцій» [1]. Бодрійяр показує, що вузловим моментом, щодо настання хаосу, розмивання відносин, щезання орієнтирів стала втрата суб'єкта – «психічного еквіваленту золотого еталону». Ця ситуація означає не що інше, як «кінець суб'єкта свідомості».

Перехід «від продуктивістсько-капіталістичного суспільства до кібернетичного неокapіталізму, орієнтованого вже на абсолютний контроль» завершує, за Бодрійяром, «тривалий процес, коли один за одним померли Бог, Людина, Прогрес, сама Історія, поступившись місцем коду, коли померла трансцендентність, поступившись місцем іманентності, яка відповідає значно більш високій стадії ... маніпулювання суспільними

відносинами» [1]. Поняття «форма символічного» відображає загальну закономірність, – подвоєння і перетворення на вторинність усього, в тому числі сакрального; що, як показує Бодрійяр, в остаточному підсумку анулює людське буття.

Логічною відповіддю на загрозу гибелі є сплеск неорелігій. В релігійних сектах, за підміни божественного абсолюту постаттю керівника секти, все відбувається «всерйоз». Це компенсаторна діяльність, убозтво якої в її прагматичному активізмі.

Постмодерна філософія дистанціюється від релігійної свідомості в її традиційному розумінні. За Бодрійяром, «Церква завжди існувала для того, щоб приховати смерть Бога, або той факт, що Бог всюди (що є те саме)» [1]. Однак культурна рефлексія не вільна від певної форми неорелігійної свідомості. Її специфіка, при всій принциповій різниці між ідеями філософів і явищами масовидної свідомості, яка виражає себе за посередництвом діяльності сект, є подібною. Ця подібність полягає в тому, що нумінозний досвід здійснюється «напрямую»; в ілюзії безпосереднього, не обтяженого християнською ідеологією, виходу до абсолюту. Відправи сект, що зазнають впливу древніх, актуалізованих і модифікованих, культів, і ідеї відкритого у філософії постмодерну мають спільний знаменник. Це імітація екзистенціальної істини при відкиданні всякої ієрархії сущого.

Основною тенденцією «нових релігій» є анти- і пост-християнство; зокрема харизматичні рухи і східні неорелігії, неоязичництво. Їм властиві практики колективного трансу, медитації, призивання «енергій» і духів, отримання «святих дарів», інші окультні ритуали, за посередництвом яких лідер маніпулює свідомістю маси й іноді одним жестом повергає натовп долілиць [4]. Харизматичний рух, за Ю.Наріжним, є «індикатором світовідчуття, зв'язаного з масовим поширенням здатності до... переживання, яке називають «хрещенням Святого Духу»... як супроводжується здатністю до зцілення, говоріння на мовах, пророцтва, виходу до «інших» сфер». Суть психотехнік, застосованих лідерами, масова аудиторія не усвідомлює. Тобто формується повна ілюзія сходження Духу Божого; причому інтенсивність та напруженість переживання, специфічність атмосфери сеансу виключає само питання про походження такого досвіду. Якщо поза-розумність релігійної віри несе потребу цілісності, то маніпуляція в секті спричинює руйнівний екстаз, за яким стоїть відчуження внутрішнього світу людини, експлуатація цієї потреби і відсутність її задоволення. Так, за Ю.Наріжним, діячі неорелігій користуються «ярмарковими, хіба що не зазвними назвами»: «Вогонь Пробудження», «Двері в Небо» і т. ін., за якими криється «об'єднувальна основа, що й детермінує екуменічні замаху. Ця основа – відкриті в ході богослужбової практики ... здібності людини,.. паранормальні потенції». Отже, «не... екстравагантна обрядність, ...не «меса під гітару», не «богослужбові дискотеки», не «літургічні експерименти» поєднують множину сект і деномінацій». Вони є моментом реклами і також зовнішніми засобами згуртувати adeptів під знаком ідеологеми «Бог над усі вірування». Удавана справжність «дарів Святого Духу» є «платформа, на якій формується ... міст, яким християни можуть переходити на позиції східних культів, – пише Ю.Наріжний. – Доволі визнати, що «вилит Святого Духу» в принципі доступний кожній людині» [4]. Характерними є прийоми, застосовувані в сектах: «атмосфера створюється за допомогою сугестивних гімнів і молитов, плескання в долоні, танців, що створюють ефект збудження, схожого на сп'яніння, підготовлюють до колективного трансу» [4]. Ідеться про симуляцію діонісійського екстазу. Та подібні відправи відрізняються від діонісійських не лише, звісно, віддаленістю в історичному часі, що визначає зовсім іншу самоактуалізацію людини; і навіть не лише вторинністю. Йдеться також про характеристики східного, не тотожного «вертикалі» трансцендентального акту християнства, ідеологічного контексту цих ритуалів. У тім і справа, що масовізації соціуму погоджають, і мімікують рівною мірою під актуальну образність «ризми», під гасло рівності перед Богом, під буддійський сценарій самадхі, ефекти, так би мовити, нон-індивідуації, уніфікації змістів психічного

(симптоматичні й назви: «Свідомість Крішни», «Аум Сенрікьо», та ін.). Йдеться про своєрідний тропізм практик такого роду до стану масовидного. В них індивідуація зовсім не включена в поле актуальної уваги. Очевидно, що такий соціокультурний контекст кардинально відрізняється від того, в якому принцип індивідуації критикував свого часу Ніцше. Відбувається вже не рух до екзистенціальних витоків самості, але від неї, до поглиблення симуляції, ареною якої стає сам екстатичний досвід. Харизматичні рухи, за Ю.Наріжним, розробили арсенал медіумічних прийомів, що дозволяють вийти і залишатись у трансї, регулярно «отримувати дари». Така «ініціація» означає перебування адептів у різновиді віртуального світу. Те, що секта активує чуттєвий вимір психіки, на відміну від комп'ютерної гри або інтернет-залежності, не анулює їх спільної суті – відчуження самого психічного, що, як і симуляція сакрального, породжується масовидним. Зазначимо, що ідеологічні витoki, протестантські чи буддійські, як і форма, – «п'ятдесятництва» або «кришнаїтів», під якою діє секта, щодо її природи не є первинними [4]. Ці мутації релігії, як і сама симуляція сакрального, коріняться в потребі захисту, котра на ділі веде людину маси до подальшого з нею злиття, а масовидне – до крайнього ступеня уніфікації його психічних структур.

Думка постмодерну не втрачає інтерес до релігій і тієї релігійності, як феномена глибинного, що не суперечить ні «атеології» Ж.Батая, ні критиці християнства у Ж.Дельоза. Конфесійна толерантність постмодерну – це ідея, що належить до поля релігійної свідомості; тоді як містика «невимовного» і неоміфологізм самої постмодерної рефлексії зумовлені інтенцією до витоків, яку успадковує постмодерн від Ніцше. В умовах масовізації вона переростає в неприйняття, як хибного, монізму та у констатацію «смерті суб'єкта», – але разом із тим несе непозбутній метафізичний смисл потреби в сакральному.

Ці сутнісні характеристики культури виражаються в постмодерні через тематизацію засад буття, «невимовного», того, що не є можливим уявити і що, однак, опосередковано постає в мистецтві, проступає в містиці, смутно проглядається інтуїцією. Звідси, як нам здається, витікає апологія авангарду у працях Ж.-Ф. Ліотара і абстракціонізму – у концепції «презентативного символізму» С.К. Лангер, з одного боку, та пантеїстичні ремінісценції, – з іншого (ідея *creative experience* – досвіду, що творить, – у Д.Гріффіна [5]). «Де-конструкція» Ж.Дерріда, що нерідко розцінюється як квінтесенція думки постмодерну, є, у розумінні філософа, творчою процедурою, яка націлена до невимовного існування, і при цьому не виробляється на рівні суб'єктивного вибору та персонального креативного рішення. Містифікуючи в такий спосіб творчість, Дерріда, однак, вважає ідею Бога в теології «трансцендентальним сигніфікатом», виступає проти «логоцентризму» й центрованості істини як такої.

Таким чином, постмодерн як сукупність тенденцій культурного буття, що характеризується принциповою багатомірністю і плюралізмом образу світу, передбачає гру як спосіб онтологічної рефлексії й еволюції смислів сакральної традиції.

Список використаних джерел:

1. Бодрийяр, Ж. (2000) Прозрачность зла. М, Добросвет, 258.
2. Бодрийяр Ж. (2000) Соблазн. М, Ad Marginem, 306.
3. Ницше Ф. (1997) Так говорил Заратустра. Книга для всех и ни для. Т. 2., М, Рипол Классик, 5 – 240.
4. Наріжний Ю. Религиозная сфера в эпоху постмодерна – вилучено з: <http://postmodern.in.ua/?p=1686>.
5. Griffin D.R. (1989) *Premodern and Postmodern Philosophical Theology*. New York, State University of New York Press, Albany, 216.

Баранівська Марина Миколаївна
магістр кафедри Практичної та теоретичної філософії
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА КОНСТРУЮВАННЯ ТА ІНТЕГРАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Сьогодні в умовах ризиків і викликів територіальній єдності, суверенітету і національній безпеці України, зумовлених трансформаціями на регіональному та загальноукраїнському рівнях, актуальності набувають суперечності регіональних ідентичностей. У цьому контексті особливий інтерес викликає питання формування, трансформації та інтеграції регіональної ідентичності.

Поняття «ідентичність» в соціальну науку прийшло з психології. Слово «ідентичність» має латинський корінь *idem* («те ж саме») і позначає властивість речей залишатися самими собою, зберігати свою сутність при всіх трансформаціях. Також цей термін означає незмінність в часі. Згідно з П. Рікером поняття «ідентичність» уособлює два значення: «idem» як «аналогічне», що означає незмінність в часі та є антонімом до слова «змінне», та «ipse», що означає «самість», «бути тотожним самому собі»[7]. Від початку виникнення цього терміну, який пов'язують з Е. Еріксоном, в ньому підкреслювалися два аспекти: індивідуальний та соціальний (культурний). Е. Еріксон доводить, що ідентичність – це не тільки суб'єктивна тотожність індивіда, але й усвідомлення внутрішньої тотожності з певною соціальною спільнотою[5, с.31].

Британський соціолог Стюарт Холл додає, що ідентичність формується у взаємодії між суб'єктом та суспільством. «Я» суб'єкта модифікується в постійному діалозі з культурними світами «поза цим Я» та з різноманітними ідентичностями, які ці світи пропонують, тому завжди існує можливість стати «іншим» в результаті зовнішніх та внутрішніх поштовхів[10]. Суб'єкт виступає не лише пасивним, але й активним актором у процесі формування як групової, так і власної ідентичності. Також ідентичність означає визнання та автономію специфічних особливостей індивіда чи групи, їх легітимності та самоцінності, встановлює певні кордони між людьми чи групами, або встановлює зв'язки всередині групи. По відношенню до зовнішнього світу конструювання ідентичності означає формування певного кордону та диференціації. Всередині групи вона спричиняє об'єднання її членів та стирання відмінностей.

Згідно з визначенням ідентичності можна стверджувати, що регіональна ідентичність – це сприйняття індивідом самого себе як представника певної спільноти, яка формується на основі спільної території проживання, соціально-культурного досвіду, ціннісних орієнтацій та способу життя.

Дослідники виділяють три різні шляхи формування ідентичності, з яких виникають три різні форми ідентичностей: есенціалістська ідентичність, нав'язана ідентичність та уявна ідентичність. Згідно з есенціалістською думкою, ідентичність може змінюватись, але основні її властивості зберігаються і не можуть бути змінені. Нав'язана ідентичність формується за допомогою дисциплінарних сил, таких як будь-які органи влади, неявні норми та цінності, школи і тд. Передбачається, що люди приймають нав'язані їм форми ідентичності як засіб для досягнення особистих цілей. В третій формі суб'єкт стає більш активним – він сам обирає чи відкидає образи та цінності і, таким чином, виступає активним актором в процесі конструювання соціальної ідентичності[21]. Згідно з уявною ідентичністю регіональні ідентичності не є сталими, вони можуть реформуватись, змінюватись, розвиватись та занепадати з часом. Можна зробити висновок, що ці три шляхи

формування ідентичностей поєднуються між собою, тож, хоча ідентичності здатні формуватись та змінюватись, вони в певному сенсі зберігають свою сталість.

В дослідженнях засобів формування групової ідентичності, зокрема такої як національна, робиться акцент на визначальному значенні спільної мови, культури, етнічності, спільної пам'яті та символів. На думку С. Роккана спільна мова – це одна з базових умов формування нації[20]. В якості аргументу він стверджує, що інші конструкти, такі як спільні цінності та спільна культура, можуть бути сформовані тільки якщо індивіди спілкуються однією мовою. Однак приклад багатомовних країн, таких як Швейцарія, показує, що нація може успішно розвиватись незалежно від того, чи існує одна спільна мова, чи ні. Мова мотивує людей до об'єднання, але не примушує їх до цього. На думку Е. Ренана є щось, що є більш первинним для націєтворення, ніж мова – і цим «щось» є бажання людей об'єднатись в спільну націю[9].

Згідно з концепцією соціального конструктивізму, групові ідентичності, такі як національні та регіональні, можна вважати уявними та сконструйованими. Б. Андерсон визначав нації як уявлені політичні спільноти. Їх уявність пов'язана з тим, що члени нації не знають один одного, але мають уявлення про існування своєї нації[1]. В результаті символічного конструювання дійсності ідентичність мусить відповідати на питання *«До чого я належу?»*, або іншими словами *«До якої спільноти я належу?»*[16]. Згідно з П. Бурдьє, відповідь на питання *«До чого ми належимо?»* перебуває в розрізі класифікації та влади. Прагнення до етнічної та регіональної ідентичності – це приклад загального прагнення до класифікації своєї спільноти, монополії влади, легітимації визначення та розрізнення свого соціального світу, створення та руйнування певних соціальних груп[2]. П. Бурдьє розглядає ідентичність через призму конструктивістського структуралізму, згідно з яким в соціальній системі існують об'єктивні структури, що не залежать від волі та свідомості суб'єктів, та здатні регулювати їх дії. В процесі конструювання ідентичності беруть участь габітуси – моделі сприйняття, мислення та поведінки, а також соціальні структури. В основі всіх форм взаємодії в певній соціальній структурі існує відчуття «свого місця» та спільність габітусу, вираженого через симпатії та антипатії. Суб'єкти тяжіють до того, щоб наділяти світ доктринальними модальностями, тому що габітус виникає внаслідок інтерналізації структур соціальної реальності – прагнення відповідати своєму соціуму. Соціальний простір – систематизований перетин зв'язків, що об'єднують суб'єктів зі схожими ознаками, тому що уявляє собою диференційовану символічну систему[2]. Згідно з Е. Гіденсом, здатність соціальної системи до структурування її елементів передбачає існування схожих соціальних практик в одній системі, зразків поведінки та правил взаємодії між суб'єктами[4]. Слова та поняття, які є категоріями сприйняття П. Бурдьє визначає як важливі чинники політичної боротьби за можливість нав'язати певний світогляд. Один з засобів створення нової соціальної реальності та світогляду – ретроспективна реконструкція минулого та редагування його версій з урахуванням умов теперішнього, або, подібним чином, конструювання майбутнього[2].

Формування національної спільності є результатом процесу поступової урбанізації та індустріалізації суспільства, що створює більш широкі можливості для комунікації та соціальної мобілізації. Причини дезінтеграції і загибелі держав полягають в поступовому ослабленні внутрішньої комунікації між соціальними верствами і виключення з неї нижчих шарів суспільства. Останні, втрачаючи можливості реалізувати свої інтереси і підвищити соціальний статус, виявляються в кінцевому рахунку тією силою, яка руйнує існуючу систему або дестабілізує її, робить уразливою перед обличчям зовнішніх загроз[15]. Подібну думку висловили Дженн і Бібер у своїй концепції ситуативного націоналізму. У своєму аналізі слабкої національної ідентичності Чорногорії вони сформуливали тезу, що слабкі ідентичності змінюються внаслідок змін у стосунках держава-периферія і у виражених політичних розколах на місцевому, національному та міжнародному рівнях[17].

Не менш важливою для формування спільної ідентичності є економіка та державні інститути. Це можна прослідкувати на прикладі інших країн. Наприклад, різниця між ідентичностями Шотландії та Вельсу демонструє важливість інститутів. В Шотландії існували інститути, що впливали на формування регіональної ідентичності, такі як Банк Шотландії та Церква Шотландії, в той час як у Вельсі цих інститутів не було, тож дослідники регіональної ідентичності Великобританії стверджують, що ідентичність Вельсу значно слабша, ніж шотландська і доводять, що існування інститутів може впливати на процес формування ідентичностей[15].

Різниця між формуванням регіональних та національних ідентичностей в тому, що населення певного регіону вже має як національну, так і певну місцеву ідентичність. Тож постає питання як поєднуються місцеві та національні ідентичності і як вони співвідносяться з регіональною. С. Роккан вважає, що національна ідентичність мусить переважати над всіма іншими ідентичностями. Лояльність громадян та політична спільнота формуються на основі почуття зв'язку з державою. Через те що категорія політичної національності є соціальною конструкцією, держава мусить запропонувати щось своїм громадянам: безпеку, економічні вигоди, можливості соціального ліфту. Але існують випадки коли населення регіону з дуже сильною ідентичністю усвідомлює себе вже не просто як регіон, а як окрему націю, перш за все завдяки існуванню окремих потужних регіональних традицій. Прикладом такого регіону є Шотландія, що відрізняється гарно сформованою вже не просто регіональною, а скоріше національною шотландською ідентичністю. Кейс Шотландії підтверджує думку С. Роккана про те, що для єдності держави національна ідентичність мусить все ж таки переважати над регіональною.

Процес ідентифікації – це процес позиціонування самого себе або своєї групи у відмінності від інших, у інакшості, у конфронтації до зовнішнього середовища. Ідентичність регіону може формуватись внаслідок реакції на тиск ззовні. Виділення регіональної ідентичності на тлі певної національно-територіальної спільноти може набувати рис виключення себе з загальних правил або протиставлення себе цій національній спільноті як форма протесту проти уніфікації. Незгода з уніфікацією політичних моделей, незгода з офіційним курсом державної політики, який не враховує або відкрито ігнорує інтереси регіональних громад, активують реалізацію права визначати себе в рамках іншої спільноти і можуть посилювати роль регіональної ідентичності. В якості системи легітимізації починають використовуватись відсилки до регіональної специфіки історії, традиції, способу життя. Згідно з С. Рокканом, центри, периферії та групи, які в них проживають, існують в симбіозі, тому мусить існувати стратегія формування комунікативного зв'язку між центром та периферією та стратегія уніфікації різних регіонів. Головними джерелами напруги між регіонами він називає культурну дистанцію між центральними областями і «менш привілейованими» периферіями і економічні конфлікти між регіональними центрами, які змагаються за контроль над торговими і промисловими ресурсами. Можливими показниками культурної дистанції між регіонами можуть бути граматичні структури мови, легкість або складність у спілкуванні, складність процесу інтеграції як еліти, так і масового населення в культурні співтовариства[8]. Прикладом може бути ідентичність Вельсу, що сформував власну вельську ідентичність як опозицію до англійської і до «англійськості» як такої[11]. Також може працювати механізм формування дисоціації у відношенні інших регіонів та сприйняття їх як «Чужого». Як писав Б. Вандельфельс: *«Після виникнення національних держав ми побудуємо політичне визначення Чужого. Чужий – це той хто не належить до нашої держави та є іншої національності»*[3]. Внаслідок культурної чи економічної дистанції між регіонами, може виникнути такий феномен, що чужими стануть регіони в межах однієї країни.

Виникає питання хто саме формує ідентичності нації чи регіону? В процесі формування ідентичності беруть участь: 1) члени спільноти, які приймають та поширюють

коди певної ідентичності, 2) зовнішні групи, від яких певна спільнота хоче відмежуватись, або які здійснюють тиск на цю спільноту, 3) еліти, які ініціюють та впливають на процес формування ідентичності, застосовуючи різні засоби впливу та стимулів. Різні приклади державотворчих процесів свідчать про необхідність існування кожної з груп. Для формування регіональних ідентичностей потрібно щоб існував певний регіон, наділений адміністративними функціями, інститутами та регіональним представництвом влади, до якої входять регіональні еліти. Ці еліти мусять бути зацікавленими в формуванні регіональної ідентичності з метою всебічного розвитку регіону (тобто не послуговуватись лише своїми приватними короткостроковими інтересами).

Прикладом вдалого впливу регіональних еліт на конструювання ідентичності може бути штучностворений новий французький регіон Рона-Альпи. В цьому регіоні був розроблений маркетинговий план формування образу регіону та регіональної ідентичності «Schéma régional d'aménagement et de développement du territoire» (SRADT) для створення певних позитивних символів, що мусили б асоціюватись з регіоном і, таким чином, для економічного розвитку регіону та туристичного бізнесу. Під час даної кампанії місцева влада закликала жителів регіону брати участь в створенні місцевої ідентичності разом з представниками влади шляхом соціологічних опитувань[18]. Підтримка стійких регіональних відмінностей регіонів Франції – одна з основних практик для збільшення рівня туризму. Кейс Франції доводить значущість політичної волі еліт та місцевого населення у формуванні позитивних автостереотипів та образу регіону. Значення формування певних ідентифікаційних рис та символів регіону є особливо важливим, якщо в регіоні існують конфліктні групи, які внаслідок історичних подій не сприймають один одного. Наприклад, в ще одному новому регіоні – німецькому Баден-Вюртемберзі, який складається з трьох менших регіонів, які історично не сприймали один одного, була здійснена політика формування нових об'єднаних символів. Регіональній владі за двадцять років вдалось створити спільні ідентичності для жителів регіону за допомогою формування спільних позитивних характеристик, які накладались на весь регіон. Але дослідники розвитку регіону зазначають, що це вдалось лише в тандемі зі сталим економічним розвитком[19]. Економічний розвиток – це одна з основних умов формування регіональної ідентичності. Згідно з теорією соціального капіталу за відсутності економічного розвитку ідентифікація місцевих жителів з регіоном буде йти на спад[6].

Але оскільки ідентичність – це соціальний процес, то її формування не може йти в розріз з соціальною реальністю. Будь-який образ, який індивіди уявляють про себе, постійно співвідноситься з образами, які для них продукують як інші соціальні актори (social actors) так і інститути, соціальні групи, громадська думка та медіа[14]. Також ідентичність формується там, де нарратив суб'єктивності зустрічається з нарративом історії та культури. Політичні ідеології та регіоналізм чи націоналізм не створюють ідентичності самостійно – грає роль культурний, історичний та повсякденний досвід – життєсвіт, реальність, яку бачать та відчувають люди. Згідно з В. Блумом, політичне апелювання до символів та ідеології без урахування повсякденного досвіду не має ніякого сенсу та не дасть результату[12, с. 52]. Ідентичності існують тільки в якості соціальних та культурних практик, дискурсів, соціальних дій, а не в якості абстрактних слоганів[13]. Державу П. Бурдьє називає монопольним носієм права на застосування символічного насилля або арбітром в боротьбі за це право. Символічна влада стає конструюючою владою, по-перше, коли наділена символічним капіталом – соціальним авторитетом, який виникає внаслідок інституціоналізації влади, коли група наділяє представника влади можливістю формувати цю групу. По-друге, коли пропонувані нею конструкції відповідають реальності. Символічна влада – це можливість створення реальності за допомогою слів, що вдається лише тоді, коли слова адекватні реаліям[2].

Висновки. Питання формування регіональної ідентичності завжди включає в себе такі контексти: культурно-історичний, політично-економічний та соціальний. Розвиток регіональних ідентичностей потребує відданих регіону еліт, послідовної державної та регіональної політики (що включає в себе формування символів, позитивних ідентифікацій та автостереотипів), дієвих місцевих інститутів, економічного розвитку регіону, комунікації всередині регіону та за його межами, певного часу для втілення політики ідентичності в життя. За відсутності одного з цих складників ідентифікація місцевих жителів з регіоном буде йти на спад і буде менш привабливою. В свою чергу розвиток сильної регіональної ідентичності є важливим, тому що він також грає роль в економічному розвитку регіону.

Регіональні ідентичності мають бути слабшими, ніж національні. Місцева влада – один з основних носіїв права на формування ідентичності, але для того щоб соціальні групи сприйняли нав'язану ідентичність, вона має відповідати реальності їх життєвого повсякденного досвіду. Також влада мусить мати легітимність, певне визнання та рівень довіри всередині групи.

Відмінність регіонів і їх ідентифікація є необхідною для формування сталих зв'язків та комунікацій всередині групи та грає визначальну роль в культурному, економічному та політичному розвитку регіонів. Регіональна ідентичність виступає як форма протесту проти уніфікації і як спосіб розширення засобів влади. При цьому в якості системи легітимізації використовується відсилка до регіональної специфіки історії, традицій, способу життя. Але для того, щоб утримувати баланс між регіональною та національною ідентичністю, для того щоб населенню не доводилось звертатись до регіональної ідентичності як до основної, мусить існувати діалог між центром та периферіями, між різними регіонами та між соціальними верствами. Внаслідок культурної чи економічної дистанції між регіонами може виникнути такий феномен, що чужими стануть регіони в межах однієї країни.

Причини дезінтеграції і загибелі держав можуть розглядатись також як наслідок поступового ослаблення внутрішньої комунікації між соціальними верствами в певних регіонах і виключення з неї нижчих шарів. Останні, втрачаючи можливості реалізувати свої інтереси і підвищити соціальний статус, виявляються в кінцевому рахунку тією силою, яка руйнує існуючу систему або дестабілізує її, робить уразливою перед обличчям зовнішніх загроз. Окрім цього, через те що категорія політичної національності є соціальною конструкцією, держава мусить запропонувати щось своїм громадянам для сильнішої ідентифікації з державою: безпеку, економічні вигоди, можливості для соціального ліфту.

В результаті позитивна регіональна ідентичність мусить відповідати на одне питання «До чого я належу?» («Where do I belong?»), тому під час формування регіональної ідентичності потрібно з'ясувати чи відповідає їй проект на це питання.

Список використаних джерел:

1. Андерсон Б. Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма [Електронний ресурс] // Библиотека Гумер. – Режим доступу: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/anders/index.php.
2. Бурдые П. Социальное пространство и символическая власть [Електронний ресурс] // THESIS, 1993. – Режим доступу: https://www.hse.ru/data/157/314/1234/2_2_3Bourd.pdf.
3. Вальденфельс, Бернхард. Своя культура и чужая культура. Парадокс науки о «Чужом» / Переклад О. Кубановой. Логос № 6, 1994. – с. 77-94
4. Гидденс Э. Устройство общества: Очерк теории структуризации / Гидденс Э. – М.: Академический проект, 2005. – 528 с.
5. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. М.: Прогресс, 1996. 217 с.
6. Патнэм Р. Чтобы демократия сработала. Гражданские традиции в современной Италии – М: 1996. – 325 с.

7. Рикер П. Повествовательная идентичность [Электронный ресурс] // Библиотека Гумер. – Режим доступа: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Rik/pov_ident.php.
8. Роккан, С. Политика территориальной идентичности. Исследование по европейскому регионализму // Логос. – 2003. – № 6(40). – С. 117–132.
9. Ренан Е. Що таке нація? [Электронный ресурс] // Збруч. – Режим доступа: <https://zbruc.eu/node/59455>.
10. Стюарт Холл и локализация культуры [Электронный ресурс] // Художественный журнал. – Режим доступа: <http://moscowartmagazine.com/issue/28/article/484>.
11. Bowie, Fiona (1993). Wales From Within: Conflicting Interpretations of Welsh Identity. In: Macdonald, Sharon (ed.), Inside European Identities: Ethnography in Western Europe. Providence, Oxford: Berg, 167-193.
12. Bloom, W. Personal identity, national identity and international relations. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
13. Crossley, Michele L. (2003). Formulating Narrative Psychology: The Limitations of Contemporary Social Constructivism. In: Narrative Inquiry, Vol. 13 (2), 287-300.
14. Della Porta, D. and Diani, M. 1999: Social Movements. Oxford: Blackwell.
15. Deutsch K. Nationalism and Social Communication, Cambridge: The MIT Press, 1966.
16. Hogg, M. A. 2000: Subjective uncertainty reduction through self-categorization: a motivational theory of social identity processes. European Review of Social Psychology 11, 223-55.
17. Jenne, Erin K. / Florian Bieber (2014): Situational Nationalism: Nation-building in the Balkans, Subversive Institutions and the Montenegrin Paradox. In: Ethnopolitics 13/5, pp. 431-460.
18. Patrick Lecomte. Rhone-Alpes citizens in the political system: An emerging regional identity. Regional Politics and Policy, Vol. 4, 1994 - Issue 2.
19. Regional Identity in Baden-Württemberg and Rhône-Alpes [Электронный ресурс] // Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung. – Режим доступа: <https://www.mzes.uni-mannheim.de/d7/en/projects/regional-identity-in-baden-wuerttemberg-and-rhone-alpes>
20. Rokkan, Stein/Urwin, Derek W. (1983). Economy, Territory, Identity: Politics of West European Peripheries. London: Sage.
21. Van 't Klooster, Susan A./Van Asselt, Marjolein B. A./Koenis, Sjaak P. (2002). Beyond the Essential Contestations: Construction and Deconstruction of Regional Identity. In: Ethics, Place and Environment, Vol. 5 (2), 109-121.

Шедяков Владимир Евгеньевич

доктор социологических наук, кандидат экономических наук, доцент,
независимый исследователь

Украина

УГАСАНИЕ «ОДНОРАЗОВОЙ» ЦИВИЛИЗАЦИИ

Гибнет человечество под гнётом разлагающейся туши злокачественного новообразования капитала, где, как волдыри, набухают фашистские правительства и тут же лопаются, выпуская зловонные газы варящейся в собственном соку безликой человеческой толпы

С.И. Виткевич (Виткаций) «Сапожники»

Научиться осуществлению экономического роста без ущерба для экологической стабильности – острая необходимость нашего времени. Органичное «возвращение» человека в традиционную природную и социально-экономическую среду, более щепетильное отношение к экологии человека, внимание к традициям и устоям, нравственно-духовным корням – неотложные задачи глобальной трансформации. Понимание своей самодостаточности не только требует её эффективной защиты, но и делает ненужными попытки покушения на идентичность и свободу выбора других. Глобальный поворот от международного разделения деятельности и от глобальной же шаблонизации к возрождению многообразия идентичностей культурно-цивилизационных миров зафиксировал переход к постглобальному состоянию общественной среды, образу жизни вне господства, принуждения и ликвидации альтернатив, интеграции без уничтожения присоединяемых и их своеобразия. Разумеется, для конкретных людей и культурно-цивилизационных миров приоритетность измерений меняется; варианты всякой парадигмы общественного развития несут собственные комбинации возможностей и угроз, влияя на благоприятные и осложнённые направления трансформаций. Мудрость народа – в умении интегрировать в соответствии с логикой истории социальное наследие, тысячелетний опыт и устои с необходимыми инновациями [1-5].

Разные стороны и аспекты уходящей эпохи естественно вызывают к жизни множественность её определений. Но одной из наиболее распространённых примет уходящей эпохи была одноразовость. Это не случайно. С одной стороны, за счёт этого стимулировалось производство и расширялся рынок сбыта. С другой, – целая индустрия исследовала и создавала переменчивость моды. Таким образом не только расхищались ресурсы (включая трудовой потенциал и совокупное время человечества), но и создавались горы мусора. Момент своего торжества «одноразовая» цивилизация пыталась зафиксировать посредством подмены общих для всех норм международного права на произвольно меняемые в свою пользу правила. Очевидно, что ядро «одноразовой» цивилизации и не спешило делиться своими достижениями, и стремилось урвать за счёт прочих; яркий пример – поведение при пандемии коронавируса: опять проявились тенденции и утащить «дефицит», и оградить рынки (в т.ч. ценой жизни сотен тысяч людей), и максимизировать прибыль (в частности, патентной преградой), и торговать непроверенными средствами (например, игнорируя тромбообразование и др. сопутствующие симптомы). Соответственно, переход от логики международного права к эмоциональной истерии и криминально-эгоистическому поведению требовал тотальности агитпропа [6-9]. Однако, в агонии «одноразовая» цивилизация не только выбрасывает метастазы военных баз и химеры спекулятивного капитала, но и культивирует среду как нравственно-духовной, так и интеллектуальной деградацию. Соответственно,

глобальными СМИ тиражировался идеал «мальчик – кулак» (отберёт насилем что ему нужно) и «девочка – кукла» (вынудит отдать капризами и хитростью), что не предполагает тратить время, корпеть над книгами, совершенствоваться. Происходит даже не возврат к «новому средневековью» с его натуральным хозяйством, самообслуживанием, единообразными производственными единицами: в классические тёмные века сохранялись и почтение к знанию, и система табу. Сейчас же наползает бесовщина вседозволенности и наплевать к знаниям и навыкам в пользу алчности и гедонизма-эпикурейства, искус «всего и сразу» – и без труда и напряжения. Массово отучаются и от квалифицированного умственного, и от кропотливого физического труда.

Сформированный и столь тщательно проанализированный, в частности, ещё К. Марксом (в «Капитале» и многочисленных, имеющих самостоятельное значение, рукописях) способ производства предполагает адекватное ему: безопасное для его основ и полезное для поддержания господства – образование, воспитание, здравоохранение, науку и культуру. При столкновении с грозящей гибелью опасностью легко превращается в националистические диктатуры – как в начале 20 века под ударами небывалого кризиса и при угрозе коммунистического переустройства. Как выявляет анализ исторического опыта и его сравнение с формированием черт постсовременности, обещанная либерализмом эмансипация личности оборачивается высвобождением животных инстинктов с утратой созидательного порыва модерна. Разумеется, в ещё более острой форме проблемность цивилизации отражается на лимитрофах, чьими ресурсными базами легко пользуются и куда утилизируют кризисы, сбрасывая их наиболее разрушительные потоки. При этом деиндустриализация и засилье кормящихся на «хлебных местах» в госкорпорациях «надзирателей» (как правило, иностранцев) автоматически превращает едва ли не в основные источники госбюджета ручки налогов с малого бизнеса, услуг ЖКХ, оплаты пользования общественным транспортом, акцизы на табак и спиртосодержащие напитки. Одновременно укреплялся барьер между теми, кому доступно, и теми, кто может лишь подражать. При этом «гарантии», даваемые от имени «одноразовой» цивилизации, регуляторно не работают: «ядро» не собирается ни «держать слово», ни тратить жизненную силу для защиты слуг, напротив, именно последние служат для хозяина, в т.ч. и как «пушечное мясо». Заведомое хищническое перепотребление ядра «одноразовой» цивилизации контрастирует с недопотреблением всех прочих. Более того, при такой общественной организации заведомое социальное неравенство закономерно нарастает; распространение такого же образа и уклада жизни сопряжено со столь растущим расхищением совокупного времени, ресурсных баз и нагромождением мусора, что делается неподъёмным для экосистемы планеты. Естественно, что наиболее рьяно реализующие желания ядра «одноразовой» цивилизации его любимцы и ставленники закономерно не пользуются народными доверием и поддержкой, а потому явно проигрывают в правовом поле. Это обстоятельство, как и иррационализация отношений оборачивается и попытками режимов малых государств воспользоваться открывшимися возможностями, например, – для стратегий «национализма малых народов», «империализма малых общностей», «диктата меньшинств». Закономерно: дестабилизация протестным движением – весомый фактор постглобальных трансформаций. Сохраняя мощь, Запад утратил динамизм и привлекательность. Вообще богатство бывших метрополий по «чистоте» своего происхождения крайне уязвимо: его легитимность (что дополнительно показали протестные движения «жёлтых жилетов», «Occupy Wall Street» и др., противостояние между «Black Lives Matter» с «Black Opportunities» и «Proud boys») серьёзно подрывается традициями, заложенными веками работоторговли, ограбления колоний и зависимых государств. Не меньшее возмущение вызывают попытки воспроизводства аналогий некоторых черт в «современной работоторговле» биоматериалами и экономическими ресурсами, а также наслоения духовного отчуждения (не говоря уж об отчуждении самой

человеческой жизни). Видимость изобилия для платежеспособных (при нарастании абсолютного и относительного обнищания масс, безработице и обесмысливании жизни) скрывает действительность, а обилие форм манипулирования и пропаганды – глубинную сущность происходящего там.

Вместе с тем, велик и ущерб просто от продления агонии. Развитие заведомо требует и реальной приоритетности духовной жизни, и главенства задач экологической (включая экологию человека) устойчивости перед узкоэкономическим измерением роста и системой технологического рабства. Качество социализации / индивидуализации выступает весомым фактором общественной адаптации к переменам межпарадигмального уровня. Критичным становится обеспечение принципиального единства слова и дела, верность долгу и чести, способность к самопожертвованию и самоотречению, навыки со-творчества и общей деятельности. Кардинальные трансформации системообразующих отношений труда, собственности и управления / власти наполняют все поры общественного организма. Решительная демократизация отношений собственности тождественна и изменению общественного разделения труда (что, в свою очередь, требует серьезного аудита деятельности получивших общенародную собственность и национальное достояние, в частности, доступ к эксплуатации недр и природных богатств). Неотъемлемым элементом усиления участия народа во власти / управлении выступает развитие его подготовки к этому (интеллектуальной, нравственной, гражданской и т.п.) – прежде всего, средствами социальной педагогики. В то же время без производства и политики нет и потребителя педагогического процесса [10-12]. Необходимость интеллектуального и нравственно-духовного прорыва ставит грандиозные задачи образования и воспитания перед педагогами. Но это, в свою очередь, требует кардинального повышения их статуса в обществе: в вопросах как достатка, так и социального престижа. Разумеется, педагоги не должны заниматься разнообразной бумажной ерундой, отчётами, заполнениями ненужных журналов и т.д. Учителя должны соз- и пере-давать знания, вырабатывать понимание, формировать личность – и всё, получив статус государственных чиновников, а вот загруженности выполнением чиновничьих функций быть не должно.

Так, становление устойчивого состояния гармоничной социобиологической целостности требует достижения динамичного единства мер обеспечения безопасности и развития. Значительная доля социальных болезней порождается застоём творческой энергии общества, окостенением его политической и хозяйственной системы. Соответственно, экономика включается в качестве подсистемы в природную среду. Ресурсно-ориентированная экономика не может не признавать первоочередного значения экологических факторов безопасности и развития общества, в частности – при изучении обоснованности применения технологий. Реактуализируется классическое разделение собственно разумной «экономики» и «хрематистики» неудержимой гонки за наживой. Новая эпоха благоприятна для ограничения в потребительстве и стяжательстве / накопительстве и требует максимизации социального поля участников творческого процесса. В частности, надлежит принять решительные меры по преодолению пропасти между богатыми и бедными в возможности доступности к общественным благам, в их укладе жизни. Для органичности развития общества необходимо воспитывать не потребителя, а созидателя, укоренённого в пластах культуры и овладевшего социальным наследием духовно богатого человека. Предстоит возврат к антипотребительству и модели поведения, обеспечивающей удовлетворение лишь базовых сущностных сил с переложением существенной части затрат на общество и государство. Сочетания приоритетов, идеалов, ценностей, возможностей не могут не выливаться в собственные формы реализации требований эпохи. А естественное расхождение исторического опыта, социального традиций, возможностей культурно-цивилизационного мира отражается на дереве целей и этапах преобразований. Влияние требований экологии (в т.ч. экологии

человека) настолько усиливается, что природосбережение входит в понимание общественной формы производительного труда. Всемирный исторический процесс обнаружил очередной период преобразований, кардинально меняющих условия конвергенции. Подходы социализированного устройства государства становятся последовательно реализуемыми при охвате системообразующих производственных отношений, проявляясь, в частности, не только в ориентации на создание экологически чистого продукта, но и в тяготении к экологически чистым циклам воспроизводства.

Воплощение самобытных моделей социального (народного, социализированного) государства требует расширения и соответствующего сектора хозяйствования, и сквозного значения подобных принципов. При этом нравственно-духовный императив целеполагания прямо противостоит деградации и хаосу: как при структурировании сакрального, так и в повседневной действительности. Моральная экономика основана на фундаменте народных представлений о справедливом, нормативном, обязательном. Спасение человека от стереотипов и идолов общества массового потребления – необходимое условие нравственного созидания. Одновременно закладываются основы преодоления неадекватных задачам эпохи как, с одной стороны, nepoтизма и кумовства, так и, с другой, уродливых сочетаний эпигонами либерализма и национализма. Вымывание пропагандой потребительского образа жизни, навязывание погони за видимыми чертами «успеха» разъедает полотно социальности. Между тем, страны, стабильно демонстрировавшие высокие достижения во всех областях социального общежития, как правило, основывались на широком объединении усилий различных слоёв населения на основах гражданского согласия и достижения соборности общественного устройства ради творчества во всех сферах жизни.

Так, применение принципа превращённых (преобразованных) форм и предполагает при отказе от практики «двойных стандартов» создание и введение в межсистемное пространство эталона, вынуждающего к действиям в рамках природоподобия общественных автоматов, регуляторов. В этой связи и содержание понятия «развития» нуждается в обновлении: помимо стабильного и сбалансированного роста оно должно ориентировать, создавая и кластеры будущего, и благоприятную для желаемых перемен среду), на такие ценности, как справедливость, свобода выбора, терпимость и базироваться на активной социальной политике при высоком уровне социальных стандартов и развитой системе социальных гарантий. Для закрепления на пристойных позициях в формирующемся мироустройстве остро необходимо: - создание и проектное стимулирование новых платформ развития, тесно коррелирующих с выращиванием адекватных времени вариантов проявления базовых ценностно-смысловых комплексов своего культурно-цивилизационного мира, - кардинальное укрепление организационно-управленческих форм глубокой науки и прорывных технологий в эффективных моделях научно-образовательно-производственных кластеров, - обновление систем укрепления общественного иммунитета к мутациям и воздействиям, предупреждения распространения вредоносных вирусов (в т.ч. информационных), - запрет на работы с разнообразным ОМП (в частности, бактериологическим) - повышение уровня территориального рассредоточения как производств, так органов власти и управления. Практика напомнила: географическая диверсификация экономической, социальной, политической жизни – условие успешного преодоления очаговых вспышек эпидемии, в конечном итоге – и устойчивости государства и общественного порядка.

Если спортсмены и артисты живут лучше инженеров, а DJ ценятся выше врачей и педагогов, значит, цивилизация опасно больна. Если часть населения ойкумены гонится за модой, а другая гибнет, лишённая самого необходимого, – цивилизация больна смертельно. Если производя горы мусора и сверхпотребляя в ядре, допускают внутренние и внешние анклавные неархаики, а в процессы деградации втягиваются все слои (часто и вполне

осознанно), если фундаментальное образование подменяется тренингами по узким частным вопросам, а вместо здравоохранения торжествуют эгоистические интересы заправил фармацевтического и медицинского бизнеса – крах такой цивилизации неизбежен. Вот только позволят ли народы превратить её апологетам, клеветам и агентам своё крушение во всеобщую катастрофу?

Список использованных источников:

1. Мечников И.И. Этюды оптимизма М.: Наука, 1988. 328 с.
2. Козырев Н.А. Избр. труды. Л.: Изд-во ЛГУ, 1991. 443, [2].
3. Черёмушникова И.К., Медведева Л.М. К вопросу о культурологической реконструкции исторического времени и пространства. *АНТРО. Анналы научной теории развития общества*. 2015. № 1. С. 150–157.
4. Шедяков В. Співвідношення соціальних вимірів історичного процесу. *Політичний менеджмент*. 2013. № 59. С. 47–59.
5. Шедяков В.Е. Трансформации пространственно-временных характеристик в процессах социогенеза. *АНТРО. Анналы научной теории развития общества*. 2015. № 1. С. 169–183.
6. Gamble A. *Crisis Without End? The Unravelling of Western Prosperity*. UK: Palgrave Macmillan, 2014. 240 p.
7. Рэнд А. Возвращение примитива: Антииндустриальная революция. М.: Альпина Паблшер, 2011. 347 с.
8. Фромм Э. Иметь или быть? М.: Прогресс, 1986. 238 с.
9. Ларуш Л. Будущее без Америки. М.: Алгоритм, 2014. 320 с.
10. Аттали Ж. Краткая история будущего. СПб.: Питер, 2014. 288 с.
11. Шедяков В. Экологически чистые воспроизводство и продукт в культивировании нового общественного уклада. *Priority areas for development of scientific research: domestic and foreign experience / scient. ed. & project dir. A. Jankovska*. Riga: Baltija Publishing, 2021. P. 286–306.
12. Шедяков В.Е. Интеллектоёмкость и нравственность как атрибуты экономики, основанной на знаниях. *National Economic Development and Modernization: experience of Poland and prospects for Ukraine / ed. by A. Pawlik, K. Shaposhnykov*. Kielce: Baltija Publishing, 2017. Vol. 1. P. 283–294.

SECTION 23. PEDAGOGY AND EDUCATION

Slodynytska Yu.R.

Lecturer at the Department of Ukrainian and Foreign Languages
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi, Ukraine

Hudyma H.B.

Lecturer at the Department of Ukrainian and Foreign Languages
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi, Ukraine

APPLICATION OF DIFFERENT APPROACHES TO THE STUDY OF ENGLISH GRAMMAR

***Abstract.** Grammar is the set of structural rules governing the composition of clauses, phrases, and words in any given natural language. Along with vocabulary, grammar is one of the key language areas that enables communication and language learning. However, learning grammar rules and using them successfully in speech and written form, as well as teaching them can be a challenge to students and teachers alike. Nowadays there are two main approaches to teaching grammar: the traditional (deductive) approach and the discovery (inductive) one.*

Problem statement. Grammar is a significant part of language curriculum at all levels of our educational system. Students always have a struggle with grammar and their teachers have grown frustrated over mistakes in their writing and speaking. Languages make no sense without using grammar rules. If everyone uses language without any grammar, the language would have too many variations and would be ambiguous and full of contradiction, e.g. using of wrong tense or punctuation can change the meaning of whole sentence, which causes problems in mutual communication.

Analysis of research and publications. The research was based on the analysis of different approaches to the study of English grammar and practical handbooks of grammar reference books and English.

Purpose of the article. The present research is aimed at describing and analyzing various approaches to teaching grammar.

Main material. Grammar was originally at the forefront in foreign language teaching. In the past, teachers usually used the grammar-translation method. This method puts emphasis on the correct use of grammar in translation exercises. [1] According to Jack C. Richards, a specialist in foreign language teaching, it refers to knowledge of building blocks of sentence (e.g. tenses, phrases clauses) and how sentences are formed. Main emphasis is not put on grammar but on its function in specific communicative situations. This approach uses various communicative activities. They are enjoyable, they give students a chance to use their language and the teacher can hear the student language abilities. Grammar is no longer the goal of teaching but has become the tool to achieve this goal. Today we present grammar by two very distinct and opposing instructional approaches: deductive and inductive.

Deductive approach. A deductive approach is more teacher-centered learning where the points of English grammar are explicitly stated to the students and then tested. Once the grammar

is introduced and explained, students usually complete grammar exercises to become familiar with the pattern. This is a method that has been commonly used in English classrooms in the west.[2] This approach is mainly focused on talking ABOUT the language rather than talking IN the language. A teacher writes examples of simple present and simple past sentences on the board. The teacher then proceeds to explain the differences between present and past in English. Once the lecture is complete, worksheets are handed out and students are asked to convert simple sentences from present to past. the deductive approach in a language classroom means that the teacher gives the rules beforehand and then gives opportunities to the students to apply them. The teacher presents the rules and then students are given exercises. The deductive approach is more traditional than inductive approach because it is teacher centred and it focuses initially on rules and then focuses on use. Therefore, input language is not authentic; it is adjusted to the learners.

Inductive approach. An inductive approach involves the learners detecting, or noticing, patterns and working out a ‘rule’ for themselves before they practise the language. Inductive teaching is a bottom-up approach that gives learners greater responsibility for their own learning.[2] Grammatical rules are not given, and instead, carefully selected materials illustrating the use of the target language within a context are supplied. Learners must therefore „induce“ grammatical rules from such experiences of language in use. The teacher presents the students with a variety of examples for a given concept without giving any preamble about how the concept is used.

Also there is one more approach – *analytic-deductive*. At first, students work with example sentences and then formulate and analyze the grammatical rule together with their teacher. This rule is then practiced in different exercises. The analytic-deductive method is very creative, interesting and effective for students but it requires very careful preparation of teachers and for starting teachers it can be difficult.[3]

The grammar-translation method. The goal of this method is to prepare students for reading literature in the target language and to give them complete knowledge of vocabulary and grammar. The ability to communicate in the target language is not as important as reading and writing. Therefore almost no attention is paid to speaking and listening skills. The main activities are translation and doing grammar exercises. Teacher controls all activities, he has the superior position. The main language in class is the mother tongue.

The audio-lingual method. The goal of this method is to use the target language communicatively. The method is focused on developing listening and speaking skills. It uses the assumption that language learning is the gaining of a set of correct language habits. [4] The method is based on drill exercises – students repeat grammatical patterns until they are able to produce them spontaneously. Teacher controls the lesson, he/she has the superior position. The only language in the class is the target language.

Communicative language teaching. Students are taught sentences and vocabulary appropriate to situations they find themselves in. In this kind of approach, model sentences and grammatical explanation and practice are built in, but they are secondary to the major purpose of communication. [4] Proponents of the various kinds of communicative language teaching argue that it improves on earlier methods because it teaches students to use the language in natural situations and therefore leads to fluency. Critics comment that it does not prepare the student for situations not covered in the textbook or class, and that it is difficult to predict in advance the situations for which the student will need language. Critics also comment that the approach requires students to memorize a great deal of material without being shown the systematic aspects of that material. The grammatical aspects of the phrase "You have the wrong number" may be too complex to be taught at this point in the book, but students need the phrase if they use the telephone. They are to memorize it in its entirety, without analysis of its components. While this practice saves them a lot of grammatical bother, it requires them to memorize an arbitrary set of words, which has been demonstrated to be much more difficult than remembering patterned or structured items.

Conclusions and suggestions. Grammar is an inseparable part of foreign language learning. Although its position in the learning process has weakened in recent years and it is not the goal of language education any more, the language makes any sense without using grammar rules and therefore it is necessary to pay enough attention to grammar teaching. Teacher can choose from various methods and approaches by grammar presentation although currently the communicative language teaching is considered to be the most effective one. Inductive approach tends to be more efficient in the long run, but deductive is less time consuming. Much depends on the teacher and the students. You might try and compare both of these approaches at certain points in your teaching to see which is more effective for your students. Teachers and instructors are encouraged to participate in different intensive training courses in order to be aware of various modern methods of teaching English language. They also should apply modern ways of teaching in their classes. Thus we learnt about the ways the students usually learn grammar and the difficulties they encounter. We deduced the possible reasons for those and worked out a number of communicative activities, including games, which could be helpful for teachers in the similar situation. The activities are encouraging, entertaining, do not take much time, some of them could be done at home, and certainly, they will stimulate students to learn and revise grammar structures.

References:

1. Thornbury, S. (1999) How to Teach Grammar. Harlow: Pearson.
2. Haight, C., Herron, C., & Cole, S. (2007). The effects of deductive and guided inductive instructional approaches on the learning of grammar in the elementary language college classroom. *Foreign Language Annals*.
3. Brown, H.D. (2007). Principles of language learning and teaching. Pearson Longman.
4. RICHARDS, Jack C.(2006) Communicative Language Teaching Today. Cambridge: Cambridge University Press.

Rembach Olha Olexandrivna

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of Language Study Chair

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Ukraine

DEVELOPING INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE TOURISM SPECIALISTS

Communication is involved in all social life acts, being the constituent factor of creation and of cultural process. A quality communication is not just a simple transmission of information, but also a mutual understanding of each other's wishes and needs. Specialized staff in the tourism industry has the responsibility to ensure consistently that the information provided is correct perceived by the different perceptions of stimuli received from outside. Communicative behaviors of individuals are the result of complex interactions between cultural factors, contextual factors, knowledge and emotion. While communication is an act of human relationships, culture is the motive of this act [1].

Tourism is centred on the fundamental principles of exchange between peoples and is both an expression and experience of culture. In tourism, quality of communication is related to the level of the culture involved and to the degree of improvement of the means of which is done.

So, tourism is connected with the intercultural communication. In intercultural communication situations within tourism can arise communication barriers and misunderstandings caused by differences in behaviour and perception. Communication barriers may exist between tourists and staff from a specific tourism company (hotel, restaurant, travel agency, etc.) Misunderstandings, wrong interpretations, communication gaps are an inherent feature of intercultural communication. Intercultural communication experiences help people involved in tourism know and appreciate other cultures, help them better understand their own culture [1], [2].

The modern civilization model is characterized by striving to overcome any national, language and cultural borders, by the desire to integrate the cultural achievements of the different peoples.

Culture influences the norms and patterns of behaviour of different societies, including the role and significance of culture in the process of creating communication styles. Culture offers tourist the opportunity to get in touch with the history, traditions and customs of other nations, that contributes to the development of self, to accommodate with the lifestyle of the population from certain tourist destinate [1]. Between communication and culture exists and operates a circular relation, hard to define and decipher. Culture and communication form an odd couple. Neither is explained without the other. Communication enters in the definition of culture and culture enters in the definition of communication. They contain each other in part, through their common element, symbolic language. All cultures are different, so it is necessary to be able to adapt to these cultures to live in this complex world of diverse cultures. Every nation considers itself the best, the most intelligent and the most adequate. Everything that is native is always approved of and clear, and everything foreign is incredulous and even irritating. Hence, communication barriers, mistrust, contradictions and conflicts arise [1], [3], [4], [8].

Communication situations involving individuals from different cultures are called intercultural communication situations. Intercultural communication refers to a process of interpersonal communication, direct, unmediated, which takes place between people aware of their cultural differences. Intercultural communication was born "due to the interaction of several common notions such as: cross-cultural communication, international communication, intercultural relations.

With modern world of globalization, business integration, information space expansion and development of new technologies, activation of business and personal contacts, the significance of intercultural communication in the educational process, particularly for the purposes of tourism, has become an issue of great relevance.

Participants in tourist communication can be grouped into the following categories: institutional actors (governmental organizations involved in the tourism industry); associative actors (agents that connect tourism associations and public authorities); individual actors (companies and individuals) [1].

In the process of intercultural communication, tourists from different cultural backgrounds “negotiate their cultural identities, rules of meaning, perception, effects which may occur in the interaction process” [1]. In tourism, intercultural communication regards the interaction between tourists of different nationalities or from different cultures which operates in different units of tourist accommodation: hotels, restaurants, leisure centres, travel agencies etc.

Cultural diversity and intercultural dialogue are intensely discussed topics in today’s society which is marked by globalization. Cultural differences are the core subject for studies addressing intercultural communication. Good knowledge of other cultures is a necessary step to get to recognize the nature of these differences and to relate to others through attitudes of understanding and tolerance which are premises for genuine intercultural dialogue, especially in the tourism industry. Intercultural communication as a new field of applied science has gradually developed in the area of scientific knowledge – that of intercultural communication. The term «intercultural communication» (ICC) is an integral one. It is related to the research programs of a number of sciences: cultural anthropology, cognitive and social psychology, sociology, cognitive linguistics and language typology [3], [4], [8].

Intercultural communication is an indispensable factor and a dominant in international tourism activity. Intercultural communication in the context of tourism is considered as a specific interaction between ‘us’ and ‘them’, friend and foe, in which cultural exchange takes place. As an element of this activity ICC can be viewed as: a) the activity itself (interaction between representatives of different cultures in the process of the professional tourism activity); b) an organizing principle (when designing and developing the tourism product, when developing marketing communications, when planning and implementing advertising related to accommodation and service of foreign guests); c) a factor and a criterion for the quality of the tourism product; d) a mandatory element of the vocational education in the field of tourism. Here one should bear in mind that the requirements for ICC implementation skills are different for front-of-the-house and back-of-the-house staff – the highest standards apply for the marketing specialists, the tourist advertising and public relations specialists, the guides, the interpreters, the entertainers. It is their intercultural competence that the quality of the tourism product depends on, including cognitive awareness, authenticity, representation of the most important intercultural events (common for both cultures).

The study of intercultural communication focuses not only on language use. It also recognizes how cultures outlines who we are, how we behave, how we think, how we speak [4]. The basic knowledge of intercultural communication is extremely necessary for the specialists working in the industry of tourism, which includes a huge set of various companies both Ukrainian-based and based abroad. Learning foreign languages and cultures ensures effective business cooperation, success and prosperity.

Modern education has been called to provide solutions to the problems of peoples’ free communication by overcoming language barriers and cultural differences. It is related to employing such teaching methods (especially when learning foreign languages) that will enable the learners not only to acquire certain skills and knowledge, but also to apply them freely in a diverse social and cultural context. This paradigm necessitated some changes to the strategy and content not only of modern language knowledge but also of knowledge of the humanities in

general. The single most important result of these changes is the integration of the cultural components into the educational process.

Nowadays the content, structure, and issues concerning the formation of intercultural communicative competence are widely and actively studied by both Ukrainian and foreign sciences.

Teaching culture is considered important by most teachers but it has remained insubstantial and sporadic in most language classroom. It is clear that cultural background knowledge is necessary in language teaching. Teachers should use different methods to help students to overcome the difficulties in language learning as well as culture learning. However, it is not easy to teach culture knowledge. Teachers must be acquainted with the differences between linguistic cultures. Teachers can provide cultural information, and teach students to express themselves correctly in different occasions.

The key point is how to perform different ways in teaching different cultures. Some of methods related to the cultural aspects of practical techniques that have been found effective in culture-based language teaching are regarded in this paper. The following list of techniques and activities is compiled from various sources (given in brackets) and are mostly meant to be used in class [5], [6], [7], [8].

Creating an authentic environment. Displays, posters, bulletin boards, maps and realia can create a visual and tangible presence of the other culture, especially in the situation where language and culture are taught far away from the target country. Students can also make culture wallcharts.

The self-awareness technique serves as an aim to raise consciousness of basic beliefs that govern students' values, attitudes and actions. Teachers may use sensitivity exercises, self-assessment questionnaires, problem-solving and checklists of value orientations. It is claimed that the way people use the second language to express themselves reflects the way they organize reality and teachers can explore the language and culture connections that occur in class.

The quiz can be used to test materials that the teacher has previously taught, but it is also useful in learning new information. It is not important whether students get the right answer or not but, by predicting, they will become more interested in finding it out. The right answers can be given by the teacher, through reading, listening, or a video, after which extra information can be provided. Quizzes are a high-interest activity that keeps students involved.

The drama (dramatization) has been widely used in teaching culture and is considered useful for clarifying cross-cultural misunderstandings. It is claimed that when drama is taught properly it is an ideal context for exploration of cultural values, both one's own and other people. Drama involves learners in a role-play and simulation as well as encourages them to position themselves in the role of a member of the other culture. Dramatization makes cultural differences vivid and memorable as drama mirrors reality. One important ingredient for successful drama is the tension. Therefore, he suggests that for dramatization such situations should be chosen where the tension derives from the different interpretations of the situation. On the other hand, drama takes quite a lot of time to prepare and requires great willingness from the students to participate. Student research is considered one of the most powerful tools that can be used with more advanced students because it combines their interests with the classroom activities. For a start, the teacher might ask learners to search in the Internet or library and find information on any aspect of the target culture that interests them. In the following class, learners explain to their group what they have found out and answer any questions about it. This can lead to poster-sessions or longer projects. For some learners, it can lead to a long-term interest in the target-culture, for example writing a course paper. Research techniques enable learners to find out things for themselves and approach the new society with an open mind.

So, in the process of training students in intercultural communication it is necessary to draw students' attention to both domestic and western models of world cultures and algorithms in order

to achieve mutual understanding. In teaching future tourist specialists intercultural communication skills special attention should be also paid to business negotiations with foreign partners in the process of which national characteristics and cultural differences are revealed. People belonging to different cultures negotiate in different ways. Students should be taught to consider different aspects of the communicative situation: the time, the place of communication, the formality and informality of the situation, the identity of the interlocutor: age, sex, nationality, education level and social status. Besides, it is necessary to accumulate information about the interlocutor with the help of not only verbal analysis (by means of speech), but also nonverbal (by means of gestures, mimics, poses, eye contact, etc.) means of communication and to show openness, sincerity and a desire to be engaged in dialogue. There is a set of tactics which are routinely used by people in business; however, there are no common recipes or strategy to be followed.

In tourism intercultural communication competence serves as a tool for better cross-cultural understanding and a means to correct or rectify cross-cultural misunderstandings.

References:

1. Albu C. Intercultural Communication in Tourism // *Cross-Cultural Management Journal*. – Volume XVII, Issue 1/2005. – pp. 7-13.
2. Chekulaeva N. Ya., Kistanova L. P., Kresova N., Noskova S. A., Prus L. V. Formation of Foreign Language Communicative Competence of the Specialists in Tourism from the Point of View of Diversification of Professional Touristic Education // *Journal of Complementary Medicine Research*, 2020. - VOL 11, NO. 1.
3. Dimitrova G., Chakarova S. Intercultural communication in the context of tourism // *Cultural Corridor Via Adriatica: Cultural Tourism without Boundaries*. - SWU “Neofit Rilski” Publishing House, 2015. - pp. 225- 230.
4. Dodd C. *Dynamics of Intercultural Communication*. – Dubuque, Iowa: William C.: Brown Company Publishers, 1995.
5. Gulnara A. Rizakhojayeva, Madina M. Akeshova, Ayman K. Rysbekova, Akmaral S. Karpykbayeva, Mariya B. Jazdykbayeva and Alena Yu. Baltabayeva. Formation of Communicative Competence of Future Specialists in Tourism // *Man In India*, 97. - pp. 107-121
6. Ineta Luka, Sundars Vaidesvarans & Daina Vinklere. Educating Tourism Students for Work in a Multicultural Environment // *Journal of Teaching in Travel & Tourism*. - Volume 13, 2013 - Issue 1. – pp. 1-29
7. *Teaching English for Tourism* // Edited by Michael Joseph Ennis, Gina Mikel Petrie. - Pub. Location London, 2019. – 262 p.
8. Zorina N. M., Maslennikova E. G., Gazilov M. G. The formation of intercultural competence as an integral part of professional training in the field of tourism // *World Applied Sciences Journal*. – United Arab Emirates: IDOSI Publications. – 2014. - Vol.30 No. (MCTT). - pp. 41-42

Ніколенко Дар'я Юріївна

здобувач вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Україна

Науковий керівник: Авраменко К. Б.

доцент кафедри початкової освіти
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Україна

LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Реалізація Концепції «Нова українська школа» та Державного стандарту початкової освіти вимагає оновлення підходів до організації освітнього процесу. Особливого значення при цьому набуває використання новітніх технологій, серед яких особливе місце займає LEGO-технологія.

І хоча ми вже опікувалися проблемою реалізації даної технології у математичній підготовці вчителів початкових класів [1], вважаємо, що її використання у початкових класах закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) не втратило своєї актуальності.

Основою використання LEGO-технології в освітньому процесі у Новій українській школі є: створення особливого освітнього середовища, при якому реалізовано «навчання через гру», позитивна суб'єктна взаємодія всіх учасників освітнього процесу, мотивація пізнавальної та дослідницької діяльності, створення ситуації успіху [2].

Крім того, серед нагальних завдань математичної освіти у НУШ є ознайомлення здобувачів початкової освіти із прийомами мислення, розвиток здатності розуміти зміст поставленого завдання, уміння логічно міркувати, виконувати обчислення за певним алгоритмом. Ось чому ми вважаємо доцільним використання LEGO-технології на уроках математики при вивченні різних змістових ліній та тем. Наприклад, при вивченні:

- цифр та чисел (діти складають цеглинки так, щоб утворилася певна цифра або число на площині або 3-Д моделлю);
- складу числа у вивчених межах (використовуючи різні кольори обирати можливі комбінації складу одного 1 того ж числа, складати числові ланцюжки чи будиночки);
- порівняння чисел (за допомогою складання та порівняння кількості деталей-цеглинок у стовпчиках (баштах), що конкретизує поняття «більше», «менше», «стільки ж», «порівну»);
- арифметичних дій (рахувати результати обчислень за допомогою додавання чи віднімання цеглинок, у тому числі – з переходом через розряд);
- табличних випадків множення та ділення (рахувати результати обчислень за допомогою плато-цеглинок за аналогією таблиці множення Піфагора);
- дробів і пропорцій (співвіднесення частин цілого, утворення цілого із частин та навпаки);
- геометричних фігур, їх площі, периметру, об'єму (можна їх складати за допомогою цеглинок) тощо.

Крім того, LEGO-технології можна доцільно використовувати для розвитку просторових умінь і навичок, виконання графічних диктантів, творчих завдань на конструювання й відгадування об'єктів. Окрім навчально-пізнавальної діяльності дану технологію доцільно використовувати також при проведенні руханок, фізкультхвилинок, пальчикової гімнастики.

Ми погоджуємося із виокремленням таких прийомів навчання з LEGO на уроках математики у початкових класах:

1) *конструювання за зразком*, коли є інструкція, дитина бачить поетапність дій, вчиться, як з'єднувати деталі аналізувати об'єкт;

2) *конструювання за моделлю*: учневі необхідно самостійно зібрати деталі, проаналізувати та створити власну модель;

3) *конструювання за темою*, коли молодшим школярам пропонується тема, а вони намагаються реалізувати отримані раніше знання;

4) *конструювання за умовою*, яку потрібно враховувати під час конструювання та визначити функціональність власної моделі;

5) *конструювання за власним задумом*: молодший школярі повинен мати ідею, проаналізувати її, спланувати послідовність своїх дій і створити задумане [3; 4].

Крім названих, вважаємо за доцільне ускладнення перших чотирьох прийомів за технологією «дзеркало», коли потрібно запропонований зразок (модель тощо) «розвернути» навколо своєї осі («праворуч-ліворуч», «догори-дригом» тощо). Такі завдання дозволяють розвивати увагу й увагу, фантазію і творчість, готують до розв'язання проблемних ситуацій.

Отже, використання LEGO-технології сприяє формуванню навичок аналізу, синтезу, абстрагування; розвитку уваги й уваги, критичного мислення та креативності. Математичні ігри і дослідницька діяльність з використанням LEGO виступають не лише засобом орієнтації дитини в реальному світі, а й необхідною умовою формування ключових і предметних, у тому числі – математичних, компетентностей; новітнім засобом оновлення змісту математичної освіти.

Список використаних джерел:

1. Авраменко К. Б. Лего-технологія у математичній підготовці майбутніх учителів початкових класів. *International scientific journal «Grail of Science»*. № 5 (June, 2021). P. 300-301. DOI : 10.36074/grail-of-scince.04/06/2021.056.
2. Гра по-новому, навчання по-іншому. Методичний посібник. / Упорядник О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 44 с.
3. Мукай Таїсія, Семеніхіна Ксенія. Вивчаємо математику за допомогою LEGO. URL : <https://osvitanova.com.ua/posts/1711-vyvchajemo-matematyku-za-dopomohoiu-lego>
4. Слободянюк Т. Г. Використання LEGO-технології на уроках математики в початковій школі. URL : <https://106.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/11/lego.pdf>
5. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1 - 2 класи. К.: ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. 240 с.

Alla Hovorun

PhD in Pedagogy, associate professor,
associate professor in department of pedagogy, Ukrainian and foreign philology
Kharkiv State Academy of Design and Fine Arts, Ukraine

SOME ASPECTS OF ELT SELF-EVALUATION

It is natural for conscientious teachers to ask themselves whether a lesson was successful. Consciously or unconsciously, they probably do so during any given element of teaching. However, one is more likely to be reflective at the end of a day, or a lesson or, than during it, simply because of one's cognitive limitations – it is very hard to make a balanced judgment while in the midst of teaching, because there are too many factors to attend to simultaneously. On the other hand, once the class is over, it is also difficult to make an unbiased assessment, since the data needed to do so are absent – there is only the memory of a very complex situation, which fades quickly. Thus, a question arises: how can teachers plan for future classes, or find aspects of their teaching skills to improve? Formative self-evaluation is needed as the basis for change and development, rather than summative evaluation from outside, which is often done on the basis of a single lesson.

At first, a person has to decide what the main areas of teaching process have to be, and how they are to be examined. This might refer to any previous external evaluation of teaching performance. Other organizational information, such as guidelines for practice or regular procedures to follow, might be relevant. This process can obviously cover all aspects of a teacher's performance, both in and out of class. In doing this first step, the teacher will decide what data to collect and how to collect it. For self-evaluation of regular teaching audio and video recording is the easiest data collection procedure that could be easily combined with observations by fellow teachers, and even, in some situations, written comments from students.

The second stage in most cases would be to review the records outside the class, and possibly to transcribe some of them. Then, they need to be subjected to analysis. The teacher may decide to use one of the widely available classroom observation schemes which cover all aspects of class interaction, or simply focus on a particular element, such as use of praise.

One possible system to start from in analyzing teacher's performance and reflect systematically on their competences could be self-evaluation checklists which reveal their perceptions of the job performance. Doing this can help teachers become more aware of their strengths and weaknesses and take more responsibility for their own professional development. [1] However, before completing any such checklist, the teacher should first list the main objectives of a given lesson, in at least three categories: target language learning objectives, learning skills objectives, and personal or social attitudes objectives.

Finally, if the self-evaluation process is to have an effect, the teacher must consciously decide how to react to the information - whether change is needed, and how it can be achieved. The practitioner may also need to consider whether a change is feasible or essential, and to evaluate its likely effect on other aspects of the class or the teacher's procedures. Thus, if substantial change is desired, it may be useful to draw up a checklist for professional development in this area, which might set as goals the development of materials, seeking regular observation and coaching from a trusted colleague, or a determination to alter one's allocation of time outside the class to allow for a search for professional resources relevant to an identified teaching problem.

Nowadays language teachers can use self-evaluation checklists specially designed for them. For example, the General Teaching Council for Scotland offers teachers a tool called a self-evaluation wheel. It includes the following points: curriculum, educational systems and professional responsibilities, pedagogical theory and practice, teaching and learning, classroom

management and organization, pupil assessment, professional reflection and communication, personal values and personal commitment. The latter, for example, concerns the reflection of teacher's values in his professional actions.

Cambridge English Teaching Framework is another example of self-assessment tools. "It is designed to help you think about the skills you have and the skills you would like to develop". By using the framework, teachers can:

- identify where they are in their development;
- plan where they would like to be;
- identify what they can do to get there. [2]

There are five categories of teaching knowledge and skills that describe the key competencies for effective teaching at each stage. They are:

- Learning and the learner;
- Teaching, learning and assessment;
- Language ability;
- Language knowledge and awareness for teaching;
- Professional Development and Values.

Each category has four stages of teacher competency: Foundation, Developing, Proficient and Expert. Besides, main competencies for each of these stages are revealed. What is more, on the website one can find supportive material to read, to watch, advice what to do to develop further concerning each of the above-mentioned categories.

The primary reason for taking the sort of steps suggested above is to actually improve one's own practice. However, an additional incentive might come from the fact that a documented plan for self-evaluation is likely to contribute positively to any outside supervisors' evaluation.

References:

1. Borg, S. (2018). *Teacher evaluation: Global perspectives and their implications for English language teaching. A literature review.* Delhi: British Council.
<https://www.teachingenglish.org.uk/article/teacher-evaluation-global-perspectives-their-implications-english-language-teaching>
2. <https://www.cambridgeenglish.org/teaching-english/professional-development/cambridge-english-teaching-framework/>

G.T. Hojekarimova

o`qituvchisi

FarDu, O'zbekiston Respublikasi

U.M. Merganova

o`qituvchisi

Namangan viloyati Kosonsoy tumani 33-maktab, O'zbekiston Respublikasi

YOSHLARNI KASB TANLASHGA UNDOVCHI TA'SIRLAR

Ta'lim mazmunini modernizatsiyalash sharoitida innovatsion texnologiyalar asosida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltinish muhim didaktik hodisa bo'lib, u bir tomondan umumdavlat, ikkinchi tomondan esa, umumpedagogik ahamiyatga ega. Chunki, talim mazmuni millatning saviyasini belgilaydi. Shuning uchun ham, bu sohada amalga oshiriladigan ishlar qabul qilinadigan tavsiyalar, ijtimoiy-didaktik xarakter kasb etadi [1-5]. O'zbekiston Respublikasi prezidentining 2020 yil 29 dekabrda "2017 - 2021 yillarda O'zbekiston respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasini "Yoshlarni qo'llab - quvvatlash va aholi salomatligini mustahkamlash yili" da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida" gi PF -6155 sonli farmonida ham zamonaviy texnologiyalarga asoslangan kasb-hunarga yo'naltirish masalalariga alohida e'tibor berilgan. ... zamonaviy o'quv va ishlab chiqarish texnologiyalariga tayangan kasbga o'qitishni yo'lga qo'yish va kasbiy malakani baholashni nazarda tutuvchi kasbiy malakalar umummilliy tizimini joriy etishga asosiy e'tibor qaratilishi lozim [6-9].

Kasbga yo'naltirishning asosiy nazariy va natijaviy vazifasi shundan iboratki, u o'sib kelayotgan yosh avlod, ya'ni umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarda kasb tushunchasini shakllantirib, ulardagi moyillik va qiziqishni yuzaga chiqarib, ularning imkoniyatlari qay darajada va uning bajarayotgan ishi yoki tanlagan kasbi bilan uning tayyorlaganlik darajasi o'rtasida uzilish va uzviylikni aniqlash hamda uni maqsadga muvofiq izga solishdan iborat. Kasb tanlashda birinchi navbatda yoshlarning ma'lum bir kasbga qiziqishi, uni o'rganishga bo'lgan layoqati va qobiliyatlarini hisobga olinishi zarur. Ana shundagina kasbga o'rgatishdan ko'zlangan maqsadga erishish mumkin. O'quvchilar ma'lum bir kasbni tanlashi uchun uni kasb tanlashga undovchi ta'sirlar bo'lishi kerak. Bu ta'sirlar ichki va tashqi ta'sirlar bo'lishi mumkin. Ichki ta'sirlarga, shaxsning ehtiyoji qiziqishi, moyillik va qobiliyati, havasi, sog'ligi, oilaviy an'analar, qobiliyat va xarakter kiradi [10].

Kasb tanlashga undovchi tashqi ta'sirga ota-onalar va oila a'zolarining ta'siri, umumta'lim maktablari, sinf rahbarlari, fan, o'qituvchilarining ta'siri, tashqi muhitning ta'siri, moddiy rahbatlantirilishi, mahalla va ishlab chiqarish korxonalarining ta'siri, o'quvchi yashayotgan regionning rivojlanish kelajagi, adabiyotlar va badiiy obrazlar va boshqalar.

Psixologik manbalarga asoslanib, fikr yuritishimizda ehtiyoj - jonli mavjudotning tobe ekanligini ifoda etuvchi va mazkur shart-sharoitlarga nisbatan faolligini namoyon qiluvchi holat tariqasida ifodalaniladi. Odamning ehtiyoji unga talim va tarbiya berish jarayonida shakllanadi, yani insoniyat tomonidan yaratilgan ijtimoiy tajriba, ko'nikma, malaka, odat, manaviyat, qadriyatlar bilan yaqindan tanishishi ularni o'zlashtirish orqali amalga oshiriladi. Ehtiyoj quyidagi tiplarga ajratiladi:

1. Individual - yakka shaxsga yo'naltirilgan.

2. Guruhiy - real guruhlarga moddiy va manaviy intilish.
3. Jamoaviy - jipslashgan guruhlar talabi majmuasi.
4. Xududiy - etnik guruhning muayyan o'ziga xos talablari qondirilishi.
5. Etnik - malum millat yoki xalqlarning safarbarligini taminlash.
6. Umumbashariy - er yuzi xalqlarining umumiy talablarining majmuaviy aks etishi.

Inson shaxsining faolligi uning qiziqishlarida ham namoyon bo'ladi. qiziqish shaxsning muhim psixologik jabhalaridan biri hisoblanib, unda insonning individual xususiyati bevosita mujassamlashadi. Qiziqish-insonlarning dunyoqarashi, etiqodlari, ideallari, yani uning oliy maqsadlari, orzu niyatlari, orzu umidlari bilan bevosita muhim rol o'ynaydi hamda ularning muvaffaqiyatli kechishini taminlash uchun xizmat qiladi. qiziqishlarning klassifikatsiyasi va ularning mazmuni quyidagi jadvallarda ifodalanadi: Qiziqish motiv singari borliqning mo'jizakor tomonlarini bilishga, fan asoslarini egallashga, faoliyatning turli tuman shakllariga nisbatan ijodiy yondashishni vujudga keltiradi, mehnatga, talimga masuliyat bilan munosabatda bo'lishni shakllantiradi, har qaysi yakkahol (individual) shaxsga ishchanlik, g'ayrat-shijoat, engilmas irodani tarkib toptirishga puxta psixologik shartsharoitlarni yaratadi. Qiziqishning psixologik mohiyatidan kelib chiqqan holda yondashilganda, qiziqish, insonga intilish, faollik, ichki turtki ehtiyojni ro'yobga chiqarish manbai, rolini bajaradi [11].

Qiziqish mana quyidagi tiplarga ajratilishi mumkin:

- *Mazmuniga ko'ra*: shaxsiy va ijtimoiy;
- *Maqsadiga binoan*: bevosita va bilvosita;
- *Ko'lamiga qaraganda*: keng va tor;
- Qiziqishlar darajasi bo'yicha: barqaror va beqaror va boshqalar.

- Qiziqish bilimlarni ongli, puxta, barqaror, anglagan holda o'zlashtirishda, shaxs qobiliyati, zehni, uquvchanligini rivojlantirishga, olamni mukammalroq tushunishga, bilim saviyasining kengayishiga yordam beradi. Qiziqishning maqsad jihatidan farqi bevosita va bilvosita namoyon bo'ladigan qiziqishlarning voqelik, jismlar va hodisalarning emosional jozibaliligi, his-tuyg'ularga ega bo'lishligi, tashqi tasirlarga beriluvchanligi tufayli vujudga keladi [12]. Bevosita qiziqishlar o'rganilayotgan narsaning manosi bilan uning shaxs faoliyati uchun ahamiyati mos tushgan taqdirda paydo bo'lishi mumkin. Odamlarning qiziqishlari o'zining ko'lami bilan bir-biridan farq qiladi. SHunday shaxslar toifasi ham mavjudki, ularning qiziqishlari faqat bir sohaga qaratilgan bo'ladi. Boshqa bir toifaga taalluqli odamlarda esa qiziqishlar qator sohalarga, fanlarga, obektlarga yo'naltirilganini uchratishimiz mumkin. Qiziqishlar o'zlarining darajasiga qarab barqaror va beqaror turlarga ajratiladi. Barqaror qiziqishga ega bo'lgan shaxs uzoq vaqt davomida yoqtirgan predmetlariga, obektlariga, hodisalarga nisbatan o'z maylini hech o'zgarishsiz saqlab tura oladi. SHu boisdan inson ehtiyojlarini o'zida mujassamlashtiruvchi, shaxsning ruhiy fazilatiga aylana boshlagan qiziqishlar barqaror qiziqishlar deyiladi. Qachonki qiziqishlar barqaror bo'lsa o'quvchilar turg'un biror kasbni egallashga intiladilar. Aks holda o'quvchilarda bir qagtning o'zida turli kasblarni egallash hohishlari paydobo'lishi mumkin. SHunung uchun ham kasb tanlashda kasb tanlashga undovchi ta'sirlarning katta ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi prezidentining 2019 yil 17 yanvardagi "2017 - 2021 yillarda O'zbekiston respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasini «Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida" gi PF -5635 sonli farmoni.
2. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: SHarq nashriyot-matbaa konserni, 1997. – 48 b.
3. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lish kerak.O'zbekiston. 2017 y.
4. N.Tayloqov, B. Akbarov, A.Jamolov. O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish texnologiyalari

Toshkent- 2017. 4 b.

5. R.H. Jo`rayev, O`Q.Tolipov, Sh, Sharipov Uzluksiz ta`lim tizimida o`quvchilarni kasb-hunarga yo`naltirishning ilmiy-pedagogik asoslari 94- b.
6. Axmedov, M. M., Hojkarimova, G. T., Boybabayev, R. H., & Safarova, G. M. (2021). Supporting innovative approaches in the education system. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, 11(1), 38-41.
7. Hojkarimova, G., & Safarova, G. (2020). O`QUVCHILAR IJODKORLIK FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH SHART-SHAROITLARI. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*, 56-58.
8. Авазбоев, А., & Хожикаримова, Г. (2019). СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КРЕАТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ. *Вестник науки*, 5(6), 150-153.
9. Mamadalyevich, A. M. (2021). Fundamentals Of Development Of Creative Abilities Of Students In Professional Training. *The American Journal of Applied sciences*, 3(01), 54-57.
10. Hojkarimova, G., Safarova, G., & Razzoqov, B. (2021). TA`LIM JARAYONIDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV. *Збірник наукових праць SCIENTIA*.
11. Teshaboyev, Z., Ahmedov, M., & Hojkarimova, G. (2021). TALIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR. *ГРААЛЬ НАУКИ*, (4), 475-477.
12. Ахмедов, М., & Ходжикаримова, Г. (2021). Ўқитишнинг сифати ва таълим-тарбия самарадорлигини оширишда инновацион характерга эга бўлган инновацион дарс шаклларидадан фойдаланиш. *Общество и инновации*, 2(2), 1-7.

Парфьонова Оксана Вадимівна

канд. пед. наук, доцент кафедри іноземних мов

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ ПРИ НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

В останні роки в освітніх програмах немовних факультетів більшості університетів особлива увага приділяється якості викладання англійської мови та рівню мовної підготовки студентів. Ця тенденція заснована на постійно зростаючих на ринку праці вимогах до фахівців, до прагнення університетів зробити своїх випускників конкурентоспроможними нарівні з випускниками мовних спеціальностей. Однак не можна не відзначити існуючу проблему дефіциту часу, відведеного на вивчення англійської мови, в зіставленні з великим об'ємом навичок і умінь, які потрібно засвоїти студентам.

Ситуація в освіті, викликана епідемією Covid-19, з одного боку, спричинила чимало труднощів, як для студентів, так і для викладачів, з іншого боку, надала можливість для розвитку нових форм і методів у викладанні англійської мови. За останній рік все більшу популярність у всіх сторін освітнього процесу набирає використання інформаційних технологій, які дуже зручно застосовувати при дистанційній або змішаній формі навчання. Відомо, що Інтернет зберігає величезну кількість даних, що, звичайно, значно збільшує швидкість отримання інформації. Безумовно, це є важливою перевагою при викладанні англійської мови студентам немовних спеціальностей, оскільки дозволяє донести до студента велику кількість корисного мовного матеріалу за мінімальний проміжок часу.

Ми не можемо заперечувати, що живе спілкування між викладачем і студентом в аудиторії грає лідируючу роль в розвитку комунікативної і рецептивної компетенції учнів. При цьому використання різних освітніх платформ в навчанні англійської мови доповнює традиційний аудиторний формат, підсилює ефективність освітнього процесу, оскільки дає можливість студентам самостійно або за рекомендацією викладача знаходити і використовувати додаткові джерела інформації (аудіозаписи, відео, тренувальні вправи, онлайн тести для перевірки своїх знань, навіть пряме спілкування з носіями мови). Все це дозволяє розумно використовувати навчальний час і ефективно планувати процес навчання.

Відзначимо найбільш популярні і якісні освітні платформи, ресурси яких викладач може використовувати при плануванні своїх занять, а саме: Coursera, EdX, Udemy, Openlearning, Canvas і інші. Всі ці платформи надають величезну кількість навчального матеріалу, як з безпосередньо англійської мови, так і з різних тематик (медицина, менеджмент, економіка, право, психологія, фізика і т.д.). Таким чином, студент має можливість у зручний для себе час і в оптимальному для себе темпі вдосконалювати свої навички володіння англійською мовою і, в той же час, поглибити знання за своєю основною спеціальністю [1].

Вважаємо, що грамотний викладач повинен вміти поєднувати традиційну методику викладання англійської з інноваційними, зокрема, використовуючи різні мовні освітні платформи. Їх вживання допоможе компенсувати ту невелику кількість часу (2-4 години на тиждень), відведену навчальним планом. Перегляд фільмів і серіалів в оригіналі, а також автентичних відеоматеріалів має величезне значення в процесі навчання англійській мові, а також є ефективним засобом підвищення мотивації студента до вивчення мови.

Виконання лексико-граматичних вправ дозволить повною мірою відпрацювати і закріпити отриманий під час аудиторних занять матеріал. Можливість слухати лекції провідних англomовних фахівців і брати участь в їх обговоренні створить відчуття повноцінного мовного середовища [2].

Таким чином, підкреслимо, що мовні освітні платформи є ефективним засобом і важливою частиною організації освітнього простору. Вони сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів, їх знайомству з живою мовою, сучасними реаліями англomовного співтовариства, розвивають, як основні, так і додаткові компетентності, тому заслуговують більш активного залучення в освітній процес.

Список використаних джерел:

1. Денисюк Л. & Данілова Н. (2021) Платформа MOODLE у викладанні іноземної мови під час дистанційного навчання у закладах вищої освіти, (1), 84-87. Вилучено з <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/issue/view/7>
2. Карасева Е.В. (2019) Из опыта использования инновационных технологий в процессе обучения иностранному языку в неязыковом вузе, (1), 297-295. Вилучено з <https://www.rgph.vsu.ru/ru/science/publications/docs/innov-tekh1.pdf>

Денисенко Вероніка В'ячеславівна

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

Херсонський державний університет, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасний учитель початкової школи має володіти багатим спектром педагогічних засобів, серед яких значне місце належить театральному мистецтву, оскільки театральна діяльність розвиває творчу гармонійну особистість молодшого школяра, виховує його загальнолюдські моральні цінності, привчає до культурних традицій.

Театралізація у процесі виховної взаємодії надає учневі можливості оволодіти необхідними в сучасному соціальному житті якостями: впевненість в собі, в своїх силах; відповідальність за власні дії та вчинки; вміння висловлювати та відстоювати власну думку, позицію та ін. Саме такі вимоги висуває суспільство до виховання сучасного молодого покоління.

У початковій школі роль театральної педагогіки полягає в тому, щоб розкрити творчий потенціал молодшого школяра і сформувати всебічно розвинену особистість. Учитель має залучити учня до колективної творчої взаємодії та взаємовідносин таким чином, щоб організувати відповідні умови для емоційного прояву, активності, взаємної довіри й творчої атмосфери.

Театралізація змісту виховних заходів, свят допомагає виявляти і підкреслювати індивідуальність, неповторність, емоційність особистості дитини, як під час безпосередньої участі в інсценуванні, так і в ролі глядача.

Для молодших школярів тематична театралізована діяльність на різних заходах і уроках може бути захоплюючою грою, засобом занурення в іншу епоху, відкриттям нового, непізаного й невідомого сучасного світу.

Театральне мистецтво часто пов'язано з художньою літературою, музикою дає можливість засвоювати загальнолюдські цінності, моральні та наукові істини не лише в теоретичному сенсі, але й в практичному аспекті; навчає бути самим собою, перевтілюватися в образ героя і проживати різноманітні життєві ситуації, проходити крізь драматичні випробування характеру героя. Так, театралізація виступає ефективним засобом залучення особистості молодшого школяра в загальнолюдську та національну культуру.

У роботі з молодшими школярами найчастіше використовують такі елементи театралізації:

- персоніфікація (персонаж літературного твору або письменник бере участь в уроці як помічник вчителя або вчитель сам веде урок чи виховний захід в образі героя);
- рольове читання тексту літературного твору (підготовчий етап до інсценування твору з елементами костюмів героїв);
- сценічно-ігрові вправи (виконання історичних сценок, сценічних етюдів, пантоміми, складання словесного портрета героя);
- драматизація (інсценування літературного твору за допомогою рольового виконання за складеним сценарієм із застосуванням театральних атрибутів; відпрацювання учителем з дітьми сценічної виразності: визначення рухів, дій, міміки, жестів персонажа, інтонації).

Для драматизації в початковій школі обираються казки, короткі оповідання, поеми, байки, також можна запропонувати створення казок «на новий лад», в яких змінюється сюжет вже знайомих школярам творів, що осучаснює образи героїв та розвиває у дітей творчу уяву, фантазію, інтерес. «Казка, гра, фантазія – живильне джерело дитячого мислення, благородних почуттів та прагнень... Під впливом почуттів, що пробуджуються казковими образами, дитина навчається мислити словами», - стверджував Василь Олександрович Сухомлинський [2, с.181].

Використання засобів театральної педагогіки сприяє: формуванню моделі поведінки особистості молодшого школяра в суспільстві; залученню до загальнолюдських цінностей; ознайомленню з музикою, образотворчим мистецтвом, правилами етикету, культурою українською народу; розвитку емоційної сфери дитини.

Одними з основних форм позакласної виховної діяльності вчителя в сучасній початковій школі є свята, вистави, концерти, які потребують від класного керівника спеціальної підготовки та організації творчої діяльності з колективом учнів. Важливим результатом упровадження засобів театральної педагогіки є розкриття талантів, творчої обдарованості дітей; формування впевненості в собі, утвердження себе як особистості (Калько Р.М.) [1, с.87].

Під час підготовки до вищезначених заходів учням надається можливість прояву ініціативи, самовираження, що є надзвичайно необхідним у молодшому шкільному віці. Готуючись до участі в театралізованій діяльності учні задовольняють власні моральні, естетичні потреби, формують навички культурного спілкування та взаємодії з однолітками.

У процесі театралізованої діяльності молодші школярі набувають таких особистісних рис, практичних умінь та навичок, як:

- впевненість в собі, вміння аналізувати, міркувати, самоствердження особистості;
- культура мовлення, комунікативні вміння, навички спілкування;
- відповідальність, самостійність, дисциплінованість;
- вміння творчого самовираження, реалізація індивідуальних здібностей;
- емпатія, переживання подій, явищ драматичного твору, усвідомлення значення почуттів, емоцій;
- розвиток творчих та задатків, що виявляються через увагу, швидкість реакції, спритність, фантазію і уяву, пластику тіла;
- формування естетичного смаку;
- виховання почуття міри, вміння давати вірну об'єктивну оцінку своїм діям, навичкам;
- формування і розширення загального світогляду тощо.

Незважаючи на розмаїття сучасних захоплень молодших школярів, таких як мобільний телефон, планшет, комп'ютер, Інтернет, телебачення, саме театральне мистецтво за умови умілого керівництва вчителем здатне відволікти, захопити, залучити дитину до творчості.

Аналіз питання впливу засобів театральної педагогіки на творчий розвиток особистості дітей молодшого шкільного віку дозволяє стверджувати, що живе, реальне спілкування дітей між собою засобами сценічного слова, театального дійства є незамінним та необхідним.

Список використаних джерел:

1. Калько, Р.М. (2010). До питання про роль театральної педагогіки у формуванні культуротворчої особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2 (37), 83-93. Відновлено з <http://oaji.net/articles/2014/690-1396862035.pdf>
2. Сухомлинский, В.А. (1974). *Сердце отдаю детям*. Киев: Радянська школа, 288.

Бакунов Александр Михайлович

М.Т.Н

Институт информационных технологий

*Белорусский государственный университет информатики и радиоэлектроники,
Республика Беларусь*

Бакунова Оксана Михайловна

И.Т.Н

Институт информационных технологий

*Белорусский государственный университет информатики и радиоэлектроники,
Республика Беларусь*

ИССЛЕДОВАНИЕ СУЩЕСТВУЮЩИХ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИХ И ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОРГАНИЗАЦИИ АДАПТИВНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ПОДГОТОВКИ В ВУЗАХ

На фоне пандемии, преподавателям приходится совершенствовать все более новые тактики и подходы в образовании. Система образования претерпевает существенные и важные изменения. Все более актуальными становится использование дистанционного обучения, которое включает применение адаптивных технологий.

Несмотря на весь опыт и знания преподавателями приходится удерживать фокус внимания студентов по преподаваемым дисциплинам достаточно продолжительное время. Все эти факторы влияют на качество усваиваемой информации. Преподаватели вынуждены искать новые подходы, чтобы качество образования оставалось на высшем уровне.

Одной из проблем, с которыми они сталкиваются при использовании адаптивного обучения, является промежуточный и итоговый контроль знаний студента.

Второй проблемой адаптивного образования является самостоятельная работа студентов по изучению той или иной дисциплины.

К сожалению в настоящее время мотивация многих студентов не позволяет в полной мере положиться на их заинтересованность в процессе обучения. Нахождения в ВУЗе кроме собственно обучения, рассматривается ими как возможность реализовать множество других задач, не имеющих отношения к образованию, что не всегда позволяет вывести именно получения знаний на первое место.

В рамках получения высшего образования на базе средне-специального так же возникают следующие проблемы:

– Различные уровни знаний студентов в одной группе. Спецификой интегрированного высшего образования является продолжения изучения уже новых дисциплин и расширение знаний по уже пройденным. Однако, в разных СУЗах программа по одной и той же дисциплине существенно различаются по содержанию и количеству аудиторных часов и форме контроля знаний. В качестве решения данной проблемы, нами предлагается ввести создания входного контроля при поступлении и формировании учебных групп по специальности. Альтернативой решения данной проблемы является адаптивный контроль знаний студента и возможность до обучения до уровня всей учебной группы.

– Скорость усвоения учебного материала. В данном случае имеется в виду скорость усвоения знаний учащимся на основе их психо - физических характеристик. Более подробно об этом мы писали в статье [1]. Решением данной проблемы является, на наш взгляд, дифференцирование студентов по парам по принципу «сильнейший - слабейший». Где более сильный студент, который усваивает материал намного быстрее помогает своему коллеге, которому требуется больше времени на усвоение того же учебного материала.

– Мотивация студентов.

– Различие форм и видов обучения. Имеется в виду формы получения высшего образования (дневного, вечернего, заочного и дистанционного). Решение этой проблемы будет заключаться в разработке методических карт, корректировке учебных программ. Подразумевается возможность разбивать учебные программы на законченные подмодули, которые позволят проводить более качественный контроль знаний и усвояемости материала, как преподавателем, так и самим студентами. Необходимо понимать, что применение подходов адаптивного обучения при очной, дистанционной и заочной форме обучения будет отличаться. Необходимо своевременное повышение квалификации и преподавателей, либо проведение дообучения для эффективного использования новых технологий.

Адаптивное обучение является современным подходом, призванным улучшить все существующие виды обучения - систем учебных методик, которые направлены на тестирование студентов и получения знаний студентами. Однако многие исследователи сходятся во мнении, что разработанные программные средства не позволяют в полной мере раскрыть эту методику. В качестве платформы для адаптивного обучения предлагают использовать такие платформы как:

- MOODL
- Canvas и др.

Они требуют создания дополнительных модулей и/или надстроек для эффективного использования. Однако существуют и другие решения. «Существенная доля таких решений относится к нише дополнительного и корпоративного образования. Как отдельную нишу можно выделить сервисы изучения иностранных языков. В высшем образовании доля технологий адаптивного обучения сегодня невелика. Однако решения существуют, и компании-производители пытаются наращивать скорость их распространения в цифровых средах высших учебных заведений. В особенности это распространение заметно в западных школах и вузах, которые прибегают к услугам таких компаний, как Knewton, Cerego, Ms Graw Hill Education, CogBooks и др.» [2]

Инновационными особенностями адаптивного образования могут быть следующие принципы:

- Создание платформы для проверки и тестирования знаний студента.
- Всестороннее тестирование знаний конкретного студента.
- Корректировка дисциплины с учетом проделов студента.
- Разработка материалов для платформы.
- Помощь в адаптации студентам с ограниченными возможностями.
- Возможности использования больших данных за адаптивном образовании.
- По итогам тестирования методы адаптации могут быть многоуровневыми, в зависимости от дисциплины и талантов студента, а также его хотению обучаться.
- Создание и разработка определённой платформы с использованием нейронных сетей для проверки и тестирования знаний студентов по дисциплине.

Адаптивное обучение позволяет преподавателю с точностью до 90 процентов выявлять пробелы в знаниях каждого студента и ликвидировать их. Нами предлагается совместить нейронные сети и адаптивное обучение. Идея состоит в создании и обучении

нейронной сети по дисциплине современные платформы программирования, актуальным языкам программирования с последующим созданием обучающее — тестирующего комплекса, который позволит выявлять и устранять пробелы в знаниях каждого конкретного студента.

Реализация адаптивного обучения требует серьезных вложений, технических средств. Зачастую эти средства необходимо писать под конкретный университет и\или дисциплину. Разработки методических рекомендаций. Дообучение преподавателей.

Список использованных источников:

1. Профориентация как предпосылка выбора профиля обучения / А. М. Бакунов и другие // Непрерывная система образования "школа-университет". Инновации и перспективы: сборник статей Международной научно-практической конференции (23-24 февраля 2017 г.) / ред. Г. А. Вершина и другие. - Минск : БНТУ, 2017. - С. 35-37.
2. Реализация адаптивного обучения: методы и технологии/ И.А. Кречетов, В.В. Романенко, В.В. Кручинин, А.В. Городович // Открытое и дистанционное образование: Номер 3(71) – Томск, 2018. – С.33-40

Ніколенко Лариса Іванівна

магістрантка філософсько-богословського факультету
ВНЗ «Український католицький університет», Україна

КАТЕХИЗАЦІЯ І ВИХОВАННЯ ХРИСТІЯНИНА В УМОВАХ САКРАЛЬНИХ СПОРУД

Нині «динаміка демократичних змін, складність соціально-економічних процесів і протиріч загострюють потребу у зверненні до духовних підвалин існування людства. Це спонукає до відродження традиційних та пошуку нових шляхів духовного виховання» [5, 3] християнина.

Необхідність формування і трансляції в соціум системи духовних цінностей і, як наслідок, нагальна необхідність пошуку нових прийомів та засобів поширення в суспільстві духовних знань і відповідних норм суспільного буття вимагають нових методик та підходів у розвитку і вихованні християнина, планувальній організації закладів релігійної діяльності для повноцінної реалізації духовного відпочинку, навчання, дозвілля й інших функцій сакральних споруд, оскільки «релігія є важливим соціальним ресурсом для формування ціннісних орієнтирів суспільства» [1, 4].

Актуальність порушеної проблеми базується на законодавчій базі, зокрема Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів» (від 24.04.2016) [3], засвідчує можливість релігійними організаціями проводити навчально-просвітницьку діяльність.

На основі аналізу джерельної бази дослідження з метою виховання християн на засадничих принципах християнської педагогіки, в т. ч. використання сакральних споруд, з'ясовано, що від характеру цих ресурсів, їхньої цінності, доступності та інших факторів залежить можливість сакральних споруд як індикатора сформованості духовної культури особистості.

У вихованні християнина на засадничих принципах християнської педагогіки унікальність богословсько-педагогічного явища становить виховний потенціал сакральних споруд («сакральний» – від лат. *sacrum* – священний). У сакральних спорудах акумульований багатогранний соціокультурний духовний досвід людства й духовно-виховний потенціал, узагальнене вираження конкретно-історичного характеру світосприйняття й ставлення людини до світу.

При освоєнні сакральних споруд об'єктивує розкриття особистісних творчих здібностей і можливостей, завдяки яким формується естетико-філософське сприймання, морально-естетичні переживання, уява, фантазія, художньо-естетичне бачення, образне мислення тощо. Кожний компонент естетичного відношення – естетичне сприйняття, естетичне почуття, оцінка, судження, смак, ідеал, потреби, творчий потенціал – визначаються інтелектуальною, моральною, емоційною, а отже, духовною діяльністю особистості і викликають суттєві зміни в її світогляді, переконаннях, поведінці.

Педагогічний досвід показав, що виховання християн засобами сакральної спадщини набуває ефективності у процесі організації й проведення дозвілльової діяльності, а також під час проведення занять, особливо гуманітарного спрямування на засадничих принципах християнської педагогіки. Доцільно і вміло організована катехизація і християнське виховання з використанням сакральних споруд має величезний навчально-виховний потенціал. Вона надає можливості для набуття досвіду спілкування з витворами різних видів сакрального мистецтва, збагачення естетичних знань і уявлень, формування естетичної свідомості, розвитку особистісних якостей (духовних, комунікативних,

пізнавальних, організаторських, креативних), розвиває духовні цінності, сприяє духовній самореалізації, формує християнина як Людину Духовної Культури. Крім того, естетичне та духовно-моральне виховання стимулює творчу самореалізацію особистості, пов'язану зі створенням та примноженням загальнолюдських духовних цінностей, створює основу для повноцінної життєдіяльності з урахуванням вимог естетичної культури суспільства, його духовних ідеалів.

У процесі проведення катехизації у сакральних спорудах важливо «розумно застосовувати сучасні методи, щоб промовляти, або ще краще, щоб зробити доступнішими та зрозумілішими Господні слова. Не намагаймося зробити так, щоб нас слухали, не бажаймо поширити наші інституції та посилити їхню владу. Бажаймо служити для добра людей та людства, даючи місце Тому, хто є життям. ... Без молитви усі методи – порожні» [4, 62-63]. При цьому «Катехит мусить, очевидно, знати всі приписи катехитики й методики та пристосовувати їх до життя. Без того він буде усе наражений на багато помилок. Але, крім того, мусить він вложити у катехизм цілу свою душу і своє серце... До знання, методики, власного ентузіазму мусить катехит додати ще багато молитви. Бо не що інше, а тільки Божа благодать промостить словам катехита дорогу до сердець...» [6].

З метою підвищення рівня вихованості християнина доцільним є використання виховного потенціалу сакральної спадщини у проведенні таких форм, як: конференції, дискусії, диспути, бесіди, відкриті мікрофони, круглі столи, семінари культурологічного спрямування (на теми "Людина і Вселенський розум", "Хто Я? Хто Ми", "У пошуках гармонії", «Духовні ідеали людини», «Енергія добра і краси в освітньому просторі навчального закладу», «Духовна творчість» та ін.), зустрічі з цікавими неординарними людьми – носіями духовності, ігри у вільний час, екскурсії тощо.

Однією з ефективних форм виховання християнина в умовах сакральних споруд є мистецько-просвітницькі заходи: відвідування лекції-концерти, бесіди, розповіді про музику, живопис, літературу, театр, кіно; поетичні вечори, виставки творів мистецтва та ін.

Слухання розповідей про сакральні споруди й сприйняття їх ціннісного призначення, споглядання сакральної спадщини як рукотворного мистецтва Духу викликає у людини естетичні почуття, естетичну насолоду, сприяє народженню думок про єдність та взаємодію всіх багатогранних виявів людського буття, а також, і це найважливіше – сприяє духовному очищенню. Відбувається так званий духовний катарсис (лат. catharsis – очищення).

У процесі катехизації виховання християнина в умовах сакральних споруд доречним виявилися матеріали з електронних ресурсів. Запитання-відповіді, рекомендації слугували добротним матеріалом для богословсько-просвітницької роботи катехитів з виховання християн в умовах сакральних споруд, зокрема такі питання: «Ти - християнин чи просто охрещений?». «Яким же повинен бути християнин?», «Чи обов'язково бути християнином для того, щоб бути спасеним?» та інші [2].

Як засвідчує практика, використання в освітньо-виховному процесі сакральних споруд наочно демонструє шляхи підвищення ефективності формування духовної культури особистості у процесі дозвілєвої діяльності на концептуальних засадах християнської педагогіки.

Отримані теоретичні й прикладні результати дослідження сприяють визначенню передумов для створення відповідної методичної бази щодо використання сакральної спадщини регіонів України і застосування її у сфері освіти, культури і туризму в контексті духовного виховання молоді, що підсилює практичну значущість проведеної роботи.

Отже, виховний потенціал сакральної спадщини є унікальним богословсько-педагогічним явищем у катехизації і вихованні християнина в умовах сакральних споруд.

Подальшого дослідження потребує проектування перспективних напрямів катехизації і виховання християнина в умовах сакральних споруд.

Список використаних джерел:

1. Голубчак К.Т. Архітектурно-планувальна організація духовно-реколекційних центрів Української Греко-Католицької Церкви. Дис. ... кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.02 «Архітектура будівель та споруд». Івано-Франківськ, 2018. 260 с.).
2. Денис Оксана. Християнин. <https://bogizernjata.wixsite.com/gods-grains/blank>; Хто такий християнин <https://www.gotquestions.org/Ukrainian/Ukrainian-what-Christian.html>).
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів» (від 24.04.2016).
4. Моя мандрівка з Ісусом та друзями: методичні матеріали для проведення літніх християнських таборів / Автор-упорядник Назар Дуда. Львів: Свічадо. 2007. 128 с..
5. Саннікова Т.В. Духовне виховання молодших підлітків засобами християнської етики: авт. дис. ... канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія та методика виховання. Київ. 2007. 26 с.
6. Шептицький Андрей. Виховують не знання, а люди, які несуть ці знання. *Пастирські послання*. Том 1. Львів: Апріорі. 2015. 1014с.

Мергель Т.В.

канд. мед. наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №2 та медсестринства
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Юсипчук У.В.

канд. мед. наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №2 та медсестринства
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ШКОЛІ

Застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці студентів-медиків має свої особливості. Він сприяє забезпеченню єдності освіти, наукових досліджень і клінічної практики. Варто зазначити, що компетентнісний підхід спонукає до втілення принципів: активності особистості, проблемності навчання, моделювання в формах освітнього процесу і умовах фахової професійної діяльності.

Сучасний світ вимагає від майбутніх фахівців, теперішніх студентів-медиків дуже високого рівня професіоналізму та особистісних якостей. Комунікативна компетентність є необхідною складовою професійної майстерності лікаря. Вміння знайти правильний підхід до хворого має позитивний терапевтичний вплив на пацієнта, дає можливість уникнути конфліктних ситуацій та підвищити рівень задоволеності від отриманої кваліфікованої медичної допомоги [1, 2]. Здатність до ефективного спілкування не є вродженою особливістю людини і розвивається в процесі соціальної взаємодії та навчання.

Комунікація між особами, в тому числі і в медичній сфері – це не тільки обмін інформацією між співрозмовниками, але й вміння розпізнати та зрозуміти емоції, настрої, психологічний стан партнера, про що, в більшості, свідчать вираз обличчя, постава, зоровий контакт, жести, дотики тощо. Крім того, важливою та вкрай необхідною особливістю професійного спілкування є вміння керувати власними емоціями, демонструвати впевненість, контролювати вербальні й невербальні реакції та поведінку загалом [1]. Тому проблема впровадження компетентнісного підходу у підготовці сучасного фахівця є надзвичайно актуальною і потребує цілеспрямованого психолого-педагогічного формування ключових компетентностей у студентів.

Високий рівень життєвої і професійної компетентності студента сприяє досягненню особистого успіху, ефективній самореалізації в майбутній професійній діяльності лікаря, що в кінцевому результаті позитивно впливає на розвиток суспільства загалом [2]. Компетентність формується завдяки як власним зусиллям студента, так і цілеспрямованим педагогічним впливам зі сторони викладача. Тільки їх вміле поєднання гарантує не тільки високу ефективність навчально-виховного процесу, а й розкриття творчого потенціалу студента.

Компетентнісний підхід як концепція оцінки результативності освітньої роботи у медичних вищих навчальних закладах передбачає підготовку висококваліфікованих лікарів, які б змогли швидко та адекватно вирішувати професійні завдання. Майбутній лікар, окрім професійних знань та умінь, повинен володіти усною та писемною комунікацією, знати способи взаємодії з оточуючими, мати навички роботи в групі, вміння шукати і знаходити компроміси. Особливого значення комунікативна компетентність набуває в клінічній практиці, зокрема терапевтичній. Комунікативний потенціал лікаря-терапевта визначає характер спілкування між лікарем та пацієнтом. Тому бесіди викладача

з пацієнтами біля ліжка хворого в присутності студентів є одним з традиційних і ефективних методів засвоєння ними комунікативних навичок. Нами відмічена ефективність інтерактивних методів навчання у формуванні комунікативної компетентності у майбутніх лікарів [2]. Для формування комунікативної компетентності у студентів доцільно застосовувати такий метод інтерактивного навчання як навчальна дискусія. Дискусійні питання, які викликають відразу декілька різних відповідей у студентів, створюють атмосферу колективного розуму. В сучасних умовах, коли студенти широко користуються інтернетом, де висловлюються різні погляди на діагностику та лікування тих чи інших захворювань, у них формується готовність дізнатись про думку викладача щодо того чи іншого дискусійного питання. Не менш важливим є впровадження кейс-методу в навчальному процесі при вивченні дисциплін терапевтичного профілю. Серед компетентностей, які розвиває цей метод інтерактивного навчання, найважливішими є: здатність до комунікації: вміння вести дискусію, кооперуватися в групі, відстоювати власну точку зору, переконувати опонентів. Для оптимізації формування комунікативної компетентності у студентів велике значення надається подальшому розвитку навичок збору анамнезу.

Таким чином, впровадження засад компетентнісного підходу в поєднанні з комунікативними технологіями у навчальний процес при вивченні клінічних дисциплін має позитивний вплив на мотивацію до навчання і реалізації отриманих знань в подальшій роботі.

Список використаних джерел:

1. Davyskyba VO. Problema formuvannia profesiinoi kompetentnosti fakhivtsiv u suchasnykh naukovykh doslidzhenniakh. Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. 2017; 6. P.75–81.
2. Shinkaruk-Dykovytska MM. Kompetentnisnyi pidkhid ta formuvannia kliuchovykh kompetentnosti v pidhotovtsi studentiv vyshchykh navchalnykh medychnykh zakladiv / MM. Shinkaruk-Dykovytska, NM. Poberezhna, TV. Fedyk, LO. Kovalchuk // Visnyk Vinnytskoho natsionalnoho medychnoho universytetu 2017.1. P. 319-323.

Хлебнікова Таліна Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри наукових основ управління

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Калашнікова Марина Ігорівна

магістр управління закладом освіти, вчителька

Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 92, Україна

МОНІТОРИНГ НАВЧАННЯ УЧНІВ З НИЗЬКОЮ УСПІШНІСТЮ

Головною метою закладу загальної середньої освіти, в умовах розбудови Нової української школи, є розвиток школяра як особистості, що прагне до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готової до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності. Тому важливою є проблема запобігання неуспішності школярів у навчанні. Це питання, у своїх наукових роботах, ґрунтовно досліджували Ю. Бабанський, А. Бударний, А. Гельмонт, М. Данилов, В. Оконь, М. Мурачковський, В. Цетлін та ін. У наукових дослідженнях зазначають, що контингент учнів які відчувають труднощі в навчанні, становить приблизно 12,5 % від усієї кількості учнів.

Під неуспішністю науковці розуміють невідповідність підготовки учнів вимогам змісту освіти, досягненню інтегральних результатів у навчанні (сформованості ключових компетентностей).

Неуспішність учнів зумовлюється як їхніми індивідуальними особливостями, так і тими умовами, в яких протікає їхній розвиток. Також вчені окремо виділяють причини, пов'язані зі школою, та причини, які пов'язані з сім'єю [1, 2].

Причини неуспішності навчання дитини в школі зазвичай проявляються в комплексі, а показники роботи вчителя на уроці, спрямованої на подолання неуспішності в навчанні школяра, є занадто узагальненими, тому на їх основі можна оцінити результат, але неможливо визначити ефективність тієї чи іншої окремої педагогічної дії, ступінь її відповідності кінцевій меті навчання.

Ця реальність вимагає детального вивчення в закладі освіти і тому ми вважаємо за необхідне проводити моніторинг спрямований на вивчення предметної неуспішності та внесення корекції в діяльність вчителя.

У науковій літературі моніторинг розглядають як функцію управління, як інформаційну, діагностичну, наукову, прогностичну систему, реалізація якої відбувається в межах управлінської діяльності, як засіб управління [3]. Ми розглядаємо моніторинг як процес безперервного науково обґрунтованого, діагностико-прогностичного слідування за станом, розвитком педагогічного процесу, з метою оптимального вибору освітніх цілей, завдань і засобів їх розв'язання.

За своєю внутрішньою будовою моніторинг об'єднує три важливих управлінських компонента: контроль та експертизу різноманітних боків діяльності школи й систему інформаційного забезпечення управління. Він ґрунтується на цих компонентах, але не замінює жодного з них, оскільки не може бути ні контролем, ні експертизою, ні системою інформаційного забезпечення. Крім того, без існування в школі всіх цих систем організація моніторингу неможлива.

Пропонований моніторинг включає комплекс методик, які дозволяють досліджувати

проблему та приймати правильне управлінське рішення. Використані методики не забезпечують отримання загальнозначущих наукових результатів, але в разі вмілого використання є надійним помічником керівника закладу освіти, допомагають йому орієнтуватися в освітній ситуації, правильно оцінювати її, приймати управлінське рішення на науковій основі, тобто на основі об'єктивних даних.

Перший етап моніторингу здійснюють у такий спосіб: керівник після оголошення мети моніторингу проводить методичний семінар для вчителів школи на якому визначають *причини неуспішності учнів і проблем, пов'язаних із нею*, прогнозують негативні явища у роботі з учнями з низькою успішністю, вибудовують схему аналізу *причин неуспішності учнів*.

До суб'єктивних *причин неуспішності учня науковці відносять* проблеми в розвитку мислення, а також особливості інтелекту школяра; прогалини в знаннях, уміннях і навичках з окремих предметів; недостатньо сформовані загальні вміння й навички навчальної праці; вади фізичного розвитку, що впливають на навчальну працездатність; негативне ставлення до навчання [1].

Об'єктивні причини неуспішності учня можуть проявлятися в результаті: недоліків у діяльності вчителя (неефективність дидактичного впливу, у тому числі недостатня навчально-методична й матеріальна забезпеченість навчального процесу); недостатнього впливу родини; впливу однолітків; відсутністю належних зв'язків між педагогами й батьками тощо.

До негативних явищ у роботі з учнями з низькою успішністю можна віднести: невідповідність процедури оцінювання; невідповідність програм індивідуальним можливостям учнів, реальним умовам навчального процесу; неточний добір критеріїв у системі діагностики учнів із низькою успішністю; помилки в зіставленні прогнозованих можливостей учнів; помилки в оцінюванні результатів навчальної діяльності учнів із низькою успішністю, необ'єктивність аналізу отриманих даних; відсутність належної підготовки й зацікавленості окремих учасників роботи в її ході та результатах.

Важливим у роботі з такими дітьми є формувальне оцінювання діяльності учня яке фіксує не результат а оцінює процес та стимулює школяра до просування по індивідуальній освітній траєкторії, що значно підвищує рівень пізнавальної мотивації. В основі мотивації мають бути оцінка, коментар за допомогою якого учень може простежувати свої кроки та розуміти, наскільки він наблизився до своєї цілі.

Другим етапом моніторингу є діагностика.

Створення можливостей одержання кожним школярем і вчителем необхідної інформації про хід і результати освітнього процесу для своєчасного його коригування – найважливіше завдання педагогічної діагностики.

Коригувальну (поточну) діагностику проводять у самому процесі організації навчальної діяльності учнів, вона орієнтує педагога на зміни, що відбуваються в знаннях дітей. Одночасно оцінюють правильність раніше прийнятих рішень. Інформація, отримана в результаті поточної діагностики, допомагає вчителю швидко, точно та з мінімумом помилок коригувати свою роботу й удосконалювати стиль навчання з дітьми. Через коригувальну діагностику педагог має можливість швидко реагувати на зміни в рівні навченості школярів і тим самим забезпечити можливість більш активної, самостійної та творчої участі їх у навчальній діяльності. Важко передбачити вибір найефективніших методів і засобів індивідуального впливу. Поточна діагностика виконує роль експрес-інформації і цим допомагає швидко прийняти управлінське рішення щодо вдосконалення педагогічної діяльності.

В процесі діагностики визначають школярів які неправильно ставляться до навчання, які мають труднощі із засвоєнням матеріалу, у яких відсутній навчальний і пізнавальний інтерес, у кого не сформовані навички навчальної діяльності.

Серед причин низької вмотивованості учнів виділяють недостатню зацікавленість,

страх перед невдачею, хибні цінності, навчальні проблеми, недостатнє або надмірне навантаження, потребу в увазі, емоційне перевтомлення, низькі очікування батьків чи викладачів, вираження своєї позиції (своєрідний акт протесту) [4].

З метою визначення причини неуспішності учня використовуємо анкетування школярів. Звісно, анкета не дає можливості визначити всі можливі причини неуспішності, тому важливо, щоб учень мав можливість вказати й на інші обставини, які заважають йому вчитися.

За результатом аналізу анкети педагоги зможуть побудувати індивідуальну освітню траєкторію учня та на основі індивідуального підходу наповнити її змістом, корисним саме для нього.

Роботу завершують проведенням педагогічного консилиуму або педагогічної ради де аналізуються причини неуспішності учнів та фактори які її зумовлюють (здоров'я, уміння концентрувати увагу, оперативне (швидке) запам'ятовування, уміння самостійно виконувати завдання на уроках, рівень розвитку навчальних умінь та ін.). Результати аналізу анкет та спостережень які ми отримуємо під час відвідування уроків вчителів дають можливість побудувати технологічну карту роботи по подоланню визначених проблем.

Наступний етап моніторингу неуспішності передбачає організацію спеціальних занять за двома напрямками: розвиток в учнів необхідних навчальних умінь, оскільки в багатьох випадках їх відсутність є основною причиною неуспішності, і корекційно-методичну роботу з учителями, спрямовану на усунення недоліків у дидактичних матеріалах і навчання вчителів ефективних технологій спілкування й викладання.

Список використаних джерел:

1. Захарчук Н. (2009). Якщо дитина не хоче вчитися. *Психолог.* (46), 7–10.
2. Козігора М. А. (2020). Неуспішність учнів початкової школи як педагогічна проблема. *Інноваційна педагогіка.* (22, т. 1). Вилучено з: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/22/part_1/14.pdf.
3. Хлебнікова Т. М. (2013). *Управління навчальною діяльністю.* Харків : Основа. (224).
4. Поклонський О. О. (2012). Учнівська неуспішність та засоби її подолання на уроках географії. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії,* (16), 96–99. Вилучено з: https://goik.univer.kharkov.ua/wp-content/files/issue_16/16_28.pdf.

Ткаченко Елена Викторовна

кандидат медицинских наук, ассистент кафедры физиологии
Полтавский Государственный медицинский университет, Украина

Дрисс Белаяш

студент
Полтавский Государственный медицинский университет, Украина

ОСОБЕННОСТИ МОТИВАЦИИ К ОБУЧЕНИЮ И ОТРАБОТОК АКАДЕМИЧЕСКИХ ЗАДОЛЖЕННОСТЕЙ СТУДЕНТАМИ МЕЖДУНАРОДНОГО ФАКУЛЬТЕТА С УЧЁТОМ ИХ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ К НЕКОТОРЫМ ТИПОЛОГИЯМ

Индивидуализация обучения, достижение которой невозможно без учёта принадлежности преподавателей и, главным образом, соискателей образования к различным типологиям, по праву занимает одно из первых мест в развитии педагогической науки и считается приоритетным в Педагогике на современном этапе её развития. Это в большей степени даже должно относиться к студентам международного факультета с их языковыми трудностями, спецификой природной и социальной адаптации, в частности, к обучению и овладению профессией. В нашем ВУЗе профессиогенез (в частности, у студентов-стоматологов) начинается уже на втором курсе их обучения.

Выделяют типы неуспевающих учеников, типологию причин неуспеваемости. Для преподавателя анализ причин неуспеваемости и её типология представляют достаточно большой интерес, потому что он открывает довольно большие возможности как предупреждения, так и преодоления этой широко распространённой проблемы любого учебного заведения. И, несмотря на успехи в развитии Педагогике, Физиологии, Психологии (дифференциальной, социальной, возрастной, гендерной, этно-), следует отметить, что и в настоящее время специалисты ещё не выработали в достаточной степени дифференцированные рекомендации, которые бы обязательно учитывали принадлежность соискателя образования к типологиям, а также различные формы работы учебных заведений. Несомненно, в разных странах существуют свои подходы и рекомендации, но иностранные студенты являются широко мобильной группой населения, получают образование в различных странах и даже могут поменять страну в течение своего обучения. Считается даже, что студентов следует выделить в отдельную возрастную категорию (хотя, бывает, что и лица после 50 лет получают второе, третье и даже своё первое образование, выходя за рамки среднего возраста студентов высших учебных заведений). Исходя из этого, студенчество изучает Возрастная Психология, Возрастная Физиология, Социальная Психология, Дифференциальная Психология, Медицина.

Настоящий Педагог, несомненно, должен быть Психологом. Студенту должно быть максимально комфортно в психологическом отношении во время занятия: он не должен бояться ошибиться, реакции остальных студентов академической группы, неудовольствия, несправедливой оценки, критики преподавателя, особенно в присутствии одноклассников. И, конечно, особенно, при работе на международном факультете, важны максимальная поддержка, более частые похвалы за мельчайшие успехи и достижения. Студент-иностранец должен чувствовать, что ему помогут, подскажут, а не накажут плохой оценкой за его неуспехи. Именно здесь важнее чаще зависить оценку, чем занизить. И

Преподаватель должен интересоваться жизнью студента и, несомненно, максимально помогать, при необходимости не только в учебном процессе. Бывают ситуации, когда студенту-иностранцу не к кому обратиться за помощью, советом, поддержкой. Бытовые проблемы, языковые барьеры, плохое отношение или непонимание окружающих, трудности в учёбе, длительная природная и социальная адаптация – иностранный студент обязательно должен иметь Друга, Советчика, если надо, - Психолога. И это должен быть именно небезразличный педагог, Педагог с большой буквы, которому часто даже надо стать Другом своего студента. Студент должен меть в его лице не ментора, а Помощника. И тут, несомненно, возрастает роль кураторства. Важности отсутствия формального отношения к этому, а, напротив, важности понимания всей ответственности за студентов курируемой группы. Ещё раз подчеркну – Важности быть Помощником, Советчиком, Другом.

Максимальная индивидуализация обучения будет способствовать повышению мотивации к получению знаний, причём глубоких, когда соискатель образования будет помнить: о конкурентоспособности, то есть о том, что на работу скорее возьмут знающего и умеющего Специалиста, чем того, кто учился средне и тем более слабо; о заинтересованности в повышении уровня своих знаний и умений как при обучении в ВУЗе, так и путём регулярной достаточной самоподготовки [1], а высшая степень внимания, так называемое постпроизвольное внимание [2] основано именно на интересе; о своей ответственности за здоровье и благополучие других, если речь идёт о студентах медицинского профиля. Именно повышение мотивации к обучению будет способствовать улучшению посещаемости лекционных и практических занятий (и, соответственно, снижению необходимости их отрабатывать, за исключением пропусков по уважительным причинам). Буквально с первых дней посещения занятий у студента может сложиться либо положительная, либо отрицательная мотивация к обучению [3], которую бывает достаточно сложно повысить даже при совместной работе педагогов и психологов.

Большие или меньшие адаптивные возможности человека определяются индивидуальностью каждого человека [4]. Ещё Иван Петрович Павлов утверждал, что темпераменты сангвиника и флегматика являются наиболее предпочтительными в плане адаптивности. Он относил темперамент холерика к таковому, который менее приспособлен к жизни из-за отсутствия у него таких свойств нервных процессов, как уравновешенность возбуждения и торможения, а меланхолика относил к человеку с низкой работоспособностью (выносливостью). Но известнейшие учёные Теплов Б.М. и Небылицын В.Д. выступали против оценочной характеристики темпераментов, подчёркивая, что преимущество могут иметь самые разные типы темпераментов и индивидуальные качества человека в зависимости от характера и типа выполняемой деятельности [5]. Сильные и быстрые реакции востребованы условиями деятельности в одних случаях, а в других – необходимы плавные и медленные действия [6]. Принимая во внимание, что каждый род деятельности имеет свой темп и динамику, человек, включаясь в ту или иную деятельность, без сомнения, развивает у себя качества, которые требуются ею. Важно принимать во внимание, что в начале любой деятельности естественные способности личности либо способствуют успеху данной деятельности, либо тормозят её, но в дальнейшем, при длительном занятии данным видом деятельности эти особенности адаптируются, то есть, другими словами, их проявления становятся адекватными требованиям этой деятельности. Если приводить пример, то можно отметить, что холерика очень трудно вначале совершать деятельность, которая требует плавных движений, спокойного или даже замедленного темпа, потому что его природные особенности являются противоположными по отношению к требуемым качествам; человек данного типа темперамента будет проявлять нетерпение, резкость движений, порывистость; по мере осознания недостатков, учёта ошибок у человека холерического типа темперамента будут

развиваться и укрепляться новые, необходимые темп и динамика психических процессов, то есть темперамент будет подчиняться требованиям деятельности. Кроме этого, И.П.Павлов употребляет термин «генотип», а Б.М.Теплов называет это «комплексом основных свойств нервной системы»; И.П.Павлов установил три основных свойства нервных процессов, а именно силу, уравновешенность и подвижность, при различных сочетаниях которых формируются типологические особенности человека, а Б.М.Теплов выделяет, наряду с общими типологическими свойствами, характеризующими нервную систему как единое целое и определяющими темперамент, парциальные или частичные типологические свойства, которые характеризуют работу отдельных областей коры больших полушарий головного мозга (слуховой, зрительной, двигательной), имея большое значение для формирования и развития специальных способностей; в целом же, по Теплову, типологические свойства нервной системы входят в состав «задатков» или природных основ способностей, занимая важное место в структуре этих природных предпосылок способностей [7]. С.Л. Рубинштейн видел различия между индивидуальными свойствами личности и личностными свойствами индивида, то есть свойствами, характеризующими его как личность, потому что человек представляет собой индивидуальность в силу наличия у него особенных, единичных, неповторимых свойств, а личность – потому что он сознательно определяет своё отношение к окружающему, в максимальной мере – когда он имеет минимум равнодушия, безразличия, нейтральности [8].

Темперамент относится к важной типологии человека. Как темперамент преподавателя, так и темперамент студента чрезвычайно важен в педагогическом процессе. Любого студента лучше не критиковать в присутствии других людей вообще, особенно на первых этапах обучения. Очень в значительной мере это касается меланхолика, который от малейшей критики может расплакаться, а в дальнейшем замкнуться в себе и совсем перестать учиться.

Следует помнить, что типологии человека изучаются в комплексе. Ещё труднее будет перенести критику в присутствии других меланхолику-левше [9].

И ещё труднее будет меланхолику-левше, приехавшему учиться из другой страны. То есть присоединяется учёт этнической типологии человека.

По нашим наблюдениям, ещё и четвёртая типология может и должна приниматься во внимание – локус контроля, открытый Джулиано Роттером в 1966 году. Также из учёных, занимавшихся локусом контроля, следует отметить менее известных Р. Кнупа, который уделял внимание возрастным коррелятам локуса контроля [10], и Лефкура Х.М., который, как и Роттер, уделял внимание шкалам оценивания этого важного показателя нейродинамического профиля человека, но адаптировал их именно к студентам [11]. Итак, Роттер выделил экстерналов и интерналов и, соответственно, экстернальный (внешний) и интернальный (внутренний) локусы контроля. Студенты-мусульмане с очень сильной Верой в Бога являются ярко выраженными экстерналами, которые считают, что Воля Всевышнего регулирует и их успехи, и их неудачи. Они относят Учителя, Педагога к посреднику между собой и Богом, уважают его очень сильно и практически не имеют отрицательной мотивации к обучению после критики. Исключение составляют студенты меланхолического типа темперамента левши, ещё больше те, у кого не только левая ведущая конечность при письме, но и также по левому типу классические индексы индивидуального профиля межполушарной асимметрии (ведущий палец, ведущий глаз, поза Наполеона, проба с аплодированием), по А.Р.Лурия, [12], а также другие индексы (левоухость, левоногость, левая силовая рука, левая толчковая нога при прыжке, левая нога при игре в футбол) [13], определённые дополнительно. Это относится к истинным левшам, которые рождены родителями-левшами [14], а также к скрытым или вынужденным, а ложные левши гораздо легче воспринимали критику, как и амбидекстры, и правши.

Студенты-интерналы, у которых интернальный или внутренний локус контроля и которые считают только себя ответственным как за свои успехи, так и неудачи, воспринимали критику хуже экстерналов, особенно меланхолики-левши.

Пятой типологией, которая может быть принята во внимание в данном отношении, является ведущая стратегия поведения студента. Студенты, у которых стратегией поведения был копинг, то есть принятие, критику воспринимали легче, чем те, у которых было избегание или защита.

На следующем этапе наших исследований мы попытались выяснить, будет ли влиять принадлежность к типологиям на особенности отработки студентами пропущенных занятий и неудовлетворительных оценок.

Мы проводили наши исследования среди студентов международного факультета стоматологических и медицинских групп английской и русской форм обучения. В целом, нельзя было сравнивать представителей русскоязычной и англоязычной форм обучения по скорости отработок практических занятий и доек, но пропусков оказалось больше у студентов-стоматологов. Очень бросалась в глаза выраженная замедленность отработок лицами флегматического темперамента, некоторый процент студентов сангвинического типа темперамента не мог долго отработать по тем или иным техническим причинам. Среди студентов, которые долго отработывали, было несколько левшей, но всё же они быстрее отработали, чем флегматики. Были студенты сангвинического типа темперамента, которые отработывали сразу по большому количеству доек и нб, причём по нескольким предметам, успешно получив допуски к сдаче экзаменов, приехавшие из Туниса. Марокканцы по скорости отработок академических задолженностей занимали и первое, и последние места. Студентки из Ирана отличались отсутствием пропусков и большим усердием в обучении, в основном высокими академическими баллами, а студенты из Ирана – меньшими успехами в обучении и более значительным количеством пропусков, которые были отработаны почти перед экзаменационной сессией. Было несколько студентов из Иордании, которые так и не получили допуска до экзаменационной сессии. Экстерналы больше откладывали отработки «на потом», чем интерналы и лица смешанного локуса контроля. Лица с защитной стратегией поведения были более активны в отработках, нежели лица со стратегией копинга и избегания.

Таким образом, обзор литературных данных и собственные исследования показывают, что принадлежность студентов к различным типологиям может и должна приниматься во внимание при организации учебного процесса, особенно у студентов международного факультета, влияя, в частности, на мотивированность к обучению и особенностям отработок ими академических задолженностей.

Список использованных источников:

1. Barjesteh, H., Vaseghi, R. & Yousefi Azarfam, A. (2016 spring-summer). Exploring Parental Motivations, Attitudes, and Home Literacy Practices Towards Bilingualism. *The Journal of English Language Pedagogy and Practice*. 9(18).99-117.
2. Данилова, Н.Н. (2002) Психофизиология. М.:Аспект Пресс.
3. Wilson, J.H. & Wilson, S.B. (2007). The first day of class affects student motivation – An experimental study. *Teaching of Psychology*. 34(4).226-230.
4. Данилова, Н.Н. & Крылова, А.Л. (2002). Физиология высшей нервной деятельности. Ростов н/Д: Феникс.
5. Небылицын, В.Д. (1966). Основные свойства нервной системы человека. М.
6. Богословский В.В. (ред.) (1981). Общая психология. М.: Просвещение.
7. Манова-Томова, В.С., Пирьев Г.Д. & Пенушлиева, Р.Д. (1981). Психологическая реабилитация при нарушениях поведения в детском возрасте. София: Медицина и физкультура.
8. Гиппенрейтер, Ю.Б. & Пузырей, А.А. (ред.) (1982). Психология личности. Тексты. М.: Издательство Московского университета.

9. Доброхотова, Т.А. & Брагина, Н.Н. (1994). Левши.-М.:Книга.
10. Кноор, R. (1981). Age and correlates of locus of control. *The Journal of Psychology*. (108).103-106.
11. Lefcourt Н.М. (ed.) (1981). *Research with the locus of control construct*. (1). New York: Academic Press.
12. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии.-М.: Наука, 1975.-374с.
13. Брагина, Н.Н., Доброхотова, Т.А. (1988). *Функциональные асимметрии человека*.-М.: Медицина.
14. Дроздовская, А.А. (2002). Биолокационное определение типов леворукости с помощью биомеханической трёхдипольной модели биополя человека: материалы IV Международного конгресса (Эниология XXI века) (с.98-102). 9-14 сентября, 2002, Одесса, Украина.

Сокирська Ольга Сергіївна

канд.філол.наук,старший викладач

кафедри англійської мови технічного спрямування №2

Національний технічний університет України "КПІ ім. Ігоря Сікорського", Україна

Буга Світлана Юрївна

викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №2

Національний технічний університет України "КПІ ім. Ігоря Сікорського", Україна

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ НАВИЧКАМ ГОВОРІННЯ ТА АУДІЮВАННЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Застосування новітніх технологій та онлайн інструментів для вивчення іноземної мови обумовлено швидкими змінами в світі та новими потребами суспільства. Сьогодні викладачам доступний широкий спектр інструментів для дистанційного навчання, поєднання яких з роботою в аудиторії, є ефективним в покращенні якості занять. Тому, актуальними є систематизація та аналіз існуючих онлайн-інструментів, які можуть використовуватись для полегшення процесу викладання загалом, та вдосконалення навчання навичкам говоріння та аудіювання зокрема.

Навички говоріння. На відміну від уроків в аудиторії, де викладачі можуть легко підтримувати активність студентів завдяки організації парної роботи або розподілу їх на групи, оволодіння мовленнєвими навичками в Інтернеті може бути складним завданням із багатьох причин. Технічні проблеми та ненадійне з'єднання з Інтернетом є одними з найпоширеніших. Крім того, важко впоратися з тишею у відеоконференціях, повних студентів, яким просто не хочеться розмовляти.

Перш за все, перед тим, як почати, вам слід вибрати платформу для проведення своїх онлайн-занять. Багато викладачів використовують Zoom, Google meet або Skype, які полегшують взаємодію з групою, завдяки влаштованій інтерактивній дошці (Zoom), чату, функції трансляції екрану та відео тощо. Щоб залучити всіх учнів, викладач може попросити їх відреагувати або відповідати на запитання у чаті. Залучення цифрових інструментів, таких як Pear Deck, Quizzlet, Padlet, Kahoot, опитування в Zoom, також залучає студентів до активнішої роботи.

Слід зазначити, що робота в Інтернеті не робить співпрацю студентів неможливою. Робота в парі, групові обговорення або навіть рольові ігри можуть бути організовані в окремих чатах, розроблених викладачем, який може заходити і виходити з чатів, щоб надати необхідну допомогу, відстежувати процес та надавати зворотний зв'язок, що робить його схожим на звичайний клас . Якщо ви використовуєте цей інструмент, переконайтесь, що ваші учні мають достатньо часу для підготовки до складних вправ, які передбачають говоріння. Використання окремих чатів для кожної групи - це ідеальні віртуальні місця, де студентам дається час і можливість обговорити, підготуватися до презентації, обговорити питання чи розіграти ситуацію.

Перш ніж організувати вправи на говоріння, враховуйте інтереси учнів або пропонуйте учням обговорити та вибрати тему для розмови. Це зробить їх більш залученими в процес і робота буде більш продуктивною.

Виправлення помилок може відбуватись одразу або бути відкладено до завершення вправи. Виправлення помилок після завершення виконання завдання можна проводити, щоб уникнути переривання мовного потоку. Цей вид виправлень дозволяє викладачам залучити всіх учнів брати участь у роботі над помилками.

Навички аудіювання. Аудіювання – ще один важливий аспект вивчення мови, який полегшує розуміння діалогічного та монологічного мовлення мовців, різних за статтю, віком, з різними особливостями голосу та акцентами.

Перш ніж виконувати завдання на аудіювання, викладач повинен підготувати студентів, попередньо розглянувши невідомі слова, пояснюючи контекст, знайомлячи з персонажами тощо. Для перевірки відповідей можна використовувати різні прийоми: безліч онлайн-інструментів, відтворення запису з правильним відповіді, обговорення ключових моментів та інші.

На сьогоднішній день існує безліч автентичних матеріалів для розвитку навичок аудіювання, доступних безкоштовно. Чудовим ресурсом, що забезпечує онлайн-лекції з певних дисциплін, є YouTube. Лекції можуть бути доповнені певними видами діяльності перед та після прослуховування з урахуванням потреб студентів. Використання Інтернет-інструментів є елементом адаптивного стилю навчання, який дозволяє викладачам адаптуватися до потреб та інтересів кожного студента, вибирати ресурси та створювати певні завдання, заходи, проекти або призначати певний комплекс вправ для кожного учня.

Іншим джерелом лекцій на різні академічні теми та автентичних матеріалів з уже розробленими завданнями є різні MOOC, які зараз набувають популярності.

Тому, можна зробити висновок, що в дистанційному навчанні дедалі більше залучаються інтерактивні формати роботи і залучення новітніх технологій, як показує досвід, є ефективним. Можливості застосування новітніх технологій в освіті безмежні. Завдяки використанню розглянутих форматів вправ, взаємодія викладача зі студентами стає продуктивнішою.

Хлебнікова Таліна Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри наукових основ управління

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Кошман Анастасія Станіславівна

магістрант

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АДАПТИВНОЮ ШКОЛОЮ ПОВНОГО ДНЯ

У зв'язку зі зміною державного замовлення системі освіти змінилися і вимоги суспільства до освітньої системи. Намітилася тенденція створення сучасних концепцій освіти і виховання, що ґрунтується на збереженні особистісної і національної гідності людини, розвитку її професійної компетенції, формуванні громадянської самосвідомості, визнанні унікальності людини.

В результаті останніх досліджень сучасної системи освіти були виявлені основні протиріччя: між потребами окремої особистості і умовами масової школи, що не враховують індивідуальні особливості особистості; між прагненням батьків зберегти здоров'я своїх дітей і умовами організації освітнього процесу закладу загальної середньої освіти. Вирішення цих протиріч можливо в умовах адаптивної школи повного дня з малою кількістю учнів.

Нами було започатковано створення освітнього центру, Honey Academy, до складу якого входить: дитячий садок всебічного розвитку Honey Home, адаптивна школа повного дня, Think Global, яка ліцензована за всіма вимогами державного стандарту та музична школа для дітей і дорослих Honey Music School.

І саме така соціально-педагогічна система покликана забезпечити освітній процес неоднорідного складу учнів з найбільшою ефективністю. В адаптивній школі повного дня в усіх вчителів є свої асистенти. Вони допомагають вчителям та супроводжують дітей під час навчання. Завдяки цьому учні швидше та ефективніше засвоюють матеріал. Після уроків в учнів є близько 20 напрямків для занять з професійними педагогами в студіях: робототехніка, шахи, йога, карате, живопис, арт театр, вокал, фортепіано, гітара, ударні інструменти, музична мультстудія та ін.

Адаптивна школа повного дня, організовує свою діяльність на основі врахування психофізіологічних особливостей школярів. Всі процеси, що відбуваються в школі, підпорядковані рішенням єдиної педагогічної мети: створення умов для різнобічного розвитку повноцінної особистості в межах свого оптимального розвитку з урахуванням її індивідуальних особливостей і реалізації творчих здібностей. Здобувачі освіти навчаються через включення їх в дослідницьку діяльність з предметів і організацію різного виду навчально-розвивальної діяльності.

До специфічних особливостей адаптивної школи повного дня відносяться: невеликий колектив учнів, що дозволяє ефективно реалізовувати індивідуальний і диференційований підходи в освітньому процесі; забезпечення комфортних умов для школяра; спільне вироблення і корекція педагогічних цілей; участь батьків у співфінансуванні освітнього процесу та матеріально-технічної бази школи; «повний день» взаємодії вчителя і учня (збільшення часу перебування учня в школі). Отже, побудована освітня система в нашій школі «здатна кожному учню допомогти досягти оптимального рівня інтелектуального розвитку у відповідності до його природних задатків та здібностей» [1].

Управління створеною освітньою системою базується на адаптивному управлінні. Адаптивне управління соціально-педагогічними системами, його закономірності, принципи, зміст і технологія впровадження в освітню практику представлено в роботах Г. Єльнікової та представників її наукової школи [2, 3].

В основі концепції нашої школи є твердження, що людина – це система, яка саморозвивається та теорія особистісно зорієнтованої освіти, принципи якої найбільш ефективно реалізуються саме в адаптивній школі повного дня.

Місію школи ми вбачаємо в тому, щоб завдяки створеним в школі сприятливим умовам, діти, які спочатку мають різні «стартові» можливості (тобто різні рівні фізіологічного і психічного розвитку, свої індивідуальні особливості в навчанні), на виході зі школи були успішні, соціально адаптовані, володіли сформованими комунікаційними, інформаційними та іншими компетентностями.

Отже, адаптивна школа – це освітня система, здатна допомогти кожному учню досягти оптимального рівня розвитку відповідно до його задатків і здібностей. Така школа повного дня дозволяє забезпечити для школяра можливість ефективного, тобто оптимального з точки зору ресурсовитратності самого учня, рівня освіти через різні організаційні форми освітнього процесу, вибір і реалізацію різних педагогічних технологій, створення і функціонування супутніх модулів – психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини і забезпечення умов для самореалізації школярів.

Важливим компонентом діяльності адаптивної школи повного дня є забезпечення здійснення спеціально організованої діяльності з психолого-педагогічного супроводу та підтримки розвитку учня протягом всього освітнього процесу. Формування позитивної адаптації до життя – процесу свідомої побудови, упорядкування чи досягнення людиною відносно стійких рівноважних відносин між собою, іншими людьми і світом в цілому – є одним з основних завдань, що вирішуються психолого-педагогічним супроводом школяра.

Освітня модель адаптивної школи заснована на таких методологічних принципах: системно-структурна, яка задається педагогічними цілями і завданнями; рівноправне співіснування різних педагогічних систем і технологій; поступова гармонізація пізнавальної та емоційно-вольової сфери освіти; оптимізаційний підхід, спрямований на оптимальне використання всіх ресурсів; формування підсистеми освіти, адаптується до кожного учня з урахуванням його особливостей.

Визначимо основні пріоритети діяльності адаптивної школи повного дня:

1) Реалізація принципів моделі адаптивної школи повного дня: створення ситуації успішності для кожного учня; включення особистого досвіду школярів в освітній процес; створення комунікаційного середовища як умови успішного розвитку дитини.

2) Реалізація педагогічних технологій навчання, спрямованих на: формування індивідуальної навчальної дії молодшого школяра; формування рефлексивного мислення; організацію різновікової співпраці між молодшими школярами і старшими учнями; організацію експертизи освітнього процесу і нових навчально-методичних комплектів.

3) Інформатизація освітнього процесу: створення локальної комп'ютерної мережі; ведення електронного документообігу (в тому числі і журналу успішності); ефективне використання інформаційних технологій в освітньому процесі; використання Інтернету як найважливішого інформаційного та комунікативного ресурсу; функціонування шкільного сайту.

4) Реалізація особистісно-діяльнісного підходу: вивчення і максимальне врахування індивідуальних особливостей учнів у педагогічній діяльності; індивідуально-диференційований підхід; використання інституту наставництва; медико-психолого-педагогічний супровід освітнього процесу; пріоритетність особистісно-сміислової сфери всіх учасників освітнього процесу; створення індивідуальної освітньої траєкторії і створення портфоліо кожного учня; можливість педагога реалізовувати обрану індивідуальну освітню стратегію.

5) Реалізація принципу демократичності управління школою: поєднання принципів єдиноначальності і самоврядування в прийнятті загальношкільних рішень; громадсько-державне управління; розвиток шкільного самоврядування.

7) Гуманітарно-культурологічний підхід: насичення освіти проблемами людини; здійснення освіти в контексті як світової, так і української культури; підвищення педагогічної культури вчителів і батьків учнів; а також, відкритість школи.

8) Реалізація компетентнісного підходу в навчанні (використання методів навчання для придбання учнями таких компетенцій: готовність до вирішення проблем; готовність до самоосвіти; готовність до використання інформаційних ресурсів; готовність до соціальної взаємодії; комунікативна компетентність.

Система управління адаптивної школою повного дня ґрунтується на тому, що «актуалізація потенціалу можливостей розвитку кожного компонента і їх зростання забезпечуються відкритою взаємодією з іншими компонентами (учасниками освітнього процесу) на всіх етапах спільної діяльності» [4].

В школі були визначені важливі принципи діяльності з управління школою як адаптивною системою: гуманність, демократичність, гнучкість, конструктивна взаємодія і співробітництво, принцип комплексного підходу до оцінки можливостей і особливостей людини, принцип адаптивного управління, оптимального поєднання управління і самоврядування, мотивації та стимулювання, та ін [5].

Таким чином, головною особливістю управління адаптивної школою повного дня можна назвати наявність двох векторів управління: вертикального (ієрархічного) і горизонтального (ідеологічного).

Вертикальне управління реалізуються через лінійно-функціональну структуру й ефективно працює при стабільних умовах, в режимі функціонування. Завданням вертикального управління або внутрішньо шкільного керівництва є підтримка режиму функціонування, цілеспрямований вплив суб'єктів управління на підлеглих, яке спонукає їх до ефективної діяльності. Недолік цієї структури проявляється при вирішенні нестандартних завдань, їй не вистачає гнучкості, втрачаються спільні цілі діяльності всієї системи.

Горизонтальний вектор управління ставить завдання формування загальної, прийнятої більшістю співробітників школи педагогічної філософії, яка визначає базові цінності школи, її місію. Це рішення завдань диференціації та індивідуалізації навчання і розвитку школяра з урахуванням його психофізичних особливостей і схильностей.

Так як адаптивна школа повного дня знаходиться одночасно і в ситуації функціонування, і в ситуації розвитку, реалізації інноваційних підходів в освіті, формуються горизонтальні комунікації.

Діяльність з управління Honey Academy ведеться за чотирма напрямками:

1) Педагогічна рада школи як демократичний законодавчий орган спільного прийняття рішень.

2) Адміністрація школи як виконавчий орган керівництва і контролю за виконанням прийнятих рішень.

3) Опікунська рада, що несе функцію співфінансування освітнього процесу школи, надання освітніх та правових послуг школі, залучення батьків і представників громадськості до управління школою.

4) Система дитячого самоврядування школи – провідна функція залучення учнів до співуправління та співпраці.

Управління школою складається з повного управлінського циклу, що включає: постановку цілей, планування, організацію, керівництво, контроль досягнення цілей, аналіз, корекцію цілей та ін.

Управління носить координуючий і мотиваційний характер, особливо в процесах комунікацій і прийняття рішень. Управління школою носить також рефлексивний характер, що дозволяє передавати повноваження і розділяти відповідальність за результати навчання і праці самим учасникам освітнього процесу.

Адміністрація адаптивної школи повного дня ставить перед собою такі завдання: забезпечення якісного навчання в межах державних освітніх стандартів; формування зон розвитку школи (дослідницька робота, оволодіння новими педагогічними технологіями, освоєння нових експериментальних програм та ін.); залучення до управління школою батьків, перехід батьків з позиції клієнта в позицію партнера.

Для вирішення завдань, що стоять перед школою, необхідно провести велику роботу по формуванню колективу однодумців, педагогів, які перебувають в зоні власного розвитку, які працюють в атмосфері єдиних ціннісних відносин до особистості.

Список використаних джерел:

1. Заруба Н. А. Адаптивное управление формированием профессиональной компетентности учителя средствами повышения квалификации. *Вестник КемГУКИ*. 2015. № 31. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/adaptivnoe-upravlenie-formirovaniem-professionalnoy-kompetentnosti-uchitelya-sredstvami-povysheniya-kvalifikatsii>.
2. Єльнікова Галина, Суліма Євген. Філософський аспект адаптивного управління соціально-педагогічними системами. *Адаптивне управління: теорія і практика. Сер. : Педагогіка*. 2020. № 8 (15). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/issue/view/18/8-15-19-pdf>.
3. Єльнікова Г. В. Борова Т. А., Касьянова О. М. та ін. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи : кол. монографія /за заг ред.. Г. В. Єльнікової. Чернівці : Технодрук, 2009. 572 с.
4. Полякова Г. Становлення та розвиток адаптивного управління освітнім процесом. *Адаптивне управління: теорія і практика. Педагогіка*. URL http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/17347/1/am_polyakova.pdf.
5. Марчук А. Особливості застосування стилів комунікації в процесі управління педагогічною взаємодією. *Адаптивне управління: теорія і практика. Сер. : Педагогіка*. 2018. № 4 (7). URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-4\(7\)](https://doi.org/10.33296/2707-0255-4(7)).

Конопля Лина Андреевна

соискатель высшего образования первого медицинского факультета
Харьковский национальный медицинский университет, Украина

Феськов Владимир Михайлович

канд. мед. наук, ассистент кафедры общей хирургии №1
Харьковский национальный медицинский университет, Украина

ОТ ЗАУЧИВАНИЯ К ОСМЫСЛЕНИЮ ИЛИ КАК ВОСПИТАТЬ СТУДЕНТА-ПОНИМАТЕЛЯ

«Образование — это то, что остаётся после того, как забывается всё выученное в школе.»

Альберт Эйнштейн

«То, чему мы учились в школах и университетах, не образование,
а только способ получить образование.»

Ральф Уолдо Эмерсон

«Я никогда не позволял школе вмешиваться в моё образование.»

Марк Твен

Мотивация обучения — средства побуждения учащегося к продуктивной познавательной деятельности, активному освоению содержания образования. Современная педагогика располагает двумя видами мотивации: внешней и внутренней. Внешние мотивы исходят извне в виде семейных традиций, общественного мнения, социально-экономических условий, которые достаточно переменчивы. В результате учебная деятельность осуществляется как ситуативно вынужденное поведение и нередко встречает внутреннее сопротивление личности. Особенностью внутренней мотивации является то, что факторы, стимулирующие активность, находятся внутри человека и задают вектор саморазвития в процессе обучения, обеспечивая достижения высшего уровня потребностей человека — потребности в самоактуализации.

На кафедре общей хирургии проходят обучение студенты второго и третьего годов обучения. В силу указанного факта было бы наивным ожидать от студентов широты медицинского кругозора и ясности клинического мышления, которое старые врачи приравнивали к искусству. Поэтому наши задачи видятся следующим образом:

I. Преподавать, преподнести логическое мышление в рамках клинической дисциплины:

1. **Выявление медицинских феноменов, отличных от нормы**, в результате опроса больного, сбора анамнеза заболевания, анамнеза жизни, объективного исследования; полученных данных инструментальных и лабораторных методов исследования.

2. **Анализ полученных данных** (жалоб больного, анамнеза заболевания и жизни, данных объективного исследования; а также инструментальных и лабораторных методов исследования).

3. **Синтез** (постановка диагноза, логически вытекающего из вышеназванных данных).

4. **Действие** (лечение), которое должно соответствовать установленному диагнозу.

5. **Коррекция действия** (лечения), которая проводится по результатам наблюдения за клиническим течением заболевания.

II. Заложить основы знаний:

1. О клинических проявлениях заболеваний и повреждений, изучаемых в курсе общей хирургии, а также о патофизиологических механизмах, лежащих в их основе и компенсаторно-приспособительных реакций.

2. О принципах лечения вышеуказанных состояний.

III. Сформировать зачатки (более основательные дефиниции требуют большего времени) практических навыков:

1. Опроса больных;

2. Физикального обследования больных;

3. Наложение различных повязок

4. Перевязки больных;

5. Определение группы крови.

Считаем, что создание логических паттернов в сознании студента является основой формирования устойчивых знаний.

Кроме того, признано, что в процессе запоминания ключевую роль играют:

1. **Впечатление** от полученной информации.

2. **Ассоциации**, которые ассимилируются с уже имеющимися знаниями.

3. **Повторение** новой информации.

Каким же образом можно повлиять на процесс запоминания? Личность преподавателя, его манера подачи информации и культурно-эстетическое чувство являются определяющими факторами влияния на производимое впечатление, которое, впрочем, формируется при взаимодействии с личностными характеристиками студента. Приёмы, способствующие формированию впечатляющего эффекта следующие:

1. Наглядность. В идеале достигается демонстрацией больных (сбор жалоб, анамнеза заболевания, жизни, физикальное обследование); компромиссный вариант (в условиях онлайн-обучения) – учебный фильм, презентация и т.д.

2. Вовлечённость студентов в лечебно-диагностический процесс: участие во врачебных обходах, работе отделения, информированность студентов о катанезах курированных больных и т.д.

3. Излагаемый материал не должен быть перегруженным чрезмерным теоретизированием. Необходимо показать студентам практическое применение обсуждаемой проблемы, классификации и т.д., их определяющее значение при выборе того или иного способа лечения больного.

4. Решение ситуационных задач, при этом весьма желательно, чтобы сами студенты придумывали эти задачи.

5. Эмоциональность. При этом подача информации должна быть выдержана в соответствии с содержанием (единство формы и содержания).

Выводы. Ассоциативность знаний, их ассимиляция достигается путём формирования логических паттернов, о чём было сказано выше. Таким образом, мы перечислили возможности преподавателя влиять на процессы запоминания. И в завершение, – дополнение к словам великого А. Эйнштейна: «Выученное может забыться, но понятое и осознанное – никогда».

Драчук М.І.

канд. пед. наук, старший викладач кафедри біофізики
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Україна

Федорович З.Я.

канд. біол. наук, доцент кафедри біофізики
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ У ФОРМУВАННІ ТА РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО

Успішний розвиток людської особистості – це гармонійне поєднання освіти, інформації та спілкування. Поряд з цим, головна вимога освітнього процесу – це не лише підготовка високоякісного фахівця – медика, наділеного професійними та особистими якостями, а й формування творчої особистості. В умовах пандемії, викликової вірусом SARS-COVID-19, виконання цього завдання викладачами медичних ЗВО здійснюється із застосуванням змішаних та дистанційних освітніх технологій, що забезпечує безперервність навчального процесу.

Мета роботи встановити перелік педагогічних умов необхідних для розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів.

У кваліфікаційних вимогах вказано, що особистість викладача наділена такими інтегрованими якостями як самодисципліна та самореалізація. Саме такі якості поруч з професійними забезпечують формування інформаційно-комунікаційних компетентностей [1].

В умовах сьогодення викладачі зустрілись з певними викликами у реалізації своєї професійної діяльності, а саме проведення освітнього процесу дистанційно чи за змішаною формою. Оскільки, така освітня діяльність вимагає насамперед знання інформаційних технологій та програмного забезпечення не лише у студентів, а й у викладачів, то освоєння нових інформаційних технологій та способів комунікації, а як відомо, інформація володіє властивістю як старіння і втрату актуальності є необхідною незамінною складовою. Це, у свою чергу, вимагає виконання певних заходів, серед яких є виконання педагогічних умов викладачами з метою формування та вдосконалення існуючої інформаційно-комунікаційної компетенції.

Поняття «педагогічні умови» пояснюють як сукупність заходів, що спрямовані на підвищення ефективності освітньої діяльності, обставини, що зумовлюють формування і розвиток освітніх процесів та систем. Інше означення «педагогічних умов» пояснює їх як сукупність заходів, які реалізуються в забезпеченні успішного організаційно-педагогічного, психолого-педагогічного, дидактичного супроводу формування інформаційно комунікаційних компетентностей [1].

Ефективний розвиток педагогічних умов можливий за створення освітнього комунікаційного середовища, що передбачає орієнтацію форм, методів, характеру взаємодії учасників освітнього процесу на особистість учасників навчального процесу при професійній підготовці, спрямованої на розвиток умінь, знань на навичок учнів. Реалізація міпредметних зв'язків є іншою необхідною умовою.

Організація педагогічної діяльності в освітньому процесі, що забезпечує взаємодію викладача та студентів і дозволяє отримувати інформацію про якість оволодіння професійними знаннями, уміннями та особистими якостями [2].

Таким чином, викладач ЗВО повинен володіти такими вміннями як системне мислення, планування, організація роботи, стресостійкість, здатність до розвитку, орієнтація на результат, відповідальність, емоційним інтелектом, комунікативними навичками, командною роботою.

Список використаних джерел:

1. Кадемія М. Ю. (2012). Формування професійної компетенції майбутнього фахівця. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. (32-33), 32 –39.
2. Матвієнко Я.О., Кобися В.М. (2019). Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень. 11(14), 48–50.

Денисюк Василь Іванович

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та археології
Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк), Україна

ПРОБЛЕМА ТАТАРСЬКИХ НАБІГІВ НА УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ. У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті досліджено висвітлення проблеми татарських набігів на українські землі в XVI – першій половині XVII ст. у шкільному курсі з історії України. У контексті цієї проблеми проаналізовано рекомендації, навчальна програма Міністерства освіти і науки, а також підручники для 8-го класу з історії України.*

Актуальність. Проблеми висвітлення міжетнічних взаємин в шкільному курсі з історії є завжди чутливими і вагомими у контексті формування ключових і предметних компетентностей. Сприйняття інших етносів часто відбувається через призму історичних знань та уявлень, які формуються у шкільному віці. До особливо складних у цьому аспекті можна віднести проблему історії відносин українського народу з одного боку, польського, російського, кримськотатарського – з іншого. Якщо українсько-польські чи українсько-російські відносини можна охарактеризувати на сучасному етапі історії як міждержавні, то у випадку з кримськотатарським народом ситуація суттєво відрізняється. Кримськотатарський народ, як і український, має насичену історію репресій та утисків з боку імперської та радянської влад, а з 2014 р. – є одним з найстійкіших носіїв ідеї державного суверенітету України в окупованому Криму і загалом надійним союзником у боротьбі зі спільним ворогом. Проте спадок військового протистояння між кримськими татарами та українськими козаками подекуди може негативно впливати на характер міжнаціональних відносин, конструюючи негативні переконання, помилкові стереотипи. Шкільний курс з історії України покликаний, окрім іншого, формувати в учнів толерантне і неупереджене ставлення до представників інших народів, в тому числі кримськотатарського. Мета статті – проаналізувати принципи і пріоритети, а також рекомендації, запропоновані Міністерством освіти і науки України (далі – МОН), що стосуються проблеми татарських набігів, її висвітлення в шкільному курсі, в тому числі в підручниках.

Основна частина. Як вдало підмітив М. Хальббакс, формування спогадів особистості відбувається значною мірою через призму вузького кола людей та соціальних інституцій (сім'ї, школи і друзів). Саме найближче оточення людини визначає головні елементи пам'яті [12, с. 10]. Роль школи у цьому відношенні особливо помітна, адже вона конструює систему історичних уявлень.

XVI – середина XVII ст. є періодом історії, який тісно пов'язаний із значимими для українців поняттями «козацтво» та «Національно-визвольна війна українського народу». Тому суміжні проблеми, в тому числі щодо татарських набігів, можуть сприйматися особливо чутливо учнями. У зв'язку з цим, варто згадати думку І. Колесник, яка виділяє «періоди-фаворити» в механізмі конструювання культурної пам'яті та в контексті формування патріотизму. Формування патріотизму в учнів українських шкіл відбувається значною мірою через призму «козацької» історії (вона охоплює і період XVI – середини XVII ст.), що в українському соціумі часто інтерпретується як головний тріумф або елемент тріумфу [7, с. 20–21].

Для відповіді на питання «В якому руслі потрібно висвітлювати проблему татарських набігів на українські землі?», перш за все, слід визначити, як МОН рекомендує це робити. Навчальна програма МОН з історії для 5–9 класів пройшла складний шлях формування та доопрацювання [5, с. 121–123]. За актуальною програмою, затвердженою у 2017 р., до ключових компетентностей з історії України віднесено основні компетентності у природничих науках і технологіях, в тому числі «пояснювати та оцінювати вплив природного середовища на життя людини в окремі історичні періоди» [8]. На уроках, присвячених вивченню історії Кримського ханства, як і взагалі історії Степу до кінця XVIII ст., одним з головних завдань вчителя є конструювання в учнів розуміння кочового або напівкочового господарства, його залежності від природно-кліматичних умов. Розуміння учнями специфіки цього типу господарства дасть можливість сприймати набіги представників кочових спільнот на осілих сусідів як об'єктивне явище, унеможливити однобоку перцепцію кримськотатарського народу.

Важливим елементом формування нетенденційного сприйняття кримськотатарського народу є розставлення акцентів вчителем на уроці історії. У цьому контексті надзвичайно вагомим є аксіологічний аспект, адже вчитель не просто подає історичний матеріал, але здійснює оцінку такого історичного явища як набіги на українські етнічні землі.

Документом, що визначає структуру програми навчання учнів з історії, є «Історія України. Всесвітня історія 5–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів» (Наказ Міністерства освіти і науки України № 804 від 7 червня 2017 р.). Проблема татарських набігів на українські землі висвітлюється у 8-му класі (Розділ 2 «Історії України» – «Становлення козацтва (XVI – перша половина XVII ст.)). При цьому навчальна програма не акцентує увагу на проблемі татарських набігів на українські землі [9]. Проте ігнорувати цю тему є не тільки не доцільним, але й шкідливим. Адже тільки обговорення і розуміння проблеми унеможливить або, принаймні, ускладнить конструювання потенційно негативних стереотипів щодо інших етнічних спільнот в сприйнятті учнів.

Крім того, в методичних рекомендаціях Міністерства освіти і науки України про викладання історії у 2020/2021 н. р. до пріоритетів у змісті історичної освіти включено такий пункт – «показати поліетнічність та багатокультурність через історії людських спільнот, що населяли/населяють територію України, та їх взаємодію» (зокрема з особливою увагою рекомендовано поставитися до проблеми джерел формування кримськотатарського народу), а також «виважений й неупереджений розгляд контроверсійних та дражливих тем в історії України, Європи та світу» [8]. Проблема татарських набігів на українські землі у цьому контексті можна віднести до категорії «контроверсійних та дражливих тем», що заслуговують на детальний аналіз. Проте такий підхід можливий тільки у випадку, якщо об'єктом розгляду є відносини, а не одна із сторін. Для цього потрібно, щоб обидві сторони відносин (українська та кримськотатарська) отримали рівнозначну увагу у змістовому наповненні принаймні розділу чи параграфу підручника.

Підручник є основою для висвітлення у школі будь-якої теми з історії. Аналіз структури підручників та їх змістового наповнення щодо проблеми татарських набігів на українські землі дає підстави стверджувати про неоднозначний підхід авторів різних авторів до цієї теми.

У частині підручників з історії України для восьмого класу, зокрема за авторством І. Бурнейка, О. Наумчук, М. Крижановської, О. Штанько [1], а також В. Власова [2], тема формування Кримського ханства, його розвитку у XVI – першій половині XVII ст. і впливу на українські землі обділена увагою. У цих підручниках татари фігурують тільки як один з факторів формування українського козацтва: «Життя українських земель визначалося ще

однією обставиною – спустошливими нападами з Криму. Набіги були зумовлені не тільки близькістю українських земель до войовничих кочовиків...», «Постійна загроза нападу татар змушувала козаків будувати укріплення з дерев – засіки» [2, с. 14, 31]. Поза увагою залишалася історія кримськотатарського народу і кочового світу узагалі та його впливу на українські землі.

У підручниках за авторством О. Гісема, О. Мартинюка [3, с. 68–72; 4, с. 63–68], Н. Гупана, І. Смагіна, О. Пометун [5, с. 87–93], О. Струкевича [11, с. 63–68], Г. Швидько, П. Чорнобая [13, с. 87–96] виділено окремий параграф у розділі «Українські землі наприкінці XVI – у першій половині XVII ст.», де визначено основні політичні, економічні та соціальні особливості розвитку Кримського ханства і причини набігів на сусідні землі. Лише у підручнику за авторством О. Струкевича подано відомості не тільки про військове протистояння між кримськими татарами і українськими козаками, але й про військово-політичний союз між ними у 20-ті роки XVII ст. Узагалі, проблема відносин між кримськими татарами та українцями в шкільних підручниках вже не має тієї тенденційності, яка була присутня в деяких підручниках попередніх десятиліть. Проте все ще залишається низка аспектів, що заслуговують на прискіпливішу увагу.

Тема татарських набігів на українські землі володіє значним дискусійним потенціалом у роботі учнів на уроках історії. Вона може бути об'єктом обговорення у форматах «круглий стіл», дискусія, дебати та ін. Разом з тим, вчитель повинен пам'ятати про те, що це питання потребує скоріше вдумливого та аналітичного, аніж емоційного обговорення.

Іншим важливим аспектом розгляду цієї теми на уроках історії є некоректність використання таких понять, як «агресія», що знайшло своє відображення в методичних рекомендаціях МОН [8].

Висновки. Загалом, проблема татарських набігів на українські землі в XVI – першій половині XVII століття залишається однією із важливих і складних для висвітлення тем в шкільному курсі з історії України. Навчальна програма та методичні рекомендації МОН не акцентують увагу на історії Кримського ханства цього періоду, однак принципи, закладені в основу навчання, повинні формувати в учнів з одного боку патріотизм, з іншого – повагу до інших народів. Це завдання є досить складним, проте одним з пріоритетних. Підручники з історії України для восьмого класу по-різному висвітлюють цю тему. Зважаючи на перераховані фактори, можна стверджувати, що головну роль у цьому контексті повинен відігравати вчитель, на якого покладено обов'язок віднайти баланс у шкільному матеріалі з історії України.

Список використаних джерел:

1. Бурнейко І., Наумчук О., Крижановська М., Штанько О. Історія України: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Тернопіль: Астон, 2016. 296 с.
2. Власов В. Історія України: підручник для 8-го класу загально-освіт. навч. закл. К.: Генеза, 2016. 256 с.
3. Гісем О., Мартинюк О. Історія України для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням історії: підручник для 8 класу загальноосвітніх закладів. Х.: Ранок, 2016. 320 с.
4. Гісем О., Мартинюк О. Історія України: підручник для 8 класу загальноосвітніх закладів. Х.: Ранок, 2016. 272 с.
5. Гупан Н., Пометун О. Проблеми конструювання змісту шкільної навчальної програми з історії України для 8-го класу. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 3. С. 121–131.
6. Гупан Н., Смагін І., Пометун О. Історія України: підручник для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. Х.: ФОЛІО, 2016. 320 с.
7. Колесник І. І. Історична пам'ять: аналітична модель. *Національна пам'ять: соціокультурний та духовний виміри. Національна та історична пам'ять*. 2012. № 4. С. 19–30.

8. Лист Міністерства освіти і науки України від 11.08.2020 № 1/9-43 «Щодо методичних рекомендацій про викладання історії у 2020/2021 навчальному році». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-pro-vikladannya-navchalnih-predmetiv-u-zakladah-zagalnoi-serednoi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci>.
9. Наказ Міністерства освіти і науки України № 804 від 7 червня 2017 р. Історія України. Всесвітня історія 5–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.
10. Постанова Кабінету Міністрів України № 898 від 30.09.2020 р. Державний стандарт загальної середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/.
11. Струкевич О. Історія України: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.: Грамота, 2016. 272 с.
12. Хальбвакс М. Коллективная и историческая память. *Неприкосновенный запас*. 2005. № 2–3 (40–41). С. 8–27. <https://magazines.gorky.media/nz/2005/2/kollektivnaya-i-istoricheskaya-ramyat.html>.
13. Швидько Г., Чернобай П. Історія України: підручник для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. К.: Генеза, 2016. 352 с.

Мергель Т.В.

канд. мед. наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №2 та медсестринства
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Юсипчук У.В.

канд. мед. наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №2 та медсестринства
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

ПРОФЕСІЙНИЙ ПІДКОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ГОТОВКИ У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ШКОЛІ

Застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці студентів-медиків має свої особливості. Він сприяє забезпеченню єдності освіти, наукових досліджень і клінічної практики. Варто зазначити, що компетентнісний підхід спонукає до втілення принципів: активності особистості, проблемності навчання, моделювання в формах освітнього процесу і умовах фахової професійної діяльності.

Сучасний світ вимагає від майбутніх фахівців, теперішніх студентів-медиків дуже високого рівня професіоналізму та особистісних якостей. Комунікативна компетентність є необхідною складовою професійної майстерності лікаря. Вміння знайти правильний підхід до хворого має позитивний терапевтичний вплив на пацієнта, дає можливість уникнути конфліктних ситуацій та підвищити рівень задоволеності від отриманої кваліфікованої медичної допомоги [1, 2]. Здатність до ефективного спілкування не є вродженою особливістю людини і розвивається в процесі соціальної взаємодії та навчання.

Комунікація між особами, в тому числі і в медичній сфері – це не тільки обмін інформацією між співрозмовниками, але й вміння розпізнати та зрозуміти емоції, настрої, психологічний стан партнера, про що, в більшості, свідчать вираз обличчя, постава, зоровий контакт, жести, дотики тощо. Крім того, важливою та вкрай необхідною особливістю професійного спілкування є вміння керувати власними емоціями, демонструвати впевненість, контролювати вербальні й невербальні реакції та поведінку загалом [1]. Тому проблема впровадження компетентнісного підходу у підготовці сучасного фахівця є надзвичайно актуальною і потребує цілеспрямованого психолого-педагогічного формування ключових компетентностей у студентів.

Високий рівень життєвої і професійної компетентності студента сприяє досягненню особистого успіху, ефективній самореалізації в майбутній професійній діяльності лікаря, що в кінцевому результаті позитивно впливає на розвиток суспільства загалом [2]. Компетентність формується завдяки як власним зусиллям студента, так і цілеспрямованим педагогічним впливам зі сторони викладача. Тільки їх вміле поєднання гарантує не тільки високу ефективність навчально-виховного процесу, а й розкриття творчого потенціалу студента.

Компетентнісний підхід як концепція оцінки результативності освітньої роботи у медичних вищих навчальних закладах передбачає підготовку висококваліфікованих лікарів, які б змогли швидко та адекватно вирішувати професійні завдання. Майбутній лікар, окрім професійних знань та умінь, повинен володіти усною та писемною комунікацією, знати способи взаємодії з оточуючими, мати навички роботи в групі, вміння шукати і знаходити компроміси. Особливого значення комунікативна компетентність набуває в клінічній практиці, зокрема терапевтичній. Комунікативний потенціал лікаря-терапевта визначає характер спілкування між лікарем та пацієнтом. Тому бесіди викладача

з пацієнтами біля ліжка хворого в присутності студентів є одним з традиційних і ефективних методів засвоєння ними комунікативних навичок. Нами відмічена ефективність інтерактивних методів навчання у формуванні комунікативної компетентності у майбутніх лікарів [2]. Для формування комунікативної компетентності у студентів доцільно застосовувати такий метод інтерактивного навчання як навчальна дискусія. Дискусійні питання, які викликають відразу декілька різних відповідей у студентів, створюють атмосферу колективного розуму. В сучасних умовах, коли студенти широко користуються інтернетом, де висловлюються різні погляди на діагностику та лікування тих чи інших захворювань, у них формується готовність дізнатись про думку викладача щодо того чи іншого дискусійного питання. Не менш важливим є впровадження кейс-методу в навчальному процесі при вивченні дисциплін терапевтичного профілю. Серед компетентностей, які розвиває цей метод інтерактивного навчання, найважливішими є: здатність до комунікації: вміння вести дискусію, кооперуватися в групі, відстоювати власну точку зору, переконувати опонентів. Для оптимізації формування комунікативної компетентності у студентів велике значення надається подальшому розвитку навичок збору анамнезу.

Таким чином, впровадження засад компетентнісного підходу в поєднанні з комунікативними технологіями у навчальний процес при вивченні клінічних дисциплін має позитивний вплив на мотивацію до навчання і реалізації отриманих знань в подальшій роботі.

Список використаних джерел:

1. Davyskyba VO. Problema formuvannia profesiinoi kompetentnosti fakhivtsiv u suchasnykh naukovykh doslidzhenniakh. Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. 2017; 6. P.75–81.
2. Shinkaruk-Dykovytska MM. Kompetentnisnyi pidkhid ta formuvannia kliuchovykh kompetentnosti v pidhotovtsi studentiv vyshchykh navchalnykh medychnykh zakladiv / MM. Shinkaruk-Dykovytska, NM. Poberezhna, TV. Fedyk, LO. Kovalchuk // Visnyk Vinnytskoho natsionalnoho medychnoho universytetu 2017.1. P. 319-323.

Дрозд Лариса Василівна

старший викладач кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Україна

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ ЧИТАННЯ ТА ПИСЬМА

Писемне мовлення – одна із форм існування мови, що включає в себе поняття «читання» і «письмо». Саме поняття «письмо», об'єднує три різні категорії явищ: вид особливої семіотичної системи; спосіб перекодування усного мовлення в писемне; особливу форму комунікації[1].

Важливо зазначити, що на сучасному етапі розвитку науки, процес письма визначають як складну форму мовленнєвої діяльності, що тісно пов'язана з усним мовленням і здійснюється на основі високого рівня його розвитку та за умови злагодженої роботи сенсорних систем (зорового та рухового, мовнорухового, мовнослухового аналізаторів) і багатьох структур мозку. З огляду на це, у психофізіологічному підході дисграфія розглядається як наслідок порушення аналітико-синтетичної діяльності аналізаторів та пошкодження міжаналізаторних зв'язків, в результаті чого виникають недоліки перекодування сенсорної інформації з однієї модальності в іншу [4].

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що одним із перших дослідників письма вважається російський психолог Л. С. Виготський [2]. Його праці були присвячені вивченню писемного мовлення в контексті проблеми розвитку вищих психічних функцій. На основі великої кількості аналітичних та експериментальних даних, науковець дійшов висновку про суттєві відмінності в усному та писемному мовленні.

Письмо, як відомо, є довільним видом навчальної діяльності, яке функціонує в умовах відсутності співбесідника і більш повно реалізує зміст повідомлення, володіє високим ступенем усвідомленості та довільності, а тому воно залежить від етапу оволодіння цією навичкою, визначається завданнями та характером процесу перекодування отриманої слухової інформації.

З психологічної точки зору, своєрідність писемного мовлення як особливої форми комунікації і становлення думки, виявляється не тільки зовнішніми, технічними, але і внутрішніми особливостями, які стосуються логіки, змісту, значення. Писемне мовлення є складнішим, ніж усне, внаслідок своєї абстрагованості від ситуації, інших мотивів, більшої довільності. Оволодіння письмом суттєво змінює будову психічних процесів у людини і вимагає від неї нового типу операцій.

Вивчаючи механізми виникнення писемного мовлення, науковці (Д. Б. Ельконін, О. Р. Лурія та ін.) визначили, що її структура представлена замкнутою складною, багаторівневою функціональною системою, яка орієнтована на досягнення певного результату – написання тексту, що реалізується за допомогою виконання цілого ряду операцій, організованих ієрархічно за рівнями[3]. Характеризуючи процес письма як функціональну систему, О. Р. Лурія визначив основні її компоненти, а саме[3]: процеси переробки слухомовленнєвої інформації за допомогою звукового аналізу та достатнього розвитку слухомовленнєвої пам'яті; диференціація звуків на основі кінестетичної інформації; актуалізація зорових образів літер; чітке розташування елементів у літері та рядка у просторі; кінетичне (моторне) програмування графічних рухів; процеси планування, реалізації та контролю акту письма; активний тонус кори.

Численні наукові дослідження доводять, що у засвоєнні вищезазначених компонентів письма беруть участь велика кількість мозкових областей [3]:

- потилична ділянка – відбувається аналіз та засвоєння зорового образу букви (елементів букви, розрізнення друкованих та рукописних букв);
- скронева ділянка – забезпечує сприймання звуків мовлення та мовно-слухову пам'ять;
- тім'яна ділянка – забезпечує процес співвіднесення звука і букви через промовляння і виконання написання;
- зона тім'яно-скронево-потилична, яка сприяє засвоєнню оптико-просторового образу букв (розрізнення їх за елементами, просторовим розміщенням);
- передні ділянки кори головного мозку, пов'язані з відпрацюванням і збереженням рухових навичок, з організацією складних цілеспрямованих дій;
- задньо-лобна область, яка організовує тонкі і плавні рухи руки, перехід від одного елемента букви до іншого;
- лобні відділи кори головного мозку, що відповідають за ініціацію написання, тобто постановку мети, вибір програми сполучення букв у слова, слів у речення, контроль за написанням та розумінням смислу тексту[3].

Утримання в пам'яті інформації забезпечується цілісною діяльністю структур головного мозку. Дефіцит або несформованість будь-якої з них можуть призвести до різноманітних труднощів у процесі навчання.

На початковому етапі навчання письма дитина оволодіває тільки технічною його стороною. Під час утворення самостійного письмового висловлювання, якісні характеристики письма залежать від внутрішнього програмування, зв'язного тексту та окремих речень, граматичного структурування, пошуку адекватних лексичних засобів, здатності розв'язувати орфографічні завдання та здійснювати перевірку і редагування написаного, що часто викликає у школярів труднощі. Дитина, що приступає до навчання грамоти, починає з освоєння смислової сторони письма, на відміну від неписьменної дитини, яка «змальовує» букви, ніби географічний візерунок, з усіма особливостями шрифту, не звертаючи уваги на зміст написаного. Школяр-початківець починає сприймати букви як смислові схеми, асоційовані як з їх звуковими образами, так і з накреслювальними образами слів [1].

Для оволодіння писемним мовленням велике значення має злагоджена робота відповідних аналізаторних систем та ступінь сформованості всіх сторін мовленнєвої діяльності. Так, порушення звуковимови, фонематичної і лексико-граматичної будови мовлення неодмінно знаходять своє відображення на письмі[1].

Читання, як і письмо, являє собою складний психофізіологічний процес, а акти якого теж беруть участь зоровий, мовноруховий та мовнослуховий аналізатори. Читання як вид діяльності визначається як процес декодування графічної (буквеної) моделі слова в усномовленнєву форму (технічна сторона читання), а також як процес розуміння письмових висловлювань (смислова сторона читання) [3]. Зазначимо, що між смисловою та технічною сторонами читання існує тісний зв'язок.

У процесі читання доросла людина усвідомлює лише завдання, зміст прочитаного, а ті складні та багатосторонні психофізіологічні операції, які передують цьому, здійснюються неусвідомлено, автоматично.

Механізм процесу читання забезпечується кількома послідовними операціями [3]:

1. Впізнання, розрізнення букв та їх співвіднесення з відповідними звуками на основі достатньої сформованості таких функцій: фонематичного сприймання (диференціації, розрізнення фонем); кінстетичного аналізу (правильної вимови звуків); фонематичного аналізу (можливості виділяти звуки з мовлення); зорової пам'яті (для фіксації зорового образу букв); зорово-просторового гнозису та просторових уявлень з метою розрізнення букв; зорового аналізу та синтезу як основи для визначення схожості та різниці між буквами.

2. Злиття звуків у складі та слова, тобто звуковий синтез, який дозволяє прочитувати слова. На початкових етапах навчання читання одиницею читання виступає буква (по буквене зорове сприймання), або, за сучасною методикою, – склад. Для якісного читання необхідна достатня сформованість вміння розрізняти та виділяти звук, наявність чітких уявлень про звукову структуру складу, слова, високий рівень фонематичного розвитку дитини.

3. Співвіднесення звукового образу слова з його лексичним значенням, тобто розуміння прочитаного. Необхідними умовами усвідомлення прочитаного, як і оволодіння навичкою читання взагалі, є: чіткість звукового образу слова; достатній розвиток лексичного запасу та сформованість граматичної будови мовлення; сформованість узагальнюючого значення слова; достатній рівень інтелектуального розвитку дитини.

Читання дорослої людини – це сформована дія, навичка, яка в процесі свого формування проходить кілька *етапів*: 1) оволодіння звуко-буквеними позначеннями; 2) поскладове читання; 3) становлення синтетичних прийомів читання; 4) синтетичне читання. На перших двох етапах увага дитини спрямовується на технічну сторону читання слів, речень, тексту, а на третьому і четвертому етапах на перший план виступає розуміння прочитаного. Основними способами читання є читання цілими словами та словосполученнями. Зміст тексту стає зрозумілим тільки тоді, коли діти розуміють семантику кожного слова у реченні та ті зв'язки, які існують між реченнями в тексті [4].

Отже, вищесказане дозволяє зробити висновок, що, оволодіння грамотою, письмом та читанням – це складна аналітико-синтетична діяльність, реалізація якої забезпечується низкою психічних функцій різних рівнів – сенсомоторних і вищих психічних функцій, мовленнєвих і немовленнєвих: слухової диференціації звуків, правильної їх вимови, мовленнєвого аналізу і синтезу, сформованості лексико-граматичного аспекту мовлення, зорового аналізу і синтезу, просторових уявлень.

Список використаних джерел:

1. Данілавичюте Е. А., Ільяна В. М., Мартинюк А. І., Івашко О. А. & Албул О. В. (Eds.) (2016) Виявлення і подолання труднощів опанування навички читання в учнів загальноосвітніх навчальних закладів: Методичні рекомендації.
2. Выготский Л. С. (1999) Мышление и речь. Москва: Издательство «Лабиринт».
3. Іншакова О. Б. (2001) Письмо і читання: труднощі навчання та корекція: Навчальний посібник Москва: Московський психолого-соціальний інститут; Воронеж: Видавництво НВО «МОДЕК».
4. Парамонова Л. Г. (2006) Дисграфія: диагностика, профілактика, корекція. СПб: ДЕТСТВО-ПРЕСС.

Галайко Юлія Анатоліївна

канд. пед. наук, доцент кафедри геометрії і алгебри

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

РОЗВИТОК ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ДО ІНОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогодні в Україні посилюються процеси глобалізації та інтеграції, розширення нових напрямів ринкових відносин, що зумовлюють зміщення акцентів у освітньому процесі закладів вищої освіти у підготовці фахівців на розвиток готовності розв'язувати нестандартні професійні проблеми з урахуванням можливостей математичних методів і моделей.

У цьому аспекті важливим є усвідомлення, що на сучасному етапі розвитку суспільства зростає роль математичних знань в діяльності людства. Останнє зумовлено не лише збільшенням кількості наукових напрямів різнопланових досліджень в різних галузях знань, а й потребою кожної із них у відповідній системі математичного інструментарію для збору, аналізу, презентацій та інтерпретації одержаних результатів як основи до продукування нових знань. Таке соціальне замовлення до результатів підготовки майбутніх учителів математики в умовах магістратури спонукає до пошуку інноваційних шляхів у розвитку готовності студентів до професійної діяльності і тим самим актуалізується тема дослідження.

Аналіз наукових джерел і педагогічного досвіду з проблеми дослідження дозволив виявити низку суперечностей, таких як: між соціальною значущістю проблеми та рівнем її теоретичного розроблення; між необхідністю розвитку готовності майбутніх вчителів математики до інноваційної діяльності та стереотипним уявленням щодо засобів його вирішення в процесі магістерської підготовки; між важливістю науково-дослідницької роботи як чинника розвитку готовності до інноваційної діяльності та не розробленості шляхів її цілеспрямованої реалізації.

Проведений аналіз літературних джерел з проблеми дослідження засвідчив науковий інтерес до таких понять як інноваційна педагогічна діяльність, інновації в освіті, готовність до інноваційної діяльності вчителя математики, науково-дослідницька робота тощо, що знайшло відображення у працях науковців із різних галузей знань: філософії, педагогіки, психології тощо.

Поняття «інноваційна педагогічна діяльність», та його тлумачення у науковій літературі представлено широким спектром характеристик, а саме: діяльність із пошуку, вивчення, розповсюдження, розробки та впровадження педагогічних та організаційних інновацій, трансферу результатів фундаментальних і прикладних науково-дослідних розробок у навчальний процес і створення інноваційного освітнього середовища (Л. Даниленко, І. Дичківська, І. Гавриш, В. Полонський та ін.). Різноманітним аспектам впровадження інновацій в освіті присвячені дослідження Л. Ващенко, Л. Буркова та ін. Науково-педагогічні пошуки щодо готовності вчителя математики до інноваційної діяльності тлумачиться як інтегративна якість його особистості, яка є результатом синтезу мотивів, цінностей, знань, умінь та практичного суб'єктивного досвіду й забезпечує успішну педагогічну діяльність, спрямовану на створення, розповсюдження та свідоме і доцільне використання інновацій у процесі навчання математики [1].

Не зважаючи на велику увагу наукової спільноти до проблеми професійної підготовки фахівців у ЗВО взагалі та в магістратурі зокрема, в цілому залишаються неохопленими питання щодо виявлення впливу науково-дослідницької роботи на розвиток готовності майбутніх магістрів, учителів математики до інноваційної педагогічної діяльності.

Тому основним є розвиток готовності майбутнього магістра до інноваційної педагогічної діяльності в процесі науково-дослідницької роботи в галузі професійно-орієнтованої математичної освіти.

Проведений контекст-аналіз з проблеми дослідження засвідчує, що професійна підготовка магістрів передбачає активне включення студентів магістратури, майбутніх учителів математики в систематичну дослідну діяльність як одну із домінуючих форм їхньої навчальної діяльності, що базується на концептуальних ідеях фундаменталізації, гуманізації, професіоналізації, інформатизації освітнього процесу [2].

Науково-дослідницька робота магістрів – це необхідна умова формування професійного іміджу фахівця нової генерації.

Розвиток готовності студентів магістратури до науково-дослідницької роботи є складним особистісно-діяльнісним утворенням, що має компонентний характер і включає такі складники:

- мотиваційний як поєднання ціннісного відношення до науково-дослідницької діяльності в контексті формування у студентів магістратури дослідницької компетентності та суб'єкт-суб'єктної, рівно партнерської взаємодії викладача та магістрантів;
- когнітивно-змістовий як сукупність теоретичних і методологічних дослідницьких знань, що забезпечують фундаментальну підготовку майбутніх магістрів, вчителів математики на високому методологічному рівні, опануванню загальними і спеціальними вміннями щодо процедур й технік науково-педагогічного дослідження та розвитку тих якостей особистості, які забезпечують реалізацію процесуально-діяльнісного перебігу її пізнавальних функцій, обумовлених специфічними особливостями майбутньої професійної діяльності;
- операційно-діяльнісний як сукупність аналітико-прогностичних, проєктивних, дослідницьких вмінь для аналізу та представлення результатів наукового дослідження у вигляді завершених науково-дослідницьких розробок у сфері професійно-орієнтованої математичної освіти;
- результативно-оцінний як поєднання інформаційної, контрольної та стимулюючо-рефлексивної функцій [3].

Розвиток готовності в умовах магістратури – багатоаспектний процес формування дослідницької компетентності студентів, динаміка якого обумовлена декількома рівнями, а саме: науково-пізнавальним, проєктно-моделювальним та діяльнісно-творчим.

Зокрема, на науково-пізнавальному рівні магістранти опановують філософсько-світоглядними знаннями, знайомляться з тенденціями розвитку науки, засвоюють загальнонаукові методологічні підходи, логіко-методологічні підходи, логіко-методологічні концепції, загальнонаукові принципи й форми дослідження, оволодівають знаннями щодо логічної структури педагогічного дослідження і його наукового апарату, процедур та основних характеристик експерименту, що в цілому сприяє розвитку дослідницьких умінь.

На проєктно-моделювальному рівні особливої ваги набуває здатність до проєктування, планування науково-дослідницької роботи магістранта у формі його індивідуального плану, де відображено обґрунтування вибору теми магістерської роботи студента, здійснено аналітичний огляд джерел відповідно теми дослідження, представлено її методологічний апарат (мета, завдання, об'єкт та предмет, методи, науково новизна та практична значущість).

Діяльнісно-творчий рівень передбачає здатність до набуття студентами магістратури спеціалізованих концептуальних знань на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, розробка нових і модифікація відомих технологій й методик навчання, ефективних засобів та методів дослідження як теоретичних, так і емпіричних (спостереження, анкетування, метод експертних оцінок, моніторинг, вивчення та узагальнення педагогічного досвіду, педагогічний експеримент).

У цьому контексті доцільно наголосити на важливості педагогічної практики магістрантів у підвищенні діяльнісно-творчого рівня науково-дослідницької компетентності [4].

В період проходження педагогічної практики відбувається опанування способами діяльності та освітніми технологіями, усвідомлення й засвоєння яких сприяє формуванню професійно-значущих якостей студентів магістратури та розвитку їхньої суб'єктно-діяльнісної позиції. Крім того, цей період є необхідним для накопичення матеріалу для магістерського дослідження актуалізації процесів пошукової дослідницької діяльності, пов'язаної з рефлексією власного професійного досвіду, певних труднощів в період квазі-професійної діяльності (протягом педагогічної практики), з опануванням моделювання як методу пізнання педагогічної діяльності та проектування професійних дій. Отже, ефективна організація педагогічної практики не лише сприяє становленню педагога дослідника, а й розширює спектр науково-дослідницької діяльності в контексті удосконалення здатностей, що є складовими компонентів готовності до інновацій магістрантів, майбутніх учителів математики.

Висновок. Ефективність науково-дослідницької роботи в контексті розвитку готовності майбутніх магістрів, вчителів математики до інноваційної педагогічної діяльності буде плідною, якщо буде базуватись на наступних позиціях: забезпечення професійно-особистісного самовираження студентів магістратури; перехід до суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем і магістрантом при організації навчального процесу

Список використаних джерел:

1. Ачкан В.В. Підготовка майбутніх вчителів математики до інноваційної педагогічної діяльності. Монографія. / В.В. Ачкан. Київ: ФОП Маслаков, 2018. – 308 с.
2. Кузьмінський А.І. Наукові засади методичної підготовки майбутнього вчителя математики / А.І. Кузьмінський, Н.А. Тарасенкова, І.А. Акуленко. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – 320 с.
3. Туркот Т.І. Психологія і педагогіка вищої школи: навч. посіб. Для студ. вищ. навч. закл. / Т.І. Туркот. – 2-ге вид. – Херсон: Олді плюс, 2013 – 515с.
4. Істинюк І.Д. Педагогічна практика – провідний засіб забезпечення готовності студентів до інноваційно і виховної діяльності з молодшими школярами / І.Д. Істинюк // Психологія: реальність і перспективи. 2015. Вип.4. С.114-118.

Матвійчук Руслана Дмитрівна

здобувач вищої освіти

факультету інформаційних та прикладних технологій

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Данильчук Оксана Миколаївна

канд. пед. наук, доцент кафедри прикладної математики

факультету інформаційних та прикладних технологій

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

РОЗВИТОК МАТЕМАТИКИ З ДРЕВНІХ ЧАСІВ ДО ХІХ СТОЛІТТЯ

Зародження математики. Початкові уявлення людства про число та форму відносяться до дуже далекої історичної епохи стародавнього кам'яного періоду – палеоліту. Впродовж сотень тисячоліть зазначеного періоду люди жили в печерах, в примітивних умовах, які мало відрізнялися від умов життя тварин, і їх енергія витрачалась лише на добування їжі найпростішим способом – збиранням її, де тільки це було можливо. Та, коли відбувся перехід від простого збирання їжі до її активного виробництва, від полювання і рибальства до землеробства, люди почали просуватися в розумінні числових величин і просторових понять. Тоді людство вступило в новий кам'яний період – в неоліт.

Почався період відкриттів та винаходів. Стародавні люди вели між собою значну торгівлю, яка настільки розвинулася, що можна простежити наявність торговельних зв'язків між місцевостями, віддаленими на сотні кілометрів один від одного. Комерційну діяльність сильно стимулювали відкриття техніки, виплавки міді та бронзи і т.д. Це в свою чергу сприяло подальшому формуванню мов. Слова цих мов висловлювали цілком конкретні речі і нечисленні абстрактні поняття, але мова вже мала відомий запас слів для простих числових термінів і для деяких просторових образів. Так з першими сплесками думки людина в її боротьбі за існування, на шляху пізнання таємниць навколишнього світу почала формувати, відточувати ще одне найдивовижніше знаряддя, яке потім назвали математикою.

Математика в Стародавній Греції. Нову епоху в історії математики відкрили стародавні греки. Вони вже усвідомлювали, що математика оперує не матеріальними предметами, а тільки абстрактними поняттями. Тому істин у ній треба досягати не експериментальними перевірками, посиленнями на очевидність чи думку авторитетів, а логічними міркуваннями за певними правилами (законами логіки). З такими вимогами до математичних істин підходив уже родоначальник давньогрецької і європейської науки Фалес Мілетський (близько 624 – 548 до н.е.). Були сформовані такі фундаментальні математичні поняття, як аксіома, теорема, доведення, і викристалізувалася форма математичного доведення, якою користуються і в наші дні: на основі небагатьох первісних понять і відношень між ними (аксіом) істинність усіх інших висловлень (теорем) доводиться логічними міркуваннями.

Найбільш ранні математичні тексти, відомі в наші дні, залишили дві великі цивілізації старовини – Єгипет і Месопотамія. Саме там з'явилися перші математичні завдання, вирішення яких вимагало повсякденне життя. Єгиптяни писали на папірусі, який зберігся погано, і тому наші знання про математику Єгипту істотно менші, ніж про Грецію. Відомо, що грецькі математики вчилися у єгиптян. Рівень давньоєгипетської математики був досить високий. Джерел, за якими можна судити про рівень математичних знань стародавніх єгиптян, зовсім небагато.

Найбільшим успіхом учених школи Піфагора (бл. 580 - бл. 500 до н. е.) було відкриття несумірних відрізків, відношення яких не можна виразити додатним раціональним числом. Це відкриття завдало нищівного удару філософії піфагорійців, розвінчавши проголошену ними всемогутність натуральних чисел, і це спричинило першу кризу методологічних основ математики. За три століття (VI ст. – III ст. до н.е.) давньогрецькі вчені збагатили математику такою кількістю нових понять, глибоких теорій, розв'язаних і сформульованих задач, що цей період в історії науки справедливо називають «грецьким чудом». Але всю глибину теорій давньогрецьких математиків учені зрозуміли тільки в кінці XIX – на початку XX ст. Архімед розв'язував деякі задачі, застосовуючи, по суті, диференціальні й інтегральні методи. Але відсутність ряду важливих математичних понять (вони не були ще сформовані), символіки і запитів практики перешкодила розвитку геніальних ідей. Вершиною дедуктивної побудови математичної теорії стали славнозвісні «Начала» Евкліда (IV ст. до н.е.). Протягом двох тисячоліть вони були неперевершеним взірцем досконалості й логічної строгості побудови наукової теорії. Книжка Евкліда й досі є основою вивчення геометрії в середніх школах майже всіх країн світу.

Важливо помітити, що процеси розвитку математики як науки на Заході значно відрізнялися від тих же процесів в країнах Сходу, Середньої Азії та Близького Сходу. Наявність у китайських математиків високорозробленої техніки обчислень і інтересу до загальним алгебраїчним методам виявляє вже «Математика в дев'яти книгах» складена за більш раннім джерелам у II-I ст. до н.е. У цьому творі, поклала початок прогресу математики в Китаї аж до XIV століття, описуються, зокрема, способи вилучення квадратних і кубічних коренів з цілих чисел. Велике число завдань вирішується так, що їх можна зрозуміти тільки як приклади, що служили для роз'яснення чітко прийнятої схеми виключення невідомих в системах лінійних рівнянь. Прикладом високого розвитку обчислювальних методів у геометрії може служити результат Цзу Чунжі (друга половина V століття), який, обчислюючи площі деяких вписаних в коло і описаних багатокутників, показав, що ставлення π довжини кола до діаметру лежить в межах $3,1415926 < \pi < 3,1415927$. Китайці розробили витончену техніку роботи на лічильній дошці. Їх методи дозволяли швидко робити над числами всі чотири арифметичні операції, а також витягувати квадратні і кубічні корені. Китайська лічильна дошка за своєю конструкцією аналогічна рахунками, що дійшли до наших часів. Нуль спочатку позначався порожнім місцем, спеціальний ієрогліф з'явився близько XII століття н. е.. Для запам'ятовування таблиці множення існувала спеціальна пісня, яку учні заучували напам'ять.

Математика XVI століття. XVI століття стало переломним для європейської математики. Повністю засвоївши досягнення попередників, вона декількома потужними ривками вирвалася далеко вперед. Першим великим досягненням стало відкриття спільного методу вирішення рівнянь третього і четвертого ступеня. Італійські математики Сципйон дель Ферро, Ніколо Тарталья і Лодовіко Феррарі вирішили проблему, з якою кілька століть не могли впоратися кращі математики світу. При цьому виявилось, що в рішенні іноді з'являлися «неможливі» корені з негативних чисел. Після аналізу ситуації європейські математики назвали ці корні «уявними числами» і виробили правила поводження з ними, що призводять до правильного результату. Так в математику вперше увійшли комплексні числа.

Найважливіший крок до нової математики зробив француз Франсуа Вієт. Він остаточно сформулював символічну метамову арифметики – літерну алгебру. З її появою відкрилася можливість проведення досліджень небаченої раніше глибини. У своїй книзі «Введення в аналітичне мистецтво» Вієт показав важливість нового методу, знайшовши знамениті формули Вієта.

Третє велике відкриття XVI століття – винахід логарифмів Джоном Непером. Складні розрахунки спростилися у багато разів, а математика отримала нову неklasичну функцію з широкою сферою застосування.

Математика XVII століття. У XVII столітті швидкий розвиток математики триває, і до кінця століття вигляд науки докорінно змінюється. Рене Декарт виправляє стратегічні помилки античних математиків і відновлює алгебраїчне розуміння числа (замість геометричного). П'єр Ферма, Христиан Гюйгенс і Якоб Бернуллі відкривають новий розділ математики, якому судилося велике майбутнє – теорію ймовірностей. Якоб Бернуллі формулює першу версію закону великих чисел. І, нарешті, з'являється не надто чітка, але глибока ідея – аналіз довільних гладких кривих за допомогою розкладання їх на нескінченно малі відрізки прямих. В кінці XVII століття ідея неподільних була істотно розширена Ньютоном і Лейбніцем, і з'явився виключно могутній інструмент дослідження – математичний аналіз. Цей математичний напрямок став основним в наступному столітті. Комплексні числа вважалися уявними, правила дій з ними були остаточно не відпрацьовані. Більш того, було неясно, чи всі «уявні числа» можна записати у вигляді $a + bi$ або, скажімо, при добуванні деякого кореня можуть з'явитися уявності, що не зводяться до цієї форми (так вважав навіть Лейбніц). Тільки в XVIII столітті Д'Аламбер і Ейлер встановили, що комплексні числа замкнуті щодо всіх операцій, включаючи добування кореня будь-якого степеня.

Математика XVIII – XIX століття. XVIII століття в математиці можна коротко охарактеризувати як століття аналізу, який став головним об'єктом вивчення математиків. Сприяючи бурхливому розвитку природничих наук, аналіз, в свою чергу, прогресував сам, отримуючи від них все більш і більш складні завдання. На стику цього обміну ідеями народилася математична фізика. У науці, завдяки Ньютонові, панувала механіка – всі інші взаємодії вважалися наслідками механічних процесів. Розвиток аналізу і механіки відбувалися в тісному переплетенні; першим це об'єднання здійснив Ейлер, який прибрав з ньютонівської механіки архаїчні конструкції і підвів під динаміку аналітичний фундамент. З цього моменту механіка стала прикладним розділом аналізу. Процес завершив Лагранж, чия «Аналітична механіка» демонстративно не містить жодного креслення. Одночасно з цим аналіз остаточно (починаючи з Ейлера) відокремився від геометрії і механіки.

Головним методом пізнання природи стає складання та рішення диференціальних рівнянь. Після динаміки точки настала черга динаміки твердого тіла, потім – рідини і газу. Прогресу в цій області чимало сприяв суперечка про струни, в якому брали участь провідні математики Європи. Далекі просунулися теорія і техніка інтегрування. Входять в широкий ужиток кратні інтеграли (Ейлер, Лагранж), причому не тільки в декартових координатах. З'являються і поверхневі інтеграли (Лагранж, Гаус). Посилено розробляється теорія диференціальних рівнянь. Сформувався поняття крайової задачі, виникли перші методи її вирішення.

Стрімко розвивається лінійна алгебра. Перший докладний опис загального рішення лінійних систем дав в 1750 році Габріель Крамер. Близьку до сучасної символіку і глибокий аналіз визначників дав Олександр Теофіл Вандермонда (1735-1796). Лаплас в 1772 році дав розкладання визначника по мінорам. Теорія визначників швидко знайшла безліч додатків в астрономії і механіці (вікове рівняння) а також новій галузі як кібербезпека, при вирішенні алгебраїчних систем, дослідженні форм і т.д. В геометрії з'являються нові розділи: диференціальна геометрія кривих і поверхонь, нарисна геометрія (Монж), проєктивна геометрія (Лазар Карно).

Якщо математику, відому до XVI століття, можна охарактеризувати як елементарну, то порівняно з тим, що було створено пізніше, ця елементарна математика нескінченно мала. Розширилися старі галузі та з'явилися нові, як чисті, так і прикладні галузі математичних знань. Величезна кількість публікованих результатів не дає змоги навіть фахівцеві ознайомитися з усім, що відбувається в тій галузі, в якій він працює, не кажучи вже про те, що багато результатів доступні для розуміння лише фахівцям вузького профілю.

Ні один математик сьогодні не може сподіватися знати більше від того, що відбувається в дуже маленькому куточку науки.

Список використаних джерел:

1. <http://discovery.4uth.gov.ua/d/mathematics/the-history-of-mathematics>
2. Будівництво Д.Я. Короткий нарис історії математики. М.: Наука, Фізматліт, 1990.
3. Девід М. Бартон Історія математики. Сполучені Штати Америки.: Макгро-Хілл, 2011.
4. Столл Р.Р. Безліч, Логіка, Обчислювальна математика. М.: Просвіта, 1968.

Лихолат Олена Віталіївна
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

СТАЛЕ ХАРЧУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЕКТУ В ПІДГОТОВЦІ УЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Фахова підготовка вчителя трудового навчання та технологій є складним процесом у сучасних мінливих умовах реформації освіти. Майбутній учитель повинен реалізовувати навчальну програму з трудового навчання в умовах конкретного навчального закладу, в конкретному населеному пункті (великому місті, місті невеликих розмірів, селі, селищі міського типу). Зміст навчальної програми з трудового навчання 5-9 класів сучасного закладу загальної середньої освіти є визначеним за різними змістовними лініями на рівні: а) очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів (знаннєвий, діяльнісний, ціннісний компоненти); б) орієнтовного переліку об'єктів проектно-технологічної діяльності; в) переліку основних технологій. Наскрізними змістовними лініями в освітній програмі визначені: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» [1]. І щоби бути готовим до реалізації запиту громади і учнів майбутній вчитель трудового навчання повинен в процесі своєї фахової підготовки познайомитись з максимально більшою кількістю можливих варіантів проектної діяльності. Він має бути готовим швидко адаптуватись до нових запитів суспільства. Саме такий підхід розглядається нами як найбільш пріоритетний.

Слід зазначити, що останнім часом гостро постав дискурс щодо вирішення завдань сталого харчування. Необхідність включення до цього дискурсу майбутнього вчителя трудового навчання та технологій передбачене також зазначеними вище наскрізними змістовними лініями та змістом розділу «Технологія побутової діяльності» програми з трудового навчання 5 – 9 класів, в переліку основних технологій якого визначені «Технологія формування культури споживання їжі» (5 клас) і «Технологія придбання продуктів харчування та інших товарів» (7 клас). На виконання навчальних проектів з цього розділу програмою передбачено 1 – 2 години [1].

Стале харчування – це один з ключових аспектів сталого споживання, а також простий і доступний звичайним людям спосіб зробити практичний внесок у справу збереження довкілля для нинішнього та майбутнього поколінь. Це - екологічно відповідальне харчування, що зводиться до розуміння впливу продуктів харчування не тільки на здоров'я самої людини, але і на розумне споживання природних ресурсів з мінімальним впливом на навколишнє середовище. Навколишнє середовище та харчування завжди мали безпосередній вплив на організм людини, адже її гормональні та ферментні системи еволюційно налаштовані на харчування наших предків, які вживали їжу з тієї території, на якій проживали. Стале харчування здатне формувати правильну роботу організму, не шкодити навколишньому середовищу, зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь. Сьогодні стале харчування (Sustainable eating) – це вибір харчових продуктів, корисних для навколишнього середовища та нашого організму [2].

Важливість проблеми сталого харчування має також міжнародне значення, що обумовлене появою таких проявів вад у харчуванні людини, як недоїдання, ожиріння та

дефіциту окремих мікроелементів в результаті нераціонального споживання нутрієнтів продуктів харчування, нераціональної харчової поведінки і нерозуміння основ здорового харчування. Цілі сталого розвитку до 2030 року запроваджені у 2015 році Організацією Об'єднаних Націй [3]. Ідеї екологічно-відповідального ставлення до споживання мають набути поширення і у нашому суспільстві. Агентами популяризації ідей сталого харчування можуть і мають стати вчителі трудового навчання.

Сталий розвиток – це також невід'ємна частина цінностей, що містить в собі не тільки захист навколишнього середовища, але і соціальну відповідальність та економічну ефективність. Метою проектної діяльності здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» є розробка якомога більшої кількості екологічних рішень щодо буденного раціону людини, що задовольняє попит у раціональному харчуванні і мінімально впливає при цьому на навколишнє середовище. Проект з проблеми сталого харчування може бути особистісно цінним, корисним для сім'ї, родини, навчального закладу, громади і, безумовно, є соціально зорієнтованим. До переліку питань проекту можуть бути віднесені такі:

- принципи сталого харчування (купуйте місцеві продукти, вирощуйте самі, обирайте сезонні продукти, культивуйте стале харчування в родині, використовуйте менше упаковки, робіть менше відходів, використовуйте такі технології приготування їжі, які вимагають менше енергії і води тощо);

- правила реалізації сталого харчування (використання традиційних рецептів, використання сезонних місцевих продуктів, баланс звичного раціону і екзотичних страв, зниження харчових відходів, дієтичне харчування, здорові харчові звички);

- список основних продуктів для сталого раціону в нашій країні (м'ясо, птиця, дичина, річкова риба, гриби, овочі, крупи, молочні продукти, трави, квасоля, горох, фрукти);

- вода у сталому харчуванні.

Реалізацію проектів з проблеми сталого харчування майбутні вчителі трудового навчання та технологій на факультеті початкової, технологічної та професійної освіти в ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет» здійснюють на заняттях «Технологічний та електротехнічний практикум» під час опанування розділу навчальної програми, присвяченому кулінарній справі (1 курс, 2 семестр).

Проект з проблеми сталого харчування може бути дослідницьким, інформаційним, творчим або рольово-ігровий. Алгоритм проектної діяльності з проблеми сталого харчування складається з таких послідовних кроків:

- 1) підготовка до роботи над проектом;
- 2) вибір теми, формулювання мети і завдань проекту;
- 3) пошук і збирання необхідної інформації для реалізації проекту;
- 4) дослідження, аналіз інформації і виконання завдань проекту;
- 5) вибір форми подання результатів, розробка практичних рекомендацій;
- 6) підготовка до захисту проекту;
- 7) презентація (захист) проектів;
- 8) аналіз результатів проектної діяльності.

План навчального проекту складається з: мети; об'єкту дослідження; засобу опрацювання даних (інформації); формі подання результатів

Провідним засобом діяльності здобувача вищої освіти є метод проектів, який спрямований на формування активної життєвої позиції у співпраці з викладачем і іншими студентами та дає змогу вибудувати власну освітню траєкторію. Під час роботи над проектом здобувач вищої освіти не тільки збагачує власні знання з питань сталого харчування, але і доповнює власний досвід проектними знаннями, уміннями і навичками, формує власні судження, переконання, цінності і ставлення до питань раціонального

використання ресурсів в межах проєктно-технологічної компететності майбутнього вчителя трудового навчання та технологій.

Список використаних джерел:

1. Трудове навчання 5 – 9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 904.
2. Sustainable Eating. Reviewed by Sarah Klemm, RDN, CD, LDN. Published February 15, 2019. Reviewed March 2021. URL: <https://www.eatright.org/health/lifestyle/culture-and-traditions/sustainable-eating>
3. Цели развития тысячелетия: доклад за 2015 год. Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк, 2015, 75 с. URL: <https://www.un.org/ru/millenniumgoals/mdgreport2015.pdf>

Степанова Людмила Василівна

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри музичного мистецтва і хореографії
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
Україна

Шумко Дар'я Сергіївна

студентка I-го курсу магістратури
факультету музичної та хореографічної освіти
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
Україна

СТАНОВЛЕННЯ ХОРЕОПЛАСТИКИ СУЧАСНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ У ВИКОНАВСЬКІЙ І ВИКЛАДАЦЬКІЙ ПРАКТИЦІ ХОРЕОГРАФІВ-НОВАТОРІВ

***Анотація:** Стаття присвячена деяким аспектам становлення стилю сучасної хореографії, як нового розуміння сутності хореографічного мистецтва, реновації виконавської техніки, як єдності внутрішніх інтенцій та фізичних можливостей танцівника, нового погляду на сутність танцю. Крізь призму виконавської та викладацької діяльності видатних хореографів-новаторів у статті висвітлено роль сучасної хореографії у формуванні особистості.*

У наш час стрімко зростає популярність сучасних видів танців, у зв'язку з чим з'являються та розвиваються різновиди сучасної хореографії. Серед характерних рис останньої зазвичай виділяють оновлену хореолексику, вільну хореопластику та смислову реновацію текстового наповнення. Все це сприяє більш гармонійному фізичному, духовному та естетичному розвитку людини в будь-якому віці.

Результати теоретичного аналізу джерел хореографічно-педагогічної практики, констатують відсутність єдиної методики викладання сучасних танців. Останнє зумовлено складністю і неоднозначністю певних теоретичних та практичних питань, дотичних означеної проблеми. По-перше, на відміну від чітко побудованого та відшліфованого екзерсису класичного танцю, який розвиває вміння, необхідні для професійного виконання рухів, у методиках сучасної хореографії відсутній точно вистроєний комплекс вправ. Це пов'язано з недостатнім рівнем теоретичної бази підготовки фахівців даної галузі. Практичні аспекти проблеми пов'язані з різноманітністю й своєрідністю технік сучасної хореографії та такими обов'язковими характеристиками сучасних видів танців як імпульсивність, експресивність та імпровізація. З педагогічної точки зору, саме імпровізація є потужним засобом і дієвим інструментом розвитку творчих здібностей і креативності мислення танцівника, і має значення важливої складової хореографічно-педагогічного процесу з фахової підготовки майбутніх хореографів. Імпровізація є визначальною як у постановці хореографічної композиції, так і в обранні виконавцем конкретних танцювальних рухів і хореопластики.

У мистецтвознавчій літературі «імпровізація» розглядається як феномен виконавської майстерності в музично-виконавській, акторській діяльності, у театрі, літературі та інших видах мистецтва. Традиційно це поняття визначає що-небудь створене під час виконання без попередньої підготовки. У галузі хореографічно-педагогічної освіти під

«імпровізацією» зазвичай розуміють виконання незаготовленої заздалегідь танцювальної композиції, без попереднього заучування танцювальних рухів. У працях Л. Андрощук імпровізація трактується як «...особливий вид хореографічної діяльності, при якому носієм художнього змісту є сам процес діяльності, який розгортається в часі» [1].

У працях О. Чаус виділяється декілька видів імпровізації [2]:

1. Традиційна.
2. Дункаївська (модерністська).
3. Постмодерністська.

Особливістю традиційної імпровізації є чіткі стилістичні обмеження з використанням техніки виконання конкретного виду хореографії. Активний розвиток танцювальної імпровізації пов'язаний з розквітом на початку ХХ століття хореографічного мистецтва та появою нових хореографічних творів, які ламали усі наявні естетичні та хореопластичні стандарти й традиції. Крізь призму нового розуміння сутності танцю здійснювалася суттєва реновація хореолексики та хореопластики. Революційне переосмислення сутності, функцій й змісту мистецтва, яке відбувалося на початку ХХ століття, викликало гостру потребу в оновленні художньої лексики. Адже, за словами І. Дегена, «дотеперішній лексикон – будь то слова, звукосполучення, пластичні комбінації або живописні прийоми – виявився безсилим передати нові думки» [3]. Саме у той час зароджувалися перші види сучасної хореографії й відбувалася реновація лексики та виконавської техніки в хореографії. Так само і новочасні хореографи, балетмейстери й танцюристи, задля адекватного відображення різноманітних тенденцій сьогодення, продовжують розширювати лексикон сучасної хореографії. З погляду на те, що в основі імпровізації полягає синтез різноманітної танцювальної техніки, її використання сприяє удосконаленню виконавського стилю майбутнього хореографа та збагаченню його хореографічної лексики.

У ході розробок власних методик навчання за видами сучасного танцю та в процесі створення художніх концептів засобами сучасної хореопластики й імпровізації сучасні хореографи спираються на імпровізаційні техніки визнаних хореографів й всесвітньовідомих танцюристів минулого століття.

Дункаївська, або інакше модерністська, імпровізація названа на честь американської танцівниці – Айседори Дункан. Адже вона першою почала вивчати природні для людського тіла рухи та відійшла від канонів класичного танцю. Усупереч традиціям, Дункан рухалася як їй заманеться і повністю віддавалася своїй фантазії та емоціям. Такі дії були справжнім викликом суспільству, адже повністю суперечили вже встановленим поглядам на танець. Її хореографія спонукала прислухатися до себе, рухи були максимально розслабленими та природними. Хореографічно-педагогічна позиція А. Дункан, як викладача танців, висвітлюється в її словах: «Я не собираюсь учить вас танцам!» - проголошувала засновниця нової хореографії, - «Я хочу научить вас летать, как птицы, гнуться, как молодые деревца под ветром, ... дышать свободно, как облака, прыгать легко и бесшумно, как серая кошка» [4]. У даній цитаті відчутний вплив філософії А. Шопенгауера на філософічне ставлення А. Дункан до людини й танцю, як принципову можливість пізнання себе через танцювальні рухи. Популярність танцівниці на початку 20-го століття стрімко зростала. Стиль її рухів згодом сформувався як відокремлена хореографічна течія – дунканізм, який підхопили та розвивали послідовники Дункан. Великий вклад у розвиток дунканізму зроблено Ірмою Дункан, самою талановитою танцівницею, ученицею А. Дункан. Ірма гастролювала з Айседорою по Америці та Європі, була колегою в танцювальних школах, написала монографію «Техніка Айседори Дункан від Ірми Дункан», в якій розповіла про деякі моменти з життя американської танцівниці та розписала уроки хореографії з рухами та методиками дунканівського стилю.

Наступний вид, – постмодерністська експериментальна імпровізація, під час якої танцівник здатен порушувати стереотипи та нести власну філософію. В дослідженнях

О. Чаус, присвячених означеній проблематиці, виокремлюються напрями постмодерністської експериментальної імпровізації:

а) «імпровізаційний театр, корені якого полягають у театрі абсурду, використовує сильні візуальні й емоційні образи, просту, але при цьому витончену мову рухів, абстрактну або парадоксальну музику, нелінійну композицію» [2];

б) «контактна імпровізація, яка спирається на фізіологію і фізичні закони, експериментує з вагою та моментами руху» [Там саме].

Л. Мова розглядає імпровізацію, як «потенціал для розвитку особистості та професійну необхідність для танцівників сучасного напрямку», а контактну імпровізацію описує, як «танець, в якому імпровізація будується навколо точки контакту з партнером. Контактна імпровізація є однією з форм вільного танцю» [5].

Професійні хореографи вважають контактну імпровізацію окремим стилем хореографії, який не потребує особливих природних даних та надмірних фізичних зусиль, проте вимагає прояву фантазії та постійного аналізу власних рухів, адже це сприятиме якісному процесу взаємодії з партнером. Під час цього процесу професійним танцівникам можна максимально проявляти свої здібності та вміння, використовувати віртуозні та надскладні рухи, але надважливо при цьому уважно ставитися до свого партнера, адже контакт з ним є найголовнішим завданням. Дуже корисно практикувати контактну імпровізацію в хореографічних колективах. У ході хореографічно-педагогічного процесу такі завдання стимулюють учнів краще відчувати один одного, що є запорукою більш синхронного виконання танцювальних рухів в колективі.

Рудольф фон Лабан – один з найвідоміших особистостей в історії хореографії 20-го століття. Танцівник, педагог і теоретик, який розробив лабанотацию – власну систему запису рухів людського тіла. В першу чергу, хореографа-викладача приваблював вільний танець, в якому розкривається індивідуальність, тому дуже важливим є не стиль, а саме мова рухів і розуміння танцівником свого тіла.

У дослідженні О. Маншиліна, присвяченому творчості й хореографічно-педагогічній діяльності Р. Лабана, зазначається: «Опис власної системи аналізу рухів у танці Р. Лабан починав впровадженням термінів «хореографія», «хореологія», «хореотика» та «хореософія»» [6]. У ході розробок власного підходу до навчання сучасній хореографії він ввів в освітній процес три основоположні навчальні дисципліни:

а) Хореотика – вивчення різноманітних форм рухів людини.

б) Евкінетика – вивчення динаміки руху.

в) Нотація – запис танцювальних рухів за допомогою спеціальних символів.

Для Р. Лабана було вкрай важливим зрозуміти, як саме працює тіло. Хореограф порівнював рухи людей з іншими формами, створеними в природі. На основі експериментів зі своїми студентами, архітектурного мислення та своєрідного підходу до рухів був створений відомий багатогранник, аби продемонструвати, як тіло може існувати в трьох вимірах. Ключові точки тіла танцівника, якби розташованого в багатограннику, з'єднуються променями, які умовно виходять з центру тіла танцівника та спрямовуються відповідно з передбачуваним рухом, а саме:

- центрально (рух починається з центру тіла);

- периферійно (рух виконується на певній відстані від центру тіла);

- перетинаючи (рух з однієї з крайніх точок тіла рухається до іншої, обходячи центр) [6].

Вищеописаний спосіб має допомагати танцівнику усвідомлено відчувати та уявляти власне тіло в просторі. Р. Лабан зазначав, що кожен рух починається з певного внутрішнього імпульсу, який називав «зусиллям». Розробляючи власну «теорію зусилля», хореограф працював у багатьох містах Німеччини. До учнів ставився як до колег, і завдяки співпраці з ними, постійно розвивав та вдосконалював свої концепції. Завдяки внеску хореографа-новатора процес викладання мистецтва танцю має теоретичну основу. Наразі

його учні, відкриваючи на основі системи Лабана власні школи, продовжують експериментувати та вдосконалювати її.

Основоположницею танцювального стилю модерн є Марта Грем, американська танцівниця та хореограф-новатор. Вона – справжня революціонерка у світі танцю, а її школа та техніка стали основою для хореографії модерну та мають великий вплив на подальших новаторів. М. Грем створила оригінальний стиль, у якому танець будувався на основі певних сюжетів, що було зовсім не типовим для хореографії того часу. Танцівниця прагнула висловлювати в танці власні сильні почуття. Вона першою почала використовувати дуже різкі й, так звані, «рвані рухи», які і є найбільш характерною властивістю даного стилю. Творчі пошуки танцівниці допомогли зрозуміти, що кожен танець базується на трьох вимірах: просторі, енергії та часу. Як хореограф-новатор М. Грем відмовилася від звичних стереотипів, поглядів на жіночність та мужність. Вона вважала, що, в першу чергу, тіло танцівника повинно бути дисциплінованим, тренуваним та витривалим. Тому створювала образи сильних жінок, безликих персонажів. У своїх постановках доказувала, що жінки не завжди є слабкими істотами, тоді як чоловіки можуть і повинні щиро демонструвати власні емоції.

Contraction та *release* – це провідні елементи стилю М. Грем. «*Contraction*» – скорочення, зменшення об'єму тіла й зовсім протилежне йому «*release*» – розширення тіла. Танцівниця розробила й впроваджувала у викладацьку практику техніку виконання цих елементів. А саме: *contraction* має починатися з середини тазу, а потім розповсюджуватися в напрямку вгору, через поперек до голови, яка приводиться в рух останньою. Аналогічно, знизу нагору виконується *release*. Така незвичайна хореопластика є результатом постійних експериментів танцівниці з тілом. Особливе світобачення М. Грем та її розуміння танцю викликали потужний резонанс у світі танцю. Надзвичайна техніка ще й досі використовується багатьма послідовниками та вважається досить затребуваною.

У працях В. Нікітіна розглядається проблема методичної частини модерн-джазу, етапи його розвитку, надається класифікація основних напрямків сучасної хореографії. Наприклад, у книзі «Модерн-джаз танець: Етапи розвитку. Метод. Техніка» детально описана практична частина уроків, які будуються по принципу «від простого до складного». Автор навів приклади комбінацій і, що не менш важливо, створив словник термінів даного стилю танцю. Велику цінність мають ілюстрації, до кожного уроку, адже вони дають більш чітке розуміння тексту [7].

Розглядаючи діяльність хореографів-новаторів сучасності, можна виділити таких, чия техніка є найбільш оригінальною та цікавішою. Викликає інтерес нестандартна система роботи з рухами Вільяма Форсайта, який є одним з видатних розробників найсучаснішої хореолексики та техніки імпровізації. Й до сього часу В. Форсайт є передовим експериментатором у галузі сучасного танцю. Американський постановник та хореограф – народився 30 грудня 1949 року в Нью-Йорку. Створив власну труппу – «*The Forsythe Company*», в якій експериментує з хореопластикою та активно використовує новітні цифрові технології в постановках. Велику увагу він приділяє просторовим концепціям, роботі з геометрією. У його хореографічних постановках кожен рух, утворюючи лінію, коло чи півколо, з однієї геометричної фігури плавно переходить до іншої, візуалізуючи геометричний простір. Значну увагу В. Форсайт приділяє роботі танцівників з пам'яттю, коли тіло з певної пози, відтворивши рух чи декілька, повертається в початкову позу.

Крістал Пайт – учениця Вільяма Форсайта, народилася 15 грудня 1970 року в Террасі. Відома як надзвичайно захоплива хореограф-новатор. Вважається однією з гучних хореографів сучасності. Її численні хореографічні постановки набули визнання та нагороди на відомих всесвітніх конкурсах і фестивалях. В роботах хореографа одразу відчувається оригінальний стиль. Перш за все, слід зауважити на творчому синтезі хореолексики з іншими видами мистецтва в її танцювальних постановках. Особливості техніка К. Пайт –

спіралеподібні рухи, часта зміна рівнів, проковзування та маніпуляції. Однією з найвідоміших й найпопулярніших є техніка «чужа рука». Суть останньої полягає в наступному: танцівник під час виконання уявляє, що одна з власних рук якби належить іншій людині – уявному партнеру по танцю.

Найсучаснішою й інноваційною є хореопластика Охада Нахаріна, яка порушує всі хореографічні канони. Власну техніку Нахарін назвав вигаданим словом «гага» і вклав у цю назву конкретний смисловий контекст – «гра з тілом і уявою», тим самим створив нову мову тіла й руху. Головною метою даної хореографічної методики є збереження тіла «живим» та «рухливим», робити його все більш сильнішим та гнучким. Під час виконання техніки танцівник повинен постійно «прислуховуватися» до власного тіла, йти за своєю уявою, і через почуття й уявлення створювати власні рухи й пози. Для Нахаріна та його танцюристів «гага» - це провідний принцип сучасної хореографії та засіб, який допомагає в створюванні оригінальних танцювальних композицій, завжди дуже особистісних і яскравих. Специфічність техніки розкривається в роботі з імпровізацією. Наприклад, переміщення танцівником уявного предмету по своєму тілу ритмічними, хвилеподібними або тремтячими чи «вибуховими» рухами. Тряска («shake») – це техніка, яка заснована на імпульсах зсередини, при цьому м'язи повністю розслаблені, а рухи йдуть ніби від кісток.

У наш час вже існує чисельна когорта хореографів-новаторів, які створюють оригінальні хореографічні виконавські техніки. У даній статті приділено увагу лише невеликій кількості з числа найяскравіших представників сучасної хореографії.

Висновки. Таким чином, студіювання означеної проблеми висвітлює наявність великого різноманіття хореопластики в сучасній хореографії. Творцями осучасненої хореолексики та пластики є видатні хореографи-новатори. Заслугою останніх є створення та популяризація чисельної кількості видів сучасної хореографії. З'ясовано, що характерною й провідною технікою багатьох видів сучасної хореографії є імпровізація. Згідно з вимогами до імпровізаційної техніки перед танцівником постає ряд завдань. А саме, танцівник під час імпровізації має самостійно обрати такі танцювальні рухи, завдяки яким зможе проявити свій внутрішній стан, втілити власні почуття, думки та емоції у виразну та завершену форму. Ще однією особливою ознакою деяких видів сучасної хореографії є їхня незрозумілість, що пояснюється суто суб'єктивними художньо-естетичними уподобаннями, смаком, поглядами і принципами хореографа-новатора. Але згодом, така епатажна форма особистісного бачення, до сприйняття якої не готовий пересічний глядач, все ж таки знаходить своїх послідовників. Тобто, сучасна хореографія має вагомий вплив і на свідомість окремої людини, і на суспільну свідомість, в цілому.

Знання історії виникнення сучасної хореографії та розуміння процесу реновації хореографічної виконавської техніки вкрай необхідні для усвідомлення ідеології, цілісності та складності цілей сучасної хореографії. Адже стиль, який зародився ще на початку минулого століття, з плином часу стає все більш популярним та затребуваним. У педагогічному ракурсі, важливо, що сучасна хореографія має вагомий потенціал для розвитку виконавських навичок і вмінь майбутнього хореографа. Педагогічний ресурс сучасної хореографії міститься в синтезі виконавських технік різностильової імпровізації. В процесі опанування мистецтвом імпровізації в сучасній хореографії удосконалюються, перш за все, професійні якості: творчість і креативність, толерантне ставлення до іншого, а також розвиваються інтелектуальні навички, технічно-виконавські та методично-організаційні уміння тощо.

Стрімкий і потужний розвиток сучасної хореографії, переосмислення її значення й міста в суспільстві, оновлена лексики та реновація виконавської техніки потребує пильної уваги з боку теоретиків та науковців. Адже накопичений досвід означеного стилю хореографії потребує наукової рефлексії та узагальнення, з метою ідентифікації, диференціації та класифікації видів сучасної хореографії, виявлення її педагогічного потенціалу в формуванні творчої й самодостатньої сучасної особистості.

Список використаних джерел:

1. Андрощук, Л. М. (2013). *Танцювальна імпровізація як засіб розвитку творчої особистості майбутнього вчителя хореографії*. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві».
2. Чаус, О. О. (2010). Танець модерн і танцювальна імпровізація в сучасному хореографічному мистецтві. *Тенденції розвитку сучасної хореографії: матеріали II Міжнар. наук.- практ. семінару*. Луганськ, 27 – 28 листопада 2010 р. Луганськ : Вид-во ЛДІМК.
3. Деген, А.Б. (2003). Петербургский балет, 1903–2003 : театры. Артисты. Балетмейстеры. Педагоги. Премьеры спектаклей : исправ. изд.
4. Дункан А. *Танець майбутнього*. https://nofixedpoints.com/the_dance_of_the_future
5. Мова Л. В. (2016). *Контактна імпровізація як засіб самопізнання та самовираження. Сучасний танець. Основи теорії і практики*. Навчальний посібник. Київ: Вид-во Ліра-К.
6. Маншилін, О. О. (2016). *Рудольф Лабан як одна з ключових фігур сучасного танцю. Сучасний танець. Основи теорії і практики*. Навч. посібник. Київ:Ліра-К.
7. Нікітін, В. Ю. (2004). *Модерн-джаз танец: Етапы развития. Метод. Техника*. Москва.

Нестеров Олексій Костянтинович

аспірант

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Україна

Науковий керівник: Орлов Валерій Федорович

доктор педагогічних наук

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Україна

СУЧАСНА ТЕОРІЯ САМООСВІТИ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Соціально-економічні зміни, що відбуваються в нашому світі, як ніколи вимагають підготовки професійного фахівця який здатний сприймати та навчатися новим знанням та навичкам самостійно. При цьому практично для кожного типу освіти також існують тенденції, обумовлені своїми цілями, особливостями, характером впровадження і новими соціальними вимогами до рівня підготовки студентів. Питання самоосвіти ще ніколи не було на стільки значущим для системи освіти, через глобалізацію і інформатизацію світу і збільшення кількості інформації яку студентам потрібно обробляти кожен день. І нарешті, самоосвіта є одним з основних факторів і показників вдосконалення особистості, а отже і суспільства. Виходячи з цього, самоосвіту виступає, з одного боку, як складова частина самовиховання, самовдосконалення особистості, а з іншого - як основний метод продовження освіти, як засобу безперервної освіти.

Самоосвіта - це планомірна і довільна пізнавальна діяльність, заснована на внутрішній потребі в знаннях і реалізована в процесі цілеспрямованої самостійної роботи, для того, щоб розширити знання, інтелектуальні якості особистості і сформувані точку світогляду [3]. Самоосвіта є однією з головних частин сьогоденної парадигми освіти упродовж життя.

Сьогоднішні данні опитувань показують що більшість студентів не мають досвіду навчання за дистанційним навчанням [1], що означає, що для повного заохочення студентів потрібно витрати на багато більше зусиль для адаптації під нові освітні процеси.

Проблема з організацією самоосвітніх заходів для студентів часто є темою для обговорення у науковому товаристві, особливо сьогодні у час локдаунів та пандемії які застали систему освіти і увесь світ не готовими до різкого переходу на дистанційне навчання і збільшення відсотка навчання за допомогою самоосвіти.

Структурно самоосвіта сильно відрізняється від звичайного навчання: у процесі навчання викладач ставить мету перед студентом, а для самонавчального процесу характерно ставлення власних цілей, що забезпечує набагато більшу вмотивованість і продуктивність.

Якщо розглянути процес самоосвіти, то в ньому можна виділити три стадії розвитку студентів, що йдуть від низької до більш високої: репродуктивну, проміжну і творчу [7].

Найнижчий рівень - репродуктивний. Студент усвідомлює важливість самоосвіти, його необхідність для розвитку і формування особистості. Однак це усвідомлення ще не служить імпульсом до активних дій, не ввідчується як внутрішня потреба в знаннях. На цьому етапі розвитку самоосвіти інтереси зазвичай різноманітні, але розрізнені і не пов'язані з життєвими планами. Як і раніше відсутній центральний, стійкий інтерес в структурі інтересів, задоволення б якого було б підпорядковане розумової діяльності, планування і розподілу його часу, що накладає певний відбиток на характер, зміст і завдання самонавчання використання джерел в методах вилучення знань. На цьому етапі самоосвіта відбувається спонтанно, немає мети, системи та закономірності. [5].

На репродуктивному етапі розвитку самоосвіти студенти найчастіше використовують джерела, в яких полегшується процес сприйняття: кіно, телебачення і ін. ; їх не привертає читання наукової літератури.

На наступному етапі - в порівнянні з репродуктивним проміжним етапом - процес самоосвіти проходить на більш високому рівні. Реалізації перешкоджає ряд причин, і чітке усвідомлення цього змушує студентів замислитися про організацію інтелектуальної роботи і саморозвитку. Самоосвіта на цьому етапі носить системний і цілеспрямований характер і відрізняється високим рівнем його організації, наявністю навичок і умінь працювати самостійно. Студенти використовують систему прийомів роботи з книгою, розробляють власний метод збору, зберігання і сприйняття інформації. Крім того, використовується безліч джерел, кожен з яких доповнює і поглиблює інформацію по цікавій темі. Вибір джерел не спонтанно, вибір підпорядкований основної мети навчання [4].

Сучасні дослідження показують, що якість і ефективність самоосвіти студентів у навчальному процесі професійної підготовки визначається рядом умов: [6]

- педагогічне керівництво самостійною роботою студентів на основі співпраці й співтворчості в умовах спеціально створеного конструктивного освітнього середовища;
- врахування характеру пізнавальної діяльності студента, створення системи професійно-дослідницьких завдань усіх видів (реферативно пошукової, інтерактивної, практико-орієнтованої, експериментально авторської та ін.);
- сприяння продуктивній пізнавальній пошуковій діяльності студента на основі формування внутрішньої мотивації та потреби у самоосвіті, самовихованні й саморозвитку.[2]

На сьогоднішній день інноваційні форми і методи самоосвіти студентів є єдиним цілим з формуванням цифрової культури студентів. Зважаючи на сучасний технологічний та інформаційний прогрес суспільного розвитку, можемо з упевненістю стверджувати, що особа, яка займається самоосвітою, не може не використовувати електронні ресурси, цифрові носії, які дозволяють зробити процес самоосвіти максимально простим, доступним та ефективним.

Не зважаючи на те, що самоосвіта є власним вибором студенту жага до процесу самоосвіти не виникає спонтанно. Він повинен бути націленим, обдуманим, сфокусованим і специфічним у методах та підходах. Використовуючи ефективні новітні технології для отримання бажаного результату і професійних знань. Новітні технології самі по собі здатні розпалювати жагу до нових знань використовуючи методи тайм менеджменту і заохочення до процесу самоосвіти.

Сьогоднішні навчальні курси мають додатковий матеріал у онлайн форматі чи взагалі ведуть виключно онлайн платформу, яка передбачає опрацювання великої кількості матеріалів самостійно.

Як висновок самоосвіта у професійних закладах являє собою дуже багатогранне питання, і повинно розглядатися з позиції розвинення дистанційного навчання для професійних навчальних закладів, що в свою чергу забезпечить найбільший рівень розвитку. Основні питання які має вирішити сучасний самоосвітній процес.

- Готовність студентів і вчителів до самоосвітнього процесу
- Наявність ресурсів для переходу на нові види навчання
- Достатній рівень комп'ютерних технологій та інфраструктури для підтримки змін.
- Наявність та відкритість матеріалів для навчального процесу

Список використаних джерел:

1. Learning House. Online College Students 2018. Comprehensive Data on Demands and Preferences.URL : <https://www.learninghouse.com/knowledge-center/research-reports/ocs2018/> (accessed on 24 May 2021).

2. Абасов, З.Ф. Проектирование и организация самостоятельной работы студентов. / З.Ф. Абасов. // Высшее образование в России. - 2007. - №10. - С.81-84.
3. Булаева, С.В. Система мирового образования: современные тенденции развития. / С.В. Буланова, О.Н. Исаева. - Рязань, 2018.- 128 с.
4. Гунина Елена Васильевна, Мартемьянова Ксения Алексеевна, & Лебедева Анастасия Ивановна (2021). Изучение самоорганизации и самообразования студентов. Научные исследования и инновации, (4), 414-420.
5. Кисельова В.Б. Формування компетентності самоосвіти у майбутніх педагогів в умовах інформаційно навчального середовища: автореф. дис.канд. пед.наук: теорія навчання/В.Б. Кисельова. Харків, 2011. с.
6. Насиба Холбоевна Элмурзаева, & Аширбек Мустафаевич Суяров (2021). Самообразование личности в процессе профессиональной подготовки студента. Science and Education, 2 (Special Issue 1), 161-171.
7. У.А. Овезова, & М.-Н.Л. Вагнер (2021). Формирование навыков самообразовательной деятельности студентов в условиях дистанционного образования. Мир науки, культуры, образования, (2 (87)), 160-162. doi: 10.24412/1991-5497-2021-287-160-162

Бурак Валентина Геннадіївна

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

Херсонський державний університет, Україна

ТВОРЧЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

У сучасних педагогічних дослідженнях під поняттям «*освітнє середовище*» розуміють комплекс цілісних педагогічних умов, чинників, суспільних об'єктів, запланованих і незапланованих впливів середовища, узасмодії з його складовими для підготовки майбутніх фахівців, що включає формування особистості здобувача вищої освіти, його фахової компетентності, набуття умінь, навичок внаслідок науково-методичних і педагогічних заходів у соціальному і просторово-предметному оточенні закладів вищої освіти (ЗВО).

Як відомо, творчість – це процес діяльності, результатом якого є створені якісно нові об'єкти і духовні цінності, що вирізняються унікальністю. Поняття «творчий» означає «1. Який стосується творчості, характерний для творчості. 2. Здатний творити. 3. Який вносить елементи нового, який щось удосконалює, розвиває, збагачує; пройнятий творчістю» [4, с. 266].

З огляду на вищеозначене *творчим освітнім середовищем професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи* є природна або цілеспрямовано створена сфера навчально-пізнавальної діяльності науково-педагогічних працівників, здобувачів освіти та обслуговуючого персоналу ЗВО, пов'язана з розвитком матеріально-технічної, освітньо-наукової та комунікативної складових, метою якої є організація та перетворення фахової підготовки завдяки формуванню її змісту і засобів освіти для забезпечення ефективного освітнього процесу, освітнього та творчого розвитку замовників освітніх послуг як унікальних особистостей, здатних удосконалювати, розвивати, збагачувати наявні об'єкти та створювати нові відповідно до чинних стандартів у галузі знань 24 Сфера обслуговування.

Творчість здобувача освіти в освітньому процесі може проявлятися в результаті участі в таких видах діяльності:

– *навчальної* (шляхом засвоєння знань, умінь соціально корисного індивідуального творчого самовиявлення інших; практичного оволодіння простими методами і засобами провадження різноманітної продуктивної діяльності, здатної створити можливості для вивчення досвіду та формування індивідуального творчого самовиявлення через розвиток креативних здібностей, нешаблонного мислення);

– *виховної* (мотиваційно-ціннісні орієнтири щодо необхідності самовдосконалення через «занурення» здобувачів освіти в цілеспрямовано створене освітнє середовище та формування навичок, компетентностей самопізнання, саморозвитку і самореалізації; освоєння вмій зі здійснення повноцінної творчої діяльності завдяки реалізації етапів алгоритму: цілепокладання → планування → реалізація → рефлексивний аналіз процесу і результатів;

– *розвивальної* (розвиток особистих здібностей і здатностей майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи через створення в аудиторній та поза аудиторній, науково-дослідній, проектній роботі умов для креативного самовиявлення; сформованість

психологічної установки на позитивне, максимально повне виявлення власних творчих потенцій та готовності до співтворчості в спільноосмислюваній і реалізованій діяльності) [2, с. 194–195].

У цілому професійна підготовка майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи пов'язана з набуттям здатності розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в готельно-ресторанній справі [3]. Передбачає використання таких методів, методик та технологій: методів, що пов'язані з якістю та безпекою, обслуговуванням (інтерактивних, сервісних), цифрових технологій, у тому числі й смарт-технологій; інструментів та обладнання: виробничого й дослідницького обладнання, вимірювальних інструментів, універсальних та спеціалізованих інформаційних систем (інформаційно-комунікаційних, інформаційно-пошукових, інформаційно-аналітичних) спеціалізованих програмних продуктів для застосування в діяльності суб'єктів готельного та ресторанного бізнесу.

Проведення навчально-пізнавальної діяльності викладачами кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу Херсонського державного університету дає змогу здійснити аналіз особливостей і можливостей використання творчого освітнього середовища під час викладання таких фахових дисциплін: «Технологія продукції ресторанного господарства», «Основи кулінарної майстерності», «Товарознавство та контроль якості продуктів харчування», «Гігієна і санітарія в галузі», «Стандартизація, сертифікація і метрологія», «Міжнародні стандарти якості готельно-ресторанного бізнесу», «Організація ресторанного господарства» тощо.

Так, під час проведення навчальних занять із дисципліни «Технологія продукції ресторанного господарства» використовувалися творчі завдання, як-от: виконання індивідуальних практичних завдань (розроблення технологічних карт страв та приготування в домашніх умовах із дотриманням технологій), індивідуальних відеороликів презентацій, а «Основи кулінарної майстерності» – індивідуальні відеоролики презентацій захисту власного виробу. У процесі організації навчання з дисциплін: «Товарознавство та контроль якості продуктів харчування» було застосовано такі інтерактивні технології: аналіз конкретних ситуацій, розв'язання дослідницьких завдань, аналітична записка (за темою індивідуального практичного завдання), мультимедіа тощо, «Гігієна і санітарія в галузі» – аналіз конкретних ситуацій, розв'язання дослідницьких завдань, онлайн-конференції з репрезентацією групових практичних/дослідницьких проєктів.

Освітній процес дисципліни «Стандартизація, сертифікація і метрологія» супроводжувався розв'язанням креативних дослідницьких завдань, захистом індивідуальних проєктів – складанням схеми виробництва кулінарної продукції, на яку розробляли технічні умови (ТУ); аналітичною запискою (за темою індивідуального практичного завдання), а «Міжнародні стандарти якості готельно-ресторанного бізнесу» – демонстрацією, створенням ментальних мап, мультимедійних презентацій, власних інформаційних ресурсів, участю в онлайн-конференціях, онлайн-відеочатах, дискусійних колах, воркшопах тощо. Викладання навчальної дисципліни «Організація ресторанного господарства» відбувалося з використанням таких методів творчого освітнього середовища: навчальної дискусії, аналізу конкретних ситуацій (кейсів), зіставно-порівняльного аналізу, контент-аналізу, swot-аналізу, воркшопів, демонстрацій, комунікацій у соціальних мережах, візуалізації інформації, власних сюжетів, відеофільмів тощо.

Отже, функціонування в закладі вищої освіти творчого освітнього середовища інтенсифікує професійну підготовку майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи та завдяки використанню інтерактивних, нових інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, креативних методів, засобів сприяє формуванню інтегральної, загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, необхідних для реалізації в

спеціальності та створення унікальних товарів і послуг на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Бурак, В. Г. (2021). Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи в сучасних економічних умовах. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 21, 35 (1), 276–282.
2. Кравченко, О. В. (2020). Творче освітнє середовище як умова підготовки до самовиявлення майбутнього викладача. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 69 (2), 192–196.
3. Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня галузі знань 24 «Сфера обслуговування» спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа». URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>
4. Тлумачний словник української мови: близько 7000 слів (1999). / за ред. Д. Г. Гринчишина. Київ : Освіта.

SECTION 24.
PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

Царенко Людмила Григорівна

старший науковий співробітник

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Україна

ДІАГНОСТИКА МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ, ЩО НАДАЮТЬ ПСИХОЛОГІЧНУ ДОПОМОГУ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Перед людством стоїть завдання – вчитися жити в епоху планетарних змін. Практично у всіх з'являється можливість навчатися задовольняти свої потреби й інтереси, вчитися й розвиватися, самостійно обираючи темп і форму отримання знань. Проте часто бракує достатньої вмотивованості до навчання, прагнення до розвитку. Діагностика мотивації до навчання дорослих людей дає можливість виявляти чинники, що заважають чи сприяють ефективному навчанню. Протягом 2018–2020 років нами було проведено дослідження «Діагностика мотивації до навчання фахівців, що надають психологічну допомогу постраждалим від воєнного конфлікту» в межах 25 соціально-психологічних тренінгів для працівників соціальних служб (було охоплено 603 особи віком від 25 до 67 років). Дослідження здійснювалося на основі постнекласичного підходу із застосуванням методів класичної та некласичної парадигм (типів наукової раціональності).

Парадигмальний аналіз досліджень у соціогуманітарних науках був предметом уваги таких дослідників, як Т. Кун, І. Лакатос, К. Поппер, В. С. Стюпін та ін. У психології над цим питанням працювали К. Роджерс, Ф. Є. Василюк, М. С. Гусельцева, Л. Я. Дорфман, С. Д. Максименко, Г. О. Балл, В. В. Андрієвська та ін.

Для класичної, некласичної та постнекласичної парадигм характерні різні логіки досліджень, різні способи отримання та осмислення знань. К. Роджерс [3] виокремлює три основні шляхи отримання знань у психології: суб'єктивне пізнання, об'єктивне та міжособистісне пізнання. Здатність застосовувати всі ці форми, на думку Роджерса, є ознакою зрілості не лише науки, але й людини.

Класична наукова парадигма орієнтована на об'єктивне пізнання, експериментальні, здебільшого кількісні методи дослідження; некласична – на суб'єктивне пізнання, якісні методи дослідження, використання мов опису, а постнекласична наукова парадигма в психології, вбираючи в себе здобутки попередніх парадигм, орієнтується на міжособистісне пізнання в конкретній ситуації, на отримання знань у процесі психологічних практик (психологічне консультування, психотерапія, сімейна терапія, тренінги тощо).

Дослідження було здійснене в межах соціально-психологічного тренінгу (*постнекласична парадигма*, основа якої психотерапевтична практика і культура розуміння, а також мотиваційні теорії четвертого етапу розвитку психології мотивації, що відповідають постнекласичному типу раціональності) із застосуванням методик, що відповідають класичному та некласичному типу пізнання. Ми опиралися на теорію

автономії та самовизначення Е. Десі і Р. Райан [1] та роботу К. Роджерса «Вчитися бути вільним» [2]. К. Роджерс виділив умови, що мотивують до навчання і розвитку.

Згідно з Роджерсом, щоб сформувати у дорослої людини мотивацію до навчання, потрібно виділити *значущу проблему*, але таку, що її людина може освоїти (перший етап у формуванні мотивації до навчання в дорослого). Навчання має спрямовуватися на задоволення реальних потреб, а не розгортати поверхневі формальні теми. Проблематика «стрес та стресові розлади» відповідала актуальним потребам учасників.

Одним із завдань нашого дослідження було визначити, як впливає стресовий стан (напруження) на мотивацію до навчання дорослих, що перебувають у стресовій ситуації. Діагностування цього аспекту проводилося в межах класичного підходу. Слід зазначити, що переважна більшість досліджень мотивації до навчання (зарубіжних і вітчизняних) стосується дітей та студентів (тобто ситуації традиційного навчання) і виконана в класичному причиново-наслідковому підході: це кількісні дослідження, у яких виділяються окремі ознаки (параметри), що впливають на мотивацію.

Поширена серед учасників тренінгу проблема – хронічний стрес, супутні розлади стали предметом опрацювання на тренінгу. Для актуалізації цієї проблеми було проведено: скринінгове дослідження рівня стресового навантаження; кількісне дослідження стресової симптоматики та визначення основних скарг та запитів стосовно результатів психологічної допомоги.

Дослідження підтвердили наявність у більшості учасників проявів хронічного стресу, постстресових та супутніх розладів, а також ознак стресозалежних захворювань.

Наступним етапом, згідно з К. Роджерсом, має бути *можливість вибору матеріалу актуального для учасників та оцінювання своєї активності*. Для діагностування мотивації до вивчення тієї чи іншої теми на початку тренінгу учасникам пропонували заповнити анкету, з метою з'ясування мотивації до навчання. Анкети на початку і в кінці тренінгу, суб'єктивні кількісні шкали для оцінювання стану, які застосовують в процесі психологічного консультування, психотерапії, зокрема травматерапії – постнекласичні діагностичні методики, які можна застосовувати для вивчення мотивації

Третій етап передбачає *індивідуальні зміни до більшої свободи, слідування власним цінностям*. У відповідності з некласичним підходом психології мотивації бажання, потреби спонукають людину до особистісних змін, до розвитку. Започаткував і впродовж багатьох років працював у руслі некласичної мотиваційної психології А. Маслоу (чи не найбільш відомий дослідник цього питання). Опираючись на його твердження про дефіцитарні і буттєві потреби та ієрархію потреб, ми запропонували учасникам методику визначення дефіцитарних потреб, щоб виявити актуальність потреби в навчанні.

Жоден учасник не визначив *потреби вчитися*, що підтвердило дослідження М. Стороні про те, що одна із семи ознак стресу – апатія і зниження мотивації до діяльності [4], а також те, що традиційні форми навчання не відповідають можливостям засвоєння матеріалу людьми, що перебувають у стресовому стані.

Дослідження мотивації фахівців соціальних служб, що надають допомогу постраждалим від воєнного конфлікту, свідчать про наявність у більшості учасників проявів хронічного стресу, постстресових та супутніх розладів, а також ознак стресозалежних захворювань, і відповідно низьку мотивацію до навчання. Це підтверджується дослідженням, виконаним у 2018 році на замовлення Форуму НДО в Україні «Професійне вигорання працівників недержавних організацій, які залучені до надання гуманітарної допомоги». Згідно з даними зазначеного дослідження, високий та дуже високий рівень професійного вигорання (виснаження або хронічного стресу) спостерігається у 45% жінок та 34% чоловіків, причому що більший стаж роботи, то вищий рівень вигорання. Серед основних причин хронічного стресу дослідники виділяють: 1) відсутність систематичних і комплексних навчальних заходів та те, що 2) наявні освітні

можливості не корелюються з індивідуальними потребами працівників. Окрім зазначеного вище, слід враховувати, що 3) системна психологічна допомога постраждалим від воєнного конфлікту не створена; 4) немає відповідної ситуації психолого-методичного супроводу спеціалістів, що надають допомогу постраждалим від воєнного конфлікту, зокрема спеціалісти не мають змоги отримувати особисту психологічну допомогу та супервізію; 5) зменшує мотивацію до навчання і відсутність певності в тому, що буде можливість працювати у сфері соціальної роботи після реалізації територіальної реформи в Україні (в учасників тренінгів не знали, чи їхні послуги фінансуватимуться територіальними громадами); 6) низька заробітна плата, невідповідна вимогам до працівників.

Можна зробити висновок, що в Україні наявні освітні можливості не корелюються з індивідуальними потребами насамперед тих дорослих, що перебувають у стані хронічного стресу або переживають постстресові чи супутні розлади, зокрема немає системи діагностування мотивації до навчання осіб зазначеної категорії.

У випадку стресових станів, постстресових та супутніх розладів мотивація до будь-якої активності суттєво знижується, люди потребують якісного відновлення та психотерапевтичної допомоги. Збільшити мотивацію до навчання можна, застосовуючи в навчальному процесі елементи психологічного тренінгу, а також у випадку перенесення алгоритму психологічної допомоги на процес навчання.

Список використаних джерел:

1. Дергачава О. Е. Автономия и самодетерминация в психологии мотивации: теория Э. Деси и Р. Райан. *Современная психология мотивации* / под ред. Д. А. Леонтьева. Москва : Смысл, 2002. С. 47–103.
2. Роджерс К. Вчитися бути вільним. *Гуманістична психологія : антологія* : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів : у 3-х томах / упорядники й наукові редактори Роман Трач (США) і Георгій Балл (Україна). Київ : Пульсари, 2001. Т. 1: Гуманістичні підходи в західній психології ХХ ст. 252 с. С. 38–61.
3. Роджерс К. К науке о личности. *История зарубежной психологии (30-60-е гг. XX в.)*. Москва, 1986. С. 200–230.
4. Сторони М. Без стресса. Научный подход в борьбе с депрессией, тревожностью и выгоранием. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2019. 320 с.

Шевчук Вікторія Валентинівна

канд. психол. наук., доцент кафедри психології

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Україна

СУЇЦИДАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПОВЕДІНЦІ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З КОМПЛЕКСНИМИ ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, серед населення віком від 15 до 44 років суїцид є однією з трьох головних причин смертності. Щороку в світі близько мільйона людей покінчують життя самовбивством. На сьогодні Україна увійшла до групи країн із досить високим рівнем суїцидальної активності. У період соціально-економічних криз у суспільстві така тенденція є домінуючою, що є результатом неспроможності особистості адаптуватися до швидкоплинних умов суспільства. Дослідження суїциду як психологічного феномену є таким же важливим, як і дослідження інших аспектів життєдіяльності людини. Однак лише невелика кількість вітчизняних науковців зважається приділити йому увагу.

Дана тема, будучи недостатньо розкритою у вітчизняній літературі, має перспективу подальших наукових досліджень у галузі соціальної психології.

Серед досліджень цього питання привертають увагу праці зарубіжних дослідників, серед яких можемо виділити таких як Т.Е. Joiner, J.D. Ribeiro, E. Ringel, К.А. Lynam, Т.К. Gordon, Y. Levi-Belz, Y. Gvion, A. Apter, R.C. O'Connor, М.К. Nock, а також таких українських науковців, як О.Є. Блинова, Л.В. Боярин, О.В. Кованда, О. В. Кокун, О.О. Осетрова, В.В.Сулицький, О. Чудакова, Р.П. Федоренко, Л. А. Скаковська, С. І. Яковенко, О.Полегешко, В.П. Москалець, О.С. Лісова, Є. А. Кальницький, М.Заброцький, О.Ю. Дроздов, Ю. О. Тисячна та ін. Усі вони дотримувались різних точок зору на причини існування суїциду як явища, його мотивацію, причини, фактори та ознаки.

Народження дитини з вадами розвитку змінює звичний спосіб життя сім'ї, оскільки батьки, як правило не готові до нових випробувань і можуть впадати у відчай і втрачати сенс життя. Кальницький Е. А. визначає сенс життя як глибоку внутрішню мотивацію. З точки зору екзистенціального психоаналізу питання про сенс життя також може бути переосмислене як: «в чому сенс конкретно мого життя?». Замість того щоб ув'язнути в питанні щодо космічного або релігійного контексту сенсу життя, у пошуках питання про всеохоплюючі цілі, цей підхід пропонує суто особистісний мотив пошуку смислоорієнтованої методології [1, с. 123].

Сакович Н. визначає нестерпний психічний біль як загальний стимул суїциду. Вчена говорить про те, що суїцид легше всього зрозуміти як одночасний рух у напрямі до припинення свого потоку свідомості і втечу від психічного болю [2, с. 43].

Van Orden, К. А., Witte, Т. К., Gordon, К. Н., Bender, Т. W., & Joiner, Т. Е. говорять про те, що для реалізації людиною суїциду чи суїцидальної спроби необхідною умовою є одночасна присутність трьох наступних компонентів: відчуття власної обтяжливості, соціальне відчуження та набута здатність заподіяти собі смертельне ушкодження. Припускається, що здатність до суїциду набувається шляхом багаторазового переживання болючих чи травмуючих досвідів. Це призводить до звикання і, як результат, вищої больової толерантності та відсутності страху смерті [3, с. 73].

Завацька Н.Є., Блинова О.Є., Попович І.С., Боярин Л.В. та Піддубняк С.В. виокремлюють такі основні підходи до вивчення проблеми суїцидонебезпечних станів

особистості: психоаналітичний, згідно з яким причини такої поведінки вбачаються у негативному ставленні особистості до зовнішнього світу, недоліки якого викликають агресивні дії і надалі змінюють свій напрям із зовнішнього на внутрішній; анатомо-морфологічний, за яким конституція тіла визначає риси характеру людини, а найбільш схильними до аутоагресії та суїциду є мезоморфи; гуманістично-феноменологічний, з методом психологічної автопсії, за яким таку поведінку розглядають з точки зору і в контексті феноменології; когнітивний, за яким в основі суїцидонебезпечних станів особистості знаходяться когнітивні спотворення, як-то дихотомічне мислення, схильність до глобалізації, наявність ригідних когнітивних схем та соціально-психологічний, згідно з яким суїцидонебезпечний стан є складним особистісним комплексом, що функціонує на різних рівнях, а структуру суїцидонебезпечного патерну особистості складають характерологічний, самооціночний, інтерактивний та соціально-перцептивний субблоки. Авторами розроблено та апробовано диференційовану соціально-психологічну програму корекції суїцидонебезпечних станів особистості та її саморегуляції у міжособистісних конфліктах в умовах сучасного соціуму, побудовану на принципах еквівалентності, системності, перспективності, диференційованого прогнозування, динамічності та на засадах екзистенційно-гуманістичного, особистісно-орієнтованого, когнітивно-поведінкового, ресурсного і рефлексивного підходів [4, с. 112].

Таким чином, бачимо, що мотиви та причини суїцидальних дій не можна звести до єдино вірної класифікації, адже вони багато в чому є суб'єктивними і залежать від різних характеристик людини: статі, віку, професії, світосприйняття, і т. д. Намагатись класифікувати їх у чіткі групи означає відмовитись від ідеї про індивідуальність кожної людини, її життєвих обставин та сприйняття нею цих обставин на користь сухої наукової визначеності та впорядкованості. Незаперечним залишається лише те, що будь-яке конкретне самовбивство має свої причини і мотиви.

Мета та методологія дослідження полягає у визначенні переважної наявності чи відсутності суїцидальних проявів і тенденцій у батьків, які виховують дітей з комплексними порушеннями розвитку, а також їх зв'язку з такими особистісними факторами як суб'єктивне відчуття самотності й безнадійності. Для досягнення мети використано Шкалу Безнадійності Бека, методіку діагностики суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела і М. Фергюссона, опитувальник "Ризик-С" та метод незакінчених речень (за О. Кучером).

Емпіричну базу дослідження складають особи віком 21-45 років, котрі, на момент проведення дослідження мали дітей з комплексними порушеннями розвитку.

За результатами проведення методик, можемо зробити висновок про те, що більшості досліджуваних притаманні середній рівень суб'єктивного відчуття самотності (46%) та легкий ступінь безнадійності (32%), 34% опитаних виявили низький рівень суб'єктивного відчуття самотності також для них майже не характерна безнадійність (28%). Посиленої уваги заслуговує група досліджуваних осіб із важкою (16%) та помірною (24%) безнадійністю і високим (20%) рівнем суб'єктивного відчуття самотності

З метою визначення схильності досліджуваних до реалізації суїцидальних дій ми запропонували їм відповісти на питання опитувальника "Ризик-С". Проаналізувавши отримані дані, можемо говорити про те, що в більшості досліджуваних (50 %) не виявлено виразних ознак суїцидальної схильності. У 20 % опитаних було визначено мінімальний рівень суїцидального ризику. Це свідчить про те, що вони, по суті, перебувають поза зоною суїцидальної активності. Можуть констатуватись ті чи ті суїцидогенні фактори, проте це не призводить до стійкого зниження настрою та ангедонії. Ще у 18 % досліджуваних було виявлено наявність окремих ознак суїцидальної схильності. В них може спостерігатись зниження настрою та ангедонія внаслідок накопичення стресогенних факторів. Можливими також є невдоволеність життям та антивітальні переживання. У 12 %

досліджуваних спостерігається наявність виразних ознак суїцидальної схильності. Припускаємо, що можливою є наявність ситуації суб'єктивно великої значущості і тривалості, що сприймається як безвихідна; у свідомості можуть формуватись образи смерті й самогубства. Характерним також може бути звуження свідомості та формування ціннісно-позитивного ставлення до смерті.

З метою діагностики ризику суїцидальних намірів ми застосували метод незавершених речень за О. Кучером. Проаналізувавши отримані дані, можемо говорити, що більшості досліджуваних (60 %) властивий середній рівень ризику суїцидальних намірів. Це може свідчити про факт ситуативної появи в них думок, пов'язаних із суб'єктивною обтяжливістю життя, які, однак, не переходять на етап формування конкретних суїцидальних задумів. Меншу за кількістю групу (30 %) складають досліджувані з низьким рівнем ризику суїцидальних намірів. Імовірно, вони, в цілому, задоволені своїм життям і майбутніми перспективами, а наявні чи можливі перешкоди бачать як такі, що можуть бути подолані. Найменша група (10 %) представлена досліджуваними з високим рівнем ризику суїцидальних намірів. Такий результат може бути свідченням появи в них думок, пов'язаних зі знеціненням та суб'єктивною важкістю життя, а також відсутністю ресурсів для подолання наявних і майбутніх перешкод.

Список використаних джерел:

1. Кальницький Э. А. Экзистенциальный вакуум и кризис идентичности / Э. А. Кальницький // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2017. – №33. – С. 123–130.
2. Сакович Н. А. Суицидальное поведение подростка: профилактика и коррекция / Н.А. Сакович. – Минск: Пачатковая школа, 2013. – 136 с.
3. Van Orden K. A. Suicidal desire and the capability for suicide: Tests of the interpersonal-psychological theory of suicidal behavior among adults/ Van Orden, K. A., Witte, T. K., Gordon, K. H., Bender, T. W., & Joiner, T. E. // Journal of Consulting and Clinical Psychology. – 2008. – № 76. – P. 72–83.
4. Завацька Н. Є. Засоби соціально-психологічної корекції суїцидонебезпечних станів особистості та її саморегуляції у міжособистісних конфліктах / Н. Є. Завацька, О. Є. Блинова, І. С. Попович, Л. В. Боярин, С. В. Піддубняк // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Северодонецьк: Вид-во СНУ імені В. Даля, 2020. – № 1 (51). – С. 111–118.

П'янківська Людмила Володимирівна

канд. психол. наук, науковий співробітник

відділу науково-інформаційної та редакційно-видавничої діяльності

Державний науково-дослідний інститут МВС України, Україна

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА МОТИВАЦІЮ ЛІДЕРСТВА ОСОБИСТОСТІ

Інтенсивний сучасний розвиток суспільства, глобалізація, науково-технічні тенденції, світова ринкова конкуренція – сприяють перегляду і зміні моделей управління у ряді сфер життєдіяльності людини. Ці реалії сьогодення вимагають розроблення нових, більш ефективних форм і методів формування лідерської спрямованості, акцентуючи увагу на особистості, а більш жорстке і суворе адміністрування – замінюється новою моделлю управлінського лідерства. Саме мотивація допомагає лідеру ефективно керувати колективом чи організацією, максимально залучати співробітників до вирішення наявних проблем та задач й виступає запорукою і незамінною умовою досягнення ним поставлених цілей й успіху.

Проведений аналіз наукових джерел засвідчує актуальність проблематики мотивації лідерства особистості. У своїй роботі спробуємо здійснити теоретичний аналіз сучасних бачень учених щодо окресленого питання.

Проблематику мотивації лідерства досліджували зарубіжні (С. Еванс, А. Менегетті, Дж. Мак-Клелланд, Т. Мітчелл, Р. Хауз) та вітчизняні (І. Грищенко, А. Кобера, О. Кокун, С. Походенко, Н. Руда, А. Черкашин) учені. Загалом, лідерство розглядають як мистецтво, як вінець управлінської діяльності, як здатність впливати на окрему людину, так і на певні групи людей задля спрямування їх діяльності на досягнення поставлених цілей [3, с. 9–18]. Науковець І. Грищенко вважає, що лідерство як природний соціально-психологічний процес у групі тісно взаємопов'язаний із мотивацією та впливом на інших людей [1].

Дж. Мак-Клелланд у розробленій мотиваційній теорії вказує, що мотивація полягає у досягненні мети шляхом залучення прихильників, але так, щоб вони самі захотіли її досягти [9]. Він також акцентує увагу на відмінностях між двома типами мотивації влади. Перший тип як персоніфікована потреба лідера у владі проявляється бажанням впливати на інших й виражається наданням порад, прагненням допомагати, викликати емоційні реакції у інших, зміцнювати власну репутацію [11, с. 50]. Другий тип як мотивація до соціалізованої влади характеризується більшою зацікавленістю у співпраці з людьми задля досягнення бажаних результатів і цілей. Лідери з такою мотивацією прагнуть до співпраці й уникають домінування чи керівництва. Саме такий тип мотивації до лідерства визначається як ефективніший і кращий [9].

Тобто, можна стверджувати, що реалізація поставлених цілей та ефективність виконання завдань напряму залежать від мотивації самого лідера та його вміння мотивувати підлеглих чи послідовників.

Цікавим є бачення мотивації лідерства С. Філонович. Дослідник вказує, що задля кращого розуміння основних механізмів формування мотивації лідерства необхідно враховувати позиційну і динамічну сторони лідерства [10]. Позиційне лідерство науковець пов'язує із виокремленням становища особистості або групи, що обумовлене ефективною діяльністю лідера, де природною складовою виступає мотивація досягнення успіху. Динамічне лідерство він пов'язує зі здатністю людини залучати послідовників у діяльність задля досягнення поставлених чи значимих завдань. Таке лідерство обумовлене неможливістю самостійно досягти поставленої мети, а також переконанням, що сумісна

діяльність надасть більше користі для суспільства [10]. Дослідник С. Філонович також вказує, що позиційне лідерство напряму пов'язане із зовнішньою мотивацією лідера, а динамічне – із внутрішньою. Саме внутрішня мотивація виступає важливою рушійною силою лідера. Учені Кіркпатрік і Локк у своїй теорії лідерських якостей також акцентують увагу на її значущість. Вони виділяють персоніфіковану або соціалізовану мотивацію лідерства й вказують, що це одна із значущих рис, яка відрізняє лідерів від НЕ лідерів [5].

Вітчизняні дослідники лідерства О. Нестуля й І. Нестуля, демонструють значимість особистісної спрямованості на лідерство. Вони вважають, що лідер будує свої міжособистісні відносини з послідовниками базуючись на власному авторитеті і впливовості, зацікавленості у розвитку потенціалу кожної особистості, а не на владі та примусі [8, с. 5–6]. А. Мітлош серед важливих факторів розвитку лідерського потенціалу протягом життя особистості виокремлює високу мотивацію у власній моделі лідерської обдарованості [7].

Вітчизняний учений О. Кокун, за результатами власних досліджень у мотиваційному компоненті психологічної структури лідерських якостей майбутнього офіцера виділяє мотивацію до лідерства та мотивацію до успіху [4]. Н. Мараховська уточнює, що мотивація є одним із значущих критеріїв сформованості лідерських якостей майбутніх учителів [6, с. 17–18]. Отже, можна констатувати, що власна мотивація є важливою особистісною якістю лідера.

З точки зору мотивації лідерства безсумнівний інтерес викликає також мотивація послідовників лідера та мотивація виховання нових лідерів. Зарубіжні учені, розробники мотиваційних теорій, М. Еванс, Т. Мітчелл, Р. Хауз доводять, що ефективність діяльності лідера напряму залежить від його впливу на мотивацію послідовників, їх здатність до продуктивного виконання завдань і на задоволеність результатами роботи. Представники теорії обміну та трансактного аналізу Г. Келлі, Дж. Марч, Г. Саймон, Дж. Хоманс, Дж. Хемфілд вважають, що лідер повинен відчувати потреби та бажання своїх послідовників й пропонувати їм способи їх реалізації.

Науковець О. Грудзінська описуючи концепцію харизматичного лідерства вказує, що харизматичним вважається той лідер, який відповідно до власних особистісних якостей здатний впливати на своїх послідовників. Саме такі лідери мають високу потребу у владі, діяльності та переконані у тому у що вірять [2, с. 29]. Науковець І. Грищенко вказує, що ряд особистісних потреб мають вплив на мотивацію поведінки та діяльність лідера й виділяє серед них такі як: потреба у владі, потреба контролю подій та людей, потреба у досягненні й потреба в афіліації [1].

Дослідник Б. Басс у розробленій моделі трансформаційного лідерства серед базових чотирьох компонентів виділяє надихаючу мотивацію або лідерство шляхом наснаги людей. Він вважає, що лідер створює ясне бачення майбутнього, яке оптимістичне і досягне, заохочує інших, зменшує труднощі шляхом надання інформації про проблему й доносить це простою, доступною для усіх мовою. Саме це сприяє реалізації місії [2, с. 36].

Тічі Н. у своїй праці «Двигун лідерства» тлумачить суть головної умови, що визначає здатність лідера перейматися вихованням нових своїх послідовників. Він вважає, що найголовнішим є наявність, так званої, переданої точки зору (*teachable point of view*), що складається з комплексу бізнес-ідей і пов'язаними з ними цінностями, а також емоційної енергії і рішучості [12]. Тобто, можна підсумувати, що у командотворенні і досягненні поставлених цілей значимою є як мотивація послідовників лідера так і мотивація у вихованні нових лідерів.

Отже, проведений теоретичний аналіз наукових джерел з мотивації лідерства вказує, що вона є досить багатогранною і недостатньо вивченою у сучасній психологічній науці. Мотивація лідерства вивчається у багатьох мотиваційних теоріях і теоріях лідерства. Вона виступає важливою особистісною якістю лідера, сприяє реалізації поставлених цілей,

впливає на ефективність виконання завдань. Мотивація лідерства є базовою складовою у командотворенні та вихованні нових лідерів.

Список використаних джерел:

1. Грищенко І. М. (2015). Лідерство як феномен управління групою. *Інвестиції: практика та досвід*. № 10. С. 116–119. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_10_26.
2. Грудзинская Е. Ю. (2006). Эффективное лидерство в управлении человеческими ресурсами с использованием информационных технологий : учебно-методический материал по программе повышения квалификации «Информационные технологии в управлении учебным и научным процессом». Нижний Новгород.
3. Євтухова Т. І. та ін. (2013). Лідерство в муніципальному управлінні : навчально-методичний посібник. Київ.
4. Кокун О.М. (2012). Психологічна структура лідерських якостей майбутнього офіцера. *Вісник Національного університету оборони України*. Вип. 4 (29). С. 170–174.
5. Кунц Г., О'Доннелл С. (2001). Управление Системный и ситуационный анализ управленческих функций Т. I и II. Москва : Прогресс.
6. Мараховська Н. В. (2009). Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Харків, Україна.
7. Мітлош А. В. (2007). Психологічний аналіз лідерської обдарованості членів молодіжних громадських об'єднань (автореф. дис. ... канд. психол. наук). Київ, Україна.
8. Нестуля О. О., Нестуля С. І. (2016). Основи лідерства. Наукові концепції (середина ХХ – початок ХХІ ст.) : навч. посіб. Полтава : ПУЕТ.
9. Попов А. В. (2001). Теория и организация американского менеджмента Москва : Издательство МГУ.
10. Филонович С. Р. (2007). Лидерство как интегральная проблема наук о поведении. *Российский журнал менеджмента*. Т. 5, № 4. С. 91–100.
11. McClelland D. C. (1985). *Human Motivation*. Glenview : IL. Scott, Foresman and Co.
12. Tichy N. (1997). *The Leadership Engine*. Harper Business : N. Y.

SECTION 25.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

Stanislav Kosulin

assistant of the department of oncological surgery
radiation therapy and palliative care

Karkiv Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine

APPLICATION OF BILE DRAINING MINI-INVASIVE INTERVENTIONS IN CASE OF BLASTOMATOUS MECHANICAL JAUNDICE

Tumors of the biliopancreatoduodenal zone (BPDZ) amount for about 15% of all malignant neoplasms of the gastrointestinal tract or about 5 – 6% of all malignant tumors detected in Ukraine. Tumor diseases of BPDZ occupy one of the leading places among the causes of disability and mortality of the population, both according to global and state statistics where 85 – 90% of the cases belong to patients with distal tumor biliary obstruction. [1].

Tactical approaches and decisions in the treatment of patients with malignant neoplasms of BPDZ complicated OJ have undergone certain changes in the last few decades. Surgical treatment performed on patients with blastomatous jaundice result in large number of complications, and mortality can reach 15 – 60% [2].

Modern techniques of preoperative biliary decompression have significantly expanded the possibilities of performing complex high-tech radical surgical operations [3]. However, a fairly rapid invasion of the tumor process into many nearby vital organs and vessels leads to a frequent reason for the impossibility of performing a radical operation. Due to the fact that the operability of tumors of this localization does not exceed 15 – 17% while the use of palliative general surgical methods of biliary decompression results in a high rate of complications and mortality, it is of considerable interest to determine the algorithm for performing minimally invasive methods of biliary drainage among patients of given category. [4]. The unsatisfactory results of general surgical treatment performed in any obstructive jaundice (OJ) complicated cases dictate the need to perform a two-stage treatment where decompression of BPDZ in order to restore the natural bile passage.

The purpose of study is surgical treatment optimization in cases of surgically incurable obstructive blastomatous jaundice.

Study inclusion criteria: patients over the age of 18; the presence of OJ (the level of bilirubin is more than 50 $\mu\text{mol/l}$); the duration of OJ does not exceed 14 days; the need for nutritional support; the need of effective bile excretion; the patient's agreement to the proposed complex of examination and treatment.

Patients were divided in 2 subgroups: subgroup A (63 observations) consisted of patients, who underwent various endoscopic retrograde methods of biliary drainage, and subgroup B (59 observations) where antegrade percutaneous-transhepatic methods of biliary drainage were used as biliary decompression.

Immediate results` of antegrade and retrograde methods of biliary excretion assessment was carried out according to following indicators: the baseline bilirubinemia level, number of patients with severe concomitant pathology, and the causes of distal CBD obstruction.

Comparison of patients of subgroups A and B in terms of the severity of hyperbilirubinemia at the time of admission to the hospital is shown in Fig. 1.

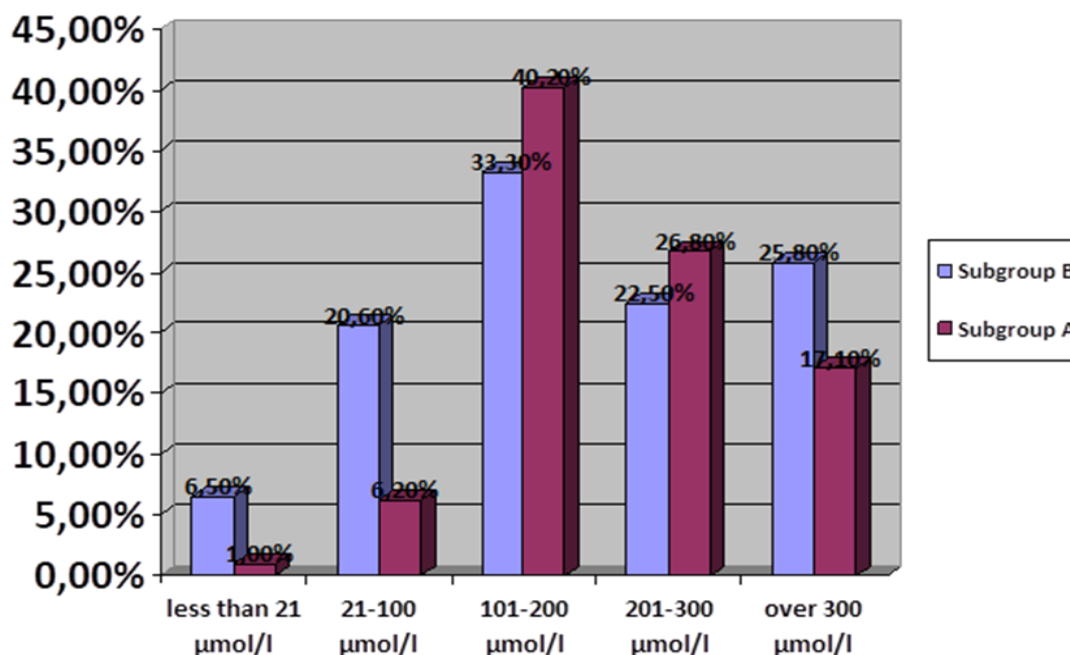

Fig. 1. Bilirubinemia levels in patients of A ($n=63$) and B ($n=59$) subgroups

Comparative analysis of the closest results of retrograde and antegrade decompression in patients with distal obstruction of the BPDZ of malignant etiology shows that in terms of the effectiveness of decompression, as well as the proportion of complications and mortality, antegrade and retrograde methods of minimally invasive decompression in patients with distal tumor obstruction of the BPDZ do not have statistically significant differences.

Basing on mentioned results we have developed an algorithm for the surgical treatment of incurable patients with a blastomatous jaundice.

Results. The developed algorithm of bile drainage in incurable patients with blastomatous jaundice allowed to minimize the number of postoperative complications to 4.0%, avoid the development of transient hyperamylasemia and post-manipulation pancreatitis. Endoscopic retrograde methods of bile duct prosthetics as the final stage of surgical treatment in this category of patients have certain advantages over antegrade methods of external drainage, primarily associated with the preservation of the natural bile passage and patients' better adaptation and tolerance in postoperative period.

References:

1. Лупальцов В.И. Современное состояние и перспективы отечественной панкреатологии / В. И. Лупальцов// Науковий Журнал МОЗ України. – 2013. – № 1(2). – С. 37 – 46.
2. Алгоритм диференційної і топічної діагностики обтураційної жовтяниці та мініінвазивної корекції прохідності магістральних жовчовивідних шляхів / М. Ю. Ничитайло, П. В. Огородник, А. Г. Дейниченко [та ін.]// Клінічна хірургія. – 2012. – № 2. – С. 5 – 10.
3. Al-Taan O. S. Laparoscopic pancreatic surgery: a review of present results and future prospects / O.S. Al-Taan, J.A. Stephenson, C. Briggs, C. Pollard // HPB (Oxford). – 2010. – Vol. 12(4). – P. 239 – 243.
4. Bahra M. Surgical palliation of advanced pancreatic cancer / M. Bahra, D. Jacob // Recent Results Cancer Res. – 2008. – №177. – P. 110 – 120.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Сидорчук Леонід Ігорович

канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри мікробіології та вірусології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Джуряк Валентина Степанівна

асистент, асистент кафедри мікробіології та вірусології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Сидорчук Лариса Петрівна

док. мед. наук, професор, завідувач кафедри сімейної медицини
Буковинський державний медичний університет, Україна

Міхєєв Андрій Олександрович

канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри мікробіології та вірусології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Бліндер Олена Олександрівна

канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри мікробіології та вірусології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Сидорчук Ігор Йосипович

док. мед. наук, професор, професор кафедри мікробіології та вірусології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Яковичук Ніна Дмитрівна

канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри мікробіології та вірусології
Буковинський державний медичний університет, Україна

МІКРОБІОТА СЛИЗОВОЇ ОБОЛОНКИ ПІДНЕБІННИХ МИГДАЛИКІВ У ДІТЕЙ, ХВОРИХ НА ХРОНІЧНИЙ ТОНЗИЛІТ

***Анотація.** Провідними збудниками хронічного тонзиліту у дітей є коагулазопозитивний *S. aureus* та стрептококи (*S. pyogenes*, *S. anginosus*). Інфекційно-запальний процес піднебінних мигдаликів обумовлюють монокультури лише у 21,95% дітей. В інших 78,05% хворих дітей інфекційно-запальний процес обумовлений провідними збудниками в асоціації з іншими умовно патогенними мікроорганізмами. Асоціації що складаються із 2 таксонів виявлені у 65,85% хворих.*

Тонзиліт (ангіна) – гостре переважно, як вважалось раніше, стрептококової природи захворювання, що характеризується лихоманкою, явищами загальної інтоксикації, вираженими інфекційно-запальними змінами у піднебінних мигдаликах та у регіонарних лімфатичних вузлах [3, 9]. Друга половина ХХ і початок ХХІ століття характеризуються корінною перебудовою реактивності крупних контингентів населення, що призвело до змін не тільки патоморфозу – зміни «обличчя» інфекційно-запальних процесів, спотворення їх класичних форм, а також сформували нові концепції стосовно збудників інфекційно-запальних процесів [2, 4, 6].

Проблема інфекційно-запальних процесів у дітей в останні десятиліття зайняла провідне місце, що пов'язано з корінною перебудовою способу життя і ломки динамічних

стереотипів, що сформувалися упродовж століть [5, 7, 10]. Лавиноподібний процес урбанізації, стрімкий розвиток промисловості і пов'язане з ним забруднення навколишнього середовища, що призвело у 1988 році до появи нового екологічного захворювання «Чернівецької хімічної хвороби». Такий далеко неповний перелік джерел зміни патоморфозу інфекційних і неінфекційних хвороб, що сприяє не тільки трансформації гострих захворювань у хронічну форму, а також і зміні провідних їх збудників [1, 5, 8]. Вивчення таксономічного складу, імуносупресивної активності та мікроекологічних показників екосистеми «макроорганізм-мікробіом» мікробіоти слизової оболонки піднебінних мигдаликів у дітей з хронічним тонзилітом визначає актуальність теми дослідження.

Метою дослідження було вивчення таксономічного складу, мікроекологічних показників екосистеми «макроорганізм-мікробіом» мікробіоти слизової оболонки піднебінних мигдаликів дітей хворих на хронічний тонзиліт, її чутливості до ряду антибіотиків та імуносупресивної активності.

Таксономічний склад мікробіоти вивчені мікробіологічним методом – ізоляцією та ідентифікацією кожного таксону. Для визначення механізмів контамінації і колонізації поверхні слизової оболонки мигдаликів мікробіотою використаний екологічний метод, що дозволив встановити характеристику співіснування компонентів екосистеми «макроорганізм-мікробіом» і прослідкувати спрямованість дестабілізації мікроекології на поверхні піднебінних мигдаликів дітей, хворих на хронічний тонзиліт.

Домінуючу роль таксонів в асоціативному мікробіоценозі встановлювали за значенням індексу постійності. Для характеристики різноманіття мікробіоценозу біотопу зіва використовували індекси видового багатства Маргалефа та видового різноманіття Уіттекера. Саме ці показники характеризують просторово-харчові ресурси, що складаються у біотопі (на поверхні слизових оболонок піднебінних мигдаликів), та умови середовища існування (персистенції), росту і розмноження різних таксонів.

Міру домінування певних таксонів у біотопі за патологічного стану вираховували за індексами видового домінування Сімсона і Бергер-Паркера, визначення імуносупресивної активності та чутливості провідних збудників до антибактеріальних препаратів здійснювали загальновідомими методами.

У формуванні, розвитку та тяжкості перебігу хронічного тонзиліту у дітей суттєву роль відіграє таксономічний склад, популяційний рівень мікробіоти, її фактори патогенності та вірулентності, з іншої сторони – фактори і механізми протиінфекційного імунного захисту і, в першу чергу, неспецифічного протиінфекційного захисту організму дитини, який має свої вікові особливості.

На слизовій оболонці піднебінних мигдаликів у більшості (70-88,61%) хворих персистують факультативні анаеробні та аеробні мікроорганізми, серед яких 78,57% грампозитивні коки, грамнегативні енетеробактерії, гемофільні бактерії та мораксели. Облігатні анаеробні бактерії виявляються у 11,39% випадках, серед яких 33,33% - грампозитивні коки і 66,66% грамнегативні превотели, бактероїди і порфіромонади. За значенням індексу постійності, частоти зустрічання та за мікроекологічними показниками екосистеми «макроорганізм-мікробіом», індексом видового багатства Маргалефа, видового різноманіття Уіттекера як своєрідних «рейтингів» біотопу, що характеризують просторово-харчові ресурси біотопу та умови середовища існування відповідних таксонів мікробіому, а також за індексом видового домінування Сімсона і Бергера-Паркера провідними збудниками хронічного тонзиліту у дітей є *S. aureus*, часто зустрічається *S. pyogenes*, нечасто виявляються збудниками хронічного інфекційно-запального процесу у дітей *E. coli*, *S. anginosus*, *M. catarrhalis*. Провідні збудники нерідко виявляються в асоціації з іншими мікроорганізмами.

У 21,95% хворих виділена монокультура, у 65,85% випадків мікроорганізми знаходились в асоціації із 2-х різних таксонів та у 9,76% пацієнтів мікробіота складалася із 3-х таксонів, а *Influenzae pneumoniae* в одного хворого виявлена асоціація мікроорганізмів, що складалася із 4-х умовно патогенних мікроорганізмів. Штами умовно патогенних бактерій характеризуються високою частотою і вираженістю антикомплементарної активності (АКА). Так, всі виділені штами *S. aureus*, *S. pyogenes*, *H. influenzae*, *K. pneumoniae* проявляють АКА і вона залежить від дози комплементу. Антилізоцимну активність (АЛА) проявляють всі ізольовані та ідентифіковані штами *S. aureus*, *S. pyogenes*, *H. influenzae*, *K. pneumoniae*, *P. asaccharolyticus* та *P. melaninogenicus*. Найвищий рівень АЛА встановили у *S. pyogenes* ($0,207 \pm 0,023$ мкт/мг.од.опт. щільності), *S. aureus* ($0,207 \pm 0,023$ мкт/мг.од.опт. щільності), *P. melaninogenicus* ($0,189 \pm 0,016$ мкт/мг.од.опт. щільності)

Важливою складовою бактеріального дослідження є встановлення чутливості збудників інфекційно-запальних процесів стосовно антибіотиків, що є обов'язковою умовою розробки лікувально-профілактичної тактики.

Більшість клінічних штамів *S. aureus* чутлива до левофлораксацину (74,29%), офлораксацину (68,57%), неоміцину і гатіфлораксацину (54,29%) та ципрофлораксацину (51,43%). Штами цього мікроорганізму резистентні стосовно кліндаміцину, хлоамфеніколу, еритроміцину (80,0%), ампіциліну, гентаміцину (71,43%), тетрацикліну (62,86%), бензилпеніциліну, карбеніциліну, лінкоміцину, ванкоміцину (60%). В сучасних умовах для лікування та санації стафілококів у порожнині рота можливо використовувати левофлораксацин, офлораксацин, неоміцин, гатіфлораксацин і ципрофлораксацин. Але використання цих антибіотиків бажано проводити після встановлення чутливості виділених клінічних штамів, оскільки серед них можуть бути саме резистентні штами щодо гатіфлораксацину, неоміцину, а також перерахованих антибіотиків. Лікування екстраінтестинального ешерихіозу (порожнини рота) можливо проводити дезінфектантами або використовувати гентаміцин, левофлораксацин, неоміцин, олеандоміцин, хлорамфенікол, до яких більшість штамів *E. coli* чутлива, а резистентних не виявлено.

Висновки.

1. Провідними збудниками хронічного тонзиліту у дітей є коагулазопозитивний *S. aureus*, стрептококи (*S. pyogenes*, *S. anginosus*). Інфекційно-запальний процес піднебінних мигдаликів обумовлюють монокультури лише у 21,95% дітей: у 14,63% запальний процес викликає *S. pyogenes*, у 7,32% – *S. aureus*. Ці таксони проявляють, як комплементарну, так і антилізоцимну активність.

2. В інших 78,05% хворих дітей інфекційно-запальний процес обумовлений провідними збудниками в асоціації з іншими умовно патогенними мікроорганізмами. Асоціації, що складаються із 2 таксонів виявлені у 65,85% хворих. Одним компонентом асоціацій був *S. aureus*, іншим компонентом були представники 12 різних таксонів. Найчастіше (14,63%) асоціація була *S. aureus* і *M. catarrhalis*. У 9,76% хворих на хронічний тонзиліт виявлена асоціація із 3 різних таксонів та в одного (2,44%) ізольована асоціація, що складалася із *S. aureus*, *S. anginosus*, *H. influenzae* та *C. albicans*.

3. Більшість (51,43%-74,29%) штамів провідних збудників інфекційно-запального процесу у дітей хворих на хронічний тонзиліт чутлива до неоміцину, левофлораксацину, офлораксацину, гатіфлораксацину, ципрофлораксацину. Стійких штамів *S. aureus* і стрептококів (*S. pyogenes*, *S. anginosus*) у дітей, хворих на хронічний тонзиліт стосовно флораксацину, левофлораксацину і ципрофлораксацину не виявлено. Для вирішення використання антибіотиків у терапевтичній тактиці необхідно дослідити антибіотикограму кожного таксону, оскільки провідні збудники у більшості хворих дітей на хронічний тонзиліт знаходяться в асоціації з іншими таксонами, що відносяться до 12 різних груп і мають іншу чутливість стосовно різних антибіотиків.

Список використаних джерел:

1. Журавлев А. С., Мани Х., & Демина Е. В. (2014). Микробиоценоз небных миндалин у больных с различными формами хронического тонзиллита. Журнал вушних, носових і горлових хвороб, (1), 58-62.
2. Бережна О.Е., (2014). Вплив препаратів «Лімфобіозот» та «Траумель» на мікробіоценоз порожнини рота у дітей із хронічними тонзилітами. Вісник проблем біології і медицини, 1(2).
3. Сидорчук А. С., Сидорчук Л. І., & Олійник О. М. (2013) Видовий склад та популяційний рівень мікробіоти піднебінних мигдаликів у хворих за ускладнених форм тонзилітів. Хірургія Донбасу, 2 (1), 27-33.
4. Бутова Є. Д. (2014) Чутливість до антимікробних хімотерапевтичних препаратів штамів *Streptococcus b-haemolyticus*, ізольованих від пацієнтів на гострий тонзилофарингіт. Biomedical and biosocial anthropology, (22), 167-169.
5. Бухарин О.В. (1999) Персистенція патогенних бактерій. М.: Медицина, 308 с.
6. Enin I.P., Baturin V.A., Shchetinin E.V, Karpov V.P., & Enin I.V. (2013) Microflora of palatine tonsils in chronic tonsillitis. Vestnik otorinolaringologii, (4), 21-22.
7. Yildizoglu U., Polat B., Gumral R., Kilic A., Tosun F., & Gerek M. (2015) Effect of antibiotic use on bacterial flora of tonsil core in patients with recurrent tonsillitis. European Archives of Oto-Rhino-Laryngology, 272 (6), 1525-1528.
8. Khadilkar M. N., Ankle N., & Harakuni S. (2017) Aerobic and anaerobic bacterial isolates on the surface and core of tonsils from patients with chronic tonsillitis. Bengal Journal of Otolaryngology and Head Neck Surgery, 25 (2), 89-94.
9. Vladimirova T.Y., Barishevskaya L.A., Lyamin A.V., Kondratenko O.V., & Velikanov A.K. (2017) Applicability of antibacterial agents in chronic tonsillitis treatment. Vestnik otorinolaringologii, 82 (2), 55-59.
10. Цыркунов В. М., Рыбак Н. А., Васильев А. В., & Рыбак Р. Ф. (2016) Микробиологические и морфологические аспекты хронического тонзиллита. Инфекционные болезни, 14 (1), 42-47.
11. Рыбак Н. А., Цыркунов В. М., & Рыбак Р. Ф. (2014) Микробиоценоз небных миндалин при хроническом тонзиллите. Здоровоохранение (Минск). (12), 2-7.

В'язовський Юрій Ігорович

канд. мед. наук, асистент кафедри офтальмології
Одеський національний медичний університет, Україна

ОНТОЛОГІЧНА МЕДИЦИНА: ПОШУК КОДУ

Сучасні вимоги до формування, виховання та гармонічної самореалізації фахівців високого рівня в сучасних умовах бурхливої трансформації людської популяції потребують високотехнологічних інновацій, культурного контенту та аристократичного вектору розвитку.

Особливо це стосується такої елітної професії як медицина, де високий професіоналізм, культурний та моральний імперативи створюють потрібну спіраль розвитку творчого потенціалу цього авангарду людства, вимагаючи не тільки мультисистемного, але й субсистемного та надсистемного підходів до процесів пізнання і діяльності.

Але при зіткненні з жорсткою природничою, соціальною чи техногенною реальністю, часто всі «благі наміри» незагартованої особистості лікаря не витримують того молюха дезінтеграції, який закономірно приводить до трагічних психологічних наслідків чи катастроф.

Відомо багато яскравих прикладів життя та діяльності великих постатей з вдалою психосоматичною резистентністю, які завдяки конституційній, соціальній чи релігійній підтримці, витримали нелюдські навантаження і репресії та виконали свій вселенський, громадський і особистий обов'язок.

Справжня професійна медицина онтологічна – вона не має релігійних, расових чи інших обмежень, але все ж має свій CODEX MEDICUS: «свою релігію», свої базові заповіді, свої принципи та парадигми і свою стратегію діяльності та розвитку. Таким чином, завданням лікаря нового тисячоліття, озброєного сучасними технологіями онтологічного трансформування та допомогою штучного інтелекту, повинна мабуть бути і сучасна ідеологія «нової» стратегії виживання не тільки традиційної людини, як розумного представника роду з царства тварин сімейства гомінід загону приматів, яка живе на рівні базових інстинктів, але й новостворюваного різновиду трансформованої постлюдини «Homo noomoralis».

Моделювання таких об'єктів традиційно має «редукований» характер, хоч в новітній мультикоординатній системі пізнання всесвіту людини та її сутності і мультимодального їх відтворення у вигляді мегаметамоделей (МММ), холистичний підхід примушує їх вдосконалювати від біо-соціальних до біо-психо-соціальних, від біо-психо-кібер-соціальних до біо-психо-онто-кібер-соціальних. Такий мультидисциплінарний інтегрований підхід потребує також знань і навичок «синерго-онто-системного» (СОС) чи точніше «синерго-сеніо-системного» (ССС) процесу управління та корекції хоч і базових, але динамічних квазіживих моделей, які потребують вже онтологізованого структурно-енерго-інформаційного («сеніо») втручання.

Однак процес пізнання надскладних багатовимірних об'єктів не зводиться тільки до створення їх віртуальних чи реальних моделей, хоч це основа для встановлення онтологічного діагнозу, але також і до інтеграції в Єдину Модель Всесвіту. Але, як тільки когнітивний розум, хоч і кібернетично підсилений та озброєний, попадаючи в єдиний «культурний континуум», намагається створити цю МММ безмежності Всесвіту, виникають тимчасові чи нездоланні перешкоди, які традиційно замінюються догматами

віри. Творче та критичне застосування концепції «ресингулярності» процесу пізнання може значно полегшити процес інтеграційного синтезу багатьох понять та уявлень, а некоректне – навпаки може привести до спекулятивних чи маніпулятивних помилок та міфології оманливих світоглядів.

Які ж принципи і парадигми, як можливо раніше, потрібно закладати в базові ментальні моделі працівникам онтологічної медицини, поки вони ще здатні розвивати «онтологічний зір» та навички мотивованого навчання і креативно застосовувати свої знання та вміння?

Для ефективної онтологізованої допомоги і усвідомленого спілкування з колегами та пацієнтами в спільному освітньому знаменнику найперше повинні бути три базових заповіді: 1) Допоможи! 2) Не пошкодь! 3) Не вбий! Обов'язково також має бути сформованою міждисциплінарна модель основ культури, з ключами доступу до генокоду та фенкоду сеніогенезу, вітагенезу, біогенезу, ноогенезу, нормогенезу, патогенезу, саногенезу. Пам'ятаючи, що ми всі дивимось на оточуючу реальність під різними кутами, обов'язковою має бути інваріантна модель складного «локально-психо-соматичного» пацієнта, який знаходиться в лещатах поліетіологічного дезінтеграційного процесу.

До обов'язкового переліку подібних «імпринтів» належить також універсальна модель корекції гетерогенних патологічних порушень на різних рівнях і векторах, ведучих до незворотної втрати сеніорезистентності. Наприклад, стандартна 3Д-модель: процеси дисциркуляції ведуть до дегенерації, а потім – до дезінтеграції. Такі варіанти прогресуючої патосинергетики різних органів і систем неминуче приводять до появи дезінтеграційних гетерогенних гіперсиндромів, а далі до інвалідності чи смерті.

Дуже часто етіологічну роль в виникненні цих явищ відіграють ключові порушення «структурно-динамо-функціональної» єдності, яка відноситься до фундаментальних якостей живої природи, але яку все-таки не можна відокремлювати від загальних геодинамічних та космогонічних процесів. Спрощено, але все ж можливо це продемонструвати на інтегрованій «гео-біо-ноо» моделі людини в зв'язку з порушенням гео-біо-ноо динамічних зв'язків.

На базі такого інтегрованого динамічного підходу була вперше створена нова концепція виникнення, діагностики, профілактики, лікування та реабілітації такого інвалідизуючого захворювання як глаукома, яку можна уявляти, як гетерогенний «3Д» гіперсиндром інтолерантного порушення гідро-, гемо- та нейродинаміки ока, ведучий до сліпоти.

Онтологізованою є і створена з нашою допомогою для таких пацієнтів з різними проявами дезінтеграційного гіперсиндрому «система інтегративного саногенезу» (СІС), яка існує вже більше 25 років [1,2,3]. В ній на основі впровадження єдиного алгоритму етіо-пато-саногенної стратегії «валеомедичної реабілітації» (ВМР) пацієнтів на базі очного реабілітаційного відділення санаторно-курортного закладу та регіональних офтальмоцентрів, сукупно з залученими фахівцями цільової корекції патогенних та саногенних процесів на фоні оздоровлення природними та преформованими екологічними факторами, вдалось поліпшити та стабілізувати стан органа зору при глаукомі (96,4% у 6048 хворих) та іншій офтальмопатології (93,8% у 3826 хворих) з суттєвою санацією всього організму (99%): гідро-, гемо- та нейродинаміки, метаболізму, імунітету, регенерації, адаптації та резистентності.

Таким чином реалізовувалась не тільки нова парадигма саногенезу, але й базова модель реактивації та реінтеграції складного пацієнта по відновленню його життєздатності, працездатності та боєздатності: 1) ревіталізації, 2) реабілітації, 3) ремілітаризації в єдиному онтологічному просторі.

Список використаних джерел:

1. Вязовский Ю.И., Бережная Е.И. (2016) Опыт реабилитации офтальмологических больных в системе интегративного саногенеза // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Філатовські читання – 2016», присвяченої 80-річчю з дня заснування Інституту очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П. Філатова НАМН України та XIV конгресу офтальмологічного товариства країн Причорномор'я 19-20 травня 2016 року Одеса, Україна. Одеса, ТЕС, 2016. с.213-214.
2. Вязовский Ю.И., Бережная Е.И. (2016) Теория интегративного саногенеза - 20 лет спустя // Матеріали міжнародної XVIII науково-практичної конференції «Сучасні досягнення спортивної медицини, фізичної реабілітації, фізичного виховання та валеології 2016». - Одеса, 26-27 травня 2016. – Одеса: ПОЛІГРАФ, 2016. - с.45-49.
3. В'язовский Ю.І., Бережна О.І. (2021) Стратегія реабілітації офтальмологічних хворих в системі інтегративного саногенезу // Сучасні проблеми медицини сьогодення: роль лікаря в житті суспільства. Сучасні проблеми офтальмології: збірник праць наук.-практ. конф. з міжнар. участю (25-26 лютого 2021 року) / За ред.Федірка П.А., Бабенко Т.Ф., Максимук О.Ю. та ін. Київ:2021. с.25 https://nrcrm.gov.ua/downloads/2021/tezy_new.pdf

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Тереник Софія Антоліївна

здобувач вищої освіти третього медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Луц Анна Андріївна

здобувач вищої освіти третього медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Соломко Анастасія Романівна

здобувач вищої освіти третього медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Ібрагімова Раміла Ельшад кизи

здобувач вищої освіти третього медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Троценко Олексій Володимирович

ст. викладач

Харківський національний медичний університет, Україна

ПРОБЛЕМА ІСНУВАННЯ ЛГБТ-СПІЛЬНОТ В УКРАЇНІ ОЧИМА СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Вступ. Ми живемо у двадцять першому сторіччі й з кожним роком світ змінюється. Зміни відбуваються у медицині, науці, політиці та у взаємовідносинах у суспільстві. Наразі, все частіше почали підійматися питання, які ще 10-20 років тому не поставали так гостро і викликали обурення чи занепокоєння. Одним із них є питання розширення прав і свобод людей, яких підтримують гомосексуальну орієнтацію. Сьогодні, у деяких країн умовного Заходу (Нідерланди, Австралія, Данія, Австрія, Аргентина, Бельгія, Велика Британія) спостерігається тенденція до легалізації таких стосунків, а представники ЛГБТ-спільнот все більше отримують можливостей для культурного, морального та політичного впливу в суспільстві. Хоча залишаються країни, які не тільки засуджують, але й приймають жорсткі заходи по відношенню до людей з нетрадиційною орієнтацією. Наприклад, в Саудівській Аравії та Афганістані закон карає такі взаємовідносини у вигляді штрафів, тюремного довічного ув'язнення та навіть смертною карою. Зафіксовано перелік країн де застосовується лікування гомосексуалізму такими терапіями, як аверсивна та конверсивна.

Україна знаходиться серед країн, де такі стосунки сприймаються у суспільстві досить неоднозначно. Серед представників зарубіжних та українських ЛГБТ-спільнот розповсюджена точка зору, що в Україні вони піддаються дискримінації та соціальній стигматизації. Хоча ще з 1991 року такі відносини були декриміналізовані, однак, наприклад, одностатеві шлюби у нашій країні не дозволені офіційно та не мають жодних форм реєстрації. Намагання України увійти до ЄС призвело до активізації діяльності ЛГБТ-спільнот та їх підтримки у Європарламенті, а питання розширення їх прав і свобод в Україні висувається як одна з умов входження до спільноти європейських народів. У своїх прагненнях ЛГБТ-спільноти намагаються отримати представництво практично в усіх громадських і державних структурах України, у тому числі і в освітньо-виховних закладах. Чи є насправді виправданою така акцентуація уваги до становища прихильників

нетрадиційної сексуальної ідентифікації? Чи відповідають амбіції представників ЛГБТ-спільнот реальній кількості самих прихильників нетрадиційної орієнтації в українському суспільстві? Чи повинні бути певні обмеження в розповсюдженні впливу таких організацій на підростаюче покоління українців?

Проблема сексуальної орієнтації має багато вимірів, один із них стосується медичної сфери, зокрема, в рамках педіатричної спеціальності. Адже, саме в дитячому та підлітковому віці формується сексуальна ідентифікація людини. З приводу цієї проблематики, нам стало цікавим дізнатися думку сучасних студентів-медиків взагалі, і студентів-педіатрів, зокрема. З цією метою ми вирішили провести анонімне опитування серед студентів ХНМУ усіх спеціальностей без обмеження курсу навчання.

Мета. По-перше, ми хотіли дізнатися про ставлення майбутніх лікарів, як частини українського соціуму, до людей з нетрадиційною сексуальною орієнтацією. Чи дійсно це викликає таку нетерпимість, як вважають представники ЛГБТ-спільнот?

По-друге, ми спробували зрозуміти, наскільки студенти сприймають цю тему як проблемну, і які дії по її вирішенню вважають необхідними. Чи є виправданим таке акцентування уваги суспільства на становищі прихильників ЛГБТ-спільнот та вимоги розширення їх впливу в українському соціумі? Чи потрібно дотримуватися певних меж у збільшенні кількості людей з нетрадиційною орієнтацією та в розповсюдженні впливу ЛГБТ-спільнот на підростаюче покоління?

По-третє, дослідити розуміння студентами-педіатрами своїх дій як лікарів у ситуаціях, пов'язаних з проблемами дітей та підлітків з вибором сексуальної ідентифікації. В якій мірі лікар-педіатр повинен приймати участь у вирішенні проблеми сексуальної ідентифікації дитини?

Матеріали та методи. В проведенні дослідження були створені два блоки питань опитування, окремо для студентів ХНМУ загалом і їх батьків, та для студентів-педіатрів 3 курсу. Студенти, які навчаються на 3 курсі вже отримали певний вантаж знань з медицини та мають достатній вік для формування власного погляду з даної тематики.

При проведенні загального опитування ми вирішили паралельно з'ясувати різницю думок між студентами покоління Z (люди народженні у період з 1992-2012 рік) та їх батьками, переважна більшість яких відноситься до покоління X (народжені в 1965-1980 рр.).

Серед покоління Z були встановлені такі результати:

Чи можна і чи потрібно лікувати гомосексуалізм?

107 ВІДПОВІДЕЙ

Діаграма 1

На діаграмі 1. ми можемо побачити, що думки людей розділилися наступним чином: 58,9% вважають, що гомосексуальна орієнтація не сприймається вороже, тобто ці люди мають такі ж самі права та обов'язки. У той же час, 33,6% вважають, що такі люди можуть

мати психічні розлади і, можливо, повинні пройти курс психотерапії. Лише 5% опитуваних вважають, що цей феномен є хворобою, яку потрібно лікувати.

Діаграма покоління X суттєво відрізняється:

Чи можна і чи потрібно лікувати гомосексуалізм ?
82 ВІДПОВІДЕЙ

Діаграма 2

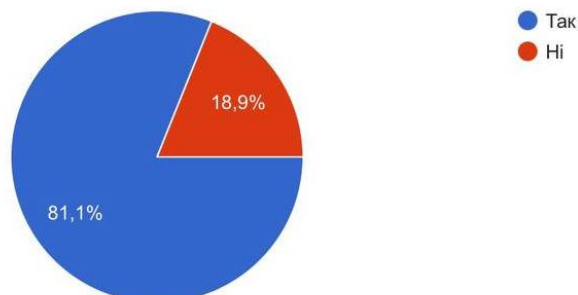
Покоління наших батьків ставиться до людей нетрадиційної орієнтації більш негативно, понад 60% проголосували за те, що такі люди потребують медичного обстеження та лікування, а 20% взагалі вважають, що цей феномен є психічним відхиленням.

Ми бачимо, що на відміну від своїх батьків, сучасне покоління, загалом, досить неупереджено ставиться до феномену нетрадиційної сексуальної ідентифікації, що доводить відсутність серйозних підстав для розширення механізмів і структур в суспільстві по захисту людей з нетрадиційною сексуальною ідентифікацією.

Другий блок опитувань стосовно студентів-педіатрів ми вирішили більш деталізувати аспекти цієї проблеми і максимально наблизити її до особистості кожного студента. Чи повинен соціум обмежувати розповсюдження цього явища? Ми намагалися створити ситуацію, за якою студенти поглянули б на цю проблему з позицій лікаря. У порівнянні з першим блоком, результати цього опитування виявилися дещо іншими.

Уявіть таку ситуацію: хтось із ваших близьких родичів (мама, тато, брати або сестри та ін.) заявили про плани змінити свою сексуальну орієнтацію. Чи призвело б це до серйозного психологічного дискомфорту для всіх членів вашої родини (як близьких, так і дальніх)?

37 відповідей

Діаграма 3

Тобто, зіткнувшись з цим феноменом у колі своєї родини, більш ніж 80% студентів визнали її, як дискомфортну.

Які були б особисто ваші дії?

38 відповідей

Діаграма 4

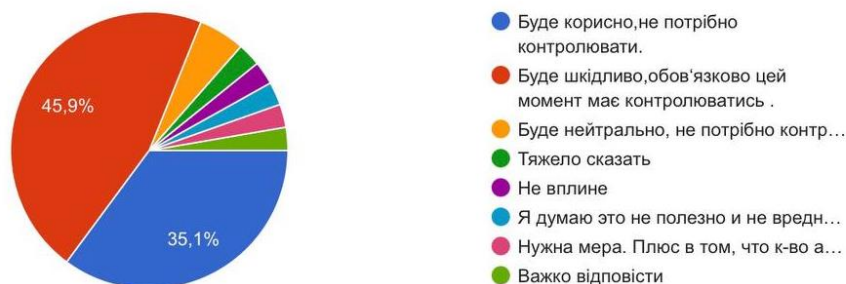
Як ми бачимо, понад 65% студентів-педіатрів не підтримали б вибір свого близького родича в бік зміни сексуальної орієнтації.

Гадаємо, що ці результати свідчать про проблему, яку зараз, чомусь, замовчують у ході боротьби за розширення прав сексуальних меншин. Однією з головних підстав у захисті права людини на вільний вибір сексуальної орієнтації є твердження про те, що така людина перебуваючи в меншості відчуває значний психологічний дискомфорт, пригнічення і т.д. Результати опитування показують іншу проблему – серйозний дискомфорт оточення такої людини, членів її родини. Цей фактор, чомусь, майже не сприймається захисниками прав сексуальних меншин та не розглядається у засобах масової інформації, що призводить до викривлення соціальної дійсності та застосування подвійних стандартів у визначенні меж поширення впливу прибічників ЛГБТ-спільнот.

Дуже важливими є наступні питання.

Як ви вважаєте, збільшенні кількості людей з нетрадиційною сексуальною орієнтацією буде корисним для майбутнього людства чи шкідливим? Чи необхідно суспільству контролювати і стримувати розповсюдження ЛГБТ-спільнот?

37 відповідей

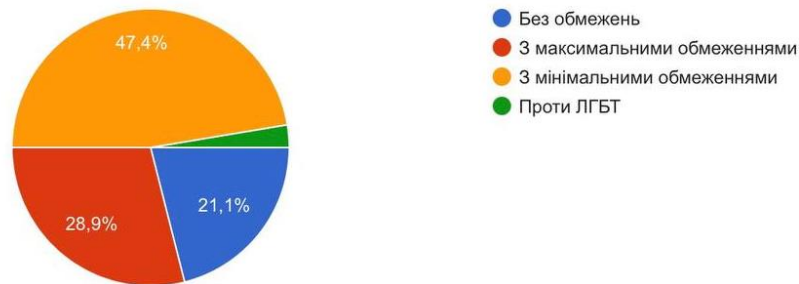

Діаграма 5

Майже половина студентів вбачає загрозу суспільству в збільшенні кількості людей з нетрадиційною сексуальною ідентифікацією.

Якщо ви не вбачаєте суспільної загрози в популяризації і розповсюдженні ЛГБТ-спільнот, в яких формах і об'ємах це можна дозволяти проводити серед молоді?

38 відповідей

Діаграма 6

Ця діаграма показує, що майже 80% студентів вважають необхідним стримувати розповсюдження діяльності ЛГБТ-спільнот. Хочемо зробити акцент на тому, що це думка не людей старшого покоління, а студентської молоді з неупередженим сприйняттям існування людей з іншою сексуальною орієнтацією.

Як висновок, можна зазначити, що при прийнятті ключових рішень на рівні держави щодо діяльності ЛГБТ-спільнот в сучасному українському суспільстві потрібно більш уважно вивчати процеси в соціумі й формувати власну, суверенну політику щодо існування сексуальних меншин.

Муродова Мехринисо Мубиновна

Ассистент кафедры Общественное здоровье и организация здравоохранения
Республика Узбекистан

РОЛЬ ПЕНИЦИЛЛИНОВОГО РЯДА В ЛЕЧЕНИИ ТОНЗИЛЛЯРНОЙ ПАТОЛОГИИ

***Аннотация.** Тонзиллярная патология одна из распространенных заболеваний во всем мире. Ей подвержены люди всех возрастов, но наибольшую актуальность воспалительные заболевания миндалин имеют в детском возрасте в связи с опасностью тяжелых осложнений. Алгоритмы лечения тонзиллярной патологии описаны в различных международных и национальных руководствах, тем не менее вопросы практического выбора антимикробных средств нередко вызывают трудности у практических специалистов.*

До 75% острых и обострений хронических респираторных заболеваний сопровождается симптомом боли в горле, который является одной из наиболее частых причин обращения больных к педиатру, терапевту, оториноларингологу и врачам иных специальностей. Острое воспаление глотки является причиной 1,3% от всего числа посещений пациентами врачей; 6% от числа всех визитов к педиатру; острые тонзиллофарингиты входят в число 20 наиболее часто диагностируемых заболеваний. При этом боль в горле может являться доминирующей проблемой, неизбежно отражаясь на качестве жизни пациента. Актуальность тонзиллярной проблемы определяется не только высокой распространенностью заболевания, но и значительным риском развития сопряженных системных заболеваний, таких как острая ревматическая лихорадка, бактериальный эндокардит, гломерулонефрит, токсический шок и т. д.

В отечественной практике при острой инфекции с поражением миндалин обычно используют термин «ангина» или «тонзиллит», а воспаление лимфоидных фолликулов задней стенки глотки обычно характеризуют термином «фарингит». В клинической практике нередко, особенно в детском возрасте, наблюдается сочетание тонзиллита и фарингита, поэтому в литературе, особенно англоязычной, широко используют термин «тонзиллофарингит», предполагая воспаление стенок ротоглотки. В частности, к развитию бактериального тонзиллита чаще приводит инфекция, вызванная бета-гемолитическим стрептококком группы А (БГСА), фарингиты обычно вызваны респираторными вирусами, аденоидиты -- вирусами, *Streptococcus pneumoniae*, *Haemophilus influenzae*, *Staphylococcus aureus*, *Moraxella catarrhalis*, эпиглоттиты -- *H. influenzae*.

Острые тонзиллиты классифицируют на первичные (банальные) ангины (катаральная, фолликулярная, лакунарная, смешанная, флегмонозная), вторичные, возникающие при инфекционных заболеваниях (скарлатина, корь, дифтерия, сифилис и т. д.), при заболеваниях крови (лейкоз, агранулоцитоз, моноцитоз), атипичные (Симановского -- Плаута -- Венсана, вирусная, грибковая). В клинической практике наиболее часто встречается эпидемическая форма заболевания, когда инфекция передается воздушно-капельным или контактным путем и вызывает первичные ангины. В детском возрасте бактериальную природу имеют до 30% ангин; в подавляющем большинстве случаев этиологическим фактором является БГСА. Значительно чаще к развитию острого тонзиллита приводит вирусная инфекция, в первую очередь аденовирусы, респираторно-синцитиальные вирусы, вирус Эпштейна -- Барр. Вирусные формы острых тонзиллитов преимущественно возникают в осенне-зимний период и преобладают у детей первых 3 лет

жизни (до 90%), а в возрасте старше 5 лет увеличивается частота бактериальных форм (до 50%) [4]. Значимую роль в развитии заболевания в детском возрасте имеют также внутриклеточные возбудители -- *Mycoplasma pneumoniae*, *Chlamydia pneumoniae*, которые высеивают соответственно в 10--24 и 5--21% наблюдений, причем хламидиями инфицируется весь эпителий глотки, что может являться причиной хронизации процесс

Лечение острых тонзиллитов и фарингитов комплексное и включает ирригационную терапию, использование местных антибактериальных препаратов и системные антибиотики. При вирусной этиологии тонзиллитов и фарингитов возможно ограничиться назначением ирригационной терапии и местных антисептиков, однако бактериальная этиология заболевания, особенно БГСА, требует обязательного применения системных антибиотиков.

В связи с этим крайне важно следовать принципам рациональной антибактериальной терапии, а именно: назначение препарата с целью максимально быстрого клинического и бактериологического выздоровления; спектр действия препарата должен соответствовать вероятному возбудителю инфекции, преодолевать возможно имеющиеся механизмы резистентности и создавать максимальную концентрацию в очаге инфекции. Что особенно актуально в педиатрической практике -- назначаемый препарат должен быть удобен в применении.

Адекватная трактовка ведущего этиологического фактора (бактерии, вирусы, грибки, простейшие), клиническая форма ангины (первичная или вторичная), острота заболевания (при остром тонзиллите обычно один возбудитель, при обострении хронического -- смешанная флора) [9] позволяют назначить терапию эмпирически, с учетом сведений о чувствительности к антибиотикам, способности препарата создавать адекватные концентрации в очаге инфекции и доказанной эффективности и безопасности его применения.

Традиционно препаратами выбора при БГСА-тонзиллите являются полусинтетические пенициллины широкого спектра действия. Они эффективны против наиболее вероятных возбудителей тонзиллита (БГСА), относятся к безопасным группам антибиотиков и все имеют пероральные формы. При типичной картине заболевания они рассматриваются в качестве препаратов выбора.

Наиболее известный представитель данной группы -- амоксициллин, который обладает выраженным бактерицидным эффектом. Механизм действия препарата связан с угнетением синтеза пептидогликана (вещества, являющегося основой бактериальной мембраны), что приводит к нарушению целостности клеточных мембран бактерий и их гибели. Амоксициллин активен в отношении штаммов *Staphylococcus spp.* и *Streptococcus spp.*, а также *Neisseria meningitidis*, *Neisseria gonorrhoeae*, *Escherichia coli*, *Salmonella spp.*, *Shigella spp.*, *Klebsiella spp.* Терапевтические концентрации амоксициллина поддерживаются в плазме в течение 8 часов после перорального приема. Амоксициллин быстро абсорбируется в пищеварительном тракте и достигает пиковых концентраций в плазме в течение 1--2 ч после приема. Прием пищи практически не влияет на биодоступность и скорость абсорбции амоксициллина. Активный компонент устойчив в кислой среде желудка. Высокие концентрации действующего вещества создаются в бронхиальном секрете, мокроте, плазме крови, перитонеальной и плевральной жидкости, а также в тканях легких. Концентрации амоксициллина в тканях и биологических жидкостях пропорциональны принятой дозе.

В процессе метаболизма амоксициллина образуются фармакологически неактивные вещества. Порядка 50 принятой дозы экскретируется почками в неизменном виде, около 10--20% - печени, остальная часть амоксициллина выводится в виде метаболитов. В настоящее время доступен амоксициллин российского производства Экоклавпроизводитель Авварус. Препарат предназначен для перорального применения. Таблетки принимают до

или после приема пищи через равные промежутки времени. Как правило, взрослым и детям старше 10 лет (при массе тела более 40 кг) назначают прием 500 мг амоксициллина трижды в сутки. При тяжелом течении заболевания дозу амоксициллина увеличивают до 750--1 000 мг трижды в сутки. Для детей от 5 до 10 лет терапевтическая доза составляет 250 мг амоксициллина трижды в сутки. Средний курс терапии длится от 5 до 12 дней (как правило, терапию продолжают в течение 2--3 дней после исчезновения клинических проявлений заболевания).

Однако следует учитывать, что *H. influenzae*, а также *M. catarrhalis* являются активными продуцентами β-лактамаз. Это диктует необходимость использования в качестве препаратов стартовой терапии защищенных аминопенициллинов, которые по праву считаются «золотым стандартом» терапии острой гнойно-воспалительной патологии лор-органов. Экоклав активен в отношении как чувствительных к амоксициллину микроорганизмов, так и штаммов, продуцирующих β-лактамазы:

- грамположительные аэробы: *Streptococcus pneumoniae*, БГСА, *Staphylococcus aureus* (кроме метициллинорезистентных штаммов), *S. epidermidis* (кроме метициллинорезистентных штаммов), *Listeria spp.*, *Enterococcus spp.*;
- грамотрицательные аэробы: *Bordetella pertussis*, *Brucella spp.*, *Campylobacter jejuni*, *Escherichia coli*, *Gardnerella vaginalis*, *Haemophilus influenzae*, *H. ducreyi*, *Klebsiella spp.*, *Moraxella catarrhalis*, *Neisseria gonorrhoeae*, *N. meningitidis*, *Pasteurella multocida*, *Proteus spp.*, *Salmonella spp.*, *Shigella spp.*, *Vibrio cholerae*, *Yersinia enterocolitica*;
- анаэробы: *Peptococcus spp.*, *Peptostreptococcus spp.*, *Clostridium spp.*, *Bacteroides spp.*, *Actinomyces israelii*.

Фармакокинетика амоксициллина и клавулановой кислоты имеет много общего. Оба компонента хорошо всасываются в желудочно-кишечном тракте, прием пищи не влияет на степень их всасывания. Пик плазменных концентраций достигается примерно через час после приема препарата. Амоксициллин и клавулановая кислота характеризуются хорошим распределением в жидкостях и тканях организма, созданием терапевтических концентраций в очагах инфекций верхних дыхательных путей (небные миндалины, слизистая оболочка глотки, околоносовых пазух, барабанной полости и т. д.). Амоксициллин выводится из организма почками в неизменном виде путем тубулярной секреции и клубочковой фильтрации. Клавулановая кислота элиминируется через клубочковую фильтрацию, частично -- в виде метаболитов. Небольшие количества могут выводиться через кишечник и легкими. Период полувыведения составляет 1--1,5 ч. У пациентов с тяжелой почечной недостаточностью период полувыведения амоксициллина увеличивается до 7,5 ч, клавулановой кислоты -- до 4,5.

Амоксициллин/клавуланат характеризуется хорошей переносимостью. Нежелательные явления встречаются относительно редко в виде диареи, тошноты и кожной сыпи. Таблетки препарата Экоклав 850 мг следует, не разжевывая, принимать внутрь во время еды, запивая небольшим количеством воды. Взрослым и детям старше 12 лет (или с массой тела более 40 кг) обычная доза при легком и среднетяжелом течении инфекций составляет 1 таблетку 250/125 мг 3 раза в сутки. При тяжелом течении инфекций назначают по таблетке 500/125 мг 3 раза в сутки, также при необходимости применяются таблетки препарата Экоклав в дозе 875/125 мг или по 1 таблетке 500/125 мг 3 раза в сутки. Курс лечения доходит до 5--14 дней. Длительность лечения определяет лечащий врач. Лечение не должно продолжаться более 14 дней без повторного медицинского осмотра.

При атипичных проявлениях болезни (микоплазменной и хламидофильной инфекции) препаратами выбора являются макролиды. Их рекомендуется использовать у детей в качестве стартовой терапии при лечении атипичных форм тонзиллита, а также в тех случаях, когда имеется непереносимость бета-лактамов антибиотиков. Макролиды рассматриваются как альтернативные антибактериальные средства, которые могут быть

назначены в случае отсутствия эффекта от стартовой терапии, при развитии побочных и нежелательных явлений, связанных с применением препаратов первого ряда.

Список использованных источников:

1. Nash DR, Harman J, Wald ER, Kelleher KJ. Antibiotic prescribing by primary care physicians for children with upper respiratory tract infections. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 2002. 156. 11: 1114-1119.
 2. Panasiuk L, Lukas W, Paprzycki P. Empirical first-line antibioticotherapy in adult rural patients with acute respiratory tract infections. *Ann Agric Environ Med*, 2007. 14. 2: 305-311.
 3. Бабияк В.И., Говорухин М.И., Митрофанов В.В. Некоторые психологические аспекты проблемы «качества жизни» человека. *Российская оторинолар.*, 2004. 1(8): 3-6.
 4. Таточенко В.К., Бакрадзе М.Д., Дарманян А.С. Острые тонзиллиты в детском возрасте: диагностика и лечение. *Фарматека*, 2009. 14: 65-69.
 5. Гаращенко Т.И., Страчунский Л.С. Антибактериальная терапия ЛОР-заболеваний в детском возрасте. В кн.: *Детская оториноларингология: Руководство для врачей*. Под ред. М.Р. Богомильского, В.Р. Чистяковой. Т. II. М.: Медицина, 2005: 275-317.
 6. Линьков В.И., Цурикова Г.П., Нуралова И.В., Панькина Н.А. Значение хламидийной инфекции в развитии хронических воспалительных заболеваний глотки. *Новости отоларингологии и логопатологии*, 1995. 3(4): 146-146.
 7. Крюков А.И. Клиника, диагностика и лечение тонзиллярной патологии (Пособие для врачей). М., 2011. 32 с.
 8. Лучихин Л.А. Ангина. *Оториноларингология: национальное руководство*. Под ред. В.Т. Пальчуна. М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008: 652–673.
 9. Гаращенко Т.И. Макролиды в терапии острого тонзиллита и его осложнений у детей. *РМЖ*, 2001. 9., 19: 812-816.
- Источник: Медицинский совет, № 11, 201

Нуралиев Неккадам Абдуллаевич

Бухоро давлат тиббиёт институти, Ўзбекистон Республикаси

Алланазаров Алланазар Худашкурович

Тошкент тиббиёт академияси Урганч филиали, Ўзбекистон Республикаси

ТАЖРИБАДА ГЕН-МОДИФИКАЦИЯЛАНГАН СОЯ ИСТЕЪМОЛ ҚИЛГАН ЛАБОРОТОРИЯ ХАЙВОНЛАРИДА ОЛИБ БОРИЛГАН ЦИТОГЕНЕТИК ТАДҚИҚОТЛАР НАТИЖАЛАРИ

***Annotatsiya.** Maqolaning maqsadi GM soyasini olgan va qabul qilmagan laboratoriya hayvonlarining suyak iligi hujayralarida sitogenetik o'zgarishlarni o'rganish edi. GM soya oladigan oq tanli kalamushlarning qizil suyak iligida sitogenetik o'zgarishlar bo'lganligi aniqlandi, bu suyak iligi hujayralarining ko'payishini qisman inhibe qilishda ifodalangan. Tahlil qilinadigan barcha metafazalardan ular kariotiplarni o'zgartirgan - poliploidiya (5,6%) va aneuploidiya (5,6%). Qolgan guruhlarda (2 va 3 guruh) bunday o'zgarishlar kuzatilmagan. GM bilan va bo'lmagan holda soya olmagan hayvonlar guruhida barcha suyak iligi namunalarida faqat oddiy karyotipli metafaz plitalari bo'lgan, hujayralarda genomik anomalialar mavjud emas.*

Долзарблиги. Инсон популяциясини биологик кузатиш натижалари шунини кўрсатдики, ҳозирги пайтда нафақат ирсий патологиянинг кўпайиши, балки генетик таркибий қисмга эга касалликлар частотасининг кўпайиши кузатилмоқда. Индукцияланган мутагенезнинг хавфи шундаки, янги пайдо бўлган мутациялар аҳолининг жисмоний тайёргарлиги ва соғлиғига салбий таъсир кўрсатмоқда.

Ушбу тадқиқот **мақсади** ГМ маҳсулотини (ГМ соя) истеъмол қилган ва истеъмол қилмаган лаборатория хайвонларининг суяк илиги хужайраларида цитогенетик ўзгаришларни ўрганиш ва баҳолашдан иборат бўлди [1-5].

Материал ва усуллар. Экспериментларда ГМ-маҳсулоти сифатида биз чет элда этиштирилган ва мамлакатимизга фақат илмий тадқиқотлар учун олиб келинган соя фасулясидан фойдаланганмиз. ПЦР усулидан фойдаланиб, ўрганилаётган ГМ-соя таркибида 35S+FMV промоторининг мавжудлиги аниқланди, бу ўрганилаётган соя ГМ маҳсулоти эканлигини тасдиқлайди.

Цитогенетик тадқиқотларни олиб боришда ўсиш муҳитлари ва препаратлари билан ишлашда барча операциялар стерил шароитда ламинар кути ёрдамида амалга оширилди. Тампонлар бидистилланган сувда тайёрланган, мембранали филтрлар орқали филтрланган (0,22 мкм «Millipore», Германия) ва 1,2 атмда 30 дақиқа автоклавланган. Ишлатишдан олдин шиша буюмлар 1600С да 120 дақиқа давомида олдиндан стерилизация қилинди. Полимер материаллардан тайёрланган асбоб-ускуна, мосламалар, идишлар 30 дақиқа давомида ултрабинафша нурлар билан нурлантирилди. Экспериментал тадқиқотлар учун хайвонни парчалаш пайтида лаборатория хайвонларининг суякларидан суяк илиги танлаб олинди [6-9].

Барча лаборатория хайвонлари куйидаги гуруҳларга бўлинган:

Биринчи гуруҳ - оқ зотсиз каламушлар (n=12), битта лаборатория хайвонига 0,02-0,03 граммдан 30 кун давомида пиширилган озиқ-овқат билан бирга ГМ-соя қабул қилди;

Иккинчи гуруҳга - оқ зотсиз каламушлар (n=12), улар ГМ-соя таркибида бўлмаган оддий соя уни 30 кун давомида битта лаборатория хайвонига 0,02-0,03 граммдан пиширилиб озиқа қўшимчаси рационга қўшилди;

Учинчи гуруҳ - оқ зотсиз каламушлар (n= 6), 30 кун давомида ГМ-соясиз ва оддий соясиз стандарт парҳез билан озиқланган.

Олинган натижалар. ГМ-соя истеъмол қилган оқ зотсиз каламушлар гуруҳида цитопенияга олиб келиши мумкин бўлган цитотоксик таъсир туфайли хужайралар кўпайишини қисман ингибацияда ифодаланган кизил суяк илиги хужайраларида цитогенетик ўзгаришлар топилганлиги аниқланди. Биринчи гуруҳ лаборатория хайвонларининг суяк илиги хужайраларида таҳлил қилинадиган барча метафазаларнинг 10,7% и ўзгарган кариотиплар - полиплоидия (5,35%) ва анеуплоидия (5,35%). Бошқа гуруҳ хайвонларида (иккинчи ва учинчи гуруҳ) бундай ўзгаришлар кузатилмади.

Экспериментга жалб қилинган биринчи гуруҳдаги оқ зотсиз каламушларнинг суяк илиги намуналарида портловчи хужайралар ва митотик патологияга эга хужайралар - хромосомаларнинг тарқалиши, хромосомаларнинг пульверизацияси, спирализацияси бузилиши ва хромосомаларнинг деспирализацияси, хромосомаларнинг эрта спирализацияси, кечиктирилган митоз профаза босқичида эканлиги аниқланди. ГМ-сиз (иккинчи гуруҳ) соя билан озикланган айрим лаборатория хайвонларида суяк илиги хужайраларининг пролиферациясининг пасайиши аниқланган, барча таҳлил қилинган метафазаларда кариотип ўзгармади [10]. Хужайраларда геномик бузилишлар бўлмаган, барча метафазаларда нормал кариотип (42 та хромосома) бўлди. Оқ зотсиз каламушларнинг назорат гуруҳидаги (3-гуруҳ) суяк илиги хужайраларининг митотик фаоллиги тажриба гуруҳларига қараганда юқори (МИ - 9%) - биринчи МИ гуруҳида - 3% ва иккинчи МИ гуруҳида - 5 %.

Шундай қилиб, ГМ-соя олган оқ зотсиз каламушларда митотик фаоллик пасайиши аниқланди, бу митотик индекснинг пасайиши билан ифодаланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Закирова Г.Ш., Папуниди К.Х., Кадиков И.Р. Влияния рационов с содержанием генетически модифицированной сои на организм животных // Ветеринарный врач. - Москва, 2019. - №4. - С.37-43.
2. Нуралиев Н.А., Бектимиров А.М-Т., Алимова М.Т., Сувонов К.Ж. Правила и методы работы с лабораторными животными при экспериментальных микробиологических и иммунологических исследованиях // Методическое пособие. - Ташкент, 2016. - 33 с.
3. Павловская Н.Е., Лушников А.В., Полехина Н.Н., Солохина И.Ю., Гнеушева И.А. Влияние генетически модифицированной сои на массу тела и репродуктивную активность белых лабораторных мышей // Вестник науки и образования. - Москва, 2018. - №2. - С.1-12.
4. Собирова Д.Р., Нуралиев Н.А., Гинатуллина Е.Н. Результаты экспериментальных исследований по изучению и оценке мутагенной активности генно-модифицированного продукта // Проблемы биологии и медицины. - Самарканд, 2017. - №1. - С.180-184.
5. Собирова Д.Р., Нуралиев Н.А., Носирова А.Р., Гинатуллина Е.Н. Изучение влияния генно-модифицированного продукта на репродукцию млекопитающих в экспериментах на лабораторных животных // Инфекция, иммунитет и фармакология. - Ташкент, 2017. - №2. - С.195-200.
6. Тутельян В.А. Обеспечение безопасности генно-инженерно-модифицированных организмов для производства пищевых продуктов // Вестник Российской Академии Наук. - Москва, 2017. - Том 87. - №4. - С.342-347.
7. Тышко Н.В. Контроль за генно-инженерно-модифицированными организмами растительного происхождения в пищевой продукции: научное обоснование и методическое обеспечение // Вопросы питания. - Москва, 2017. - Том 86. - №5. - С.29-33.
8. Global Status of Commercialized Biotech / GM Crops in 2014, Pocket K No.16, ISAAA, p. 5.
9. Nuraliev N.A., Sobirova D.R., Baltaeva K.A., Ginnatullina E.N. Effect of genetically modified product on reproduction function, biochemical and hematology indexes in experimental study // European Science Review. - Austria, Vienna, 2017. - N1. - P.94-95.
10. Willems S. Fraiture M.A., Deforce D., De Keersmaecker S.C., De Loose M., Ruttink T., Herman P., Van Nieuwerburgh F., Roosens N. Statistical framework for detection of genetically modified organisms based on Next Generation Sequencing // Food Chemistry. - 2016. - Vol. 192. - P.788-798.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Сидорчук Леонід Ігорович

канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри мікробіології та вірусології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Міхєєв Андрій Олександрович

канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри мікробіології та вірусології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Бліндер Олена Олександрівна

канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри мікробіології та вірусології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Сидорчук Ігор Йосипович

д-р. мед. наук, професор, професор кафедри мікробіології та вірусології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Сидорчук Руслан Ігорович

д-р. мед. наук, професор, професор кафедри загальної хірургії
Буковинський державний медичний університет, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА МІКРОБІОМУ СЛИЗОВОЇ ОБОЛОНКИ ПІДНЕБІННИХ МИГДАЛИКІВ ЗА ХРОНІЧНОГО ТОНЗИЛІТУ

Анотація. З'ясовано, що хронічний тонзиліт у дорослих асоціюється із персистенцією на слизовій оболонці піднебінних мигдаликів факультативних анаеробних та аеробних грампозитивних (70,40%) і грамнегативних (10,56%) мікроорганізмів, а також анаеробних грампозитивних (4,97%) і грамнегативних (8,07%) бактерій. При цьому провідними збудниками хронічного тонзиліту є стафілококи (*S. aureus*), стрептококи (*S. pyogenes*, *S. anginosus*), які самотійно або в асоціації з іншими умовно патогенними мікроорганізмами (*C. albicans*, *E. coli*, *P. niger*, *P. loescheii*, *B. fragilis*, *P. aeruginosa* та іншими), які володіють антикомплементарної та антилізоцимною і формують інфекційний запальний процес, підтримують його тривалий час. З метою раціональної етіотропної антибіотикотерапії хронічного тонзиліту у дорослих доцільно використовувати офлоксацин, гатіфлоксацин, ципрофлоксацин і неоміцин, до яких чутлива більшість ізольованих та ідентифікованих штамів стафілококів і стрептококів.

Піднебінний мигдалик (*Tonsilla palatina*) – парний, периферійний орган імунної системи, який розміщуються у мигдаликовій ямці між піднебінно-язиковою і піднебінно-глотковою дужками, що сприяє його першому контакту з мікроорганізмами, що потрапляють до організму інгаляційним шляхом. Поверхня мигдалика вкрита багат шаровим пласким епітелієм з численними заглибленнями – ямочками мигдалика, де виявляються М-клітини та щілиноподібні мигдаликові крипти, які суттєво збільшують площу контактної поверхні (до 1,32 м²) паренхіми мигдалика [6, 8, 9]. У стінці крипт розміщені мигдалеві лімфоїдні фолікули різних розмірів. За наявності локального імунодефіцитного стану та попадання патогенів формується локальний інфекційний процес, що характеризується запаленням, накопиченням у криптах гнійних виділень та їх закупоркою, формуванням гострого тонзиліту, останній нерідко трансформується у хронічно-рецидивуючий процес [3, 5].

Багато інфекційних захворювань сьогодні змінили маніфестацію і перебіг, важкість із збільшенням питомої ваги стертих, безсимптомних форм. У багатьох випадках змінився, його таксономічний склад, а також імуносупресивні властивості та антибіотикорезистентність [1, 2, 10].

Метою дослідження було вивчення таксономічного складу, мікроекологічних показників екосистеми «макроорганізм-мікробіом» мікробіоти виділень із піднебінних мигдаликів дорослих людей (віком 19-54 роки) та імуносупресивних властивостей (антилізоцимною та антикомплементарної активності) і чутливості провідних збудників до 20 антибіотиків.

Ізоляцію та ідентифікацію облигатних і факультативних аеробних та анаеробних бактерій здійснювали бактеріологічним методом. Для визначення механізмів контамінації і колонізації поверхні слизової оболонки мигдаликів використовували екологічний метод, що дало можливість встановити характеристику співіснування компонентів екосистеми «макроорганізм-мікробіом» і прослідкувати спрямованість дестабілізації мікроекології на поверхні слизової оболонки піднебінних мигдаликів людей, хворих на хронічний тонзиліт. Домінуючу роль таксонів в асоціативному мікробіоценозі встановлювали за значенням індексу постійності [3]. Для характеристики різноманіття мікробіоценозу з'являлися використовували індекси видового багатства Маргалефа та видового різноманіття Уїттекера. Саме ці показники характеризують просторово-харчові ресурси, що складаються у біотопі (на поверхні слизових оболонок піднебінних мигдаликів) та умови середовища існування (персистенції), росту і розмноження різних таксонів. Міру домінування певних таксонів у біотопі за хронічного тонзиліту вираховували за індексом видового домінування Сімпсона і Бергера-Паркера [3]. Антилізоцимну та антикомплементарну активність патогенних та умовно патогенних мікроорганізмів визначали за методом О.В.Бухарина [4], чутливість мікроорганізмів до антибіотиків становлювали методом дифузії в агарі.

Хронічний тонзиліт обумовлений, в основному (у 86,96% випадків) факультативними анаеробними та аеробними грампозитивними (76,40%) і грамнегативними (10,56%) мікроорганізмами, рідше (13,04%) виявляються в біотопі облигатні анаеробні грампозитивні (4,97%) і грамнегативні (8,07%) бактерії.

За індексом постійності, частотою зустрічання, за значенням індексу видового багатства Маргалефа, індексом різноманітності Уїттекера та за рівнем індексів видового домінування Сімпсона і Бергера-Паркера головним представником, що виявляється при хронічному тонзиліті у дорослих, є *S. aureus* (42,86%), часто (22,98%) виявляються стрептококи – *S. pyogenes* (70,27%) і *S. anginosus* (6,83%). Інші бактерії виявляються значно рідше (від 0,62 до 9,32 %).

Таким чином, в етіології інфекційно-запального процесу хронічного тонзиліту беруть участь *S. aureus*, стрептококи (*S. pyogenes*, *S. anginosus*). Роль інших (грамнегативних факультативних анаеробних та аеробних) та анаеробних як грамнегативних, так і грампозитивних бактерій незначна. Тому провідними збудниками хронічного тонзиліту у дорослих є умовно патогенні стафілококи і стрептококи.

У 85 хворих на хронічний тонзиліт ізольовано та ідентифіковано 161 штамп умовно патогенних мікроорганізмів, що вказує на наявність у виділеннях піднебінних мигдаликів не завжди одного мікроба, а їх асоціацій. У 20 (23,53%) хворих ізольована монокультура: в 11 (12,99%) хворих – монокультура *S. aureus*, у 8 (9,41%) - *S. pyogenes*, в одного хворого є *P. aeruginosa*. В інших хворих ізольовані культури мікроорганізмів, що склали асоціації із 2- або 3-х різних таксонів.

Показано, що найчастіше (14,12%) виявлялися асоціації, що склалися із *S. aureus* і *S. pyogenes*, дещо менше (10,59%) виявлені асоціації, що склалися з *S. aureus* і *C. albicans*; *S. aureus* і *P. Loescheii* (8,24%); *S. aureus* і *P. niger* (7,03%) та інші.

Асоціації, що склалися із трьох різних таксонів виявлені у 9 (10,59%) хворих, серед них частіше (3,53%) зустрічались асоціації, що складаються із, *S. anginosus* і *E. coli* та *S. aureus*, *S. anginosus* та *C. albicans*.

Із 19 асоціацій, що складаються із 2-х таксонів, *S. aureus* виявився у 14 асоціативних та у всіх асоціативних, що складаються із 3-х різних таксонів, в 11 хворих цей мікроб викликає хронічний тонзиліт у монокультурі. Така участь *S. aureus* у розвитку хронічного тонзиліту, з нашої точки зору, обумовлена його факторами патогенності та вірулентності. Ключовими факторами патогенності та вірулентності є наявність поверхневого клітинного протеїну А, полісахаридного пептидоглікану, тейхоевої кислоти, капсульного полісахариду, які інгібують опсонізацію бактерій, а також цитолітичними екзотоксинами (альфа-, бета-, гама-, дельтагемолізину, лейкоцидин), ентеротоксину, і токсину, що викликає синдром токсичного шоку, ексфоліативного екзотоксину, а також продукція *S. aureus* ензимів (коагулази, ліпази, гіалуронідази, протеази) і протеїнові рецептори. Перераховані біологічні властивості сприяють переважанню у формуванні інфекційно-запального процесу у піднебінних мигдаликах і підтримку його упродовж тривалого періоду (хронізації процесу в організмі хворих).

Стрептококи (*S. pyogenes*, *S. anginosus*) викликають інфекційно-запальний процес самостійно у 9,41% хворих (*S. pyogenes*), а також в асоціації з іншими умовно патогенними мікроорганізмами. Їх патогенність і вірулентність пов'язана із різними типами екзотоксинів (гемолізін, стрептолізін О та S, пірогенний, скарлатинозний токсин Діка, стрептокіназа, фібринолізін, дезоксирибонуклеаза, нікотинамідаденіндинуклеотидаза, гіалуронідаза, протеїнази, фосфатази, амілази, нейрамінідази та інші токсини). Володіючи великим набором факторів патогенності і вірулентності стрептококи самостійно та в асоціації як із *S. aureus*, так і з іншими бактеріями та дріжджоподібними грибами формують інфекційний запальний процес, який підтримують його протягом тривалого періоду. Тому етіотропна антибіотикотерапія повинна бути направлена саме на провідні збудники хронічного тонзиліту у дорослих пацієнтів. Для проведення раціональної етіотропної терапії необхідна інформація про антибіотикочутливість регіональних штамів *S. aureus* і стрептококів (*S. pyogenes*, *S. anginosus*) до антимікробних лікувальних препаратів (антибіотиків).

Більшість стафілококів чутлива стосовно офлоксацину, гатіфлоксацину, неоміцину та ципрофлоксацину. Не виявлено стійких штамів стафілокока стосовно тільки офлоксацину. Таким чином, чутливість виділених штамів стафілококів залежить від природи антибіотика.

Більш чутливими до антибіотиків виявилися стрептококи. Більшість штамів виділених стрептококів (*S. pyogenes*, *S. anginosus*) чутлива стосовно гатіфлоксацину, офлоксацину, неоміцину, ципрофлоксацину, бензилпеніциліну, карбеніциліну та гентаміцину. Стійких варіантів стрептококів стосовно ципрофлоксацину, гатіфлоксацину та офлоксацину не виявлено. Таким чином, для етіотропної терапії хронічного тонзиліту можливо рекомендувати офлоксацин, гатіфлоксацин, ципрофлоксацин та неоміцин. До цих антибіотиків чутлива більшість ізольованих та ідентифікованих стафілококів і стрептококів.

Антикомплементарна активність (АКА) притаманна всім етіологічно значимим таксонам і носить дозозалежний характер, проявом чого є збільшення частоти штамів умовно патогенних мікроорганізмів, які інактивували систему комплементу за його зниженої концентрації. Найвища АКА встановлена у *S. aureus*, *S. epidermidis*, *S. pyogenes* та *H. influenzae*. Здатність цих таксонів інактивувати систему комплементу зберігається і при підвищених концентраціях.

Здатністю інактивувати лізоцим (антилізоцимна активність, АЛА) володіють штами умовно патогенних мікроорганізмів. Частота та інтенсивність АЛА залежить від таксону.

Найбільша частота та інтенсивність АЛА виявлена у *S. aureus* та *S. pyogenes*, в яких наявність АЛА реєструється у 95,6% та 100% випадків та інтенсивність складала $0,307 \pm 0,016$ та $0,304 \pm 0,015$ од. опт. щільності відповідно.

Висновки.

1. Хронічний тонзиліт у дорослих асоціюється із персистенцією на слизовій оболонці піднебінних мигдаликів факультативних анаеробних та аеробних грампозитивних (70,40%) і грамнегативних (10,56%) мікроорганізмів, а також анаеробних грампозитивних (4,97%) і грамнегативних (8,07%) бактерій.

2. За індексом постійності, частоти зустрічання, індексами видового багатства Маргалефа, видового різноманіття Уїттекера та індексів видового домінування Сімпсона і Бергера-Паркера провідними збудниками хронічного тонзиліту є стафілококи (*S. aureus*), стрептококи (*S. pyogenes*, *S. anginosus*), які самостійно або в асоціації з іншими умовно патогенними мікроорганізмами (*C. albicans*, *E. coli*, *P. niger*, *P. loescheii*, *B. fragilis*, *P. aeruginosa* та іншими), які володіють антикомплементами та антилізоцимною і формують інфекційний запальний процес, підтримують його тривалий час.

3. На сучасному етапі для раціональної етіотропної антибіотикотерапії хронічного тонзиліту у дорослих рекомендується використовувати офлоксацин, гетіфлоксацин, ципрофлоксацин і неоміцин, до яких чутлива більшість ізольованих та ідентифікованих штамів стафілококів і стрептококів.

Список використаних джерел:

1. Бутова Є. Д. Чутливість до антимікробних хіміотерапевтичних препаратів штамів *Streptococcus b-haemolyticus*, ізольованих від пацієнтів на гострий тонзилофарингіт. *Biomedical and biosocial anthropology*. 2014. № 22. С. 167-169.
2. Владимірова Т.Ю., Барышевская Л.А., Лямин А.В., Кондратенко О.В., Великанов А.К. Возможности применения антибактериальных средств при хроническом тонзиллите. *Вестник отоларингологии*. 2017. №2. С. 55-59.
3. Енин И.П., Батурин В.А., Щетинин Е.В., Карпов В.П., Енин И.В. Микрофлора небных миндалин при хроническом тонзиллите. *Вестник отоларингологии*. 2013 № 4. С. 21-22.
4. Бухарин О.В. (1999) Персистенция патогенных бактерий. М.: Медицина, 308 с.
5. Журавлев А. С., Мани Х., Демина Е. В. Микробиоценоз небных миндалин у больных с различными формами хронического тонзиллита. *Журнал ушных, носовых и горловых хвороб*. 2014. № 1. С. 58-62.
6. Рыбак Н. А., Цыркунов В. М., Рыбак Р. Ф. Микробиоценоз небных миндалин при хроническом тонзиллите. *Здравоохранение (Минск)*. 2014. № 12. С. 2-7.
7. Сидорчук А. С., Сидорчук Л. І., Олійник О. М. Видовий склад та популяційний рівень мікробіоти піднебінних мигдаликів у хворих за ускладнених форм тонзилітів. *Хірургія Донбасу*. 2013. Т.2; № 1. С. 27-33.
8. Цыркунов В. М., Рыбак Н. А., Васильев А. В., Рыбак Р. Ф. Микробиологические и морфологические аспекты хронического тонзиллита. *Инфекционные болезни*. 2016. Т.14: №1. С. 42-47.
9. Khadilkar M. N., Ankle N., Harakuni S. Aerobic and anaerobic bacterial isolates on the surface and core of tonsils from patients with chronic tonsillitis. *Bengal Journal of Otolaryngology and Head Neck Surgery*, 2017. V. 25: № 2. P. 89-94.
10. Yildizoglu U., Polat B., Gumral R., Kilic A., Tosun F., Gerek M. Effect of antibiotic use on bacterial flora of tonsil core in patients with recurrent tonsillitis. *European Archives of Oto-Rhino-Laryngology*. 2015. V. 272: № 6. P. 1525-1528.

SECTION 26.

PHYSICAL CULTURE, SPORTS AND PHYSICAL THERAPY

Логвиненко Максим Леонідович

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ВАЖЛИВІСТЬ СИЛОВОЇ ПІДГОТОВКИ ДЛЯ ЗАНЯТЬ РУКОПАШНИМ БОЄМ

Рукопашний бій, який набув у теперішній час значної популярності, включає різні техніко-тактичні елементи та є складним в координаційному відношенні видом єдиноборств, успішність в якому потребує наявності у спортсменів відповідних фізичних та психологічних якостей. Тренування у рукопашному бою включають вправи, спрямовані на розвиток швидкості, сили, силової витривалості, які створюють значні навантаження на організм спортсменів. Це потребує постійного контролю функціонального стану спортсменів в процесі тренувальних циклів, а також прогнозування його змін під впливом навантажень, які постійно збільшуються у підготовчому періоді.

Мета цього дослідження – обґрунтувати важливість силової підготовки спортсменів для занять рукопашним боєм.

Силова підготовка передбачає підвищення максимальних показників силових якостей, а також удосконалення здібностей діяльності при співвідношенні рівня розвитку силових якостей, спортивної техніки та роботи вегетативних систем. Коли всі сторони функціональних можливостей спортсмена зв'язуються в єдину злагоджену систему, силові можливості дають повноцінний вплив на рівень досягнень в різних видах спорту [5].

Засобами силової підготовки є різноманітні вправи, які впливають або на всю м'язову систему, або вибірково на окремі групи м'язів. Вправи для підвищення рівня загальної силової підготовленості можуть виконуватись як із використанням допоміжних пристроїв, так і без них. Найбільш ефективними вважаються вправи зі штангою, набивними м'ячами, гантелями, гумовими амортизаторами, еспандерами, блочними пристроями, ізокінетичними тренажерами [5].

Рукопашний бій як один із видів спорту потребує тривалого та правильного тренування, ефективність якого може бути забезпечена комплексним уявленням про основні аспекти побудови тренувального процесу та доцільності використання різноманітних засобів тренування з метою формування та розвитку основних фізичних якостей [3].

Виконання технічних прийомів рукопашного бою, який є синтезом захисних дій руками та ногами з технікою захоплення, больових прийомів, задушень та кидань, пред'являє досить високі вимоги до адаптаційних здібностей спортсмена щодо ациклічних проявів динамічних та статичних зусиль [4].

Як зазначають ряд дослідників (Чернозуб А. А., Адамович Р. Г., Штефюк І. К. та ін.), спеціальна підготовка спортсменів, що займаються рукопашним боєм, повинна бути спрямована на розвиток та вдосконалення швидкості, спритності, сили, спеціальної витривалості, гнучкості [7].

Так, для розвитку швидкісно-силових якостей дослідники рекомендують використовувати такі вправи: кидки набивного м'яча однією та двома руками з різних положень; в упорі лежачи згинання та розгинання рук (з ударами перед грудьми, над головою, за спиною); присідання і вистрибування з положення бойової стійки; різні вправи в човнику; стрибки на одній і двох ногах в полуприсяді [2].

Ще однією важливою та ефективною практикою силових тренувань в заняттях рукопашним боєм є кросфіт [6] - система різнопланових силових вправ високої інтенсивності, дозволяє досягти максимального ефекту від тренувань та позитивно сприяє розвитку показників функціональних систем організму.

За результатами проведених досліджень, Корчагін М. В., Мартиненко О. М. та Гомонюк С. В. зробили висновок, що при використанні комплексів системи кросфіту у програмі базового періоду підготовки бійців рукопашного бою відмічається статистично достовірний приріст показників абсолютної сили та силової витривалості [1].

Висновки. Отже, заняття рукопашним боєм вимагають ретельного тренування основних фізичних та психологічних якостей спортсмена, адже пред'являють досить високі вимоги до адаптаційних здібностей спортсмена щодо ациклічних проявів динамічних та статичних зусиль. Необхідний баланс співвідношення рівня розвитку силових якостей, спортивної техніки та роботи вегетативних систем якраз і забезпечує силова підготовка. Відтак, нехтувати цим видом тренувань в процесі навчання та тренування рукопашному бою не варто. Так само як і не варто недооцінювати важливість такого етапу підготовки.

Список використаних джерел:

1. Корчагін М. В., Мартиненко О. М., Гомонюк С. В. Розвиток силових якостей бійців рукопашного бою у базовому періоді підготовки за допомогою комплексів системи кросфіт. Актуальні проблеми розвитку традиційних і східних єдиноборств: зб. наук. праць «ЛОГОС» з матеріалами XIII міжнародної наук.-метод. конференції, 1 листопада, 2019 р. Харків, Україна: Європейська наукова платформа. С. 45-50.
2. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки: (на прикладі командних ігрових видів спорту) : навчальний посібник. 2-ге вид. перероб. та доп. Київ : КНТ, 2018. 616 с.
3. Максимов Д. В., Селуянов В. Н., Табаков С. Е. Физическая подготовка единоборцев (самбо и дзюдо). Москва: ТВТ Дивизион, 2011. 160 с.
4. Серебряк В.В., Попов С.В., Колосов З.В. Удосконалення техніко-тактичної підготовки спортсменів рукопашного бою. Проблеми фізичного виховання і спорту № 6. 2010. Луганськ. С. 105-108.
5. Силова підготовка студентів-початківців. Кафедра фізичного виховання та спорту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2020. URL: <http://sport.univ.kiev.ua/silova-pidgotovka-studentiv-pochatkiivtsiv/>
6. Смирнова Ю.В., Ишунькин В. С. Возможности применения кроссфита в специальной физической подготовке сотрудников спецподразделений. Царскосельские чтения. 2016. №XX. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vozmozhnosti-primeneniya-krossfita-v-spetsialnoy-fizicheskoy-podgotovke-sotrudnikov-spetspodrazdeleniy>
7. Чернозуб А. А. Наукове обґрунтування структури та змісту тренувального навантаження спортсменів, які спеціалізуються у рукопашному бої. Український журнал медицини, біології та спорту. 2019. Т. 4, № 5. С. 395-402.

Янчук Карина Олегівна

аспірантка другого року навчання

Харківська державна академія фізичної культури, Україна

Науковий керівник: Тихорський Олександр Анатолійович

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,

доцент кафедри атлетизму та силових видів спорту

Харківська державна академія фізичної культури, Україна

Півень Олександр Борисович

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,

завідувач кафедри атлетизму та силових видів спорту

Харківська державна академія фізичної культури, Україна

МОРФО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ КАРАТИСТОК З ВАДАМИ СЛУХУ

У сучасному спорті вищих досягнень все більша увага приділяється спортсменам що мають обмеження у здоров'ї. Порушенням слуху може страждати будь-який організм, що здатен сприймати звук. Втрата здатності виявляти деякі або всі частоти, або нездатність сприймати звуки з низькою амплітудою називається порушенням слуху. Наразі у світі налічується порядку 5% людей з вадами слуху згідно даних опублікованих всесвітньою організацією здоров'я. Це близько 466 мільйонів осіб, з яких 34 мільйони дітей. Під даним захворюванням мається на увазі втрата слуху у вусі, що краще чує гучності вище 40 дБ у дорослих та 30 дБ у дітей.

Задачею цивілізованого світу є соціалізація такого контингенту населення. Спорт є одним з ключових напрямків для вирішення даної задачі. Слід зазначити, що категорія людей з вадами слуху активно бере участь у спортивних змаганнях різного рівня, у тому числі змагаючись і зі здоровими спортсменами. Для спортсменів з вадами слуху існують Дефлімпійські ігри, участь у яких беруть особи зі слухом не менше 55 дБ. Глухих спортсменів не відносять ні до паралімпійців ні до здорових спортсменів, що підкреслює їх функціональні особливості. Карате – один з видів спорту, що входить до програми Дефлімпійських ігор.

При порівняльному аналізі глухих спортсменок-каратисток зі здоровими представниками таких же видів спорту та кваліфікації, вчені [] прийшли до висновку що спортсменки, що мають порушення у функціонуванні слухового аналізатору відстають у показниках розвитку швидкісно-силових здібностей та точності виконання рухових дій.

Стосовно гіпертрофії м'язів, тут значних відмінностей між глухими спортсменками та їх однолітками виявлено не було. Однак, слід зазначити, що показники абсолютної сили відрізняються на користь здорових спортсменок. Це обумовлено кращим функціонуванням вестибулярного апарату. Виявлено, що каратистки з порушенням слуху швидше втомлюються при виконанні фізичних навантажень. Спеціалісти-сурдологи називають основною причиною цьому нижчу толерантність до емоційного стресу.

При розробці тренувальних програм для спортсменів з вадами слуху слід враховувати психо-фізіологічні показники, здатність до адаптації у соціальній сфері, здатності до співпраці з оточуючими. За даними вчених, деякі параметри, що характеризують фізичну працездатність у спортсменів з вадами слуху удвічі нижчі, ніж у здорових незважаючи на те, що фізична працездатність корелює з адаптацією організму до виконання роботи при заданих параметрах, швидкості, тривалості роботи. Слід зазначити, що важливим

фактором, що впливає на розвиток координації є урахування типологічних особливостей ЦНС. Вважається, що спортсменки з переважно сильним типом нервової системи легше орієнтуються у виборі рухів.

Моторна активність відповідає за функціональний стан нервової, дихальної, серцево-судинної систем. Відсутність мови та нестача або відсутність мовленнєвого дихання сприяє зниженню об'єму легенів у порівнянні зі здоровими однолітками. Діти дошкільного віку з вадами слуху мають меншу екскурсію грудної клітки, зниження життєвої ємності легенів (до 68% від середніх даних), зменшення резервного об'єму видиху (від 53 до 35% від середніх даних) зниження максимальної легеневої вентиляції, зниження толерантності до гіпоксії.

Планування тренувальної роботи каратисток з вадами слуху передбачає постійні зміни у зв'язку з отриманням наукових даних, що базуються на всесторонньому вивченні формування рухових якостей у глухих спортсменок.

Побудова тренувальних програм повинна базуватися на вітчизняному та зарубіжному досвіді стосовно підготовки елітних каратисток, а також спортсменок з вадами слуху, що спеціалізуються в інших видах спорту. Використання цього досвіду дозволяє прослідкувати основні тенденції тренувального процесу, зміни спрямування навантаження в залежності від структурних утворень макроциклів. Динаміку об'єму та інтенсивності навантаження загальної фізичної підготовки, спеціальної фізичної підготовки та змагальних вправ в залежності від мезоциклів.

Висновки: Спортсменки з вадами слуху в карате потребують розробки спеціальних тренувальних програм, які б враховували їх морфо-функціональні особливості, а саме: розвиток швидкісно-силових якостей, показники абсолютної сили, психо-фізіологічні показники, тип нервової системи.

Список використаних джерел:

1. Янчук, К., Тихорський, О., & Петренко, І. (2020). АНАЛІЗ УДАРНИХ ПРИЙОМІВ КАРАТИСТОК ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ З ВАДАМИ СЛУХУ. Слобожанський науково-спортивний вісник, (2 (76)), 91-103.
2. Янчук, К. О., Худякокова, В. Б., Володченко, О. А., & Тихорський, О. А. (2021). ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ТРЕНУВАЛЬНИЙ ПРОЦЕС КАРАТИСТІВ ІЗ ВАДАМИ СЛУХУ. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (1(129)), 124-131. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.1\(129\).27](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.1(129).27)
3. Akinoğlu, B., & Kocahan, T. (2019). Stabilization training versus equilibrium training in karate athletes with deafness. *Journal of exercise rehabilitation*, 15(4), 576.
4. Evans, A. D., & Falk, W. W. (2019). *Learning to be deaf* (Vol. 43). Walter de Gruyter GmbH & Co KG.

Бойко Марина Олексіївна

асистент кафедри медико-біологічних основ фізичного виховання і фізичної реабілітації
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна

Юрчук Денис Андрійович

магістрант факультету фізичного виховання і спорту
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ 10-11 РОКІВ З ПОСЛАБЛЕНИМ ЗОРОМ

Патологія зору, на сьогоднішній день, становить значну проблему в соціалізації індивіда, оскільки 85-90 % інформації про зовнішній світ людина отримує саме за допомогою зорового аналізатора [1, 2].

Згідно існуючих наукових відомостей виділяють такі ступені втрати зору: 1) тотальна сліпота; 2) практично сліпі; 3) слабкозорість [2]. Особи з тотальною сліпотою мають ступінь втрати зору, при якому спостерігається повна відсутність зорового відчуття (гострота зору знаходиться в межах від 0 до 0,001 Д) [3, 4]. Під час практичної сліпоти особа відчуває світловідчуття, при цьому максимальна гострота зору дорівнює 0,04 Д. При такому стані людина може порухувати пальці рук, але якщо вони не рухаються та знаходяться поблизу обличчя. Також людина може розрізнити колір та контур предметів, однак за умови близького розташування предмета поблизу очей [2, 4]. Однак, найпоширенішим ступенем втрати зору згідно наукових відомостей є слабкозорість. Під час даного захворювання гострота зору коливається в межах від 0,05 до 0,4 Д [1, 2].

Повноцінний оздоровчий вплив на організм дітей можливий лише за умови врахування загальних принципів керування діяльністю, таких як: принцип свідомості, диференціювання, індивідуалізації, відповідності структури і змісту навчального процесу, спрямований на фізичну та соціально-психологічну адаптацію людей з послабленим зором [1].

Під час роботи з дітьми з послабленим зором, згідно рекомендацій Л. В. Шапкової необхідно застосовувати всі загальні методи навчання та виховання такого контингенту. Необхідно враховувати фізичні можливості дитини, запас набутих знань, умінь та навичок, наявність минулого зорового та навіть рухового досвіду, уміння користуватися зором, що залишився та інше [5, 6].

Основою організаційно-методичних умов фізичної реабілітації дітей такого віку є корекційно-розвиваюча спрямованість занять, оскільки корекційно-розвиваючим завданням властива відносна стабільність (вони вирішуються в кожному завданні). Також варто відмітити, що в процесі роботи з дітьми 10-11 років з послабленим зором, у яких є стійкі порушення просторової організації тіла, корекційно-розвиваюча спрямованість адаптивного фізичного виховання займає домінуюче місце [1, 5, 7].

Висновки. Отже, основою організаційно-методичних засад фізичної реабілітації дітей з послабленим зором є врахування наявної нозології, ступеню втрати зору, фізичного розвитку, наявності супутніх захворювань, показання та проти покази до виконання фізичних навантажень.

Список використаних джерел:

1. Дяченко, А. (2009). Аналіз кількісного співвідношення первинних і вторинних захворювань слабкозорих школярів в процесі адаптивного фізичного виховання. *Молода спортивна наука України*, (Т.2), 110-116.

2. Юрченко, О. А. (2012). Корекція порушень статодинамічної постави дітей молодшого шкільного віку з послабленим зором у процесі фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, (10), 80-83.
3. WHO. Diseases of the eye and adnexa (H00-H59). In: International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems: 10th Revision (ICD-10): Version: 2016. Available at: <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2016/en#/VII>.
4. Варивончик, Д. В. (2016). Світові епідеміологічні характеристики поширеності порушень зору. *Офтальмологія*, 1 (03), 12-22.
5. Шапкова, Л. В. (2007). *Частные методики адаптивной физической культуры*. Москва : Советский спорт, 608с.
6. Винник, Д. П. (2010). *Адаптивное физическое воспитание и спорт*. Киев : Олимп. лит.-ра, 608 с.
7. Фурман, Ю. (2012). Рухова активність та формування здорового способу життя для осіб з особливими потребами в процесі адаптивного фізичного виховання. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, (7), 100-103.
8. Юрченко О. (2012). Особливості кінематики ходьби дітей молодшого шкільного віку з ослабленим зором. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, (2), 99-102.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Кошель Віталій Миколайович

канд. пед. наук, старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Козлова Віра Дмитрівна

здобувач вищої освіти факультету дошкільної початкової освіти і мистецтв
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Пась Катерина Вікторівна

здобувач вищої освіти факультету дошкільної початкової освіти і мистецтв
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Скивка Анастасія Валентинівна

вихователь дітей дошкільного віку
ЗДО «Сонечко» с. Прогрес, Україна

Ушкалов Леонід Олексійович

здобувач вищої освіти факультету заочного навчання
Національний університет фізичного виховання і спорту України, Україна

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І СІМ'Ї

***Анотація:** У статті розглянуто основні напрямки взаємодії закладів дошкільної освіти та сім'ї у процесі фізичного виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі розвитку суспільства.*

Постановка проблеми. Розбудова освітньої системи України, в широкому сенсі передбачає зміни у всіх освітніх ланках, в тому числі і дошкільної.

Якщо розглядати загальний комплекс освітньо-виховної роботи з дітьми, то можна виявити, що фізичне виховання беззаперечно займає особливе місце в закладі дошкільної освіти (далі ЗДО) та сім'ї. Оскільки в дошкільний період розвитку закладається фундамент всебічної, гармонійної розвиненої особистості, формується здоров'я дитини, удосконалюються фізіологічні функції організму, рухових навичок, фізичних якостей тощо. І все це можливо завдяки целеспрямованій педагогічній взаємодії дорослих і сім'ї [4].

Системність освіти, і в тому числі в галузі фізичного виховання, в сучасних умовах є одним з важливих напрямків, у відповідності з дидактичним принципом системності і послідовності в навчанні.

Даний аспект має важливе значення саме як основа формування здорового соціуму і, отже, ефективного розвитку суспільства на тривалий період часу, бо цінності, закладені в дошкільному віці, розглядаються різними фахівцями як фундаментальні протягом усього життя [4].

Вимоги часу у зв'язку з інтенсивним розвитком суспільства вносять корективи і змінюють зміст освіти, яку отримують діти в дошкільному віці. Відповідно збільшується розумове емоційне і психологічне навантаження що в свою чергу призводить до перевтоми і виснаження яке негативно впливає на стан здоров'я дітей дошкільного віку. Ефективна

організація взаємодії соціокультурних інституцій ЗДО та сім'ї дає можливість створити оптимальні умови для розвитку особистості дитини дошкільного віку [1].

Аналіз досліджень і публікацій свідчить про те, що вирішення різноманітних проблем фізичного виховання дошкільників широко представлена у сучасній вітчизняній і зарубіжній науковій літературі. Зокрема, Т. Андрющенко, О. Байер, Г. Беленька, О. Богініч, Е. Вільчковський, Н. Денисенко, М. Єфіменко, Л. Загородня, О. Іванашко, М. Комісарик, О. Козак, А. Кошель, В. Кошель, О. Курок, Н. Лісневська, Н. Левінець, О. Максимова, В. Оржеховська, Т. Пономаренко, Т. Овчиннікова, О. Худолій, Ю. Шевченко та інші [1; 4; 6].

Метою статті є розкриття основних напрямків взаємодії закладів дошкільної освіти та сім'ї у процесі фізичного виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі розвитку суспільства.

Методологія дослідження: базується на загальних принципах філософії, базових положеннях сучасних наук: дошкільної педагогіки, дитячої психології, валеології які досліджують взаємозв'язок методологічних підходів до вивчення сучасних факторів фізичного виховання в умовах взаємодії сім'ї та ЗДО як основи формування активної майбутньої особистості.

Виклад основного матеріалу. Оскільки дошкільний вік є базовим для розвитку основних компетентностей, необхідних людині протягом всього майбутнього життя. В його основі лежить синергійний, взаємозалежний розвиток кількісних і якісних показників та процесів, досягнення відповідної до певного віку анатомо-фізіологічної, морфологічної, психологічної зрілості, емоційного, інтелектуального та вольового розвитку дошкільників [1].

У період дошкільного дитинства закладається фундамент майбутньої особистості, тому вирішення завдань освітнього процесу в галузі фізичного виховання, необхідно пов'язувати з розвитком цілісного сприйняття дошкільника як активної особистості в спільній діяльності сім'ї та ЗДО [3].

Завдання щодо фізичного виховання спрямованих на гармонізацію розвитку дитини відображено в низці вітчизняних документів, зокрема Законі України «Про дошкільну освіту» (2017), Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (2021) (далі БКДО), «Про охорону дитинства» (2001), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Державній національній програмі «Освіта. Україна ХХІ століття», Указі президента Про національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016) [1; 4; 5].

Безперечно фізичне виховання та фізичну культуру потрібно розглядати як явище суспільно-педагогічне. Крім того фізичному вихованню дітей дошкільного віку відводиться домінуюча роль у вирішенні загальнопедагогічних і специфічних освітньо-виховних завдань, які впливають з потреб сучасного суспільства в найбільш ефективному і доцільному впливі на розвиток людини, а також необхідності підготовки його до трудової й іншої суспільно значимої діяльності. Специфіку змісту фізичного виховання складають фізична освіта і виховання фізичних якостей людини [4].

Якщо розглядати еволюційний розвиток людства, то і тут фізичне виховання відіграє особливо важливу роль. Адже в результаті зміни людських поколінь за допомогою фізичного виховання відбувається специфічна передача накопиченого людством найбільш раціонального досвіду використання рухових можливостей організму, з'ясування потенціалу людей, що в свою чергу забезпечує в тій чи іншій мірі цілеспрямований фізичний розвиток людей.

Фізичне виховання з точки зору будь-якої практичної діяльності людини має і загальний прикладний результат, адже фізична підготовленість, яка проявляється в підвищеній працездатності, рухових уміннях і навичках, по суті своїй є процесом фізичної підготовки людини до повноцінної життєдіяльності.

Якщо прийняти за основу фізичної підготовленості дітей дошкільного віку розвитку їх фізичних якостей, то важливим питанням сучасної дошкільної педагогіки стає необхідність вивчення закономірностей, а також методологічних, методичних умов удосконалення процесу розвитку фізичних якостей у взаємодії ЗДО і сім'ї [3].

Зважаючи на реальність сьогодення і об'єктивні закономірності дошкільної освіти, валеологічне виховання має бути глибоко національним пріоритетом і базуватися на культурному досвіді українського народу, його традиціях, звичаях, обрядах та формах соціальної практики. Організація освітньо-виховної роботи в ЗДО і сім'ї має бути цілеспрямована на оволодіння дітьми глибокими знаннями, уміннями та навичками, зберігати та зміцнювати своє здоров'я. Реалізувати це завдання можливо за умови врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей раннього й дошкільного віку – дотримуючись санітарно-гігієнічних вимог [6].

У дітей дошкільного віку існує специфічна особливість – взаємозв'язок і взаємозалежність стану здоров'я, фізичного і нервово-психічного розвитку. Кращому процесу психічного розвитку сприяє повноцінний фізичний стан дитячого організму. Під час занять фізичними вправами дошкільнята не тільки оздоровлюються в цілому, але і отримують виховний вплив, завдяки якому у них розвиваються психічні процеси: спостережливість і увага, розвиваються непрості вольові якості, виробляється основа характеру. Фізично здорова дитина стає повноцінним громадянином країни, так як у неї формується здоровий дух який сприяє в подальшому долати перешкоди і досягати успіхів, в різних життєвих ситуаціях.

Найбільш доступним і ефективним методом фізичного розвитку дітей в процесі фізичного виховання є гра, як можливість вступу дошкільнят в непрості взаємини зі своїми однолітками, удосконалювати в природних умовах рухову активність і свої фізичні якості.

Організація процесу рухливої гри в ЗДО і сім'ї дає необмежені можливості комплексного використання різних методів, які спрямовані на формування гармонійної особистості дитини дошкільного віку в цілому [3].

Це є найважливішою теоретико-методологічною та змістовно-організаційною складовою цілеспрямованої взаємодії та діалогу інструкторів з фізичного виховання, вихователів дітей дошкільного віку з батьками дітей.

Саме тому, у контексті інтенсифікації сучасного суспільства виникає нова парадигма діяльності педагогічних працівників яка передбачає переформатування діяльності ЗДО. У зв'язку з цим, посилюється значення дошкільної освіти в контексті генерації нового формату української нації. Враховуючи гостроту соціальної потреби і важливість практичного значення, вище зазначеної проблеми, її недостатня розробка – актуалізують питання пошуку ефективних технологій формування здоров'я підрастаючого покоління у відповідності з сучасними запитами українського суспільства [7].

На сучасному етапі розвитку суспільства необхідно у дошкільників формувати повноцінне уявлення не тільки про навчання і виховання, а й про внутрішню природу людини як основи розвитку в усіх сферах життя, що буде запорукою цілісного освітньо-виховного процесу в умовах ЗДО, а також основою для подальшої життєдіяльності головні напрямки якої базуються на розумінні цінності занять фізичного виховання і ведення здорового способу життя [8].

Аналіз спостережень за діяльністю окремих ЗДО виявив, що заклади намагаються декларативно впроваджувати програми різної спрямованості, які не завжди є ефективними, при цьому реалізація програм не дипломованими фахівцями часто призводить до спотворення їх спрямованості, так як розробляючи як інноваційні вони не завжди відповідають матеріально-технічній базі закладу, кваліфікації кадрів, застосовуваним методикам і врахуванням рівня фізичного розвитку дітей. При цьому необхідно зазначити, що не всі застосовувані методики здатні в повній мірі реалізувати необхідний фізичний розвиток дітей дошкільного віку [2].

У сучасній системі дошкільної освіти в галузі фізичного виховання реалізуються програми, технології і методики, спрямовані на зниження рівня захворювань, підвищення фізіологічних і психологічних функцій організму дитини, а, отже, і його розумового і освітнього потенціалу [8].

Згідно з новою редакцією БКДО України (2021) Освітня лінія «Особистість дитини» формує у дошкільників такі інваріативні компетентності:

Рухова компетентність – це наявність стійкої мотивації дитини до щоденного прояву різних видів рухової активності, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розвиток фізичних якостей. Рівень рухової підготовленості є основою для формування навичок здоров'язбережувальної поведінки дітей дошкільного віку.

Здоров'язбережувальна компетентність – це сукупність елементарних знань про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя; стійка мотивація еколого-валеологічної спрямованості щодо пізнання себе та довкілля, яка спонукає до використання навичок здоров'язбережувальної поведінки; потреба в опануванні способами збереження та зміцнення власного здоров'я, орієнтованих на самопізнання та самореалізацію [1; 6].

Так у новій редакції БКДО України передбачено участь батьків у розвитку рухової компетентності дитини. Підтримка батьками процесу формування рухової компетентності може реалізовуватись різними шляхами і способами:

- оформлення вдома фізкультурно-спортивного куточка;
- проведення спільного фізкультурно-оздоровчого дозвілля;
- щоденне проведення ранкової гімнастики та інших видів рухової активності (спортивні та рухливі ігри, спортивні вправи, гімнастичні вправи на свіжому повітрі, використання різних оздоровчих технологій).

Долучення батьків до формування здоров'язбережувальної компетентності їхньої дитини створення вдома здоров'язбережувального середовища та відповідних умов для самостійної рухової діяльності в умовах сім'ї;

- формування навичок у дітей до особистої та громадської гігієни;
- формування інтересу до родинних традицій здорового способу життя;
- закріплення навичок безпечної поведінки вдома та вулиці [6].

В результаті аналізу наукової літератури, з'ясували наступне: переважна більшість науковців зазначають, що рухова діяльність дитини дошкільного віку має займати в режимі дня до 50% щоденного бюджету часу. Проте узагальнено в різних вітчизняних і зарубіжних дошкільних освітніх програмах до цього не однозначне ставлення, так як діючі програми які реалізуються в ЗДО відводять цілеспрямованій руховій активності не більше 20% загального бюджету часу денного перебування дитини в закладі дошкільної освіти, що навряд чи може бути достатнім для вирішення оздоровчих, а, отже, і освітніх завдань, оскільки ці процеси взаємообумовлені [1; 3].

Зазначимо, що цілеспрямована рухова діяльність може відбуватися не тільки на заняттях з фізичної культури, а також в умовах сімейного виховання процесі прогулянок на свіжому повітрі з проведенням рухливих ігор і елементів спортивних ігор. Даний підхід забезпечить не тільки підвищення рухової активності дітей, а й сприятиме більш ефективній взаємодії ЗДО та сім'ї [5].

На підставі даного підходу у дошкільників відбувається формування усвідомленого розуміння потенціалу фізичної культури і її використання в різних аспектах – створюються передумови для формування особистої орієнтації у виборі форм і засобів рухової активності в майбутній життєдіяльності і відповідно формується активна позиція щодо занять фізичною культурою [6].

В рамках діяльності наукових студентських гуртків: «Інтеграція арт-терапевтичних технологій у ЗДО» керівник доцент кафедри дошкільної та початкової освіти –

Кошель А. П. та «Фізичне виховання та валеологічна освіта дітей дошкільного віку як системоутворюючі компоненти формування здоров'я» керівник старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти – Кошель В. М. було спеціально організована експериментальна робота щодо вивчення матеріально-технічного забезпечення для реалізації змісту фізичного виховання дітей дошкільного віку в ЗДО «Сонечко» с. Прогрес.

З метою виявлення рівня матеріально-технічного забезпечення розроблена програма обстеження, яка містила: методика обстеження та систему порівняння отриманих результатів у відповідності з Наказом Міністерства освіти і науки України «Про Типовий перелік обладнання та інвентарю для фізкультурно-спортивних приміщень закладів освіти (2020) [1].

Так в результаті проведеної роботи виявлено, що всі вихователі користуються календарно-тематичними планами, складеними з урахуванням вимог чинних освітніх програм та методичних рекомендацій. Сумарний обсяг рухової активності, що здійснюється дітьми у процесі щоденної життєдіяльності, базується на індивідуальних можливостях та задовольняє біологічну потребу в рухах.

В результаті проведених спостережень виявилось обладнання та інвентар для фізкультурно-спортивних заходів у ЗДО с. «Прогрес»:

- обладнання та інвентар загального призначення: драбини еластичні для тренувань, мати гімнастичні різного розміру, обручі різних розмірів, палиці гімнастичні, палички зі стрічками, стінки гімнастичні;

- естафетно-ігрове обладнання: ворота для футболу, канати для перетягування, кеглі, кільця баскетбольні, конуси поролонові, корзини для м'ячів, м'ячі гумові різного діаметра, ракетки для бадмінтону, сумки для м'ячів, фішки, щити баскетбольні, щити для розміщення мішеней тощо.

- інший інвентар: аптечки медичні, ваги для зважування (механічні, електронні), голки для накачування м'ячів, граблі (для піску), диски «Здоров'я», конуси розмітні, лопатки, мотузки, насос універсальний для накачування м'ячів, прапорці (різного кольору), ростомір, рулетки для вимірів, свистки, секундоміри тощо.

Аналізу проведених спостережень засвідчив що в ЗДО «Сонечко» с. Прогрес створено всі умови для організації фізичного виховання дошкільників.

Висновки. Отже, фізичне виховання дітей дошкільного віку має важливе значення для формування здоров'я. Важлива складова при цьому належить руховій діяльності яка є основною генетично обумовленою потребою в дошкільному віці, так як не тільки формує природні рухові навички, забезпечує повноцінний фізичний розвиток, розвиток фізичних якостей і здібностей, а й формує соціальний, комунікативний, мотиваційний, потребнісний, пізнавальний, діяльнісний, інтелектуальний і мовної потенціал майбутньої особистості. Все вище зазначене в сукупності не тільки розвиває особистість в цілому, а формує ціннісне ставлення дошкільників до власного здоров'я і, отже, є основою подальшого ефективного розвитку суспільства.

Проведене дослідження не вичерпує розв'язання даної проблеми до перспективних напрямів подальших досліджень відносимо питання, пов'язані з розробкою для вихователів ЗДО і батьків моделі взаємодії з фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Адаменко, В. & Кошель, В., (2021). ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК НЕОБХІДНОЇ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я. Збірник наукових праць SCIENTIA. вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/8260>.
2. Дьякова, Н., Кошель, А., & Олексієнко, В. (2020). ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗДО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. InterConf, (34). вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/5525>.

3. Іващенко, С., & Кошель, В. (2020). ДО ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. InterConf, (33). вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/5311>.
4. Калімбет, О., Кошель, А., Кошель, В., Рябченко, А., Хаблова, М. (2021). Фізичне виховання дітей дошкільного віку як основа формування здоро'я сучасного суспільства. InterConf, (5). вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/issue/view/04.06.2021/547>
5. Козлова, В., Кошель, В., Пась, К., & Скивка, А. (2021). ДО ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК СИСТЕМОУТВОРЮЮЧИХ КОМПОНЕНТІВ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я. Збірник наукових праць SCIENTIA. вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/8261>.
6. Кошель, А., Кошель, В., & Сілка, К. (2021). ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ЗГІДНО ОНОВЛЕНОГО БАЗОВОГО КОМПОНЕНТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ. Збірник наукових праць ЛОГОС. <https://doi.org/10.36074/logos-19.03.2021.v3.20>.
7. Кошель, А., Кошель, В., & Мікрюкова, В. (2021). ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ «PUBLIC RELATIONS» У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. InterConf, (46), 122-131. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.03.2021.013>.
8. Кошель А. П. (2016). Використання здоров'язбережувальних технологій у дошкільному закладі. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. (135). 41-45. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2016_135_12.

Table 1

Results of oxidizing activity of potassium peroxosulfate 0.02 mol L⁻¹ solution studying using iodometric titration

Day	Titrant volume, V ₀ , mL			Mean, V ₀ , mL	Percentage of oxidizing activity, %
1	1.74	1.72	1.72	1.73	100
3	1.73	1.73	1.72	1.73	100
5	1.74	1.73	1.72	1.73	100
10	1.73	1.74	1.72	1.73	100
15	1.72	1.72	1.72	1.72	99.4
19	1.72	1.70	1.70	1.71	98.8
24	1.70	1.68	1.70	1.69	97.7
30	1.68	1.66	1.66	1.67	96.5

The decrease of oxidizing activity in percents of potassium peroxosulfate 0.02 mol L⁻¹ solution during the month is shown of Fig. 2.

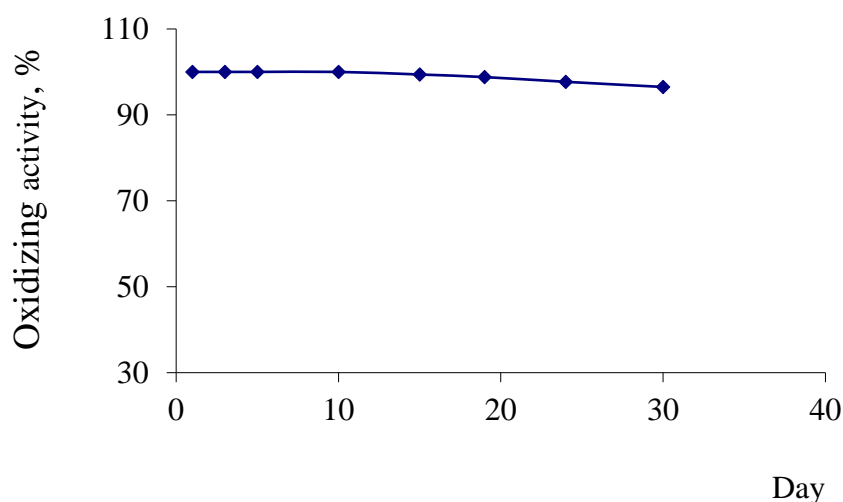

Fig. 2. Percentage decrease in oxidizing activity of potassium peroxosulfate 0.02 mol L⁻¹ solution

The research results showed that potassium peroxosulfate 0.02 mol L⁻¹ solution keeps its oxidizing activity completely during first 10 days. After that its activity decreases up to 96.5% during the month while storing at room temperature. This makes potassium peroxosulfate a stable reagent applicable for using in quantitative analysis.

References:

1. Serdiukova Yu.Yu. Iodometric determination of cefuroxime by the potassium hydrogenperoxomonosulphate reaction. *News of Pharmacy*. 2016. Vol. 86. No. 2. P. 6-8.
2. Blazheyevskiy M. Ye. Kinetic spectrophotometric determination of cefadroxil in pure substance and pharmaceutical dosage form. *J. Chem. Pharm. Res.* 2013. Vol. 5, No. 8. P. 115-121.
3. Blazheyevskiy N.Ye. Determination of Cefazolin by Oscilligraphic Polarography as Its S,S'-Dioxide. *Journal of Analytical Chemistry*. 2014. Vol. 69, No. 9. P. 883-886. DOI: 10.1134/S106193481407003X.
4. Arnau J. L. Etude spectroscopique des derives du peroxyde d'hydrogene. IV L'acide de Caro. H₂SO₅. *Can. J. Chem.* 1970. Vol. 48. No. 24. P. 3903-3910.
5. Ball D. The kinetics and mechanism of the decomposition of Caro's acid. *J. Am. Chem. Soc.* 1956. Vol. 78. No. 6. P. 1125-1129.

SECTION 28. ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION

Diyarova Makhliyo Islamovna

Teacher

Samarkand State Architectural and Civil Engineering Institute, Republic Of Uzbekistan

Sherzodova Diyora Sherzod kizi

Student

Samarkand State Architectural and Civil Engineering Institute, Republic Of Uzbekistan

PROBLEMS ESTIMATION OF THE MARKET VALUE OF OBJECTS CULTURAL HERITAGE USING A COST APPROACH

Introduction

One of the essential stages of economic transactions with immovable cultural heritage objects is the determination of their value. Obviously, the cost of a monument should reflect both the interests of the seller - the state, and the buyer who is ready to invest in the preservation and popularization of cultural heritage. The problem in determining the price of immovable cultural heritage objects is the impossibility of comprehensively and objectively calculating the value of the object. When evaluating an immovable cultural heritage object, first of all, intangible factors should be taken into account, such as historical, artistic, memorial value, authorship, the value of the assessed monument in the architectural ensemble, the presence of decorative and applied art in the interior decoration of the object, prestige, etc. Moreover, they should be correlated with material factors that are very important for the buyer, for example, the degree of wear and tear and the presence of encumbrances. The listed intangible factors increase the consumer properties of an immovable cultural heritage object in comparison with ordinary real estate objects.

Research methodology

Methodology for assessing the building of a monument in the framework of the theory of the cost approach.

Level of knowledge of the topic

However, in the opinion of professional appraisers S.V.Gribovsky and Lakhina Yu.Yu., “the existing tables of the historical value of objects of decorative and applied art, being a good tool for assessing the value of art, unfortunately, have little, if no, relation to the market. At the same time, a large number of factors, mentioned earlier in the work, are present in the circulation of monumental buildings, which reduce the value of the object. This includes wear, both physical and functional, various kinds of encumbrances, as well as significant difficulties in adapting an object for modern use, high risks of investments aimed at preserving the object and maintaining it in good condition, the use of strictly regulated technologies during restoration, complexity and timing restoration work and costly expertise.

Analysis and results

The above classification must be taken into account when assessing cultural heritage monuments because only in the case of their purely commercial use is it possible to use three

classical methods of assessment - comparative, profitable and cost-based approaches - completely.

The comparative approach is very limited for the valuation of monuments due to limited information on the real estate market and complex adjustment procedures.

The application of the income approach is possible only for objects that can generate income and due to this, operate independently, that is, purely commercial functions are implemented in such objects, but not all buildings can be adapted for such functions.

The use of the cost-based approach in such a situation is of greatest importance, therefore, we will consider the assessment of monuments using the cost-based approach, as the most transparent and more objective. At the same time, one must always remember that all three approaches are interconnected through the solution of particular problems by methods and methods of comparative, profitable and costly approaches.

This relationship is clearly visible when applying the cost approach. In general, when assessing cultural heritage monuments, three main assets should be distinguished - a land plot, improvements (buildings, structures) and an intangible component inherent in a particular object. Hence, the value of cultural heritage monuments will be determined as the sum of these three assets:

$$\text{Monument cost} = \text{Land plot cost} + \text{Improvement cost} + \text{Intangible asset cost}$$

In world practice, for the assessment of cultural heritage objects, a cost-based approach is mainly used. It is based on the study of the investor's possibilities in acquiring real estate and proceeds from the fact that the buyer will not pay for the object more than that which would cost the receipt of the corresponding building plot and the construction of an object similar in purpose and quality in the foreseeable future without significant costs.

The cost approach (of The Cost Approach) is one of three main approaches to the evaluation of e property. The cost approach is based on the principle of substitution, according to which the maximum value of a property should not exceed the lowest price at which another property with equivalent utility can be purchased.

At the same time, real estate appraisal is determined by the costs of the investor, builder (developer) for the reconstruction of a similar real estate object (exact copy - replacement cost, equivalent utility - replacement cost as of the date of valuation and on the date of value determination), taking into account the entrepreneurial profit of the investor (developer) minus the accumulated depreciation in buildings (structures), which includes:

- any physical deterioration of buildings (structures) - physical wear and tear;
- functional (moral) obsolescence of buildings (structures) and their structural elements.

In addition, external (economic) obsolescence of the appraised object (land plot and buildings / structures located on it) is possible, which manifests itself under the influence of external factors in relation to the appraised object.

A prerequisite for using a cost-effective approach is a detailed estimate for the costs of building an identical (similar) facility, followed by taking into account the depreciation of the assessed object (depreciation is quite specific for these objects). The main stages of applying the cost approach are:

- 1) Determination of the replacement cost (replacement cost) of the evaluated construction object and its inseparable improvements;
- 2) Determination of the amount of entrepreneurial profit (or external depreciation);
- 3) Calculation of the identified types of wear;
- 4) Determination of the market value of the land plot;
- 5) Determination of the cost of improvement, taking into account wear and tear;
- 6) Determination of the value of easements;
- 7) Determination of prestige;
- 8) Determining the impact of location;
- 9) Calculation of the final cost of the object of appraisal by adjusting the replacement cost

for wear, followed by an increase in the resulting value by the cost of the land plot and taking into account several specific factors.

General formula for calculating the cost:

Monument building cost = Building cost + Inseparable improvement cost + Improvement cost + Prestige variety cost - Delayed renovation - Delayed restoration - Easement cost + Land rights cost + Individual project cost + (-) Unaccounted cost types.

$$C = BC \cdot \Pi\Pi \cdot (1 - \text{ВНИ}) + \Pi_{\text{прест}} - \text{ФизИ} - C_{\text{серв}} + C_{\text{зю}} + \text{НВС},$$

Where, *BC* - is the replacement cost of improvements to the land plot (the cost of a building, inseparable improvements, landscaping, etc.);

$\Pi\Pi$ – is the entrepreneur's profit for a similar market segment;

ВНИ – Relative external wear;

$\Pi_{\text{прест}}$ – The cost of varieties of prestige;

ФизИ – Physical wear and tear;

$C_{\text{серв}}$ – The cost of easements;

$C_{\text{зю}}$ – The cost of rights to a land plot;

НВС – Unaccounted types of value (development and binding of an individual project, accounting for long-term lease agreements, etc.).

$$\text{ФизИ} = PV(C_{\text{ом}} + C_{\text{фб спец}}),$$

Where, *PV* - is the sign of reduction to the current value (capitalization);

$C_{\text{ом}}$ – the cost of postponed repair of common areas;

$C_{\text{фб спец}}$ – the cost of deferred repair and restoration work.

Considering the above, the cost of a cultural heritage object, within the cost-based approach, can be determined by the formula.

$$CO = C_{\text{зю}} + (33 - \text{НИ}) \times K_{\text{и}},$$

Where, *CO* – is the cost of the object of assessment;

$C_{\text{зю}}$ - the cost of the land;

33 - the cost of the building;

НИ - the cost of restoration work;

$K_{\text{и}}$ - is the coefficient of the historical significance of the object.

Conclusions and offers

The architectural heritage, as a part of the historical and cultural heritage, can be rightfully defined as the most valuable category of real estate, and assessed not only from the standpoint of its humanitarian and cultural significance, but also from the point of view of material value. Analysis of the state of the issue and research objectives allowed us to briefly

to formulate the principal provisions and goals of an integrated approach to the assessment of monuments:

- to include cultural heritage objects in market relations, it is necessary to develop clear objective signs of their identification;

- the value of a monument should be determined by historical and cultural indicators of categories of value (historical, aesthetic, etc.), the assessment of which implies an analytical approach;

- it is necessary to assess the monuments . as real estate objects, in terms of cost and income approaches, taking into account objective identification signs and additional factors that take into account ICC.

It is advisable to solve the problem of determining the cost estimate of an algorithm that allows you to most fully reflect the existing state of the monument as a real estate object - its main functional, technical (architectural and structural, volumetric planning solutions), historical,

cultural, aesthetic and artistic characteristics. To establish the cost of an architectural monument, it is proposed to consider it in the range of values obtained by the cost approach, using a system of indicators that take into account the value properties of the monument, as an object of historical and cultural purposes, and its consumer properties (qualities).

References:

1. Методика оценки зданий – памятников культурного наследия. М. : ООО «НПЦПО», 2004, 2008.
URL: www.cpsra.ru
2. Объекты культурного наследия [Электронный ресурс] — 2019 — Режим доступа:
<https://www.eg-online.ru>

Вантюх Діана Едуардівна

магістрант інженерно-технічного факультету

Державний вищий навчальний заклад

«Ужгородський національний університет», Україна

Науковий керівник: Голик Йолана Миколаївна

канд. техн. наук, доцент, завідувач кафедри будівництва і цивільної інженерії

Державний вищий навчальний заклад

«Ужгородський національний університет», Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТУВАННЯ КІННО-СПОРТИВНОГО КОМПЛЕКСУ У МІСТІ УЖГОРОДІ

Актуальність проектування кінно-спортивного комплексу (КСК) в Ужгороді визначена невпинним розвитком міста з необхідністю усунення дефіциту інфраструктури для відпочинку населення, зацікавленістю бізнесу у розвитку області зі створенням рекреаційно-розважальних об'єктів. У структурі попиту на основні види кінно-спортивних заходів серед містян переважають виїздка, конкур, кінні прогулянки, скачки, кінний туризм та іпотерапія, що потрібно враховувати при проектуванні.

Мета роботи: дослідження принципів планування кінних спортивно-оздоровчих комплексів (КСК) нового типу для організації сучасного кінно-спортивного комплексу в місті Ужгороді.

Об'єкт дослідження – будівлі і споруди КСК (архітектурно-планувальні аспекти формування містобудівних і об'ємно-просторових рішень КСК).

Хоча людство приручило коней ще у VI тис. до н.е., а перші колісничі виникли у II тис. до н.е., схожі на сучасні, кінні змагання зародились у Давній Греції (VII-VI ст. до н.е.). Середньовіччя характеризувалось лицарськими турнірами на конях, потім почали виникати перші школи верхової їзди і КСК [1]. З тих пір особливості проектування зазнали істотних змін. Сучасні тенденції розвитку КСК полягають у поліфункціональності, зміні орієнтури з виключно кінних змагань на розважальні заклади з максимальним створенням комфорту для людей, що впливає на об'ємно-планувальні і містобудівні рішення (прикладом поліфункціональності є переобладнання манежу у конференц- або концертний зал. Популярними є ідеї еко-проектування. Загалом на формування КСК впливають наступні фактори: глобальні (соціально-економічний рівень, ущільнення забудови сучасних міст, технологічні вимоги утримання тварин); локальні (вибір ділянки, розміщення на генплані, об'ємно-планувальні і архітектурно-художні рішення, інженерна інфраструктура, клімат) [2].

Особливості архітектурно-планувальної структури генплану КСК у місті Ужгороді залежать від наявності потреби у компактному сучасному закладі подібного типу з обов'язковим для нього складом будівель і споруд, які б характеризувалися двома принципами: зонуванням території і блокуванням об'єктів забудови. Окрім того, потрібно враховувати високу щільність забудови, подбати про розвиток інфраструктури, забезпечити можливість транспорту коней з віддалених куточків області, подбати про родзинку КСК за допомогою художнього оформлення трибун, яке б відображало поліетнічний склад населення краю.

Різноманітні за призначенням КСК об'єднує функціональне зонування з розподілом потоків тварин, спортсменів і тренерів, персоналу, глядачів. Зокрема, за характером забудови розрізняють павільйонний, блоковий та моноблоковий типи КСК. Павільйонний

тип забезпечує ізоляцію зон перебування людей і коней (недоліки: збільшення території КСК). Блоковий тип характеризується об'єднанням будівель, близьких за призначенням. Моноблоковий тип формується в результаті об'єднання окремих блоків в одну будівлю, що підвищує щільність забудови на 15-30 %, таким чином вивільняючи територію, що було б найбільш прийнятним у нашому випадку [1-3].

За схемами формування генпланів КСК поділяються на однооб'єктні (складаються з одного об'єкту), транзитні (усі об'єкти розташовані вздовж однієї лінії), центрально-променеві (на перпендикулярах), ландшафтні (об'єкти розташовані вздовж кількох осей) – найбільш сучасні і чудово впишуться в архітектуру міста з врахуванням наявності перепаду висот [3].

За призначенням усі споруди КСК поділяють на блоки: суспільний, спортивно-розважальний, блок утримання коней, іпотерапевтичний, зона занять з кіньми, допоміжна зона (кабінет лікаря, масажу, сан-гігієнічні приміщення, кімната для відпочинку), інженерно-технічний блок [2].

Генеральний план КСК з розташуванням у м. Ужгороді повинен представляти собою компактну цілісну територіально-просторову систему, де всі будови були б пов'язані між собою проїздами і пішохідними доріжками. Основний елемент генплану – іподром (поле для бігів і скачок) повинен мати еліпсоподібну форму й бути надійно захищеним зеленими насадженнями від інших об'єктів). Поблизу нього мають бути розміщені: будівлі та споруди обслуговуючого призначення (манежі відкриті / закриті, левади з піщаним і трав'яним покриттям, ветеринарний лазарет, майстерні, тренувальні поля для конюшні); конюшні, складські приміщення; будівля готелю з дитячим майданчиком, будинки для проживання гостей, розважальний центр, кафе, бар-магазин, тир, більярд; окремі будиночки для проживання персоналу, виконані з дерев'яного бруса, оздобленого орнаментом, у стилі колиб (поруч з конюшнями); парк, сквер, кінні стежки, паркомісія.

Одним з принципів ефективного використання території КСК є раціональність розташування у просторі різноманітних об'єктів. З цією метою всі зони зазвичай об'єднують у блоки: громадський блок (зони, не пов'язані з перебуванням коней – житлова, торгового центру, ігрова); спортивно-розважальний блок (спортивно-видовищна зону, комплекс тренувальних, демонстраційних та ігрових манежів з трибунами, гостьові автопарковки, адміністративно-господарська зона); блок утримання коней (конюшні, левади, паддоки, зона зберігання кормів, зона реабілітації коней) [2].

Висновки. Таким чином, проаналізовано фактори, які можуть впливати на формування архітектури КСК в м. Ужгороді; установлені основні принципи архітектурних рішень генпланів КСК, які необхідно забезпечити: зонування території, блокування об'єктів, виключення перетину потоків людей з кіньми, композиційна цілісність і доступність до інфраструктури; висвітлені питання організації будівництва.

Список використаних джерел:

1. Неділько А.О. (2011) Періоди формування архітектури іподромів. *Архітектурний вісник КНУБА*, (26), 327–333.
2. Горіна А.О. (2012) Номенклатура споруд іподрому. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Архітектурний вісник КНУБА*, (30), 267-272.
3. Горіна А.О. (2012) Особливості розміщення функціональних зон іподрому *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*, (4), 128-131.

Бевз Микола Валентинович
доктор архітектури, професор
Люблінська політехніка, Польща

Бевз Наталія Олександрівна
старший викладач

Львівська національна музична академія імені М.В. Лисенка, Україна

РОБОТИ ЗА ПРОГРАМОЮ «ЗБЕРІГАЮЧОГО ОНОВЛЕННЯ» ЦЕНТРІВ ІСТОРИЧНИХ МІСТ В ІТАЛІЇ НАПРИКІНЦІ ХХ - НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Історично переважаючою формою розселення впродовж тисячоліть в Італії є міста. Культуру країни умовно можна назвати «урбанізованого» типу. В Італії є близько 8000 міських громад, кожна з яких має свій історичний центр – з об'єктами громадського, сакрального, культурного, адміністративного та освітнього призначення. Специфічною рисою історичного міського середовища у центрах міст є те, що на більшості вулиць немає тротуарів, тому транспортно-пішохідний рух в центральних частинах має свої особливості. Іншою особливістю центрів міст є нерегулярність розпланувальної структури та вуличної мережі, а також висока щільність забудови.

В післявоєнні часи у середній Італії та, особливо у південній, можна було спостерігати міста, в яких мешканці покинули історичні центри. Залишені будівлі ставали занедбаними та пустими і руйнувалися. Принагідно можна вказати, що подібна ситуація була й в Західній Україні у післявоєнний час, коли в центрах міст в час війни були зруйновані єврейські ділянки та втрачено їхнє населення. Згодом звідси також переселено польську людинність до Польщі (в 1946-1947 та 1949 рр.), а українське населення (особливо інтелігенцію) репресовано та вислано на заслання у Сибір. Цілі покинуті квартали забудови в цей час поступово руйнувалися або розбиралися на будівельний матеріал (так було у Жовкві, Бучачі, Зборові, Тереховлі, Белзі, Галичі та багатьох інших містах). Але способи розв'язання цієї проблеми були в Італії зовсім іншими ніж в Україні.

У післявоєнні роки в Італії можна було спостерігати унікальні приклади робіт з відтворення великих історичних комплексів забудови або містобудівних пам'яток. Добре відомим прикладом таких робіт було відтворення з повної руїни монастиря Монте Кассіно, який був зруйнований під час другої світової війни. В результаті багаторічних праць на цій пам'ятці були відтворені навіть мозаїки та фрески в інтер'єрах храму та в монастирських приміщеннях.

Дослідники у післявоєнній Італії виділяли три типових ситуації в історичних центрах міст [Stadtentwicklung, с. 155]:

а) старі центри у розвинутих містах, що активно функціонують. Часто тут населення переселяється на периферію, де є більше зручностей. Старі ділянки часто запуснені, будинки потребують ремонтів;

б) середні та малі центри в регіонах, де панує економічна стабільність. Центри не покидаються мешканцями, а модернізуються. Часто є податкові пільги на зміну старої субстанції у містах. Проте і тут є випадки (в районах де переважає сільське господарство) покидання мешканцями старого міста (Капуя, Беневент);

в) історичні центри в нерозвинутих регіонах. Вони не покинуті, але заселені переважно старшими людьми (наприклад, в Абрुцці, в малих містах в Етрурії, Калабрії, Луканії та ін.).

Законодавство Італії дещо раніше від інших країн визначило право держави на здійснення планування міст та на охорону пам'яток (закон № 1089 від 01.06.1939 р. "Охорона пам'яток мистецтва та історії" та закон від 26.06.1939 "Охорона пам'яток природи") [Stadtentwicklung, с. 156]. В цих законах (що загалом спрямовані на охорону пам'яток) було обумовлено шляхи збереження старих міст та правила їх оновлення. Закони Італії передбачали вже у 1970-ті роки всі необхідні норми для збереження та запобігання небажаних змін в історичних центрах міст. Закон 1942 року №1150 про розбудову міст був доповнений в наступні роки новими законами та декретами (в 1967, 1968, 1971 рр.). Вже перше положення закону 1942 р. про розбудову міст містило вимогу про гарантування збереження культурних цінностей при проведенні таких робіт. Передбачалася обов'язкове розроблення такої містобудівної документації: 1) регіональні плани, 2) міжкомунальні плани, 3) загальний план розвитку міста, 4) план забудови, який діє 10 років, і згодом здійснюється його перевидання.

Пам'яткоохоронне зонування історичних районів міст та кількість пам'яток встановлювалися міськими управліннями, в тому числі і межі "історичного центру". В 1960-х роках було прийнято положення про різні види містобудівних районів:

- зона А: район історичного або мистецького значення, а також його оточення,
- зона В: включає будь-яку забудовану зону, яка має не менше ніж 12.5 % забудови.

Згідно закону №60 від 1963 р. будівельним товариствам надавалася можливість проводити реставрацію та реконструкцію тих будівель, які перебували у списках цінних (із заборону їх зносити). Проте до масштабних реалізацій таких проектів дійшлося лише через кілька років. В 1970 році було вирішено впроваджувати подібні програми в 11-ти вибраних містах Італії - Анконі, Асколі Пічено, Бергамо, Болоньї, Губбіо, Мілані, Мольфетті, Палермо, Венеції, Вероні та Віченці. На це було виділено суму в 45.5 млрд. лір на час до 1977 р. В 1971 р. були надані також перші субсидії для громад, які бажали проводити реставрацію. Так, для прикладу, в Ломбардії їх отримали 4 міста - Комо, Бергамо, Бреша, Мантуя. Таким чином в ці роки почалися програмні роботи з оновлення та реставрації центральних районів міст. Проте багато міських рад уникали участі в процесах такого будівництва. Вони побоювалися, що кредитор матиме забагато впливу на визначення цін, і населення потерпає від спекулятивних операцій. Тому паралельно деякі міські ради бажали утворити власні консорціуми з реставрації та оновлення районів міста. В результаті до середини 1970-х років багато реставраційно-охоронних робіт проводилося не міськими радами, а бюро нерухомості та приватними фірмами.

Як вище зазначалося заходи щодо охорони пам'яток довгий час базувалися на двох законах прийнятих ще в 1939 р. (№1089 і №1497). Прикладом реалізації цього закону на практиці є місто Комо в північній Італії. Положення першого з них (про охорону мистецьких та історичних пам'яток) встановлюють, що ні громади, ні приватні власники не мають права руйнувати, змінювати та розділяти пам'ятки без дозволу міністерства культури. Те ж саме стосується використання цих пам'яток. Міністр може встановити необхідні умови для збереження та надати кошти власнику. Якщо власник не спроможний реставрувати пам'ятку, кошти надаються державою. Права та обов'язки сторін регулюються міністерським декретом. У ньому детально говориться про збереження археологічних знахідок, а також про механізм відчуження об'єктів або зон, які являють суспільний інтерес і повинні експонуватися публічно. Охоронні заходи стосувалися також оточення об'єктів або зон. Ці обмеження є незалежними від місцевих будівельних розпоряджень та планів, які повинні узгоджуватися з ними. Під дію другого закону (про охорону пам'яток природи) підпадають красвиди та унікальні геологічні формації, вілли,

сади, парки в широкому розумінні цих понять. Охороняються панорами та неповторні краєвиди, комплекси будівель, які мають естетичну та традиційну історичну цінність. В реєстрації пам'ятки приймає участь комісія, яка складається з представника міністерства, відповідного охоронця, президента туристичного об'єднання провінції та компетентних спеціалістів (істориків, геологів, ботаніків та ін.). Будь-яке порушення закону штрафується і будівельні роботи в зонах захисту зупиняються. Для таких об'єктів як панорами та краєвиди міністерство запроваджує відповідні плани захисту. Положення 1.3 закону дозволяє поставити під охорону історичні центри міст - не тільки як окремі об'єкти, але й зі своїм оточенням. Це дозволяє брати під охорону райони, уникаючи довгої процедури, яка вимагається при реєстрації групи будівель. Це положення було успішно використано в 1963 р. в центральних районах Риму, а також в інших містах.

Охорона пам'яток в Італії належить до повноважень міністерства культури. Існує спеціальна посада директора органу охорони та підпорядкованих йому 7 відділів на чолі з інспекторами. До органів поза штатами міністерства належать велика група спеціалістів, які працюють в регіонах. Наприклад у трьох групах спеціалістів вищої категорії налічувалося (група "А"): 107 архітекторів, 92 мистецтвознавці, 95 археологів (станом на 1975 р.). В групі "В" (середня категорія) до уряду художників, інженерів, реставраторів входять загалом 375 осіб. В групу "С" (нижча категорія) - охоронці, писарі, збирачі, ремісники, реставратори та інші виконавці (входило близько 5 тис. спеціалістів). Основними завданнями службовців було визначено: інвентаризація пам'яток, опікунство та функції контролю, опрацювання проектів для реставрації окремих об'єктів.

На початку 1970-х років в Італії за порадою Європейського Союзу були розпочаті роботи з повної каталогізації пам'яток [Fallini P., с. 97]. Для історичних центрів міст ця інвентаризація відбувалася за наступною схемою: 1) топографічна карта територій та гомогенних зон; 2) аналіз історичних центрів; 3) "списки" пам'яток (сюди заносилися будівлі, зони та краєвиди, які знаходилися всередині старого міста і є його невід'ємною частиною). Тут також фіксувалися правила та поради щодо спеціального використання історичного центру; 4) окремі об'єкти (дані про них).

Опіка пам'яток та їх контроль в локальних пам'яткоохоронних органах в основному полягали у стеженні за дотриманням обмежень, наданні консультацій та дозволів. Наприкінці 1970-х років було видано кілька регіональних пам'яткоохоронних законів (наприклад, у Тоскані, в Анконі та у Венеції), проте великою проблемою залишалося прослідкувати за їх дотриманням через недостатню кількість урядовців з охорони пам'яток.

Кожна локальна служба охорони пам'яток є одночасно спеціальним архітектурним бюро, що служило в першу чергу для збереження та охорони об'єктів. Фінансові витрати мали централізований характер. Кожного року служба подавала список запланованих робіт з детальним аналізом витрат. Після перевірки представник дирекції затверджував програму, співставляючи її з бюджетними можливостями. Якщо приватний власник бажав би відреставрувати пам'ятку, він повинен подати пропозицію у відповідну службу та виконати необхідну реставраційну проектну документацію. Після проведення робіт йому повертали 30% вартості робіт. Якщо власник фінансово неспроможний виконати роботи - служба охорони проводить реставрацію за державний кошт. При цьому власник може протягом довгого часу повертати державі кошти за реставрацію, або передати своє право володіння державі.

Концепція збереження історичних центрів міст в Італії спирається на кілька чинників. Відповідаючи на питання, чому слід рятувати історичні центри міст, Л. Беневоло висловився "тому, що вони містять історичні свідчення та власну мистецьку цінність. Ці центри є для нас незамінним елементом рідності нашої культури. Тобто без цього поєднання з минулим ми втратимо часове розташування нашої культури" [Stadtentwicklung, с. 161]. Вважається, що сьогодні неможливо просто адаптувати історичні центри до нових

комплексних функцій. Вони є під великою загрозою внесення змін, тому їх збереження гарантуватиме нам можливість дістати рівність між минулим та сьогоденням.

При збереженні історичних міст робилися зауваження, що історичні центри не слід зберігати лише як виокремлені комплекси. Важливо також враховувати при побудові великих житлових районів структуру старих міст. Такі тези були проголошені, зокрема, на засіданні з розробки стратегії збереження історичних міст в Губб'ю в 1960 р. В окремих випадках такі положення були уведено навіть до регіональних законів про міське будівництво (наприклад, в законі провінції Емілія-Романо). Проте в цілому на початку 1970 років вважалося, що в Італії відчувається брак залучення спеціалістів з охорони пам'яток в процес планування для історичних центрів, у порівнянні з країнами де це питання було добре поставлене - у Франції та у Польщі.

У 1967 р. було запроваджено закон №765, який спрощував процедуру оголошення захисту краєвиду, взяття під охорону історичних центрів та археологічних зон, обмежував роботи в охоронних зонах (регулювання структури новобудов, їх висоти та кількості), встановлював строгу відповідальність службовців за дотримання пам'яткоохоронних правил.

Декретом міністерства культури від 02.04.1968 було подано визначення видів "гомогенних зон" всередині міста і регламентовано охоронні дії в зоні "А" (тобто зоні, яка мала умовний статус заповідної території). Всі ці урядові ухвали по суті встановили архітектурну стратегію діяльності в історичних містах, яку було умовно названо як - "зберігаючого оновлення".

Практика відновлювальних перетворень в історичних центрах стикалася з дуже різними ситуаціями. Наприклад, у місті Комо будівлі у центрі міста в ХІХ ст. були перетворені в результаті перебудов на прості помешкання для робітників шовкової промисловості. У цьому випадку відновлення могло відбуватися відносно просто, оскільки багато первісної субстанції було втрачено. Подібна ситуація була також в місті Болоньї, де у центрі переважав пізній тип багатоквартирного будинку для промислових робітників. Інакшого виду проблеми виникали, наприклад, в Капуї чи в Бергамо. У цих містах історичні будівлі збереглися зі старішого часу, репрезентуючи різні типи кам'яниць, палаців та помешкань. Були випадки, коли в одному приміщенні колишнього шляхетського палацу могла міститися квартира з 3-4 кімнат площею біля 100 м кв. В ній як правило були відсутні нормальні санітарні умови, а цінні стелі могли бути зашальовані, знищені чи замальовані. Спеціалісти вважають, що у той час не завжди вдавалося знайти досконале вирішення і зберегти та відновити оригінальну планувальну структуру палацових будівель. Під приводом того, що не всі палаци можуть стати музеями було допущено перепланування багатьох цінних історичних об'єктів. Подібні проблеми виникали у інших старих містах (наприклад, у Римі, Бреши чи Віченці).

Протягом певного часу були розрекламовані та подавалися як позитивні приклади пристосування історичних будівель, роботи та проекти архітектора Карло Скарпа у Венеції та у Вероні, а також Джанкарло Де Карло в Урбіно та Джуліо Савіо в Римі, виконані на початку 70-х років. Проте сьогодні можна критично ставитися до цих робіт. Якщо створені ними нові будинки можна оцінити позитивно, як такі що намагалися у сучасних формах вписатися в історичне середовище, то роботи з пристосування часто грішать неухважністю до автентичної історичної субстанції.

В містах Італії часто створювалися громадські групи охорони пам'яток. Такі групи мали великий вплив на реалізацію проектів відновлення центрів міст у Мілані та у Болоньї. Подібна ситуація була також в Бергамо, де на вимогу такої групи були змінені плани відновлення в бік збереження та відтворення історичних пам'яток та скульптур [Malvani, 1992].

Цікавим прикладом регенерації історичного містобудівного комплексу є невелике поселення Коллепіно в Умбрії, яке має сукупність цінних елементів – історичного, архітектурного, містобудівного та ландшафтного характеру. Цей приклад виявив, що така форма відтворення та збереження, коли консервується містобудівний комплекс (на засадах т.зв. “живої музеєфікації”) є дуже перспективною справою в економічному плані, коли збільшується мобільність населення, розвивається культурний туризм, змінюються форми організації виробництва (деконцентрація великих промислових міст і зон, які були основними губителями містечок свого часу). Містечко було покинутим поселенням, в якому заздаледа залишилося 3-4 мешканці. Сьогодні це комплексно відреставроване містечко з відтвореними фрагментами старих укріплень. Воно використовується як друге житло мешканцями навколишніх великих міст і ціни на нерухомість тут досить високі. Іншим прикладом комплексної реставрації є місто Ассізі, яке є туристичним об’єктом завдяки зв’язку його історії із Св. Франциском Ассізьким. Вагому роль у реставрації міста після землетрусу відіграли державні інвестиції. Місто є добрим прикладом реставрації міського середовища в цілому. Тут опрацьована багаторівнева реставраційно-охоронна програма, яка забезпечує збереження й навколишнього ландшафту [Assizi].

Висновки. В цілому можна вказати, що до 2000 р. в Італії відбувся відхід від методики “санації”, яка домінувала в історичних центрах міст в 1930-60-ті роки. Збільшилася вага пам’яткоохоронних та соціальних цілей при ревалоризації, зберігаються дешеві помешкання та різномісна соціальна структура. Щораз більшого значення набуває поняття “ревалоризації екологічної”, яка має на меті захист та використання культурної спадщини у цілісності її різних видів та у прив’язці до конкретного автентичного історичного місця. Зникла амбіція цілковитих переінакшень простору та інтер’єрів як на вулицях, так і в будівлях [Gurrieri, 1983]. Сьогодні в Європі сформувалися національні школи збереження та регенерації історичних міст, які мають власні особливості. Для італійської школи є характерним дуже строге регулювання архітектурних заходів для збереження образу історичних міст та міської панорами.

Список використаних джерел:

1. Stadtentwicklung, (1975). *Stadtentwicklung. Sanierung historischer Stadtkerne im Ausland*. Schriftenreihe des Bundesministers für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau. Nr. 02.002. Lubeck: Wullenwever-Druk, 1975. 327 s.
2. Malvani, M.P. (1992). Malvani Matteo P. *Erhaltung und Sanierung historischer Stadtkerne in Italien*. Stadterhaltung. Ensembleschutz im internationalen Vergleich. Wien, 1992. Band 38. P. 97-103.
3. Gurrieri, F. (1983). Gurrieri Francesco. *Dal Restauro dei Monumenti al Restauro del Territorio*. Firenze, 1983. 97 p.
4. Fallini, P., Terranova A., Gabrielli, B. (1989). Fallini Paola, Terranova Antonio, Gabrielli Bruno. *Verso nuovi Strumenti per la Riqualificazione Urbana. Rassegna die Architettura e Urbanistica*. Roma, 1989. Nr. 64. P. 22-34.
5. Assisi, 2000. *Assisi. Storia, cultura, arte, natura*. Assisi: APT Umbria, 2000. P. 2.
6. Urban Renewal, (1982). *Urban Renewal in Western Europe. Urban ecology. Special issue. Vol. 5, N. 3-4, 1982. P. 155-390.*
7. Skalski, K. (1996). Skalski K. *Doswiadczenia w promocji regionu poprzez rewaloryzacje urbanistyczna i architektoniczna w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej. Zabytki architektury i urbanistyki ziemi krakowskiej i ich rola we wspolczesnym rozwoju regionu*. Krakow: Politechnika Krakowska, 1996. S. 71-87.
8. Protection, (1980). *Protection and Cultural Animation of Monuments, Sites and Historic Towns in Europe*. Melsungen: German Commission for UNESCO, 1980. 394 s.

SECTION 29. CULTURE AND ART

Liu Haotian

PhD Candidate

Lviv National Academy of Arts, Ukraine

Member of Chinese Cultural Management Association Artists Committee

Member of Shanxi Artists Association, China

A BRIEF ANALYSIS OF THE FORMATION OF CONCEPTS IN EASEL REALISTIC PAINTING

1. The definition of easel painting and concept

1.1. Painting on easel

Easel painting usually refers to the art creation works completed by standard technical means using oil, watercolor, acrylic and other media materials and can be carried. It is the general term and generalization of the art works drawn on the easel, also known as studio painting. The embryonic form of easel painting was formed as early as the 15th century in the Netherlands, when most of the fine arts were painted on wooden boards. Subsequently, it also influenced the development of the Dutch Miniature School and the Venetian School, prompting easel painting to rapidly enter a period of prosperity at that time. The themes of early European paintings mostly revolved around religious and mythological themes, and painters mostly painted them on large-scale murals and interior decorations. When easel painting became more popular and entered a period of prosperity, this small-sized, easy-to-hang and easy-to-move painting form was immediately praised by the emerging civilian class, and it was seen everywhere in private houses and public buildings at that time, plus painting. The rapid development of art and the expansion of new materials have also promoted the independence of portraits, still life paintings, landscape paintings, etc. from the art world, and at the same time shifted the teaching methods of art from the teacher-student system to the studio and college system. It can be said that the emergence and development of easel painting has promoted art materials, art forms, art education, and aesthetic significance. It is a revolutionary turning point in art history.

1.2. Concept

With the social environment where contemporary art is popular, the term "concept" frequently appears and used in the art world, and a large number of art exhibitions and cultural forms involve the word "concept". The scope of conceptual art is also very broad, among which avant-garde art such as installation art, performance art, land art, and video and image art is the leading one. Ideas are not produced through consciousness, they come from thought, and the earliest meaning of ideas is a systematic collection of human subjective and objective cognition of things. However, returning to the present, the term concept has another meaning in culture and art. It refers to the artist's thinking through a certain way of artistic thinking, so as to reflect and create artistic creations to express his own treatment of the world and the world. The times are multi-faceted, multi-level views and understandings.

2. The formation of conceptual realistic oil painting on easel

In the current art form with a hundred flowers blooming, how to express the concept in realistic oil paintings on the shelf has become a dilemma in the hearts of many artists. We cannot

use a unified form or language to summarize the works of artists, nor can the development of contemporary art. Formal language serves as the only criterion and judgment. An excellent artist must have a good artistic expression language and a reasonable grasp of the emotional relationship between people and art. The expression of this emotional relationship is conducive to accurately and truly show the artist's perception of the world, and the intervention of concepts can make paintings have better emotional expressions. For contemporary artists, concepts have become our artistic creation. Reality problems that cannot be avoided.

The earliest emergence and rise of conceptual art originated from the Western art school in the 1960s. It is different from the expression of traditional artists. It uses direct conceptual communication in artistic creation, and connects the viewer's mind with objects and language behaviors. Express and embody spiritual emotions. With the birth of the famous contemporary artist Duchamp's work "Spring", the birth of this work fundamentally changed the process and development of modern art, making people realize that historical value judgments do not lie in how art itself realizes itself Value, but what kind of expression or object the artist chooses to present to the viewer. The subjective intention of the artist has become an important factor. This artistic concept has also influenced and inspired artists. The expression methods and means of conceptual art have become endless, and the direction of conceptual art has begun to diversify and develop continuously. What is recognized as art can be presented as works of art, which also directly or indirectly affects the diversified pursuit of aesthetics by artists in later periods.

In conceptual art, the artist uses the conceptual transformation of the artistic image to enable the viewer to grasp the artist's thinking track and process, or to force and dominate the viewer's appreciation habits through the physical objects of sound and video media. It can be seen from this that language is an important material medium of conceptual art, and the initial emergence of art is also closely related to language, which is the expression and language of artists. Since the 20th century, the art of realistic oil painting on easel has been facing new issues and explorations[1]. In the era when abstract art, video art and various expressive art forms are prevalent, the development of realistic oil painting on easel has been extremely difficult and tortuous. Among them, realistic painting is marginal. The death theory of sex and realistic painting has become a common topic in the art world. Classical painting has the characteristics of convergence and typology, while contemporary figurative painting introduces concepts, and through this diversified conceptual expression and form it is also easel painting. Brought a new life. This effective connection between narrative and conceptual makes realistic painting more reasonable and reasonable. Concepts are restructured and image analyzed through concrete and realistic painting techniques, and concepts such as metaphors and symbols are used for visual communication through the environment of different artists. Create from the perspective of state and social cognition, and distinguish it from traditional realistic oil painting[2]. This new form can not only bring aesthetic pleasure to people, but also cause viewers to think deeply. It can be described as a new trend of realistic oil painting after post-modern art.

References:

1. Sun Xun, the contemporary trend of figurative painting, Journal of Shandong University of Arts [J] 2013 (05)
2. Zhang Libo, Possibility of Behavior, Possibility of Painting, Possibility of Life-Thoughts on Shi Chong's Oil Painting Works, Grand View of Fine Arts [J], 2010 (05)

Овсяннікова Наталія Юріївна

Заслужений діяч мистецтв України

доцент кафедри естрадного виконавства

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна

СИНТЕЗ СТИЛІВ І ЖАНРІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЕСТРАДНІЙ ПІСНІ

В умовах сьогодення відбувається плюралізм стилів і жанрів у культурному просторі, зокрема в музичному пісенному мистецтві. Вони синтезуються й утворюють нову музику, що формується під впливом інновацій і традицій.

Питання естради розглянуті в наукових працях І. Бобула [1], А. Бойко [2], М. Мозгового [3], В. Овсяннікова [4], Х. Охитви [5], М. Поплавського [7], Т. Рябухи [8], Т. Самаї [9], В. Тормахової [10], О. Шевченко [11] та ін.

Під поняттям «музичний стиль» розуміємо сукупність засобів і прийомів художньої виразності, що історично склалися та використані для вираження тих чи інших ознак певної епохи чи творчого напрямку. «Музичний жанр» – дещо схоже поняття, він характеризує класифікацію музичної творчості за походженням, умовами виконання та сприймання.

Однією з істотних ознак сучасної української пісні є її різноманітність. В результаті змішування стилів, отримуємо такі, як синті-поп, фолк-рок, симфо-рок, класичний кроссовер, чілл-вейв, інді-фолк та інші. Це відбувається завдяки цитуванню музично-фольклорного матеріалу, обробці народних пісень, створення оригінальних пісень на фольклорній основі, наприклад композицій гурту «Go-A», співачки Онука, де фольклорний стрижень вокальної партії тісно переплітається з кардинально відмінним звучанням електронних інструментів.

Як зазначає Т. Пістунова: «Для сучасного українського музичного простору характерний стильовий синтез різних напрямків рок-музики та фольклору, що проявляється у активному використанні елементів народного музикування, інструментарію» [6, с. 620].

М. Мозговий вважає, що українська естрадна пісня представлена творами шлягерного типу, які є поєднанням української популярної музики та європейських традицій, зокрема диско, рок-н-ролу та різновидів танцю [3].

Визначним чинником для формування української пісні стала творчість В. Івасюка, саме вона визначила напрямок національної поп-музики. Цієї думки притримується М. Поплавський, виділяючи три кити української естради: В. Івасюка, С. Ротару та ансамбль «Смерічка» [7].

Наступні етапи розвитку естрадної пісні полягали у збереженні народнопісенної своєрідності, а саме у вдосконаленні її етнічної музичної основи. У результаті маємо стислу характеристику сучасної української естрадної пісні.

В. Тормахова розглядає різноманітні форми проникнення автентичного фольклору у рок, поп-музику та джаз, зокрема українську музику дослідниця бачить у царині поп-культури. Серед стилів, які переплітаються з фольклором, дослідниця виділяє: джаз-рок, блюз-рок, фрі-джаз, диско, ранній рок-н-рол, тріп-хоп, альтернативну музику [10].

Таким чином, українська естрадна музика з фольклорними рисами сприяє побутуванню фольклору, його популяризації, оновленню та виникненню нових стильових форм. Водночас українська пісня поступово індивідуалізується, збагачується сценічними засобами виразності, що є наслідком впливу на неї зарубіжної естради. Це виводить її на якісно новий художньо-мистецький рівень.

Вагомим чинником популяризації української естради стає поява сучасних медійних технологій, електронних музичних платформ, соціальних мереж та інтернет-ресурсів. Окрім цього, українська пісенна естрада займає чільне місце на фестивальных майданчиках, де її можна почути, часом, у незвичних інтерпретаціях.

Цього року, вперше на щорічному пісенному конкурсі «Євробачення-2021» у Нідерландах пісня «Шум» від українського гурту «Go-A» прозвучала виключно українською мовою. Сучасна веснянка посіла почесне п'яте місце та одразу увійшла до двадцятки кращих пісень у світових-хіт-парадах.

Окремою популярністю користуються кавер-версії відомих пісень, шлягерів, написаних чи виконаних корифеями української естради. У такій інтерпретації пісня продовжує жити, перетворюючись і передаючись із покоління в покоління.

Варто відзначити, що у сучасному естрадному пісенному мистецтві синтезувалися також вокальні прийоми, процес звукоутворення значно відрізняється від академічного, що створює характерну палітру вокальних ефектів. На цей феномен звертає увагу також Т. Самая у дисертаційному дослідженні «Вокальне мистецтво естради як чинник культурного життя України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» [9, с. 176].

Співаки все частіше прагнуть відтворити «фірмове» звучання закордонних колег, використовуючи у своїй вокальній практиці такі прийоми, як belting, creak, distortion, growl, rattle, scream, twang та інші. Окрім цього, українські виконавці використовують рясну мелізматику, імпровізаційні вокалізації, інтонаційні нівелювання, які особливо помітні у творчості Анастасії Осипенко, Гайтани, Джамали, Лауда та ін.

Підсумовуючи дослідження, вважаємо, що сучасна українська пісенна естрада вирізняється широким спектром жанрів, напрямків і стилів, які пов'язані між собою. Серед основних стилів виокремлюємо джаз, поп-музику та рок. Синтез стилів і жанрів у сучасній українській естрадній пісні є закономірним явищем, яке стимулює переродження старих стилів і жанрів та їх нове втілення у майбутній музичній практиці.

Список використаних джерел:

1. Бобул І. Жанрові форми та стильові конотації вокально-естрадного виконавства в музичній культурі України кінця ХХ – початку ХХІ століття : автореф. дис. ... канд. миств. : 26.00.01. Київ, 2018. 23 с.
2. Бойко О. Українська масова музика: етапи розвитку, національні особливості : дис. ... канд. миств. : 17.00.03. Київ, 2017. 215 с.
3. Мозговий М. Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні : автореф. дис. ... канд. миств. : 17.00.01. Київ, 2007. 20 с.
4. Овсянніков В. Український поп-рок у контексті розвитку популярної музичної культури кінця ХХ – початку ХХІ століття : дис. ... канд. миств. : 26.00.0. Київ, 2019. 196 с.
5. Охитва Х. Українська естрадна пісня у музикознавчих дослідженнях: наукова панорама // *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. Вип. 34, 2020. С. 221-226.
6. Пістунова Т.В., Постой Г.Г. Стильовий синтез у сучасній естрадній інструментальній музиці // *Молодий вчений*. №11 (51). 2017. С. 618-621.
7. Поплавський М.М. Антологія сучасної естради. К.: Преса України, 2004. 416 с.
8. Рябуха Т. Витоки та інтонаційні складові української пісенної естради: автореф. дис. ... канд. миств. : 17.00.03. Харків, 2017. 20 с.
9. Самая Т. Вокальне мистецтво естради як чинник культурного життя України другої половини ХХ – початку ХХІ століття : дис. ... канд. миств. : 26.00.01. Київ, 2017. 199 с.
10. Тормахова В. Українська естрадна музика і фольклор: взаємопроникнення і синтез естради : автореф. дис. ... канд. миств.: 17.00.03. Київ, 2007. 19 с.
11. Шевченко О. Українська сучасна популярна музика: витоки та проблематика (1920–1990 рр.) : автореф. дис. ... канд. миств. : 26.00.01. Київ, 2010. 20 с.

Топольницький Олександр Юрійович

аспірант

Львівська національна академія мистецтв, Україна

СИСТЕМА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ М. ЛЬВІВ У 2000-2010 РР.

У сучасних містах мережі громадського транспортного сполучення виступають одним із найважливіших елементів міської інфраструктури. Це складні та динамічні системи, від справного функціонування яких залежить міське життя, рівень комфортності міського середовища [1].

Впродовж останніх 10 років візуалізація транспортної інформації м. Львова зазнає суттєвих змін. Основними чиниками є постійне структурне оновлення системи громадського транспорту, яке було розпочате у рамках підготовки міста до Євро-2012 (2011-2012 рр.). Для кращого розуміння змін, які відбувалися у цей час, необхідно проаналізувати вихідний стан візуальної інформації на громадському транспорті Львова у 2000-2010 рр.

Згідно статистики центру туристичної інформації, у 2010 р. основним засобом пересування у місті Львові для туристів був міський електротранспорт, зокрема трамваї. Водночас більшість туристів відчували утруднення у користування громадським транспортом, що пов'язані із відсутністю вичерпної інформації про його рух. Для туриста (як іноземного, так і внутрішнього), який намагається ознайомитись із максимальною кількістю пам'яток у місті чи добратись до місця проживання було складно спланувати свій маршрут та час переїзду, складно обрати необхідну лінію руху, визначити які є зупинки вздовж руху транспорту, як вони пов'язані із розташуванням об'єктів туристичного інтересу. Для іноземних туристів поряд із цим найбільшою проблемою була відсутність перекладу або транслітерації інформації, що стосується руху громадського транспорту [2].

Станом на 2010 р. у якості громадського транспорту у Львові використовувались трамваї, тролейбуси, маршрутні таксі та незначна кількість автобусів. Основне навантаження з перевезення пасажирів лягало на маршрутні таксі та трамваї.

Існуюча на той час система транспортної інформації Львова сформувалась у радянський період (1950-90 рр.) і з того часу принципово не змінювалася та не оновлювалася. У 90-х роках з'явилися схеми руху транспорту, які часто використовувались як рекламоносій. Основними елементами були ідентифікаційні дорожні знаки, що вказують на зупинку певного виду громадського транспорту та схеми руху громадського транспорту, розташовані у салонах (рис. 1).

З другої половини 2000-х років для виокремлення громадського транспорту у загальному транспортному потоці у місті використовують жовтий колір, аналогічний підхід поширений і у інших країнах світу.

Мережа маршрутних таксі у 2010 р. була невпорядкованою та складною для візуалізації. Нумерація маршрутів була несистемною (за номерами розрізнялися лише міські (до 99) і приміські (від 100) маршрути). На зупинках представлено дуже мало інформації про їх рух, а та інформація, яка присутня — не відповідала дійсності. У салонах маршрутних таксі була повністю відсутня інформація про маршрут, зупинки та графік руху. Графічне представлення номеру маршруту, початку, кінця руху та основних зупинок не було уніфіковане і змінювалось залежно від бажання компанії перевізника. Місце розташування номеру маршруту та основних зупинок було непостійним, що утруднювало

Рис. 1. Дорожній знак зупинки трамвая та схема руху електротранспорту, 2005 р.

ідентифікацію, також повністю відсутній переклад або транслітерація основних зупинок на маршруті, що обмежувало можливості користування цим видом транспорту для іноземців (рис. 2). Салон та кузов транспортного засобу часто використовувались як рекламоносій, що ще більше ускладнювало сприйняття інформації про рух транспорту.

Рис. 2. Інформація про номер маршруту та основні зупинки у 2009 р.

Однією із найбільших проблем у системі інформації щодо руху електротранспорту були невідповідні назви зупинок. Багато назв залишилися з середини ХХ ст., і вказували об'єкти, які на той час вже не існували. Велика кількість зупинок перебувала у поганому стані, лавки знищені, а самі зупинки заклеєні рекламними оголошеннями. На зупинках відсутні схеми руху, інформація про наступну та попередню зупинки, правила користування електротранспортом і, що найважливіше, назва самої зупинки. Розклад руху, що розміщений на знаках зупинок був недостовірним. Шрифтове та композиційне вирішення ускладнювало читабельність (рис. 3).

Номери маршрутів електротранспорту, його початкова та кінцева зупинки також були неуніфіковані та погано розпізнавалися з відстані. Написи, що виконані під трафарет — нечитабельні. Відсутній переклад або транслітерація назв зупинок. Так, як і у випадку з маршрутними таксі, корпуси трамваїв та троллейбусів заклеєні рекламою, що ускладнює сприйняття інформації щодо номеру трамваю та його маршруту.

Маршрут №б	Початок руху	Інтервал руху тролейбуса у хв.					Кінець руху	
		до 7 ⁰⁰	7 ⁰⁰ - 9 ⁰⁰	9 ⁰⁰ - 15 ⁰⁰	15 ⁰⁰ - 20 ⁰⁰	20 ⁰⁰ - 22 ⁰⁰	ЗИМА	ЛІТО
Робочі дні	7 ¹⁵	—	20	—	20	—	10 ⁰⁶ 18 ²¹	
Субота	—	—	—	—	—	—	—	
Неділя	—	—	—	—	—	—	—	
М-т №12							ЗИМА	ЛІТО
Робочі дні	6 ⁵²	15	7-12	7-12	7-12	12-20	21 ⁵²	22 ¹⁵
Субота	7 ⁰¹	—	11-15	11-15	11-15	14-22	21 ⁴⁷	22 ¹⁵
Неділя	7 ⁰⁸	—	11-15	11-15	11-15	14-22	21 ⁴⁵	22 ¹²

З зауваженнями звертатись у службу руху, тел.: 272-06-18 ЛКП "Львівелектротранс"

Рис. 3. Розклад руху трамваю № 2 у 2007 р.

Схеми руху трамваїв та тролейбусів є нечитабельними, незрозумілими і вимагають довго вивчення для визначення використаних принципів візуалізації інформації. На схемах позначені маршрути руху як тролейбусів, так і трамваїв, проте номери конкретних маршрутів погано розрізняються. Піктограми для позначення зв'язку з іншими видами транспорту не уніфіковані і не відповідають міжнародним стандартам. Схеми руху розміщені тільки позаду кабіни водія, що не давало змоги ознайомитись із нею переважній більшості пасажирів. Часто схеми руху використовуються як рекламоносій, що утруднює сприйняття інформації. Всі написи на схемах на перекладені і не транслітеровані.

Протягом 2000-х років автобусне сполучення у місті практично зникло. Проте у 2010 р. воно віднолюється, на маршрути вийшли великі пасажиромісткі автобуси. Мережа маршрутів руху автобусів не визначена, що виключає можливість створення цілісної системи візуалізації інформації щодо їх руху. Не дивлячись на це були зроблені спроба уніфікувати інформацію про маршрут (рис. 4).

Рис. 4. Інформаційна таблиця на комунальному маршруті у 2010 р.

Висновки. Візуальне представлення інформації про рух громадського транспорту у 2000-2010 рр. було хаотичним та несистемним. Встановлено, що основними проблемами були:

- відсутність уніфікованої системи знаків з номерами та мережею зупинок для більшості маршрутів;
- відсутність або низька якість дизайну схем руху громадського транспорту;
- погане розміщення носіїв інформації у салонах громадського транспорту та на

зупинках;

- використання рухомого складу у якості рекламоносіїв.

Вирішення цих проблем стало одним із найважливіших завдань під час підготовки міста до проведення Євро-2012.

Список використаних джерел:

1. Нагірний П. Ю. Загальна методика проектування інформаційно-орієнтаційної системи міста // Сучасні проблеми архітектури і містобудування – К.: КНУБА, 2014. – вип.35. – С.242-248.
2. Проект системи туристичного ознакування Львова. / [П. Нагірний та ін.], — Львів, 2010. — 16 с.

SECTION 30. GEOGRAPHY AND GEOLOGY

O.X. Yunusov

Gulistan State University, Republic of Uzbekistan

LEVEL AND STRUCTURE OF CORRECTIONAL RELATIONSHIPS WITH OTHER SYMPTOMS OF LEAF SURFACE LEVEL

In this article, the size of the surface of corn leaves in saline soils of the Syrdarya region and the degree of correlation between the associated traits were analyzed in terms of genotypes. The object of research was the sorghum variety "Karabosh" of the Sorghum family. The research was conducted on the territory of Energo Nasl LLC, Khavas district, Syrdarya region, in weakly saline soil conditions. The results of the study showed that the leaf size of one plant in the variety "Karabosh" has a high degree of correlation with other features of the leaf surface level, and the grain content consists of 70.0% starch, 12.0% protein, 3.5% fat. It was found that the unit of feed is 1.22 (for grain) blue mass - 0.22, and the yield is 400-500 c/ha (green mass). A strong ($r \Rightarrow 0.7$) correlation between them was noted, as the size of the leaf surface depended more on its length and width. The same result was determined by the size of the leaf surface and the amount of dry matter.

Characters and their quantitative indicators play an important role in the selection and comparison of plants. To do this, quantitative indicators of characters (plant height, leaf length, leaf width, etc.) are used.

In turn, it should be noted that the quantitative indicators of the character have a strong variability. For this reason, in recent years, a systematic approach has been observed in the analysis of quantitative indicators of signs in biological research. Using modern information technologies, biological and physiological processes in plants are analyzed. The results obtained showed that the degree of correlation between the quantitative indicators of plant traits in an unfavorable external environment increased. Such results have been recorded in many agricultural crops.

It was found that under the influence of the external environment there are changes in the level of interrelationships between plant traits. It is noted that the characters combine in a certain order, not mutually disordered, to form a correlation group [1,2].

It is known that oats are drought and salt tolerant plants, the grain and stalk of which are nutritious fodder for livestock. The grain content consists of 70.0% starch, 12.0% protein, 3.5% fat. It was found that the unit of feed is 1.22 (for grain) blue mass - 0.22, and the yield is 400-500 c/ha (green mass) [3]. In turn, it should be noted that studies on the degree and structure of the interrelationships of traits related to the photosynthetic productivity of oats have been rarely conducted in saline soil conditions. In this study, for the first time, the degree of correlation between the characteristics of corn and their quantitative indicators in saline soil conditions was determined.

The object of research was the Karabash variety of sugar corn as an object of research. The degree of correlation between the quantitative indicators of the studied characters of corn was calculated using a special program SPSS-14. To classify according to the degree of correlation, the characters were divided into 3 groups: weak $r = 0.3-0.5$; the mean $r = 0.5-0.7$ and the strong correlation correlation were divided into $r \Rightarrow 0.7$ [1].

This is because the composition of this group combined characteristics such as rye weight (7), grain weight in rye (8), rye length (6), and grain yield (9). The second - the group was called «leaf surface level». This group generalized characteristics such as leaf number (2), leaf length (3), leaf width (4), leaf surface level (5).

The first and second groups were interconnected by plant height (1). This means that the surface level of the leaf depends on the width, number and length of the first leaf. The surface area of the leaf that embodied these characters affected productivity. The higher the height of the plant, the higher the surface area of the leaf, which in turn led to an increase in productivity.

The first and second groups were interconnected by plant height (1). This means that the surface level of the leaf depends on the width, number and length of the first leaf. The surface area of the leaf that embodied these characters affected productivity. The higher the height of the plant, the higher the surface area of the leaf, which in turn led to an increase in productivity.

Based on the results obtained, it was concluded that the surface level of the leaf in the Karabash variety depends primarily on the width of the leaf. It is recommended to pay attention to the width of the leaf when choosing fertile corn genotypes in saline soil conditions.

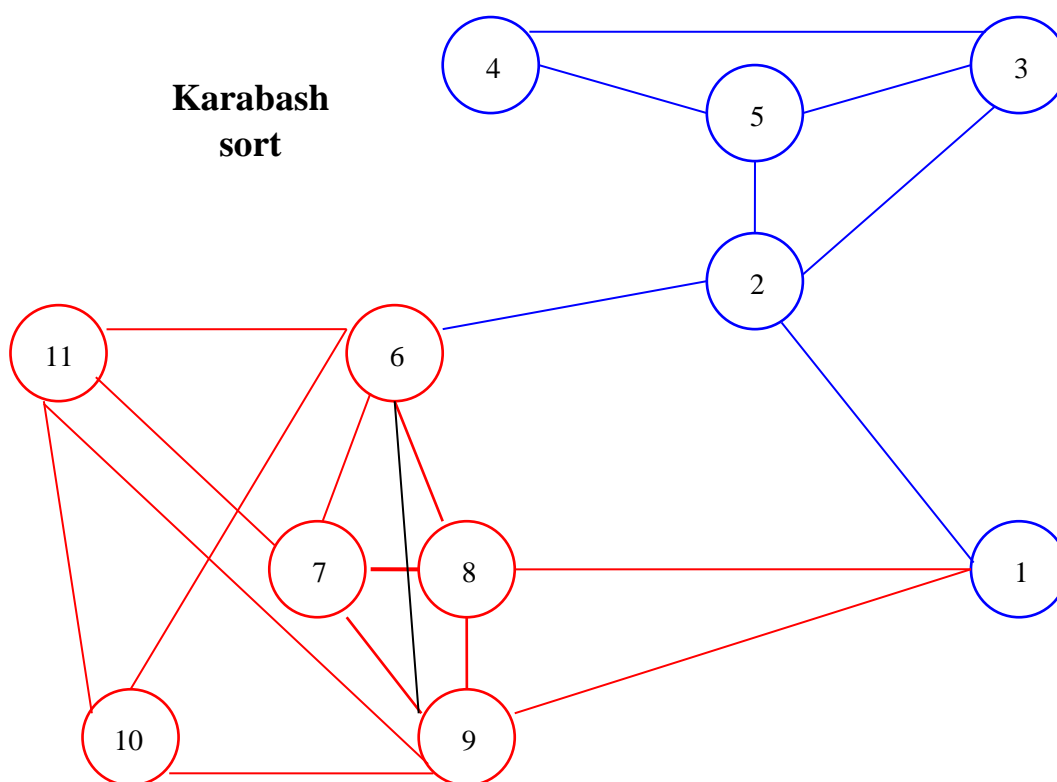

Fig. 1. The structure of the correlation of leaf surface level with other characteristics of the Karabash variety of oats

Note: numbers represent characters; 1 plant height, cm; 2 number of leaves per plant, pcs.; 3 leaf length, cm; 4-leaf width, cm; 5 Leaf level per plant, cm²; 6-gauge length, cm, 7-gauge weight, g; Grain weight in 8 ounces, g; The share of grain in the 9th crop,%; 10-1000 grain weight, g; 11 yield index.

References:

1. Rostova N.S. (2002). Correlation: structure and variability. SPb.: Izd-vo S.Peterb.un-ta.
2. Brach N.B. (1987). Correlation analysis of symptoms, characterizing the length of the growing season ulna-dolguntsa. Prikl. botany, genetics and selection.
3. I.V.Massino. (2006). Resources of photosynthetic active radiation and reserves of forage production on the growing lands of Uzbekistan. Tashkent.

SCIENTIFIC PUBLICATION

WITH PROCEEDINGS OF THE I INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND THEORETICAL CONFERENCE

**«SCIENTIFIC FORUM:
THEORY AND PRACTICE OF RESEARCH»**

June 18, 2021 | Valencia, Kingdom of Spain

VOLUME 2

English, Ukrainian and Russian

All papers have been reviewed. Organizing committee may not agree with the authors' point of view. Authors are responsible for the correctness of the papers' text.

Signed for publication 18.06.2021. Format 60×84/16.
Offset Paper. The headset is Times New Roman & Open Sans.
Digital printing. Conventionally printed sheets 11,04.
Circulation: 50 copies. Printed from the finished original layout.

Contact details of the organizing committee:

21037, Ukraine, Vinnytsia, Zodchykh str. 18, office 81

NGO European Scientific Platform

Tel.: +38 098 1948380; +38 098 1956755

E-mail: scientia@ukrlogos.in.ua | URL: www.ukrlogos.in.ua

Certificate of the subject of the publishing business: ДК № 7172 of 21.10.2020.

Publisher [PDF]: Primedia E-launch LLC
TX 75001, United States, Texas, Dallas. E-mail: info@primediaelaunch.com

Publisher [printed copies]: Sole proprietorship - Gulyaeva V.M.
08700, Ukraine, Obuhiv, Malyshka str. 5. E-mail: 5894939@gmail.com
Certificate of the subject of the publishing business: ДК № 6205 of 30.05.2018.